

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

ISSN 2521-1579

ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК

ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

Збірник наукових праць

Педагогіка

Філософія

Фізичне виховання та спорт

Філологія

Історія

HUMANITIES BULLETIN

OF POLTAVA NATIONAL TECHNICAL
YURI KONDRATYUK UNIVERSITY

Collection scientific publications

Pedagogy

Philosophy

Physical education and sport

Philology

History

Випуск 2

Полтава – 2017

НАУКОВА РАДА:

ОНИЩЕНКО В. О., доктор економічних наук, професор, ректор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, *голова наукової ради збірника*;

ТОПУЗОВ О. М., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, віце-президент НАПН України;

КОРОБКО Б. О., доктор технічних наук, доцент, перший проректор – проректор з науково-педагогічної роботи Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

СІВІЦЬКА С. П., кандидат економічних наук, проректор з науково-педагогічної, соціальної роботи та міжнародного співробітництва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

ІВАНИЦЬКА І. О., кандидат хімічних наук, доцент, декан гуманітарного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, *заступник голови наукової ради збірника*.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

РИБАЛКО Л. М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, *головний редактор*;

АГЕЙЧЕВА А. О., кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана гуманітарного факультету, *заступник головного редактора*;

БОЙКО Г. М., доктор педагогічних наук, професор, професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

БЕЛЬМАЗ Я. М., доктор педагогічних наук, професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

ЛАВРЕНТЬЄВА О. О., доктор педагогічних наук, професор Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет»;

АЛЯЄВ Г. Є., доктор філософських наук, професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка ;

МЄШКОВ В. М., доктор філософських наук, професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

БЕЗУГЛА Л. Р., доктор філологічних наук, професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

ПЕРЕДЕРІЙ І. Г., доктор історичних наук, доцент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

АНДРЕЄВА О. В., доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор Національного університету фізичної культури і спорту України;

СТРІЛЕЦЬ В. В., кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

КОЧЕРГА Н. К., кандидат історичних наук, доцент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

МОРОЗ Ю. М., кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

ГОРДІЄНКО Ю. В., кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Відповідальний за випуск – кандидат хімічних наук, доцент, декан гуманітарного факультету **Іваницька І.О.**

Відповідальність за достовірність наведених фактів, грамотність, автентичність цитат та посилань несуть автори статей.

УДК [009](06)(477.53)
ББК 60я43
Г93

ISSN 2521-1579

**Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
(Серія КВ № 22902-12802Р від 28.08.2017 р.)**

*Рекомендовано до друку вченою радою
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
(протокол № 22 від 26 грудня 2017 року).*

**ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК
ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА**
Наукове видання
Збірник наукових праць

**HUMANITIES BULLETIN
OF POLTAVA NATIONAL TECHNICAL
YURI KONDRATYUK UNIVERSITY**
Scientific publications
Collection scientific publications

Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка : зб. наук. праць [ред. кол.; гол. ред. Л. М. Рибалко]. – Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. – Вип. 2. – 228 с.

У збірнику подано результати наукових досліджень із актуальних проблем педагогіки, філософії, історії, філології, фізичного виховання та спорту; висвітлено наукову та освітню діяльність гуманітарного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Видавець: Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка;
36011, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24, тел. (+380)532-56-98-94, e-mail: gv.pntu@ukr.net

© ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017
© Автори, 2017

ЗМІСТ

Розділ 1. Педагогіка

Семеновська Л. А.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ПОЛТЕХНІЗМУ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ.....5

Рибалко Л. М. РЕЗУЛЬТАТИ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ,
ЕРГОТЕРАПІЇ НА БАЗІ ПОЛІТНУ ІМЕНІ ЮРІЯ КОДРАТЮКА.....15

Самодрин А.П.

ОСВІТНІ КРОКИ В НАПРЯМІ АНТРОПОЛОГІЗАЦІЇ БІОСФЕРИ.....23

Кальнік О.П.

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ
ДОСЯГНЕНЬ У ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН.....36

Жалій Т.В.

«ПРАВОВИЙ АЙСТОПІНГ»: МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН.....43

Клеценко Л.В., Вишар Є.В.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО
ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ.....41

Насвітлова В.А.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
В УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ.....49

Жалій Р.В.

«ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИЙ СТОРІТЕЛІНГ»: ПОНЯТТЯ,
МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....64

Гуменюк С.В.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ
ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....70

Розділ 2. Фізичне виховання та спорт

Гаркуша С.В., Хольченкова Н.М, Воєділова О.М., Гаркуша В.В.

ФІЛОГЕНЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОНТОГЕНЕТИЧНІ ЧИННИКИ
РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ І МОЛОДІ.....70

Нідзельський М.Я., Мороз Ю.М., Римар М.П.

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ ФОНЕТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ
ЗА ДОПОМОГОЮ КОМПЛЕКСНИХ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ
ЗАГАЛЬНО РЕЛАКСУЮЧОГО І АРТИКУЛЯЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ.....80

Бугаєвський К. А.

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НЕМЕДИКАМЕНТОЗНОГО
ВОССТАНОВИТЕЛЬНОГО ЛЕЧЕНИЯ У ПАЦИЕНТОК
С НЕВЫНАШИВАНИЕМ БЕРЕМЕННОСТИ
НА РАННИХ СРОКАХ ГЕСТАЦИИ.....88

Гета А.В.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ ОСВІТИ ТА ЇЇ ПРОБЛЕМИ
В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ.....96

Сіренко Р.Р., Матула С.С., Бітківська Л.І.

АНАЛІЗ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ СТУДЕНТІВ ЛЬВІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА.....102

Гордієнко Ю.В., Гордієнко О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО
ВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТОК ЗАСОБАМИ ПАУЕРЛІФТИНГУ.....110

Бондал И.И., Бондал Э.В.

ОБУЧЕНИЕ ДВИЖЕНИЮ В ВОПРОСАХ РЕАБИЛИТАЦИИ ЛЮДЕЙ
С НАРУШЕНИЯМИ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ.....118

Дмитрук М.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ МЕТОДИ
ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЇ ХОДЬБИ В ОСІБ ПІСЛЯ
ПЕРЕНЕСЕНОГО МОЗКОВОГО ІНСУЛЬТУ.....127

Воробйов О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ 135

Березкіна О.О., Височин О.А.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОПАГАНДИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....142

Остапов А.В., Остапова О.О.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ 150

Гогоць В.Д.

ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК УМОВА ВИХОВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я.....157

Розділ 3. Філологія

Ю. І.Кузнецова

ПРО ВЛАСТИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО БУДІВЕЛЬНОГО ТЕРМІНА.....165

Saenko L.V.

FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN STUDENT'S AUDIENCE: THEORY AND PRACTICE.....172

Koshlata A.V.

THE NATURE OF IDENTITY IN DISCOURSE ANALYSIS.....178

Moslalenko M.V., Sayenko L.V. CONTENT AND AUTHENTICITY IN ESP LEARNING.....187

Танько Н.Г., Гнатенко Я.В.

THE ROLE OF THE ESP TEACHER.....193

Болотнікова А. П.

УВІЧЛИВІСТЬ ЯК МОВНА КАТЕГОРІЯ.....201

Hunchenko Yulia V.

TEXT-FORMING AND COHESION FEATURES OF ENGLISH COMPOUND NOUNS - ECONOMIC TERMS IN THE SCIENTIFIC-POPULAR ECONOMIC TEXTS.....209

Розділ 1. Педагогіка

УДК 37.015.31.02 – 053.5

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ПОЛТЕХНІЗМУ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Л. А. Семеновська,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
e-mail: larysasemenovskaya@gmail.com*

На основі аналізу праць учених-політехністів (П. Атутов, С. Батишев, В. Сидоренко та ін.) і досліджень сучасних науковців (В. Мадзігон, Г. Назаров, С. Черноглазкін) розкрито закономірності та суперечності розвитку ідеї політехнізму в історії вітчизняної шкільної освіти ХХ століття. Установлено, що ідея політехнізму потребує актуалізації в умовах модернізації освіти України з урахуванням антропоцентричних та інноваційно-технологічних тенденцій розвитку суспільно-виробничої сфери. Обґрунтовано, що реалізація ідеї політехнізму в наш час повинна бути спрямована не лише на засвоєння учнями знань про виробничу діяльність, але й на формування в них уявлень про об'єкти та явища в цілісному вимірі: як частини середовища (природного, антропоцентричного, техногенного, соціального), а також як складника матеріальної та духовної культури (екосистемність, концептуальність, єдність культури й технології).

***Ключові слова:** ідея політехнізму, освіта, шкільна освіта, політехнічна освіта, праця, технологія.*

***Постановка проблеми.** Динамічні зміни в суспільно-політичній і соціально-економічній системах українського суспільства поряд із позитивними процесами гуманізації та демократизації, що відображені в основних освітніх документах (Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» та ін.), виявили й певні суперечливі аспекти, зокрема: розвиток в українському соціумі таких тенденцій, як нівелювання шанобливого ставлення до людей праці, домінування «філософії споживання», відчуження школи від*

економіки та виробництва тощо. Усе це зумовлює необхідність пошуку продуктивних шляхів подолання ситуації, що склалася. Одним із традиційних є реформування освіти з урахуванням вітчизняного історико-педагогічного досвіду. У зв'язку з цимна особливу увагу заслуговує ідея політехнізму, теорія і практика її реалізації в історії вітчизняної школи ХХ століття. Ідею політехнізму, яка свого часу була сформульована в період оновлення механізмів соціально-економічної розбудови суспільства, відносимо до вічних соціально-педагогічних надбань.

Політехнізм став провідним принципом дидактики, а політехнічна підготовка – самостійним компонентом змісту шкільної освіти, виразником її антропоцентричних перетворень. Еволюція ідеї політехнізму історично пов'язана з трансформаціями системи «освіта – виробництво – економіка» та випереджувальним оновленням людського потенціалу. Ідея політехнізму виступає джерелом розвитку шкільної освіти щодо задоволення потреб сучасного виробництва в тісному зв'язку з вихованням людини, одухотворенням прогресивного економічного поступу.

Важливість актуалізації ідеї політехнізму в умовах інформаційно-технологічного зростання зумовлюється, по-перше, необхідністю ознайомлення молоді з основними інноваційними галузями й науковими принципами виробництва, формуванням у них універсальних загальнотрудових і загальнотехнічних практичних навичок, необхідних для участі у світовому господарстві; по-друге, посиленням дії закону зміни праці, що, у свою чергу, висуває перед значною кількістю людей проблему опанування новою професією внаслідок об'єктивних еволюційних перетворень у структурі виробництва. Мобільність трудових функцій сучасного робітника пов'язана не лише з переходом до іншого виду діяльності, а й з постійними трансформаціями виробничих умов на кожному робочому місці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена проблема ґрунтовно представлена у вітчизняній історіографії радянського періоду. Передовсім відзначимо роботи, які розкривають специфіку реалізації ідеї політехнізму засобом організації суспільно корисної, продуктивної праці учнів (С. Батишев, В. Білавич, В. Брагінський, В. Коротов, О. Шапталов, С. Ширшов, Є. Ястребов та ін.); наукові дослідження, в яких висвітлено особливості забезпечення політехнічної спрямованості навчальних дисциплін природничо-математичного й гуманітарного циклів (В. Зубов, В. Ледньов, Д. Епштейн, Є. Пустовий, Б. Райський, М. Скаткін, П. Ставський, В. Струманський та ін.); фундаментальні студіювання дидактичних засад організації трудового політехнічного навчання (П. Атутов, В. Поляков, Д. Тхоржевський та ін.); науково-дослідницькі роботи, в яких визначено шляхи залучення учнів до технічної творчості та дослідницької діяльності (Ф. Даниловський, О. Сайко та ін.).

Підкреслимо також, що сучасний історико-педагогічний погляд на проблему політехнічної освіти школярів здійснений у наукових розвідках таких учених, як А. Вихрущ, Й. Гушулей, О. Калігаєва, Н. Калініченко, В. Курило, В. Мадзігон, В. Сидоренко, В. Стешенко, Н. Терентьєва, Г. Терещук та ін.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є розкриття ідеї політехнізму як актуального соціально-педагогічного феномену, що забезпечує гармонійний розвиток особистості, насамперед тих якостей і рис, які допомагають людині ефективно включитися в сучасний інноваційно-технологічний процес суспільного виробництва.

Виклад основного матеріалу. Соціум у своєму розвитку завжди випереджав школу й висував до неї все більш складні вимоги, які, у свою чергу, зумовлювали необхідність їх задоволення шляхом творчих пошуків. Це сприяло залученню педагогів та учнів до освітніх цінностей, їх якісному зростанню й розвитку, а також створювало умови для виникнення й вирішення потреб нового рівня. Таке розуміння історико-педагогічного процесу дозволяє говорити про те, що ідея служіння інтересам народу, вивчення його досвіду виховання молоді неминуче призводила вітчизняну педагогічну думку до усвідомлення значення ідеї трудового виховання й політехнічної освіти як основи педагогічного процесу. Дослідження П. Атутова, С. Батишева, В. Мадзігона, Г. Назарова, Н. Терентьєвої об'єднують думку: політехнічна освіта як педагогічне явище, що забезпечувало підготовку молодих поколінь до трудової діяльності в сфері народного господарства, є об'єктивною історичною та соціально-економічною необхідністю упродовж усіх історичних періодів [1-4; 8].

Відповідне трактування політехнічної освіти дозволяє узагальнити: мета, принципи, зміст, методи і форми організації політехнічної освіти змінювалися відповідно до соціально-економічних і політичних реалій життя суспільства. Науково-технічний прогрес суттєво прискорив процес перетворення сільськогосподарської праці в трудову діяльність, адекватну важкій машинній індустрії не лише за ступенем енерговикористання, а й за рівнем організації та використаннзастосування науки. Це виступало важливою передумовою розвитку ще однієї закономірності: чим вищим є соціально-економічний рівень розвитку суспільства, тим більше виявляється необхідність забезпечення єдності й взаємозв'язку політехнічної підготовки учнів як міських так і сільських шкіл, а також актуалізується потреба розкриття усіх функцій такої підготовки (виконавських, управлінських, організаторських) для праці у сфері матеріального виробництва. У зв'язку з цим важливо підкреслити, що розвиток виробництва орієнтував працівників на свідоме використання знань, поєднання розумових і фізичних зусиль, подолання репродуктивних форм діяльності, новаторство, творчість. Ці впливи чітко простежуються на прикладі

сільськогосподарських працівників. Так, у другій половині ХХ століття успіх трудової діяльності механізатора залежав уже не лише від досвіду й інтуїції, а й від свідомого використання знань, передових прийомів.

У дослідженнях учених-політехністів переконливо доведено, що політехнічна освіта сприяла не лише формуванню професійної мобільності робітників, але й активному розвитку їх духовних сил і здібностей, становленню наукового світогляду, вихованню високої моральності, свідомості, творчого відношення до праці. Тож у ХХ ст. політехнічна освіта розглядалася як складова частина всебічного розвитку особистості, як дієвий засіб її формування. Аналіз теоретичних досліджень вітчизняних педагогів і психологів (Б. Ананьєв, П. Атутов, Ю. Бабанський, Л. Божович, М. Данилов, В. Краєвський, О. Леонтєв, Б. Ломов, М. Скаткін) і узагальнення освітньої практики надають підстави зробити висновок, що процеси навчання, виховання і продуктивної праці впливають на свідомість, діяльність, поведінку особистості, її волю та емоції, а тому зумовлюють в цілому загальний розвиток особистості. Отже, генезис політехнічної освіти виступає як становлення складної відкритої системи, в основі якої лежить взаємодія процесів навчання, виховання й продуктивної праці, які мають свої закономірності.

Важливою умовою формування гармонійної особистості в усі часи виступає правильний вибір професії. Від цього значною мірою залежить відношення людини до своєї праці, її трудова творча активність. Політехнічна освіта, орієнтуючи учнів у головних галузях сучасного виробництва, забезпечувала більш широку основу вибору ними професій у сфері сучасної техніки. З огляду на це важливо враховувати, що в цілому доля професій, пов'язаних із новою технікою і технологією виробництва продовжує зростати в наш час. Соціально-економічні умови сучасного інформаційно-технологічного суспільства вимагають значного обсягу загальних, політехнічних і спеціальних знань працівників, а також зумовлюють певні зміни їх внутрішнього світу, трансформації у соціально-психологічній сфері. За даними сучасних учених, у наш час для 90 % робітничих спеціальностей в галузі чорної металургії, а також 80% спеціальностей в машинобудуванні є необхідною середня або середня технічна освіта [5, с. 13].

Залежність свідомого вибору професії і політехнічної освіти виявляється у таких аспектах: по-перше, політехнічна підготовка учнів виступає фундаментом, на основі якого здійснюється профорієнтація, а отже, повинна передувати їй. Такий підхід потребує встановлення взаємозв'язків між організаційно-педагогічними, дидактичними і виховними заходами щодо реалізації політехнічної освіти і профорієнтації. По-друге, у єдиному й цілісному навчально-виховному процесі й політехнічна підготовка, і підведення учнів до професійного самовизначення з урахуванням інтересів,

здібностей і нахилів школярів – це взаємозалежні чинники розвитку особистості школяра. При цьому вони повинні здійснюватися паралельно, на всіх етапах розвитку шкільної освіти.

Здійснений у ході нашого дослідження аналіз зв'язків і залежностей, що мали місце в системі політехнічної освіти школярів досліджуваного періоду, надав підстави зробити висновок про існування загальних закономірностей її розвитку. По-перше, чим швидше в суспільстві відбувалися суспільно-політичні й соціально-економічні трансформації, тим активніше здійснювалися наукові пошуки щодо вивчення історико-педагогічного, а також створення інноваційного досвіду трудового виховання й політехнічної освіти підростаючого покоління, що, у свою чергу, сприяло актуалізації ідеї політехнізму та розбудові трудової політехнічної школи. По-друге, чим успішніше вирішувалася проблема підвищення рівня політехнічної освіти школярів, тим швидше зменшувався розрив між загальною й професійною освітою молоді, тим ефективніше відбувалося подолання суттєвих відмінностей між працею розумовою та фізичною, що значною мірою сприяло розв'язанню комплексної проблеми формування всебічно розвиненої особистості школяра. По-третє, чим педагогічно доцільніше здійснювалася реалізація ідеї політехнізму в шкільній освіті у змістовій і процесуальній площинах, тим більш свідомим був вільний вибір професії випускниками; тим вищим був рівень особистісного самовизначення й самореалізації учнів у просторі суспільної праці відповідно до їх інтересів, здібностей і нахилів.

Студіювання історико-педагогічного досвіду ХХ століття виявило, що реалізація ідеї політехнізму в шкільній освіті залежала від вирішення основних суперечностей між: а) педагогічною та економічною ефективністю продуктивної трудової діяльності учнів; б) змістом праці на сучасному виробництві й реальним змістом праці школярів; в) закономірностями та логікою навчально-виховного й трудового процесів; г) професійним (вузькогалузевим) характером трудової діяльності й необхідністю формування цілісного уявлення про сучасне виробництво, а також загальної трудової підготовки особистості.

Визначені нами суперечності зумовлені, передовсім, приналежністю продуктивної праці як наукової категорії до галузі економіки, а також, невідповідністю структур і механізмів пізнавальної та предметно-перетворюючої діяльності людини.

Діяльність навчальних закладів, які готують фахівців для певної виробничої сфери, повністю спрямовується на те на те, щоб майбутній спеціаліст мав глибокі й міцні спеціальні знання, володів професійними вміннями та навичками, був підготовленим до творчих пошуків на основі

емоційно-оцінного ставлення до всіх процесів, що відбуваються у певній сфері виробництва.

Випускник загальноосвітньої школи не може бути не обізнаний із загальними принципами й напрямками розвитку виробництва. Лише за умови вільного орієнтування у світі сучасних професій, він зможе реалізувати особистісний потенціал у суспільстві й знайти своє життєве покликання.

Так, досліджуючи проблему змісту політехнічної освіти В. Сидоренко звертає увагу на необхідність розширення її теоретичної складової не лише за рахунок знайомства школярів з прогресивними технологічними процесами (лазерні технології, порошкова металургія, самопоширюваний високотемпературний синтез, нанотехнологія, гена інженерія й багато інших), які починають витісняти традиційні, та новими видами обладнання, але й завдяки підвищенню уваги до питань економіки, організації й управління виробництвом, екологічних проблем виробничої діяльності. Учений доводив, що це пов'язано, по-перше, з неухильним зростанням кількості людей, які займаються управлінською та підприємницькою діяльністю, по-друге, з переміщенням основної частини витрат із сфери технології в сферу організації виробництва, оскільки його всебічне ускладнення вимагає введення нових форм організації, розподілу й контролю праці. Підкреслюючи той факт, що в наш час технологічні процеси й організаційні структури набувають швидкоплинного й гнучкого характеру, а отже, постійно змінюються в залежності від нових умов роботи, В. Сидоренко справедливо зазначав, що у змісті політехнічної освіти на перший план поряд із знаннями загальнонаукових основ техніки й технології виходить підвищення здатності особистості до комунікативної й ціннісно-орієнтаційної діяльності [6, с. 7].

У сучасному культурно-технологічному середовищі політехнічна освіта набуває глибоко особистісного спрямування. Вона вступає у тісну взаємодію з вихованням з метою формування людини, здатної оволодівати різними видами майстерності, готової до самовдосконалення, спрямованої на активну й творчу життєдіяльність. У зв'язку з цим, у працях С. Черноглазкіна піднято питання обґрунтування оптимального комплексу рис характеру, які визначають успішне існування людини у соціумі й водночас є основою для розвитку політехнічних здібностей. У своїх дослідженнях учений доводив, що до цього комплексу доцільно віднести такі характеристики: 1) активність; 2) різнобічність; 3) контактність; 4) цілеспрямованість; 5) готовність до розумного ризику; 6) здатність до розуміння; 7) ініціативність; 8) кмітливість; 9) далекоглядність; 10) компетентність; 11) винахідливість.

Учений зазначає, що політехнічна освіта передбачає великі потенційні можливості розвитку всіх названих якостей. Ці можливості можна успішно реалізувати за таких умов: а) надання учням права вільного вибору завдань;

б) організація викладацької допомоги, створення позитивної психологічної атмосфери на заняттях; в) дотримання евристичного характеру завдань, що потребують певного рівня знань та умінь; г) спонукання учнів до рефлексивного оцінювання результатів власної навчальної діяльності [9, с. 43].

Значну наукову цінність щодо актуалізації ідеї політехнізму в контексті сучасних науково-технічних і соціально-економічних трансформацій становить педагогічний доробок П. Атутова. Учений обґрунтував інноваційну концепцію політехнічної освіти. Він підкреслював, що розробка наукового забезпечення політехнічної освіти повинна мати міжпредметний характер. Тож, крім результатів власне педагогічних досліджень потрібно, на думку вченого, щоб зміст політехнічної освіти включав у себе досягнення філософії, соціології, психології науково-технічних дисциплін. Він зазначав, що внаслідок трансформації загальної вимоги сучасного виробництва до політехнічної освіти, що характеризується спрямованістю на забезпечення максимального розвитку творчих здібностей учнів для подальшої ефективної діяльності у різноманітних галузях, посилюються виховна і розвиваюча функції політехнічної освіти. У свою чергу, це не лише сприяє адаптації особистості до наявних виробничих умов, а й забезпечує наявність в неї широкої трудової культури. Тож, у якості провідного принципу освіти, зазначав П. Атутов, має виступати діяльнісно-особистісний підхід, орієнтований на прийоми засвоєння знань, способи мислення, діяльності та розвитку творчих здібностей особистості. Обґрунтовуючи теоретичні аспекти його реалізації вчений визначав такі необхідні умови, по-перше, багатоманітність видів діяльності учнів, можливість альтернативних рішень і багатоваріантність способів ліквідації проблем; по-друге, засвоєння школярами широких теоретичних узагальнень, головних способів перетворювальної діяльності, відповідно, виокремлення у змісті освіти основних видів діяльності, типових задач і конкретних, окремих ситуацій у якості засобів їх засвоєння і вирішення [1].

Отже, реалізація ідеї політехнізму в сучасних умовах повинна спрямовуватися на формування в учнів певного відношення до техногенного середовища, яке посилює залежність людини від техніки, технологій, результатів та наслідків їх дії. Важливо, щоб вихованець школи мав чітке уявлення і усвідомлював закономірності розвитку культурно-технологічного середовища, володів здібностями до забезпечення її стабільності у суспільстві, що динамічно трансформується.

Забезпечення якісної політехнічної освіти передбачає удосконалення технологічної освіти, що, у свою чергу, приведе до змін культури особистості та суспільства, і передусім, до змін у їх технологічній культурі. У змісті загальної освіти, органічно поєднуючи природничо-наукову та гуманітарну підготовки, технологічна – покликана стати системо утворювальним

складником змісту, що забезпечує входження учня в якості суб'єкта у постмодерне суспільство, в інформаційно-технологічне середовище, а також у виробничу діяльність

Зауважимо, що в ХХІ ст. спростовуються концепції технологічного детермінізму епохи Модерну, коли у структурі взаємовідносин «людина — техніка», людина вважалася елементом технологічного процесу. Крім цього, розвиток техніки набуває широкого антропокультурного значення, а її взаємодія із суспільством відбувається не лише у процесі матеріального виробництва, й в усіх соціальних сферах. Відходить у минуле індустріальна доба науково-технічного прогресу з її екстенсивною, технократичною ідеологією. Новий постмодерний етап розвитку суспільства орієнтує не лише на важливість результату, але й на ефективність способу діяльності з урахуванням соціальних, екологічних, психологічних, економічних, естетичних та інших факторів. Поряд із традиційними предметно орієнтованими технічними науками надзвичайно інтенсивно розвиваються інноваційні комплексні науково-технічні й соціально-технічні галузі проблемно орієнтованого характеру (ергономіка, програмування, інженерна екологія, інженерна педагогіка, безпека життєдіяльності та ін.). Оскільки ці дисципліни утворюються в результаті інтеграції концептуальних підходів і синтезу знань із різних наукових галузей, то вони значною мірою забезпечують політехнічну перетворювальну-конструктивну спрямованість діяльності особистості.

Доцільно також відзначити, що на зміну традиційному виробничому процесу («від сировини до виробу») прийшов новий його тип («від наукової ідеї до продукту»), що реалізується в системі «наука — виробництво» у вигляді науково-виробничого циклу: фундаментальні дослідження – прикладні дослідження – технологічні розробки – технічна підготовка виробництва – виробничий процес. У такій системі визначальна роль належить етапам наукового політехнічного обґрунтування теорії і практики виробництва.

У сучасному інформаційно-технологічному суспільстві людина може почувати себе внутрішньо вільною, лише за умови свідомого і творчого вибору вирішення із великої кількості альтернативних підходів. При цьому великого значення набуває здатність особистості врахувати наслідки власних дій для природи й суспільства. У зв'язку з цим важливо сформувати в неї системне й комплексне мислення, усвідомлення важливості інформаційного забезпечення своєї діяльності, вміння орієнтуватися у трансдисциплінарному масиві наукових знань, які постійно оновлюються, готовність до неперервної освіти.

Сучасний світ – це інша реальність, яка ще 10-15 років тому не існувала навіть у довгострокових наукових прогнозах. Завдяки бурхливому розвитку інформаційних технологій, європейській інтеграції та взаємному проникненню культур інформаційно-освітній простір особистості стає універсальним, що

пояснюється сучасною науковою парадигмою як об'єктивна властивість складної системи, яку складають людина, суспільство та середовище їхньої життєдіяльності. У наш час перетворення у реальній технологічній дійсності відбуваються раніше, ніж встановлені раніше цілі та зміст освіти будуть реалізовані, оскільки важко передбачити, які технологічні знання й способи діяльності будуть затребувані у майбутньому.

Висновки. Сучасний стан реалізації ідеї політехнізму в шкільній освіті не відображає у всіх відношеннях суперечливий характер новітньої перетворювальної діяльності особистості та її вплив на розвиток людини й суспільства. Вона лише зосереджує свою увагу на навчанні учнів окремим прийомам, процедурам, засобам трансформації матеріалів, енергії, інформації у ході матеріальної трудової діяльності, залишаючи за межами змісту загальні, універсальні, міжпредметні ідеї, цілі, протиріччя та тенденції інформаційно-технологічного розвитку суспільства, а також об'єктивне ставлення до нього людини. Важливо, щоб у політехнічно спрямованому дидактичному матеріалі знаходили відображення антропоцентричні зміни цивілізації, послідовність еволюційного розвитку людини, зв'язки з минулим (традиції) та майбутнім (перспективи), які виступають як неперервний перехід до інноваційного знання у процесі вирішення проблем.

Актуалізація ідеї політехнізму в сучасних умовах повинна бути спрямована не лише на засвоєння учнями знань про виробничу діяльність, але й на формування в них уявлень про об'єкти та явища в цілісному вимірі: як частини середовища (природного, антропоцентричного, техногенного, соціального), а також як складника матеріальної та духовної культури (екосистемність, концептуальність, єдність культури й технології).

Список використаних джерел

1. Атутов П. Р. Технология и современное образование / П. Р. Атутов // Педагогика. – 1996. – № 2. – С. 11–14.
2. Батышев С. Я. Трудовая подготовка школьников: Вопросы теории и методики / Батышев С. Я. – М. : Педагогика, 1981. – 192 с.
3. Мадзигон В. Н. Продуктивная педагогика. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом : [монография] / Мадзигон В. Н. – К. : «Вересень», 2004. – 324 с.
4. Назаров Г. Н. Теория и практика соединения обучения с производительным трудом учащихся в общеобразовательной школе республики Бурятия в 1923-1997 гг. : автореф. дис. на соискание уч. степени докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика» / Г. Н. Назаров. – М., 1999. – 44 с.
5. Политехническое образование и всестороннее развитие личности школьника / под. ред. П. Р. Атутова. – М. : Педагогика, 1984. – 128 с.
6. Сидоренко В. Політехнічна освіта: сучасне бачення проблеми / В. Сидоренко, О. Калігасва // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – № 2. – С. 4–7.

7. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / Сухомлинська О. В. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с.

8. Терентьева Н. О. Развитие политехнической освіти у вищих педагогічних навчальних закладах України (XX століття) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Терентьева Наталія Олександрівна. – Черкаси, 2007. – 243 с.

9. Черноглазкин С. Ю. Воспитательные аспекты политехнического образования / С. Ю. Черноглазкин // Педагогика. – 2000. – № 9. – С. 43–45.

Семеновская Л. А.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕИ ПОЛТЕХНІЗМА В УСЛОВИЯХ МОДЕРНІЗАЦІИ ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

На основе анализа работ ученых-политехников (П. Атутов, С. Батишев, В. Сидоренко) и материалов современных исследователей (В. Мадзигон, Г. Назаров, С. Черноглазкин) раскрыты закономерности и противоречия развития идеи политехнизма в истории отечественного школьного образования XX века. Установлено, что идея политехнизма требует актуализации в условиях модернизации образования Украины с учетом антропоцентрических и инновационно-технологических тенденций развития общественно-производственной сферы.

Обосновано, что реализация идеи политехнизма в наше время должна быть направлена не только на усвоение учениками знаний о производственной деятельности, но и на формирование у них представлений про объекты и явления в целостном измерении: как части окружения (природного, антропоцентрического, техногенного, соціального), а также как составляющей материальной и духовной культуры (экосистемность, концептуальность, единствокультуры и технологии).

Ключовые слова: *идея политехнизма, образование, школьное образование, политехническое образование, труд, технология.*

Semenovskaya L.A.

ACTUALIZING THE IDEA OF POLYTECHNISM V CONDITIONS OF MODERNIZATION OF EDUCATION OF UKRAINE

The regularities and inconsistencies of the development of the idea of polytechnics in the history of the national school education of the twentieth century are revealed based on analysis of works of the scientists-polytechnicists (P. Atutov, S. Batsyshev, V. Sydorenko) and researches of modern scientists (V. Madzigon, G. Nazarov, S. Chernoglazkin). It is established that the idea of polytechnics needs the actualization in the conditions of modernization of education of Ukraine taking into account anthropocentric and innovative-technological trends in the development of the social and industrial sphere. It is substantiated that the realization of the idea of polytechnics in modern conditions should be aimed not only at the acquisition of knowledge about production activities by students, but also to formations of ideas about objects and phenomena in integrity: as part of the environment (natural,

anthropocentric, technogenic, social), and also as a component of material and spiritual culture (ecosystemacy, conceptuality, unity of culture and technology).

The beginning of the third millennium was marked by dynamic processes of integration and intellectualization of the economy, by a free action of the law on labor changes and reorientation of work functions, widespread integration of information and communication technologies with all spheres of society. Nowadays, there is a wide range of positive and negative trends observed in the development of modern society. On the one hand, the processes of humanization and democratization are strengthened in the context of which the importance of the individual as a subject of social, labor and industrial relations increases, while the concept of technological determinism of the industrial age is refuted. Development of technology has been acquiring high human and cultural value, so the interaction of technology and society takes place not only in the process of material production, but also in all social spheres.

Post-industrial stage of development of civilization is focused on the person, the importance of the result of his/her work, as well as on the efficiency of a work method that takes into account social, environmental, psychological, economic, aesthetic, and other factors. Alongside traditional subject-oriented engineering and the humanities sciences the following areas are intensively developing: problem oriented innovative integrated scientific, technical and socio-technical areas (ergonomics, programming, engineering ecology, engineering pedagogy, life safety, etc.). The importance of technical and human knowledge increases in their unity.

Key words: *polytechnic education idea, education, school education, polytechnic education, labor.*

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017 р.

УДК 373.013.016

РЕЗУЛЬТАТИ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ НА БАЗІ ПолтНТУ ІМЕНІ ЮРІЯ КОДРАТЮКА

Л. М. Рибалко,

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини
ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка,
e-mail: lina-rybalko@ukr.net*

У статті порушено проблему професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії на засадах компетентнісного підходу.

Схарактеризовані фахові компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичної терапії, ерготерапії, подано опис результатів навчання студентів за напрямом підготовки «Здоров'я людини» та за спеціальністю «Фізична терапія, ерготерапія». Доведено, що основними категоріями навчання на засадах компетентнісного підходу є компетентності та результати навчання.

Ключові слова: компетентнісний підхід, фахові компетентності, майбутній фахівець з фізичної реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії.

Постановка проблеми. Якісна професійна підготовка компетентних фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, які глибоко усвідомлюють свою роль у суспільстві, вміють творчо використовувати набуті знання, вміння та навички на практиці – одне із пріоритетних завдань сучасної вищої школи. Адже нині в Україні постала необхідність у висококваліфікованих фахівцях з фізичної реабілітації (фізичної терапії, ерготерапії за міжнародною кваліфікацією) як на державному, так і регіональному рівнях. Свідченням цього є зниження стану здоров'я українців, наявність тисячі людей з фізичними вадами та хронічними хворобами, які потребують відновлення втрачених фізіологічних і фізичних можливостей, а тому й фізичної реабілітації й ерготерапії.

Питання якісної професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації, здатних володіти фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів і творчо підходити до вирішення неординарних питань, є важливим в сучасному суспільстві. Адже, створення оптимальних умов для життєдіяльності людей, які потребують відновлення втраченого контакту з довкіллям, корекції та наступної психолого-педагогічної реабілітації, трудової адаптації й інтеграції в соціум, належить до першочергових державних завдань.

Затребуваність суспільства у компетентних фахівцях з фізичної реабілітації, або фізичної терапії, ерготерапії пояснюється:

– погіршенням стану здоров'я населення, зокрема учнівської та студентської молоді;

– наявністю хворих людей та інвалідів, які потребують постійної фізичної реабілітації та адаптації;

– необхідністю розширення послуг з комплексу заходів спортивно-оздоровчого характеру, спрямованих не лише на реабілітацію та адаптацію до нормального соціального середовища людей з обмеженими можливостями, а й загального фізичного оздоровлення широких верств населення, які зацікавлені у формуванні та зміцненні свого стану здоров'я.

Компетентнісно орієнтоване навчання майбутніх фахівців з фізичної реабілітації потребує відповідного науково-методичного супроводу на основі змістового наповнення освітньої програми відповідно до дії Закону України «Про вищу освіту», який вступив у дію з 2015 року.

На базі ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка кафедрою фізичного виховання, спорту та здоров'я людини розроблено освітні програми підготовки бакалавра із фізичної реабілітації та рекреації, фітнес-тренера галузі знань 022 «Охорона здоров'я» спеціальності 227 «Фізична реабілітація». Основним складником освітніх програм є перелік визначених та схарактеризованих фахових компетентностей майбутніх фахівців та опис результатів навчання за кожною спеціальністю. При роботі над проектом керувалися методичними рекомендаціями щодо розроблення освітніх програм (авт. В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова) [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування змісту вищої освіти на засадах компетентнісного підходу є предметом низки наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених. Чимало науковців (В. Захарченко, С. Калашнікова, В. Луговий, Ю. Рашкевич, Ж. Таланова) компетентнісний підхід пов'язують з утвердженням студентоцентричного навчання, в основу якого покладені чітко визначені результати навчання та відповідні компетентності [4].

Навчання на засадах компетентнісного підходу, як стверджує Ю. Рашкевич, орієнтоване на студента (орієнтир на вихід), в основі якого є компетентнісна модель фахівця (профіль), створена за участі, поряд із викладачами, роботодавців, випускників, професійних організацій тощо [1].

Концепція студентоцентричного навчання є досить молодою. Утвердилася вона в навчальних закладах США у другій половині ХХ століття. Її розробниками були J. Watson та B. Skin, хоча лідером цього напрямку був R. Mager, який висунув концепцію застосування спеціальних формулювань (instructional goals) для результатів, які спостерігалися в процесі навчання [2].

Сучасного розмаху концепція студентоцентричного навчання досягла після 2000 р. у зв'язку з розвитком Болонського процесу. Важливим внеском в її імплементацію стали матеріали міжнародного проекту «Гармонізація освітніх структур в Європі», Тюнінг (Tuning educational structures in Europe, TUNING), який ініційований європейськими університетами (координатором проекту є Університет Деусто, Іспанія) за активної підтримки Європейської Комісії з метою поєднання політичних цілей Болонського процесу та Лісабонської стратегії реформування європейського освітнього простору [7]. Компетентнісному підходу до побудови освітніх програм і результатам навчання присвячено низку Болонських семінарів, монографій та статей.

Формулювання цілей статті. Метою статті, в якій розкриті результати наукового дослідження, є обґрунтування особливостей формування фахових компетентностей у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання у ВНЗ і представлення результатів навчання студентів в системі фізичного виховання та їх характеристика.

Виклад основного матеріалу. Навчання на засадах компетентнісного підходу передбачає утвердження студентоцентризму й викладання, заснованого на прозорості кваліфікацій і об'єктивності результатів навчання.

Основними стратегічними напрямками такого навчання є [1, с. 23]:

1. Визначення переліку основних загальних компетентностей, які характеризують універсальні навички та вміння студентів, формою представлення яких є здатності.

2. Розроблення переліків основних фахових компетентностей в межах виділених предметних галузей.

3. Визнання ролі Європейської кредитно-трансферної системи та перетворення її у Європейську кредитну трансферно-накопичувальну систему.

4. Упровадження інноваційних підходів до навчання, викладання та оцінювання.

5. Забезпечення якості освіти в освітньому процесі.

Основними категоріями навчання на засадах компетентнісного підходу є компетентності та результати навчання, які на сьогодні є ключовими у Європейському просторі вищої освіти.

Компетентності розглядаються як динамічне поєднання знань, навичок і умінь [6, с. 27]. Формування в свідомості студентів компетентностей є завданням ВНЗ, які передбачені й спроектовані у освітніх програмах.

Компетентності формуються з різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах. Їх особливістю є те, що вони набуваються поступово, формуються цілою низкою навчальних дисциплін або модулів на різних етапах вивчення за відповідною програмою, і, навіть, можуть починати формуватися в рамках програми одного рівня вищої освіти, а закінчувати формування на іншому, вищому рівні.

Під результатами навчання розуміється інтегральний показник того, що повинен знати та розуміти студент, бути здатним продемонструвати вміння та навички після завершення навчання. Результати навчання можна відносити до окремого модуля або також до періоду навчання (освітньої програми першого, другого чи третього циклів). Адже вони визначають вимоги до присудження кредитів [5].

Отже, в основу студентоцентричного навчання, а потому й компетентнісно орієнтованого, покладено ідею максимального надання студентам шансів отримати перше місце роботи на ринку праці, підвищення її «вартості» у роботодавців

(придатності до працевлаштування), задоволення тим самим актуальних потреб останніх. Саме тому не може бути жодного протиставлення результатів навчання компетентностям, адже між ними є глибока діалектична єдність: інтеграція результатів навчання в їх динамічному поєднанні приводить до набуття особами, які навчаються, відповідних компетентностей; тоді як оволодіння певною компетентністю вимагає засвоєння конкретних знань, умінь, навичок, тобто результатів навчання.

Загальноприйнятим є поділ компетентностей на дві групи:

– фахові, або предметно-спеціальні, компетентності (subject specific competences);

– загальні компетентності (generic competences, transferable skills).

Згідно з міжнародним проектом Тюнінг (Tuning educational structures in Europe, TUNING) [7] перші залежать від предметної галузі й визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника. Вони роблять кожну освітню програму індивідуальною)

Загальними компетентностями студент оволодіває в процесі виконання даної освітньої програми, але вони носять універсальний, не прив'язаний до предметної галузі характер. Прикладами загальних компетентностей є здатність до навчання, креативність, володіння іноземними мовами, базовими інформаційними технологіями тощо.

Загальними компетентностями майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання визначено:

1) *критичність та самокритичність* (здатність ставити завдання та їх вирішувати, для досягнення бажаних результатів із фізичної культури та спорту використовувати потрібну інформацію та методологію, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення);

2) *якість та етичні зобов'язання* (знання стандартів, необхідних для наукового дослідження і публікування, включаючи критичну обізнаність та інтелектуальну чесність);

3) *креативність* (працювати самостійно, проявляти ініціативу та керувати часом. Здатність організовувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та представляти результат вчасно);

4) *міжособистісні навички та командна робота* (здатність працювати в команді, спілкуватися рідною мовою як усно, так і письмово, виконувати керівну роль; правильно розмовляти та писати згідно з різними комунікаційними стилями, а саме: неофіційного, офіційного та наукового);

5) *інструментальні* (здатність володіти базовими інформаційними технологіями (ІТ), використовувати ІТ для впровадження проектів).

Загальні компетентності мають відповідати фаховим компетентностям. При розробленні освітніх програм їх розвиток обов'язково повинен бути

запланований. Саме тому результати навчання є сукупністю компетентностей, що визначають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості, яких набув студент після завершення освітньої програми.

Фаховими компетентностями майбутніх фахівців з фізичного виховання визначено:

– здатність до організаційно-управлінської діяльності в галузі фізичної культури і спорту, маркетингової діяльності з фізкультурно-спортивних послуг;

– здатність здійснювати спортивну підготовку в обраному виді спорту на основі положень дидактики, теорії та методики фізичної культури і вимог стандартів спортивної підготовки;

– здатність використовувати актуальні для певного виду спорту технології управління станом спортсмена, включаючи педагогічний контроль і корекцію;

– здатність планувати, проводити, інтерпретувати результати наукового дослідження та використовувати їх у практичній діяльності;

– здатність здійснювати педагогічну діяльність у галузі фізичної культури та спорту в освітньому просторі ВНЗ, проводити самостійну науково-дослідну роботу в галузі та оформлювати її результати;

– здатність оцінювати фізичні здібності та функціональний стан осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, застосовувати ефективні методи наукового дослідження в самостійній науково-дослідній діяльності в області теорії та методики фізичного виховання, спортивного тренування, оздоровчої та адаптивної фізичної культури;

– здатність до викладацької діяльності за освітніми програмами вищої освіти галузі фізичної культури та спорту;

– здатність визначати фізіологічні та біохімічні особливості рухової активності та характер її впливу на організм людини з урахуванням статі і віку;

– здатність використовувати сучасні засоби комплексного оздоровлення людини, розробляти, планувати, використовувати та аналізувати фізкультурно-оздоровчі заходи з особами всіх нозологічних форм, гендерних і вікових груп.

Розробляючи освітню програму підготовки магістрів із фізичної культури і спорту, викладачів вищих навчальних закладів (фізичне виховання) результати навчання формулювали таким чином, щоб можна було однозначно визначити факт та якість їх досягнення студентами. Адже результати навчання тісно пов'язані з компетентностями.

При розробленні переліку результатів навчання користувалися таксономією Блума:

1. Знання (Knowledge) – здатність запам'ятати або відтворити факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи тощо) без необхідності їх розуміння.

2. Розуміння (Comprehension) – здатність розуміти та інтерпретувати вивчене. Це означає уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворити словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань.

3. Застосування (Application) – здатність використати вивчений матеріал у нових ситуаціях, наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв’язання конкретних задач.

4. Аналіз (Analysis) – здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв’язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних.

5. Синтез (Synthesis) – здатність поєднати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю.

6. Оцінювання (Evaluation) – здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі.

Оскільки результати навчання асоціюються із тим, що студент може робити після завершення навчання, то згадані дієслова можуть служити основою для формулювання результатів навчання за кожним рівнем.

Висновки. Навчання на засадах компетентнісного підходу передбачає утвердження студентоцентризму й викладання, заснованого на прозорості кваліфікацій і об’єктивності результатів навчання. Основними категоріями навчання на засадах компетентнісного підходу є компетентності та результати навчання, які на сьогодні є ключовими у Європейському просторі вищої освіти. Компетентності розглядаються як динамічне поєднання знань, навичок, умінь і здатностей. Під результатами навчання розуміється інтегральний показник того, що повинен знати та розуміти студент, бути здатним продемонструвати вміння та навички після завершення навчання.

Проведене дослідження не висчерпує всіх аспектів такої багатогранної проблеми компетентнісно орієнтоване навчання майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання. Подальшого вивчення потребують питання визначення та наукового обґрунтування педагогічних умов ефективного формування фахових компетентностей у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання.

Список використаних джерел

1. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

2. Рибалко Л. Реалізація компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців із фізичної реабілітації / Ліна Рибалко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 64. – С. 52-59.

3. Рибалко Л. Упровадження інноваційних підходів до навчання – шлях модернізації змісту освіти / Ліна Рибалко // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2016. – Вип. 31. – С. 3-10.

4. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

5. BolonskyiProcessNewParadigmHE.pdf. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertivshchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsesu.htm>.

6. ECTS Users' Guide. – European Communities, 6 February 2009. [Electronic resource]. – URL: ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf.

7. Tuning educational structures in Europe, TUNING. [Electronic resource] – URL: www.unideusto.org/tuningeu.

Рыбалко Л. Н.

РЕЗУЛЬТАТЫ КОМПЕТЕНТНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ ТЕРАПИИ, ЭРГОТЕРАПИИ В ПОЛТНТУ ИМЕНИ ЮРИЯ КОНДРАТЮКА

В статье раскрыто проблему формирования профессиональных компетенций студентов в ВУЗе на основе компетентностно ориентированного обучения. Обоснованно научно перечен профессиональных компетентностей будущих специалистов по физической реабилитации, эрготерапии и физическому воспитанию, подано описание результатов обучения студентов по направлению «Здоровье человека», специальности «Физическая реабилитация». Доказано, что основными результатами обучения на основе компетентностного подхода являются компетентности и результаты обучения. Сделаны выводы о том, что обучение на основе компетентностного подхода предусматривает собой утверждение студентоцентризма и преподавания, основанного на прозрачности квалификаций и объективности результатов обучения.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные компетентности, будущий специалист по физической реабилитации, будущий специалист по физическому воспитанию.

Rybalko L. M.

RESULTS OF COMPETENTLY ORIENTED TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS ON PHYSICAL THERAPY, ERGOTHERAPY IN POLTNTU NAMED AFTER YURIY KONDRATYUK

In the article the problem of formation of professional competencies based on competency based learning students in high school. Scientifically substantiated list of professional competence of future specialists in physical rehabilitation and physical education contains a description of learning outcomes of students in the direction of «Human Health» and specialty «Physical education and sport».

Proved that the main categories of training on the basis of competence approach is competence and learning outcomes. The introduction of competence approach in the training of future specialists in physical rehabilitation and physical

education in the physical education requires appropriate scientific and methodological support, which serves an educational program.

When the results of the study refers to integral factor that needs to know and understand the student to be able to demonstrate skills after graduation. Learning outcomes can be attributed to a single module or as to the period of study (education first, second or third cycle). After all, they determine the requirements for awarding credits. Based learning studentotsentrychnoho put the idea to provide students with maximum chances to get the first job in the labor market, increasing their "value" of employers (suitability for employment), thereby satisfying the actual needs of the latter. That is why there can be no opposition of learning outcomes competences, because between them is profound dialectical unity, integration of learning outcomes in their dynamic combination results in the acquisition by students corresponding competencies; while mastering certain competence requires mastering the specific knowledge, skills, learning outcomes.

Training on the basis of competence approach involves establishing a studentotsentryzmu and teaching based on objectivity and transparency of qualifications learning outcomes. The main categories of training on the basis of competence approach is competence and learning outcomes that are key for today in the European Higher Education Area. Competencies considered as a dynamic combination of knowledge, skills, abilities and capabilities. Formation in the minds of students competences is the purpose of education programs. When learning outcomes refers to integral factor that should know and understand the student to be able to demonstrate skills after graduation.

Keywords: *kompetentnostnyy approach, professyonal competence, the future for physical rehabilitation specialist, specialist on future physical education.*

Стаття надійшла до редакції 14.11.2017 р.

УДК 167.7 + 373.6

ОСВІТНІ КРОКИ В НАПРЯМІ АНТРОПОЛОГІЗАЦІЇ БІОСФЕРИ

А.П. Самодрин,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри економіки, маркетингу та соціальної роботи,

завідувач Лабораторії економіки освіти регіону

Кременчуцького інституту ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

e-mail: samod_54@meta.ua

Стаття порушує проблему досконалості сучасної системи освіти й при цьому прагне досягти межі можливого в трансформації освітнього середовища відповідати запиту часу, його здатності забезпечувати соціальну

свідомість в умовах нинішньої кризи й тих змін, що зумовили посилення діалогу Людини і Природи на засадах технологізації і профілізації загальної середньої освіти.

Ключові слова: профільне навчання, регіоналізація, навчально-освітній простір, діяльність, система освіти, регіон, особистість, учіння.

Постановка проблеми. Для ефективного супроводу складних соціоприродних систем, якими є регіони біосфери, потрібні зважені управлінські рішення щодо впливів ззовні (педагогічно-психологічна дія) і зворотніх реакцій системи (психологічно-педагогічна дія-реакція) з упровадженням покрокових рішень з дослідженням операцій в точках зміни функціонального стану.

В загальному, при оцінюванні операцій слід уточнювати або ж наново визначати: ціль, комплекс вирішальних факторів впливу і реакції, набір оптимальних управлінських покрокових рішень та якість критеріального зважування їх запровадження з орієнтацією на кінцевий продукт.

Уточнимо: регіон біосферний – відносно замкнуте територіальне недержавне соціально-виробниче утворення, яке характеризується відносною самодостатністю й здатністю до самовідтворення соціально-виробничих функцій і відповідної інфраструктури, вбудоване у функціональну структуру космобіотизованого геопростору; територія адміністративної області, краю, група адміністративних районів або окремих район, містить у своєму центрі мегаполіс (місто або систему міст), щільність населення спадає від центру до периферії. Як особистість, так і соціум регіону біосфери – структуровані для пізнання системи, містять елементи свободи та напрями розвитку.

Свобода в психолого-педагогічному плані – синонім самопізнання власної психокультури, тієї системи цінностей, яка в людській душі трансформується у міцний сплав світоглядної культури та особистісного світогляду – потенціал майбутньої дії, життєздатності. Прояв життєздатності української культури (як і інших культур) визначатиметься мірою її рефлексивності, рівнем психологічної культури та можливостями педагогічної системи діяти гармонійно в напрямі обраної мети.

Складові педагогічної системи: 1) ті, хто розвивають ентропійну і антиентропійну фундаментальні галузі науки; 2) ті, хто виробляють тексти для навчання; 3) ті, хто запроваджують тексти в процесі навчання; 4) ті, хто сприймають тексти в процесі навчання; 5) ті, хто управляють процесом пізнання і навчання.

Педагогічна дія звільнить відповідну особистісну енергію, а та дозволить індивідуально виховати й колективно зумовити нову свідомість до вчинків, що втримають людство в рівновазі у складі біосфери (поки що залишається

гіпотезою). Відмітимо, що чітко розділити стару і нову, свою і чужу культури в такій складній нелінійній системі, як соціум, майже неможливо, бо відомо, що однією з властивостей нелінійних систем є здатність забувати своє минуле. Проте соціум, на відміну від конкретної людини, як певне живе конкретне утворення, *нічого не забуває*. Він живе не тільки у проявленому режимі, але є ще й інформаційним режимом, за яким стоять не слова, а генетичний досвід – *архетипи культури* (К.Г. Юнг [19]). Тож одним із завдань соціологічних та історичних досліджень сьогодні має стати якомога повніше вивчення всіх тих впливів і причинних зв'язків, що їх можна пояснити як комплексні реакції на долю і навколишнє середовище – побудова новітнього світогляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті обраної теми автором аналізувались роботи вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: В.І. Вернадського, О.П. Ковальова, В.А. Кордюма, В.Г. Кременя, І.П. Павлова, Л.М. Рибалко, М.Ф. Федорова, М.Г. Холодного, Ж.-П. Тейяр де Шардена, К.Г. Юнга та багатьох ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 10; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 22]. У статті стисло подані авторські роздуми з означеної проблеми і окремі висновки-кроки.

Метою статті є спроба уточнення опорних як на нас методологічних положень що створення освітньої системи з отриманням більшої системної ясності *нової освітньої мети (що це є?)* для сучасного життя.

Виклад основного матеріалу. 1. Людина, на відміну від усього живого, до еволюції біосфери додала нову рушійну силу – наукову думку (мисль), суттєво прискоривши біогеохімічні цикли міграції хімічних елементів, створила нові шляхи руху цих елементів.

«Здоров'я біосфери» сконцентроване в якості пізнання людством власної суті та суті життя вцілому як засад синхронізації поглядів на процеси адаптації та коеволуції. Квінтесенцію «здоров'я людини» містить наукова думка як планетарне явище, що є закономірністю, становить результат розвитку розуму людини (В.І. Вернадський [1; 2; 3]), рефлекс свободи (І.П. Павлов [8]). Взаємодія природи людини і природи будує розум людини, а той власне творить наукову думку, схожу на світ – світогляд. Саме світоглядна позиція, критичний погляд на ойкумену з боку сучасного виміру світу ставить сучасну освіту у стан реформи і вимагає нового погляду на *людину регіону біосфери*.

Сучасна людина все прискіпливіше вдивляється в себе як «людина розумна», у побудову спорідненого їй суспільства, пильнує власну природу (здоров'я) і оточуюче її довкілля (екосистема) – певним чином олюднене або антропотизоване (походить від грец. *άνθρωπος* - людина). Але цього виявляється замало. Необхідно при цьому ще й *навчитися* помічати, бачити новий образ реалій – наслідок, і головне – належно реагувати, діяти, працювати в напрямі майбутнього. Упереджено, трансцендентно сучасна людина прагне

спасати себе, впроваджуючи певний порядок у світі засадами науки і освіти – сталий розвиток [9].

У той же час за умови тотальної грамотності й комп'ютеризації у суспільстві бракує виробництва сучасного мислення, технологій творення культурижиття, освітніх засад проектування «культури проектування культури».

Групою дослідників Програми розвитку ООН (1999 р.) був запропонований спеціальний *індекс людського розвитку (ІЛР)*. Він об'єднує три показники: рівень очікуваної тривалості життя при народженні, рівень освіти як поєднання рівня грамотності серед дорослого населення (2/3) та сукупної частки учнів у системі початкової, середньої та вищої освіти (1/3), а також рівень життя у термінах внутрішнього валового продукту на душу населення. ІЛР – це середнє арифметичне індексу тривалості життя, індексу освіти та скоригованого індексу внутрішнього валового продукту на душу населення. Він обчислюється шляхом ділення суми цих трьох індексів на три. Країни, регіони (або їх сегменти) з ІЛР менше 0,5 мають низький рівень людського розвитку, 0,5-0,8 – середній, 0,8 і більше – високий рівень розвитку.

Бажання більшості українців жити краще що далі, то все більше натикається на низку запитань: як?, яким чином це здійснити?, що нам заважає? тощо. І головною причиною такого нашого становища, як на нас, є власне ми самі, а значить, напередусе, *наша освіта*.

2. Національна ідея України і слідом інших для епохи ноосфери як до стану, куди стрімко просувається біосфера Землі – це ідея прояву стараннями вивиженої фундаментальною наукою освіти смислу власного буття, виховання соборної особистості як найвищої цінності найкоротшим способом – *систему профільно-диференційованого навчання*, що поряд із загальною освітою надає учням можливості здобуття особистісно зорієнтованої допрофесійної підготовки – змісту профільної освіти.

Відомий принцип А. Ле Шательє гласить: зовнішні впливи, що виводять систему із термодинамічної рівноваги, викликають в ній процеси, які намагаються ослабити результати цих впливів, або ж – система, виведена з рівноваги, прагне повернутися до неї, ми додамо: *діючи сортаментно, профільно* [14, с. 705]. Упорядкувавши людину за сортом дії, в соціальній кооперації утворюватиметься «критична величина потенційної дії» (квазінеперервний процес) – напруга думки і, як наслідок, – вибух творчості як потік спорідненої праці – інноваційної діяльності [16]. Цей процес забезпечується системою освіти через систему перспективних ліній у вихованні й розвитку окремого індивіда та людського соціуму.

Система профільного навчання, реалізуючи зміст профільної освіти, діє в складі навчально-освітнього простору регіону біосфери, де зміст освіти й

навчальний предмет співвідносяться як ціль і засіб, указуючи дорогу загальноосвітній школі розвиватися особистісно-соціально, впроваджувати соборну профільність клітини біосфери.

Профільне навчання забезпечує школа: початкова – профільна розвідка, основна – допрофільне, старша – профільне, бакалаврат – профільно-професійне тощо. Профільна школа – інституціональна форма диференціації й індивідуалізації навчання, що реалізує профільне навчання як засіб диференціації й індивідуалізації навчання та формування самосвідомості, що відшукує власний дух індивіда.

3. Дух – справа життя, фізичний час, неперервний і сприймається на віру. Водночас, дух – розумна енергія, гармонія, всесвітня Ноосфера. Кожна людина його розпізнає опосередковано спорідненим трудом на тлі вихованого інтересу як своєрідним ключем до розв'язку долі власної особистості як системи «людина – природа». Ідея (зміст) пізнання духу і дух (міст) – комплементарні по суті приналежності, але різнорівневі поняття. Дух притаманний життю в цілому, а ідея – надбання конкретної людини – свідомо мислимо нею як синтетичний динамічний об'єкт «людина – світ» (розуміння себе і світу як арени власного життя), де освіта людини становить засіб пізнання власного духу. Тому в синергії *віри і освіти як свідомо мислимого* та синтезованого педагогічною функцією для розпізнання духовного потенціалу особистості – рушійна сила наукового супроводу людського розвитку.

4. Ідея природовідповідної організації людини існує як гіпотеза, як привид, міф, що не може вийти самотійно (без Учителя) за горизонт реальності. Тож її якомога швидше і наполегливіше слід уносити в практику життя науковим проривом у педагогічній теорії – концентрацією мети наукового пошуку з належною оцінкою реальності (бар'єрів) – як *педагогічну організацію регіону біосфери*. Виховання мислителів – справа державної ваги і безпеки нації – освіта не може бути належною, якщо ми живемо не гідно.

5. Педагогічна наука ХХІ ст. свідчить, що саме профільне навчання є найкращим засобом реалізації принципів диференціації й індивідуалізації навчальної діяльності, здатне найбільш вдало охопити проблему розвитку особистості в сучасних умовах. У свою чергу навчальний профіль є досить складним педагогічним конструктом, який передбачає взаємодію централізованого і децентралізованого характеру управління системою освіти, певну організацію дидактичних одиниць, відповідної педагогічної культури, складає певну технологію.

Профіль навчання – процес навчання, побудований за принципом фрактальності, що спирається на сукупність споріднених індивідуальних профілів, дидактичний абрис яких складає загальний дидактичний абрис профілю (існує як правило для категорії учнів).

Профільне навчання – профільно-диференційована, цілеспрямована, організована, спільна двостороння діяльність учителів (які обслуговують даний профіль) і категорії учнів, спрямована на свідоме, міцне і глибоке оволодіння учнями системою профільно-орієнтованих знань, умінь і навичок, під час якої поряд із загальною освітою (освітнє ядро) набувається останніми особистісно-зорієнтована допрофесійна підготовка (освітня периферія) – зміст профільної освіти.

Технологія профільного навчання пронизує загальноосвітню, політехнічну і вищу освіту, досить наукоємна і вимагає спеціальних науково-методичних ресурсів для її впровадження. Нині така складність технології віддаляє термін її правильної реалізації в педагогічній практиці, а відповідні компенсаторні кроки з боку педагогічної освіти дещо запізнюються.

У світлі цього педагогічною наукою мають бути сформульовані варіанти підходів до процесу формування особистості в контексті її генетичних витоків, розглянуто цілі (таксономія цілей) підготовки людини до соціального життя як творчої особистості (таксономія творчих дій), яка усвідомлює суть власного життя і адекватно (зважаючи) реалізує себе в обраній професійно-трудова діяльності. Проте саме найпрогресивніші педагогічні технології (вальдорфська педагогіка, музейна педагогіка, продуктивна педагогіка, розвивальне навчання, школа діалогу культур та ін.), що спираються на теорію розвитку, є не досить усвідомленими педагогічним загалом, а значить проблемними до вжитку.

6. Аналізуючи прогресивні підходи в навчанні і вихованні, нами було встановлено, що саме формулювання генеральної цілі педагогічного супроводу людини траєкторією її власного розвитку дозволяє реалізувати відбір змісту профільної освіти для сучасної середньої школи, надаючи умови вибору учня варіанту освіти на засадах взаємодії академічної і прикладної школи, самовизначення особистості в напрямі соціальної праці. Праця у суспільстві залишається основою його існування, умовою творчості: удосконаленням суспільства, удосконаленням людини, матеріалізацією дії людини (виробленням матеріального продукту), одухотворенням життя.

Потреба в пошуковій активності, в самовизначенні, в усвідомленні власної перспективи в противагу ринковій стихії є важливими соціальними потребами молодшої людини і завданням упровадження для цього *профільного навчання в середній школі* України. Це, в свою чергу, зумовить елемент творчості, а той замовить особистості потрібний для цього капітал – необхідне знання, уміння видобути потрібне для життя із байдужого і для неї чужого створіння природи, – висловив у 1925 році В.І. Вернадський [2]. Солідаризуючись з ученим щодо розуміння демократії – підняти маси до рівня знань свого часу, поділяючи його розуміння завдань освіти – створити «народ, щовчиться» (похідна від «учіння»), необхідно це робити зараз, сьогодні в системі освіти регіонів України.

Ситуація в Україні на її Сході в 2014-2017 рр. проявила морфологію духу країни як біосферні макрорегіони – Західний, Центральний, Східний, Приморський, тенденції регіоналізації теоретично спостерігали раніше [7].

Отже, ноосфера діє, проте за своїми законами, які є мало зрозумілими сучасній людині і потребують адаптації – з одного боку, поглиблення пізнання – з іншого. Ноосфера ще не виробила механізмів контролю над подіями на планеті, проте біосфера вже невзмі компенсувати зміни в природі, заподіяні людиною, як на рівні всепланетної екосистеми, так і на рівні геному [6, с. 6-10], і через недолугість освіти – непоінформованість з боку фундаментальних наук, запізнення зі створенням штучного розуму (підручника, посібника, інтерпретатора тощо) – не спішить (і теж невзмі) приходити на допомогу... – тому криза (розбаланс інтересів і поглядів) буде і далі загострюватися.

7. Стійкість – баланс сил – насамперед найсуттєвіших – наукової думки, в тому числі в контексті поняття «регіон». Воно походить від лат. *regionis* – область, округ. Це територія, що характеризується комплексом притаманних їй ознак: фізико-географічних, економічних, екологічних тощо. Але ставлення науки до цього поняття неоднорідне. Життєдіяльність регіону перебуває в прямій залежності від знання цієї інформації й уміння використати її в процесі управління. З'являється нова форма відображення об'єктивної реальності, зокрема, соціальної – інформаційне відображення, що дає можливість створення інформаційно-соціологічних регіональних полігонів і проведення на них різних соціальних експериментів у вигляді соціального проектування, побудови на цій основі варіаційних моделей розвитку соціальної дійсності й управління нею. Концепція інформаційної регіоналогії містить у собі наступні аспекти:

1) Визначення суб'єкта й об'єкта регіонального управління. Розглядаються всі складові поняття «регіон», з навколишнього середовища виділяється соціальна система регіону, показується її функціонування й взаємодія з навколишнім середовищем, а також детермінанти його розвитку. Соціальний простір регіону досліджується в єдності з його інформаційним простором як відображенням соціального. Визначається поняття регіонального інформаційного ресурсу як своєрідної рушійної сили розвитку соціуму, перехід його в якісно новий стан. Прогнозуються результати впливу інформатизації соціуму на соціальні процеси й соціальні структури, на розвиток і положення людини. Створюється структура єдиного інформаційного й соціального простору регіону як об'єкта й суб'єкта системи регіонального управління.

2) Формулюються основні принципи створення системи управління регіоном.

3) Створюється схема організації інформаційних технологій регіонального управління.

4) Надалі формується інформаційно-соціологічний полігон, де проводиться соціальне проектування, на основі якого вибирається оптимальна модель системи регіонального управління.

5) Нарешті, розробляється механізм реалізації оптимальної моделі управління й розвитку регіону.

У сучасній економічній науці класифікація регіонів України передбачає такі категорії: проблемні, відсталі, кризові, депресивні. Загалом ці поняття тісно переплітаються, проте мають і певні відмінності. На часі регіон стає освітньою проблемою.

Регіоналізація – це процес порушення симетрії антропотизованого геопростору, – за О.П. Ковальовим [4; 5]. Регіоналізація (розумне протиставлення регіоналізації) настає освітньо як *антропологізація регіону біосфери*. У свою чергу, діяльність людини залучаючи або не залучаючи енергію ззовні (стосовно певної геосистеми), прагне до певної просторової кореляції та побудови (підсилення, послаблення) когерентності. Таким чином, регіон із соціально-виробничої сфери перетворюється на соціоприродну організацію. В основі виникнення регіону лежить порушення симетрії в антропотизованому геопросторі, що призводить до подрібнення функцій діяльності людини поряд (в наслідок) з порушенням функціонування природного середовища. Ці процеси самоорганізуються й протікають як еволюція геопростору. Інфраструктура регіону має свою топологію, яка в свою чергу еволюціонує в напрямку відносно замкнутого виробничого циклу. У процесі самоорганізації геопростір, поряд із прагненням до об'єднання в одну систему, прагне до самостійності й відносної незалежності. Ідеальна самостійність може наступити тоді, коли регіон буде самодостатнім енергетично [5].

Проте реально кожен регіон має ті чи інші власні проблеми, і ускладнення, а отже, потребує обміну енергії з іншими регіонами. Енергія як і інформація (в її складі освіта) є тим спільним і водночас відмінним, що містить регіон. Структура функціонального простору регіону становить еволюцію, рухаючись у напрямі структурно-функціональної повноти. Освіта регіону поступово виражає увесь сукупний ряд культурних традицій у напрямі взаємодії з іншими регіонами й субрегіональними утвореннями, конкуренцію з іншими регіонами за: енергію, сировину, населення, територію, виробничі й культурологічні функції. Вона поступово переростає в глобальну структуру антропосфери як комплементарність, додатковість, спорідненість іншим регіональним структурам.

Виробнича мережа (трудоий ресурс), яка супроводжується відповідною освітою, стає у великій мірі корелятором і детермінантом розвитку регіону. Розвиток регіону сприяє виділенню інформаційної функції (освіта) у

самостійну структуру. Щодо навчального змісту, то він має включати умову згорнутості-розгорнутості дидактичних одиниць в складі регіонального компоненту змісту освіти.

8. Потужність людини пов'язана не з матерією, а з мозком, з її розумом і спрямованим цим розумом її трудом. Там де труд – діє пізнавальна ідея як проект і продукт. Здобуте людиною як користь у наш спрочиняє зсув рівноваги природи настільки наступально, що природа не може самочинно це компенсувати. Зараз ми переживаємо нову геологічну еволюційну зміну біосфери – ми входимо в ноосферу регіонально. Саме спеціальне продукування розуму на планеті здатне або виправити ситуацію, або існуючим станом людство змінить увесь уклад життя людини у біосфері.

9. Нині в Україні маємо справу з досить розбалансованим освітнім процесом, який сьогодні викликає необхідність пошуку шляхів внутрішнього переструктурування навчання, виховання і розвитку особистості на засадах організації нової школи як організації самоорганізації в умовах біосферного регіону. Посилення ролі когнітивізації є генеральним напрямом еволюції природи взагалі – і регіон як клітина біосфери не може бути випадком. Ідея інтеграції – це і є головна умова виживання України як держави.

При цьому регіоналізація освіти в складі людства є фізичним законом вrostання розуму в біосферу, наближенням часу, коли освіта, посилена фундаментальною наукою, буде здатною культивувати в регіонах як суто природних осередках «великих особистостей» – державників, «планетників», космістів, які очолюватимуть ланки публічного адміністрування й забезпечуватимуть інтереси громад, збалансовуючи їх розвиток на засадах керованої дифузії фізичної і економічної географії.

У напрямі децентралізації Україна зробила перші кроки, прийнявши окремі законодавчі кроки, але система освіти діє по інерції. Кризи в Україні не існує *a priori* – продовжує мати місце невідповідність освіти.

A posteriori – криза школи є кризою економіки.

10. Рушійною силою посилення когнітивної сфери регіону є інтелектуальний потенціал особистості педагога – стає головним чинником ноосферного розвитку, виробничою силою сучасної економіки освіти, в якій метаформа світу і метаформа світу людини синтезуються станом макрокосм-мікркосм – досягається мета: освіченість як жива свідомість, життєвий конструкт особистості, проєктивне мислення, уточнюючи (диференціюючи реальність) смисл життя з проявленням ірраціональності як сили творення.

Нині під супроводом наукової думки має стрімко змінюватися школа, від якої по суті найбільше залежить динаміка інноваційного процесу в соціокультурі й цивілізації. Настав час, використовуючи регіональні й глобальні системи інформації, шляхом суміщення, добувати відповідні

стратегії розвитку для певної території геосистеми, що може слугувати в якості орієнтирів відбору змісту освіти, організації навчання та для побудови цілісного навчально-освітнього простору регіону, школи тощо, де освіта і навчання співвідносяться як мета і результат. *Настав час нових соціопедагогічних інститутів.*

12. Перед сучасною людиною стоїть завдання дійти розуміння необхідності розгляду всіх реалій життя, включаючи космос. Вся повнота особистості, індивідуальний дух (той, що формується ноосферною свідомістю) вивиснується самоусвідомленням людини на рівні космічного простору проявами єдності тіла, душі і духу. Психологія з науки про душу має перетворитися в науку про дух, а педагогіка – на психопедагогіку космізму.

13. В умовах нелінійного розвитку людства вкрай необхідно систему освіти наділити такою кількістю варіантів, яка б дозволила усім ланкам навчально-виховного процесу обирати (завдяки вихованій, а також усвідомленій шкалі цінностей) і добирати те, що притаманне людині як суб'єкту коеволуції. Людина не відображає світ у своїй свідомості, а конструює і проектує його, наділяючи певною сутністю в залежності від культурного, соціального, ціннісного контекстуального простору. Особистісний конструкт несе ідея, яку людина використовує, щоб усвідомити, пояснити чи передбачити свою позицію як проект.

Світ людини у великій мірі розпочинається в самій людині, конструюється нею і «поселяється» в ній на завершальному етапі, тому і про профіль навчання, напередусе, слід говорити, як про організаційну протяжність, наділену умовою замкнутості, аутоотожністю (спіраль ДНК – психофізіологія – педагогіка – життєтворчість – ДНК), по якій рухається енергія життя [6].

14. Біосферний регіон наділений умовою реалізації власного освітнього каналу, забезпечення якого системою профільного навчання переводить його життя в стан стійкого розвитку. Система освіти регіону зумовлює регіональний соціум утворити гармонізований щодо природи колективно-розподілений споріднений труд, що для школи уточнює завдання виховання в учнів природної схильності до праці на засадах профільного навчання як найефективнішого засобу забезпечення організації навчальної діяльності в контексті гармонійного розвитку особистості. Ноосфера – епоха гармонії.

15. Організація системи профільного навчання у регіоні опирається на принцип профільності навчання, який вимагає диференційованого навчання, диференційованого підходу до виховання, варіативності освіти, індивідуалізації навчання, професійного самовизначення, соціалізації особистості.

Настав час, коли феномен «біосферний регіон» потрібно усвідомлювати як об'єкт проектування з позиції міждисциплінарного синтезу. Тому окремі синергетичні положення системи профільного навчання розглянуті нами в єдності з теоретичними основами організації навчально-освітнього простору регіону [11; 12; 13], що надало можливості з'ясувати компоненти, які забезпечують цілісність регіональної системи за умови формування системи профільного навчання регіону. А від тоді наступатиме соборність України як соборна цілісність її біосферних регіонів.

16. Процес профільного навчання має загальні й специфічні характерні ознаки, а профільне навчання реалізується як цілісна система регіону. Згідно вибору особистості, профільно-диференційована школа прагне побудувати навчальний предмет як перетин державного освітнього стандарту, регіонального й шкільного компонентів змісту освіти у складі навчального профілю. У процесі регіоналізації освіта виступає умовою цілепокладання, дороговказом розвитку регіонального людства.

17. Система профільно-диференційованих середніх загальноосвітніх шкіл у регіоні – гнучка взаємодія і вмотивованість змісту освіти, організаційних форм, методів навчання і виховання, вибору особистості навчального профілю тощо. У ієрархії цінностей профільно-диференційованої школи виховна система визнається приматом над усіма іншими системами. Своєрідним педагогічним кодексом для соціуму регіону є «духовний імператив» освітньої системи регіону (етичне ядро когнітивізації):

– навколишнє середовище – територія, з якою жива істота (людина) пов'язана обміном речовини, енергії, інформації – включена основа її розвитку;

– завдання школи – служити людині, відкривати в учнів своєї власної природної схильності до діяльності, виховувати природні здібності, займаючись «сродним трудом»;

– навчання є стимулом і мотивом учіння, є дієвим фактором життя тоді, коли обґрунтовує не лише наукові поняття й концентрує їх навколо законів, але й формує життєву енергію (учіння) у напрямі головної ідеї «життя», процес створення нових духовних цінностей, сумарним виразом яких є особистість;

– система освіти – інститут піднесення духовних сил особистості, розв'язання суперечностей хибної паралельності знання й реальності.

18. Організаційно-педагогічні умови впровадження профільного навчання як цілісної системи регіону передбачають створення навчально-освітнього комплексу «школа – ВНЗ – соціальний інститут», що діє в напрямі освітньої цілі в складі регіону. Встановлення таксономії освітніх цілей зумовлює система «навчання – освіта», передбачаючи спеціальну розробку регіонального компонента змісту освіти, що враховує: умови довкілля, різноманіття оточуючих реалій регіону, життя учня, реальні запити на людину

соціуму, природну обдарованість особистості, можливість навчання, стан розвитку школи тощо. Умови розвитку творчих інтересів учнів щодо професійної сфери забезпечує процес професійної орієнтації сповна.

19. На сучасному етапі реформування освітньої галузі конче потребують подальшого розвитку питання розробки регіонального компоненту змісту освіти, формування інформаційно-ресурсного забезпечення системи освіти регіону та зрушення цілісної педагогічної освіти. Нині школі потрібен вчитель з відчуттям реальності, велика особистість, яка оволоділа собою і усвідомлена діяльність якої спрямована на культивування такої якості освіти, яка б дозволяла боготворити особистість; вчитель – синтезатор культурно-етичної і структурно-функціональної парадигми науки. Опанування педагогічною свідомістю архітектоники профільної освіти і космізації знань – предтеча нової школи.

Висновки. Отже. Ноосферу складе свідомість синергуючого індивідуального духовного станом культурного педагогічного виробництва творчої соборності особистості планети – антропологізація біосфери.

Список використаних джерел

1. Вернадский В. И. Живое вещество / В. И. Вернадский / Сост. В. С. Неаполитанская, Н. В. Филиппова . – М.: Наука, 1978. – 385 с., 1 л. портр.
2. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление; [кн. 1] / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1977. – 191 с. (Размышление натуралиста; соч. в 2-х кн.).
3. Вернадский В. И. Начало и вечность жизни / В. И. Вернадский. – М. : Сов. Россия, 1989. – 704 с.
4. Ковалев А. П. Педагогические системы: оценка текущего состояния и управления / А. П. Ковалев. – Харьков : ХГУ, 1990. – 156 с.
5. Ковалев А. П. Регионализация на современном этапе: элементы прошлого, настоящее, будущее / А. П. Ковалев // Регіональні перспективи. – 2002.– С. 6–11.
6. Кордюм В. А. Биоэтика – ее прошлое, настоящее и будущее / В. А. Кордюм // Практична філософія. – 2001.– № 3. – С. 4–20.
7. Моделирование социо-эколого-экономической системы региона / Под. ред. В. И. Гурмана, Е. В. Рюминой. – М. : Наука, 2003. – 175 с.
8. Павлов И. П. Рефлекс свободы / И. П. Павлов. - СПб.: Питер, 2001.- 432 с- (Серия «Психология-классика»).
9. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття» (пер. з англ. : ВГО «Україна. Порядок денний на ХХІ століття»). – К. : Інтелсфера, 2000. – 360 с.
10. Рибалко Л.М. Дидактичні основи навчання природничих предметів на засадах еколого-еволюційного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах : дис... док. пед. наук: 13.00.09. – К., 2015. – 508 с.
11. Самодрин А. П. Формування навчально-освітнього простору регіону : [монографія] А. П. Самодрин. – Кременчук : ПП Щербатих, 2006. – 456 с.
12. Самодрин А. П. Архітектоніка профільної освіти: Кн. 1 / навчально-методичний посібник / А. П. Самодрин. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. – 292 с.

13. Самодрин А. П. Архітектоніка профільної освіти: управлінський аспект. Кн. 2 / навчально-методичний посібник / А. П. Самодрин. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2017. – 167 с.
14. Советский энциклопедический словарь (3-е изд.; гл. ред. А. М. Прохоров; ред. кол. М. С. Гиляров, А. А. Гусев, И. Л. Кнунянц, М. И. Кузнецов и др.). – М. : Сов. энциклопедия, 1984. – 1600 с., ил.
15. Федоров Н. Ф. Философия общего дела (т. 2) / Н. Ф. Федоров. – М., 1913.
16. Феномен інновації : освіта, суспільство, культура : монографія / За ред. В. Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 472 с.
17. Холодный Н. Г. Избранные труды / Н. Г. Холодный. – К. : Наукова думка, 1982. – 444 с.
18. Шарден Ж.-П. Тейяр де Феномен человека / Пьер Тейяр де Шарден. – М. : Наука, 1987. – 240 с.
19. Юнг К. Г. Психологические типы (пер. с нем.) / К. Г. Юнг. – М. : Университет. книга, АСТ, 1996. – 718 с.
20. Я верю в силу свободной мысли... : письма В. И. Вернадского И. И. Петрункевичу; вступ. слово акад. В. С. Соколова // Новый мир. – 1989. – №12. – С. 204–221.

Самодрин А.П.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ШАГИ В ОБЛАСТИ БИОСФЕРНОЙ АНТРОПОЛОГИИ

В статье поднимается проблема совершенствования современной системы образования и в то же время стремится выйти за пределы возможного преобразования образовательной среды в соответствии с требованием времени, ее способности обеспечивать общественное сознание в нынешнем кризиса и тех изменений, которые привели к активизации диалога человека и природы на основе технологии и профилирования общего среднего образования.

***Ключевые слова:** профильное образование, регионализация, образовательное и образовательное пространство, деятельность, система образования, регион, личность, учеба.*

Samodrin A.P.

EDUCATIONAL STEPS IN THE AREA OF THE BIOSPHERE ANTHROPOLOGY

The article raises the problem of the perfection of the modern system of education and, at the same time, seeks to reach the limits of the possible transformation of the educational environment to meet the demand of time, its ability to provide social consciousness in the current crisis and those changes that have led to an intensification of the dialogue of Man and Nature on the basis of technology and profiling of general secondary education.

At the current stage of reforming the educational sector, the further development of the development of a regional component of the content of education,

the formation of informational and resource support for the education system in the region and the shift in integrated pedagogical education are in particular need of further development. Today, the school needs a teacher with a sense of reality, a great person who has mastered herself and whose conscious activity is aimed at cultivating a quality of education that would allow the person to pray; teacher is a synthesizer of the cultural-ethical and structural-functional paradigm of science. The mastery of the pedagogical consciousness of the architectonics of profile education and the spreading of knowledge - the forerunner of a new school.

The biosphere region is endowed with a condition for the implementation of its own educational channel, the provision of which through the system of profile education translates its life into a state of sustainable development. The system of education in the region determines the regional socium to create a harmonized on nature collective-distributed related work, which for the school specifies the task of educating the students of natural inclination to work on the basis of profile education as the most effective means of ensuring the organization of educational activities in the context of harmonious development of the individual. Noosphere is an era of harmony.

Key words: *profile education, regionalization, educational and educational space, activity, system of education, region, personality, studying.*

Стаття надійшла до редакції 7.12.2017 р.

УДК 378.141.5

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ У ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

О.П. Кальнік,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка,

e-mail: alex.kalnik@gmail.com

У статті аналізуються особливості дисциплін гуманітарного циклу з позицій аксіологічного підходу, переваги і недоліки застосування тестів у викладанні гуманітарних дисциплін. Розглядаються особливості укладання і застосування тестів, у тому числі тестів з використанням комп'ютерів. Автор приходить до висновку, що тестування, має бути не основою, а лише одним із методів контролю навчальних досягнень з гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, гуманітарні дисципліни, методи навчання, контроль, тестування

Постановка проблеми. Специфікою змісту дисциплін гуманітарного циклу з позицій аксіологічного підходу (І.Б. Котова, А.В. Петровський, В.А. Сластенин, Є.Н. Шиянов) є ціннісно-нормативна система знань, яка містить у собі загальнолюдські, національні та соціальні цінності та норми, у процесі інтеріоризації яких складається особистісна ціннісно-нормативна система студентів.

Зміст гуманітарних дисциплін містить в собі матеріал як «аксіоматичного» (конкретні факти), так і «проблемно-евристичного» (інтерпретація фактів, явищ) характеру, тобто дидактично перероблений соціально-культурний досвід, необхідний для розвитку особистісної орієнтації. В гуманітарних дисциплінах досить часто відсутні чітко виражені зв'язки між компонентами змісту: «знання існують у формі думки» (Г.І. Школьник в [4]).

На відміну від точних дисциплін, гуманітарні мають справу з ідеальними об'єктами, властивості яких не можна перевірити експериментальним шляхом. Це призводить до існування безлічі гуманітарних істин, кожна з яких цілком виправдана власною позицією людини.

Результатом пізнавальної діяльності студентів з вивчення гуманітарних дисциплін є ціннісно-нормативна система знань, умінь та навичок здійснювати оцінні дії щодо предметів, явищ, процесів, способів життя, ідеалів людини. Це означає, що студент має не просто засвоїти певний обсяг знань, а виробити своє ставлення до тих чи інших проблем чи подій. Ознаками успішності навчання тут є уміння міркувати, аналізувати, робити висновки, узагальнювати, застосовувати знання до різних ситуацій, наводити приклади, докази [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях [1; 2; 6; 11] наголошується на необхідності впровадження тестів в навчальний процес. При цьому тестування досить часто розглядається як «безальтернативний» метод контролю [8]. Разом з тим, поза увагою дослідників залишається проблема виявлення та оцінювання ціннісних орієнтацій студентів.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є аналіз особливостей дисциплін гуманітарного циклу з позицій аксіологічного підходу, переваг і недоліків застосування тестів як інструменту виявлення та оцінювання ціннісних орієнтацій студентів.

Виклад основного матеріалу. Найбільшою перевагою контролю навчальних досягнень з використанням тестів є здатність забезпечити об'єктивність, надійність, валідність і точність педагогічних вимірів. До сильних сторін цього методу також відносять незначні затрати часу на виміри у

великих групах студентів, легкість забезпечення тривалого збереження вимірів результатів і автоматизації їх обробки, незначний рівень впливу суб'єктивних факторів під час вимірів [1; 6].

Об'єктивність і надійність перевірки за допомогою тестів досягається зокрема за рахунок обмеження кількості правильних відповідей (насамперед у тестових завданнях закритого типу). Але, на думку фахівців, матеріал гуманітарних дисциплін в силу його специфіки, має дуже обмежену придатність до формалізації [7]. Особливістю гуманітарного знання є саме його творча спрямованість, багатоваріантність не лише відповіді, але й рішення; воно не може бути конкретним, будуватися лише за принципом «так» або «ні». Тому тести у викладанні гуманітарних дисциплін можуть застосовуватися лише у окремих випадках, насамперед з метою перевірки знання матеріалу «аксіоматичного» характеру (термінології, методів, принципів, законів, теорій тощо).

Окрім того, як зарубіжні, так і вітчизняні фахівці приходять до висновку, що застосування «знеособлених» тестових методик призводить до зменшення особистісного значення навчання. Так, академік А.В. Хуторской відзначає: «Вважається, що це добре, якщо ми відокремимо функцію оцінки учнівських результатів від його безпосередніх вчителів та від нього самого. Однак у цьому випадку буде зменшуватись суб'єктивність контролю, а відповідно, і особистісна значущість самого навчання» [10, с. 159].

До інших недоліків тестування відносять значні витрати часу на первинну підготовку матеріалів для проведення вимірів і необхідність високої кваліфікації експертів, що розробляють тестові завдання. Для створення і застосування тестів необхідна участь спеціалістів більш ніж 12 професій [5].

Виділяють від 6 до 18 етапів конструювання тестів [8], обов'язковими з яких є попереднє випробування тесту на репрезентативній вибірці учнів (від 100 до 1000 чоловік), статистична обробка результатів попереднього тестування та визначення якості тестових завдань. Звичайно, для створення викладацьких (поточних і тематичних) тестів дотримання усіх цих умов не є обов'язковим. Проте дослідники відзначають, що створення якісних тестових завдань потребує значних витрат часу і зусиль навіть у досвідчених фахівців [5; 12].

Дослідження І.Є. Булах показує, що найкращі результати дає поєднання застосування комп'ютерних засобів із тестовою методикою педагогічних вимірювань. Комп'ютерне тестування успішності дає можливість реалізувати основні дидактичні принципи контролю знань: принцип індивідуального характеру перевірки і оцінки знань, принцип системності перевірки і оцінки знань, принцип тематичності, принцип диференційованої оцінки успішності навчання, принцип об'єктивності [3].

Використання комп'ютерних технологій дає змогу без суттєвих витрат часу здійснювати регулярний моніторинг успішності студентів і негайно реагувати на

їх найменші проблеми, не відкладаючи коригування знань до наступної «роботи над помилками» після чергової контрольної або лабораторної роботи, коли прогалини в знаннях стануть значно серйознішими [9].

Дослідження П.С. Уханя показує, що студенти вважають за краще мати справу з машиною, коли йде процес навчання: поки вони допускають помилки, виконують завдання недостатньо швидко і якісно. Але коли студенти добре підготовлені і постає питання про автоматизовану підсумкову перевірку, вони залишаються незадоволеними – їм важливо продемонструвати свої успіхи перед іншими. Тут ми маємо справу з суто психологічним явищем, що відображає соціальну природу людини. Під час підсумкової перевірки оцінка повинна виставлятися викладачем, хоча вона і може ґрунтуватися на даних автоматизованої перевірки.

Висновки. Таким чином, тестування, а особливо комп'ютерне тестування здатне забезпечити швидке, об'єктивне, валідне і надійне оцінювання знань студентів, насамперед на рівні відтворення знань. Разом з тим, застосування перевірки з використанням тестів суперечить особистісно-орієнтованій, розвитковій спрямованості гуманітарних дисциплін, не сприяє досягненню навчальних цілей у повному обсязі, потребує значних витрат часу і зусиль на організацію і застосування. Тому тестування, на наш погляд, має бути не основою, а лише одним із методів перевірки навчальних досягнень з гуманітарних дисциплін. Перспективним напрямом подальших розвідок є пошук таких методів контролю, що, забезпечуючи виявлення та оцінювання ціннісних орієнтацій студентів, сприяють активізації їх пізнавальної і творчої діяльності, інтелектуальному розвитку.

Список використаних джерел

1. Аванесов В.С. Методологические и теоретические основы тестового педагогического контроля: дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Аванесов Вадим Сергеевич. – СПб., 1994. – 339 с.
2. Бочарнікова В.М. Стимулююча функція контролю знань, умінь і навичок студентів вищої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Бочарнікова Віра Миколаївна. – Черкаси, 1999. – 208 с.
3. Булах І.Є. Теорія і методика комп'ютерного тестування успішності навчання: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Булах Ірина Євгеніївна. – К., 1995. – 430 с.
4. Григор'єва Н.А. Социокультурная идентификация личности в условиях современного гуманитарного образования / Н.А. Григор'єва // Инновации и образование: сб. материалов конф. Сер. "Symposium" / Санкт-Петербургское философ.общество. – СПб., 2003. – Вып. 29. – С. 301–304.
5. Зайчикова Т.Н. Технология педагогического тестирования как средство эффективного управления функционированием и развитием образовательной системы региона: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Зайчикова Татьяна Николаевна. – Нижний Новгород, 2003. – 323 с.

6. Корсак К. Про якість інструментарію оцінювання: співбесіди, іспити, тести / Костянтин Корсак // Директор школи. Україна. – 2001. – № 5. – С. 84–94.
7. Рыбка Д.П. Проблемы использования инновационных образовательных технологий в области гуманитарного знания / Д.П. Рыбка// Адукацыйныя і выхаваўчыяся роддзі і практыкі. Зборнік навуковых артыкулаў падагульнай эдакцыяй кандидата педагагічных навук У.К. Слабіна. – Віцебск, 2005. – С. 121–124.
8. Тестовітехнології у навчальномузакладі: метод. посіб. / Л.І. Паращенко, В.Д. Леонський, Г.І. Леонська. – К.: ТОВ “Майстерня книги”, 2006. – 217 с.
9. Ухань П.С. Контроль знань, вмінь і навичок учнів на уроках інформатики: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання інформатики» / П.С. Ухань. – К., 2001. – 16 с.
10. Хуторской А.В. Методика личностно-ориентированного обучения / Андрей Викторович Хуторской. – М.: Изд-во ВЛАДОС–ПРЕСС, 2005. – 383 с.
11. Цехмістрова Г.С. Діагностика ефективності навчального процесу у вищих закладах освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Цехмістрова Галина Степанівна. – К., 2002. – 273 с.
12. Hughes A. Testing for language teachers / Hughes A. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 172 p.

Кальник А.П.

АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К КОНТРОЛЮ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

В статье анализируются особенности дисциплин гуманитарного цикла с позиций аксиологического подхода, преимущества и недостатки применения тестов в преподавании гуманитарных дисциплин. Рассматриваются особенности создания и применения тестов, в том числе тестов с использованием компьютеров. Автор приходит к выводу, что тестирование должно быть не основой, а лишь одним из методов контроля знаний по гуманитарным дисциплинам.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, гуманитарные дисциплины, методы обучения, контроль, тестирование

Kalnik O.P.

ACHIEVEMENT ASSESSMENT IN THE HUMANITIES: AXIOLOGICAL APPROACH

The author analyzes the peculiarities of the humanitarian subjects from the standpoint of axiological approach. In terms of axiological approach, learning outcomes in the humanities are the system and the hierarchy of universal, national and social values, and this marks the features of humanities content and outcomes of students' cognitive activity. As distinguished from the mainly empirical approaches of the natural sciences, the humanities use methods that are primarily analytical, critical, or speculative. Content of the humanities is both "axiomatic" (specific facts) and "problem-heuristic" (interpretation of the facts, phenomena), i.e., didactically processed socio-cultural experience, that is required for person's development. Rather often there are no distinct connections between components in the

humanities: knowledge exists in the form of thought. In contrast to the sciences, the humanities deal with ideal objects, their properties can not be verified experimentally. This leads to the existence of many humanitarian truths, all of them justified by own position of an individual. The result of cognitive activity of students who study the humanities is a value-regulatory system of knowledge and skills to carry out evaluation actions to objects, events, processes, ways of life, ideals. This means that students must not only learn a certain amount of knowledge, but develop their attitudes to certain issues or events as well. Signs of successful learning here are the ability to think, analyze, draw conclusions, synthesize, give examples, apply knowledge to different situations.

Having analyzed the peculiarities of test construction and administering them in teaching of the humanitarian subjects, their advantages and disadvantages comparing to other assessment tools, the author concludes that testing should not be the basis, but only one of the methods of educational achievements assessment in teaching of the humanities.

Keywords: *institution of higher education, humanitarian subjects, teaching methods, achievement assessment, achievement tests.*

Стаття надійшла до редакції 5.12.2017 р.

УДК 37.013.3

«ПРАВОВИЙ АЙСТОПІНГ»: МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Т.В. Жалій,

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства, провідний юрисконсульт
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
e-mail: tamarazalij1981@gmail.com*

Стаття присвячена методичним особливостям використання правового айстопінгу як форми роботи зі студентами в процесів вивчення гуманітарних дисциплін. Передбачається специфіка його застосування для здобувачів вищої освіти різних спеціальностей під час опанування навчальних програм гуманітарних дисциплін в умовах вищої школи.

Ключові слова: *айстопінг, інноваційні технології, здобувач вищої освіти, правовий айстопінг.*

Постановка проблеми. Питання про нові методи, прийоми та форми роботи зі здобувачами вищої освіти в сучасних умовах видаються актуальними у зв'язку з посиленою увагою чиновників, науковців, громадськості до реформування системи освіти та підвищення рівня її ефективності. Навчальні заняття в умовах вищої школи спрямовані на здобуття теоретичних знань, формування ключових компетентностей особи, прищеплення вмінь комунікування, висловлення й обґрунтування власної точки зору. А це можливо за умов використання різноманітних способів активізації пізнавальної діяльності студентів. Інноваційні форми роботи сприяють зверненню уваги молодих осіб до проблем сьогодення, карбують в їхній пам'яті ключові слова, поняття, знаки, символи. Тому використання «правового астопінгу» як форми проведення навчальних занять під час вивчення гуманітарних дисциплін в умовах вищої школи є важливим питанням для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті С. Алексієнко розглядаються проблеми сучасної школи в контексті інноваційних перетворень [1]. Вплив інноваційних технологій на формування обдарованої особистості вивчає В. Булова [2]. Інноваційні технології на уроках та в позакласній діяльності вивчають Т. Височанська, В. Коваль, Г. Конончук, О. Місюра [3]. Предметом дослідження І. Волощук є використання інноваційних технологій у керуванні науково-дослідницькою діяльністю студентів [4]. Використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі розкриває Л. Габенко [5]. У низці своїх публікацій ми досліджували теоретико-методичні засади активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення правознавчих дисциплін в умовах педагогічного вишу [5]. В. Мокляк розкриває процес впровадження інноваційних технологій в освітній процес вищого навчального закладу [7].

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є обґрунтування методичних особливостей застосування «правового айстопінгу» як форми проведення навчальних занять з гуманітарних дисциплін в умовах закладу вищої освіти. У статті розкриємо специфіку використання такої форми під час освітньої діяльності та основні й факультативні умови його проведення.

Виклад основного матеріалу. У статті ми запроваджуємо до наукового обігу термін «правовий айстопінг», використовуючи як ідентичний український відповідник «правова зверниуважка». Під цим терміном розуміємо форму проведення правового заходу, яка використовується під час вивчення студентами історичних, правознавчих, інших гуманітарних дисциплін у закладі вищої освіти і походить від англійських слів eye stopper (дослівно – той, що зупиняє очі). То ж першою умовою проведення «правового айстопінгу» є вибір айстопера, тобто того, що буде привертати увагу. Айстоперами можуть бути колір, знаки, символи, фрази, які відображають ключові положення думки, ідеї, концепції, яка пропагується,

вивчається, досліджується під час проведення заходу. Вибір айстопера залежатиме від тематики айстопінгів.

Варто вказати, що під час вивчення гуманітарних дисциплін «правові айстопінг» вважаємо найбільш доречно апробувати в процесі вивчення «Прав людини», «Конституційного права», «Шкільного курсу правознавства та методики його викладання», низки історичних курсів. Тому при проведенні «правового айстопінгу» доцільно використовувати знакові символи гендерної рівності чи рівності, незалежно від походження, расової чи національної належності (при вивченні навчальної дисципліни «Права людини»), оксамит як айстопер (при вивченні відповідного періоду новітньої історії), синьо-блакитний колір під час опанування матеріалу про державну символіку і т.д.

Обов'язковими умовами проведення «правового айстопінгу» є чітка відповідність теми і всіх прийомів, які використовуються, обраній формі (систематичне звернення уваги на обраний айстопер, логічний зв'язок матеріалу, який використовується, з обраним айстопером). Наприклад, під час проведення правового айстопінгу «Рівні права – рівні можливості» (в рамках вивчення гуманітарної дисципліни «Права людини») передбачається використання знакового символу гендерної рівності як айстопера. Під час заняття здійснюється його візуалізація на екрані мультимедійного пристрою, наочність на дошці, вправа «зобразимо рівність» (студенти власноруч його відтворюють на папері), розгляд альтернативних знакових виражень гендерної рівності в Україні та світі, обговорення значення такого зображення та його зміст.

Методичними особливостями проведення айстопінгів є те, що айстоперами можуть стати емблеми (закладу освіти, громадської організації, футбольного клубу). Під час їхнього використання варто вказувати історію створення та закладений в зображення зміст. Наприклад, під час вивчення історії другої половини ХХ століття чи в День Організації об'єднаних націй (24 жовтня) можна провести правовий айстопінг «Ми – за мир» з використанням айстопера – емблеми (герба) цієї установи. Така тема є актуальною, адже 30 листопада 2017 року було підписано Рамкову програму партнерства між Урядом України та ООН на 2018-2020 роки (очікуваний бюджет програми становить 675 млн. доларів США).

Історія прапора Організації Об'єднаних Націй починається з емблеми, підготовленої Відділом уявлення Управління стратегічних служб Сполучених Штатів в квітні 1945 року. Вона була підготовлена у відповідь на прохання розробити ескіз емблеми для Конференції в Сан-Франциско, на якій був розроблений і прийнятий Статут Організації Об'єднаних Націй. Емблема Конференції в Сан-Франциско була круглим зображенням карти світу з Північним полюсом в центрі, карта простягалася до 60-ї паралелі на південь, 100-й меридіан на захід від Грінвіча був спрямований вниз. Однак Генеральний секретар висловив бажання, щоб Асамблея затвердила ескіз як офіційну

печатку та емблему Організації Об'єднаних Націй, що було зроблено 7 грудня 1946 року. Переглянутий варіант емблеми став картою світу з полярною рівновіддаленою азимутальною проекцією (вниз спрямований нульовий меридіан), оточену двома оливковими гілками. Оливкова гілка в стародавній Греції служила символом миру, тому карта світу символізує ту сферу, в якій ООН займається досягненням своєї основної мети – миру.

Ключовим у проведенні айстопінгу є акцент на ідею, положення, думку, концепцію. «Червоним» рядком під час навчального заняття має бути основна думка: права людини, рівність, мир, життя, безпека, загальнолюдські цінності й ідеали. Її багаторазове підсилення завдяки використанню айстопера сприятиме засвоєнню знань, прищепленню вмінь та значному виховному потенціалу заходу.

У разі проведення навчального заняття як «правового айстопінгу» його структуру буде стандартною та включатиме вступну частину з поясненням форми заняття та його завдань, мотивації й актуальності проблеми. Під час основної частини заняття буде здійснено розгляд теми та на кожному зі смислових та логічних періодів «правової зверниувачки» буде зроблено акцент на айстопер, підбито підсумки невеликих за обсягом інформативних блоків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на основі проведеного дослідження визначаємо, що «правовий айстопінг» (або ж «правова зверниувачка») – це форма проведення правового заходу, яка використовується під час вивчення студентами історичних, правознавчих, інших гуманітарних дисциплін у закладі вищої освіти і походить від англійських слів eye stopper (дослівно – той, що зупиняє очі). Ключовим є елемент, знак, символ, колір, який виступає айстопером, тобто на чому зроблено акцент, до чого прикута увага. Тематика айстопінгів може бути різноманітною і залежить від змісту навчальної дисципліни, тому при проведенні «правового айстопінгу» доречно використовувати знакові символи гендерної рівності чи рівності, незалежно від походження, расової чи національної належності (при вивченні навчальної дисципліни «Права людини»), оксамит як айстопер (при вивченні відповідного періоду новітньої історії), синьо-блакитний колір під час опанування матеріалу про державну символіку і т.д. Під час проведення заходу айстопером можуть стати емблеми (закладу освіти, громадської організації, футбольного клубу). Ключовою умовою є акцент на ідею, положення, думку, концепцію, тому під час «правової зверниувачки» (в ході навчального заняття чи позааудиторної діяльності) мають бути популяризовані основна думка, теорія, аксіома: права людини, рівність, мир, життя, безпека, загальнолюдські цінності й ідеали, багаторазове підсилення якої здійснюватиметься завдяки використанню айстопера.

Перспективними напрямками подальших наукових пошуків визначаємо такі:

✓ обґрунтування структурно-логічної схеми вивчення гуманітарних дисциплін в умовах закладу вищої освіти із розглядом ключових компетентностей молоді особи на кожному з етапів їхнього вивчення;

✓ розкриття методичних особливостей проведення інших правових заходів та форм роботи, які доцільно використовувати в освітній діяльності зі студентами: «правовий сторітелінг», «правовий десант», «правовий бієнале», «правовий консалтинг», «правовий фреш» тощо;

✓ вивчення специфіки теоретико-методичних вимог до викладання гуманітарних дисциплін для здобувачів вищої освіти в умовах сучасних процесів реформування системи освіти.

Список використаних джерел

1. Алексієнко С. Інноваційна школа у просторі наукового знання [Текст] / С. Алексієнко // Школа. – 2010. – № 11. – С. 5-15.

2. Бурова В. Розвиток обдарованої особистості засобами інноваційних технологій [Текст] / В. Бурова // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2017. – № 3. – С. 14-16.

3. Інноваційні технології на уроках та в позакласній діяльності [Текст] / Т. В. Височанська, В. С. Коваль, Г. В. Конончук, О. С. Місюра // Біологія. – 2017. – № 1/2. – С. 2-32.

4. Волощук І. Використання інноваційних технологій у керуванні науково-дослідницькою діяльністю студентів [Текст] / І. Волощук /// Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка ; гол. ред. М. І. Степаненко. – Полтава, 2016. – Вип. 17. – С. 40-46.

5. Габенко Л. Використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі [Текст] / Л. Габенко // Психолог. – 2015. – верес. (№ 17-18). – С. 43-47.

6. Жалий Т.В. Теоретико-методичні засади активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення правознавчих дисциплін в умовах педагогічного вишу // Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. – 2017. - №1. – С. 78 – 87.

7. Мокляк В. Упровадження інноваційних технологій в освітній процес вищого навчального закладу [Текст] / В. Мокляк // Дидаскал. Упровадження інновацій як чинник єдності педагогічної теорії та освітньої практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (20-21 листоп. 2012 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – 2013. – № 13. – С. 181-183.

Жалий Т.В.

«ПРАВОВОЙ АЙСТОПИНГ»: МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

Статья посвящена методическим особенностям использования «правового айстопингу» как формы работы со студентами в процессе изучения гуманитарных дисциплин. Предполагается специфика его применения

для соискателей высшего образования различных специальностей при овладении учебных программ гуманитарных дисциплин в условиях высшей школы. На основе проведенного исследования определяем, что «правовой айстопинг» (или «правовая зверниуважка») – это форма проведения правового мероприятия, которая используется при изучении студентами исторических, правоведческих, других гуманитарных дисциплин в учреждении высшего образования и происходит от английских слов *eye stopper* (дословно – то, что останавливает глаза).

Тематика айстопингов может быть разнообразной и зависит от содержания учебной дисциплины, поэтому при проведении «правового айстопинга» уместно использовать знаковые символы гендерного равенства или равенства, независимо от происхождения, расовой или национальной принадлежности (при изучении учебной дисциплины «Права человека»), бархат как айстоперы (при изучении соответствующего периода новейшей истории), сине-голубой цвет во время освоения материала о государственной символике и т.д.

Ключевые слова: айстопинг, инновационные технологии, соискатель высшего образования, правовой айстопинг.

Zhaliy T.V.

«LEGAL ASTOPING»: A METHOD OF USE IN THE PROCESS OF STUDYING HUMANITARIAN DISCIPLINES

*The article is devoted to methodical features of the use of "legal astoping" as forms of work with students in the process of studying humanitarian disciplines. The specifics of its application for the applicants of higher education of various specialties are assumed when mastering the curricula of humanitarian disciplines in the conditions of higher education. On the basis of this study, we define that "legal astoping" (or "legal approachist") is a form of legal action that is used in students' study of historical, legal, other humanitarian disciplines in the institution of higher education and comes from the English words *eye stopper* (literally - that which stops eyes). The key is an element, a sign, a symbol, a color that acts as an asththerer, that is, what is the emphasis on what the focus is on. The topics of the aistopingiv can be diverse and depend on the content of the discipline, therefore, in the course of "legal astoping", it is appropriate to use the symbolic symbols of gender equality or equality, regardless of origin, race or nationality (when studying the discipline "Human Rights"), velvet as astrophytes (when studying the relevant period of modern history), the blue-blue color during the development of the material about state symbols, etc.*

Key words: *astoping, innovative technologies, higher education, legal astrology.*

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017 р.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Л.В. Клеценко,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри організації
і технології будівництва та охорони праці ПолтНТУ
імені Юрія Кондратюка
e-mail: ljudmila-chuguyy@rambler.ru;*

Є.В. Вишар,

*магістр Полтавського інституту економіки і права, старший викладач
кафедри фізичної реабілітації та фізичного виховання
Полтавського інституту економіки і права
E-mail: evishar08@gmail.ru*

В статті визначено теоретичні засади мотивації професійного здоров'я майбутніх спеціалістів. До дослідження залучено 596 студентів провідних ВНЗ України. Проведено тестування мотивації професійного здоров'я за авторською методикою. Виявлено недостатній рівень сформованості мотивації професійного здоров'я у майбутніх спеціалістів. Запропоновано педагогічні умови формування мотивації професійного здоров'я студентів при вивченні «Безпеки життєдіяльності». Доведено ефективність запропонованих педагогічних умов.

Ключові слова: мотивація, здоров'я, спеціалісти, безпека, умови, зміст, навчання.

Постановка проблеми. Головним джерелом мотиву діяльності особистості є потреба, саме вона породжує інтерес. Тому для практичної реалізації освітніх вимог сьогодення при побудові навчального процесу слід дбати про особистісну значимість професійного здоров'я для кожного студента, розуміння його як необхідної і привабливої особистісної потреби, не послаблюючи при цьому орієнтацію останнього на задоволення суспільних потреб, тобто суспільно-корисну діяльність. Зважаючи на це, традиційні освітні завдання формування базових професійних компетенцій (знань, вмінь і навичок безпечного виконання професійних обов'язків) для ефективного формування мотивації професійного здоров'я недостатні, їх необхідно поєднувати з елементами всебічної професійної соціалізації студентів, тобто формуванням відповідного суспільним цінностям світогляду, мотивації

поведінки. Зокрема Г. Грибан зазначає, що крім знань та вмінь основними критеріями готовності майбутніх спеціалістів до оздоровчої діяльності є мотивація [1, с. 37].

Мотивація є синтезом інтелектуальних знань особистості і зовнішніх стимулів, які визначають засоби дії, спонукають до суспільно-корисної діяльності та орієнтують на досягнення власних і суспільних цілей; це самосвідоме тяжіння до задоволення потреб, успіху в житті і надання суспільству користі. Система мотивації професійного здоров'я в ідеалі повинна забезпечувати як задоволення потреб працівника, так і успішне задоволення суспільних потреб останнім, тобто соціальне здоров'я.

Аналіз основних досліджень. Деякі аспекти формування мотивації професійного здоров'я майбутніх спеціалістів при вивченні «Безпеки життєдіяльності» розкрив у своїх працях В. Цапко, інноваційні підходи до формування мотивації професійного здоров'я досліджувалися в дисертаціях: О. Пуляк (дидактичні засади професійної підготовки з безпеки життєдіяльності); Л. Сидорчук (підготовка до викладання основ безпеки життєдіяльності); І. Царенко (інноваційно-педагогічні технології з безпеки життєдіяльності); В. Мозгового (формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю). Зміст навчання з безпеки життєдіяльності для широкого загалу фахівців висвітлили в своїх працях А. Апостолук, С. Апостолук, Я. Бедрій, В. Березуцький, М. Гандзюк, В. Джигирей, І. Дуднікова, Є. Желібо, В. Жидецький, Н. Заверуха, В. Заплатинський, В. Зацарний, В. Ярошевська та інші. Аналіз зазначених праць свідчить: попри ґрунтовне опрацювання вченими окремих аспектів формування змісту безпеки життєдіяльності, досі не розкрито сутність формування мотивації професійного здоров'я майбутніх спеціалістів при вивченні «Безпеки життєдіяльності» як педагогічної проблеми. Сучасна практика формування безпеки життєдіяльності в ВНЗ зорієнтована на технократичний підхід і залишає поза увагою становлення ефективної мотиваційної сфери майбутніх спеціалістів.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування мотивації професійного здоров'я майбутніх спеціалістів.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації зазначеної мети ми поставили перед собою такі завдання: 1) на основі аналізу філософської, психологічної й педагогічної літератури визначити теоретичні засади мотивації професійного здоров'я; 2) виявити стан сформованості мотивації професійного здоров'я у майбутніх спеціалістів; 3) обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування мотивації професійного здоров'я.

Перед початком експерименту, для визначення мотивації професійного здоров'я майбутніх спеціалістів, нами було проведене анкетування. При розробці анкети ми намагалися дотримуватися основних вимог до анкетування в практиці проведення педагогічних досліджень [2, с. 144-149].

Беручи до уваги попередній педагогічний досвід, який свідчить про необхідність для змістовніших і повніших відповідей включення в анкету невеликої кількості запитань [2, с. 146], в анкеті щодо визначення мотивації професійного здоров'я ми поставили чотири запитання, що були спрямовані на визначення таких аспектів: аналізу розуміння студентами суті поняття «професійне здоров'я»; аналізу ставлення до здорового способу життя; аналізу спрямованості мотивів; аналізу специфіки мотивів до дотримання (недотримання) здорового способу життя.

Аналіз розуміння студентами суті поняття «професійне здоров'я» проводився таким чином: студентам пропонувалося з дванадцяти складових обрати найбільш важливі для підтримання професійного здоров'я або запропонувати свій варіант відповіді. Кожна з запропонованих складових відповідала певному компоненту здоров'я (фізичному, духовному чи психічному). Фізичний компонент уособлював збалансоване харчування, відсутність шкідливих звичок, особисту гігієну та здоровий сон, режим праці та відпочинку, активний відпочинок; психічний – саморегуляцію психічного стану, відсутність конфліктів, гігієну розумової праці, дотримання суспільних норм; духовний – духовність, моральну чистоту, принесення користі суспільству, успішну професійну діяльність. Студенти зі сформованою ціннісною свідомістю мали у виборі найбільш важливих компонентів професійного здоров'я однакову увагу звернути на всі три складові (фізичну, психічну, духовну), оскільки останні тільки в своїй єдності свідчать про повну сформованість зазначеної професійної цінності. Обробка результатів дослідження за допомогою методу статистичного критерію χ^2 для доведення ефективності експериментального дослідження.

Педагогічний експеримент проходив у природних умовах навчально-виховного процесу та включав формування мотивації професійного здоров'я на першому курсі, при вивченні «Безпеки життєдіяльності». Представникам як контрольної, так і експериментальної груп проводилися спільні лекційні заняття. Практичні та самостійні заняття в контрольних групах проходили традиційно, а у експериментальних передбачали дотримання розроблених нами педагогічних умов: організаційно-педагогічних, морально-екологічних, психолого-педагогічних, пошуково-дослідницьких.

Для моделювання світогляду, змістовною стороною якого є орієнтація на мотивацію професійного здоров'я, ми структурували відбір змісту навчання з «Безпеки життєдіяльності» у вигляді логічно упорядкованих принципів. Зміст

поняття професійного здоров'я в нашому розумінні має містити досвід здійснення безпечної професійної діяльності, що втілюється разом зі знаннями в уміннях і навичках особистості; досвід творчої, пошукової діяльності щодо вирішення нових проблем, які постають перед суспільством і пов'язані з безпекою життєдіяльності; досвід ціннісного ставлення до довкілля. Виділення зазначеної системи принципів відбору змісту «Безпеки життєдіяльності» ми побудували на основі досвіду провідних вчених у відповідній науковій галузі.

Віковий досвід ефективної реалізації навчання і виховання, уточнений науковими дослідженнями, втілений у перших спробах створення цілісної системи принципів навчання Я. Коменським, Й. Песталоцці, Ф. Дістервегом, К. Ушинським. У сучасних наукових дослідженнях відбору принципів навчання присвячені праці М. Скаткіна, І. Лернера, Ю. Бабанського, В. Безпалько, В. Краєвського, які розробили ряд дидактичних концепцій змісту освіти і методів навчання, що уособлюють знання, вміння та навички. Серед розмаїття наукових праць, присвячених формуванню змісту освіти, прикладним для формування мотивації професійного здоров'я майбутніх фахівців є бачення В. Краєвського та І. Лернера, які умовою формування всебічно розвинутої духовної особистості, готової до самоактуалізації та життєтворчості, бачить включення до структури змісту освіти чотирьох елементів соціального досвіду: знання про природу, суспільство, мислення, техніку й способи діяльності уже здобуті суспільством; досвід здійснення відомих способів діяльності, що втілюється в уміннях і навичках особистості, яка здійснює цей досвід; досвід творчої, пошукової діяльності в розв'язуванні нових проблем, що виникають перед суспільством; досвід ставлення до світу, один до одного, тобто система емоційної, вольової, екологічної, моральної, естетичної вихованості [3].

Враховуючи наукові здобутки видатних педагогів минулого і сучасності та власний педагогічний досвід, ми виділили основні принципи відбору і структурування змісту навчання з безпеки життєдіяльності, які забезпечать якісне формування мотивації професійного здоров'я – принцип формування теоретичних основ безпеки життєдіяльності на гуманістичній основі та принцип зв'язку науки з виробництвом.

Наведені принципи узгоджуються з особливостями становлення професійної компетентності, яке відбувається в такій послідовності: 1) отримання теоретичних знань, що допомагають зрозуміти суть, оцінити шкідливість чи небезпеку для життя певного небезпечного фактора; 2) узгоджена з власними знаннями і можливостями оцінка оптимальних шляхів подолання небезпек надзвичайної ситуації; 3) подолання небезпек чи запобігання їм, керуючись власною системою цінностей.

Визначальним чинником оцінки сформованості мотивації професійного здоров'я, на нашу думку, має стати виявлення духовності. Духовність виявляється через індивідуальну вираженість в системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: пізнання й соціальної реалізації; вона характеризується позитивним ставленням до навколишнього середовища, турботою, увагою до людей, готовністю завжди прийти на допомогу. Об'єктивна користь духовної професійної діяльності діалектично пов'язується з їх суб'єктивною безкорисливістю, де найвищим задоволенням є пізнання та перетворення навколишнього світу з користю для навколишнього середовища.

Результати дослідження. За результатами констатувального експерименту в 44 % КГ і 43 % ЕГ спостерігалася відсутність стійкої мотивації професійного здоров'я (репродуктивний рівень). Своє небажання вести здоровий спосіб життя представники вибірки мотивували нестачею матеріальних коштів (38 % КГ, 37 % ЕГ), тим, що в молодому віці не варто перейматися проблемами ЗСЖ (22 % КГ, 20 % ЕГ), що почнуть вести ЗСЖ, коли відчують негативні наслідки власного способу життя (14 % КГ, 16 % ЕГ), що ЗСЖ не змінить життя на краще (13 % КГ, 14 % ЕГ), ЗСЖ нічого не гарантує, все залежить від генетики (13 % КГ, 13 % ЕГ). 44 % КГ і 44 % ЕГ зазначили, що намагаються дотримуватися норм здорового способу життя, але не завжди виходить (репродуктивно-діяльнісний рівень). Вони мотивували свій вибір завантаженістю побутовими справами (42 % КГ, 43 % ЕГ), власною неорганізованістю (18 % КГ, 19 % ЕГ), тим, що відчувають брак знань про методи і технології збереження та зміцнення здоров'я (17 % КГ, 17 % ЕГ), реалізацією життєвої цілі, шлях до якої унеможливорює ЗСЖ (12 % КГ, 11 % ЕГ), зайнятістю, великими навантаженнями в навчанні (11 % КГ, 10 % ЕГ).

У 10 % КГ і 10 % ЕГ мотивація професійного здоров'я була наявна, але спрямована на задоволення індивідуальних потреб (продуктивно-діяльнісний рівень): завдяки ЗСЖ можна гарно виглядати, мати струнку фігуру, здорову шкіру, красиве волосся (53 % КГ, 55 % ЕГ), ЗСЖ сприяє сімейному благополуччю (18 % КГ, 18 % ЕГ), особа, що веде ЗСЖ несе менші матеріальні витрати в процесі життєдіяльності (18 % КГ, 16 % ЕГ), ЗСЖ є превентивним заходом витрат на лікування (10 % КГ, 10 % ЕГ). Ніхто з респондентів не відзначив, що ЗСЖ допомагає уникнути професійних захворювань і є передумовою успішної самореалізації та матеріального благополуччя.

І лише у 2 % КГ і 3 % ЕГ мотивація професійного здоров'я була спрямована на задоволення суспільних потреб (продуктивно-творчий рівень): ЗСЖ допомагає зберігати і підтримувати професійну працездатність (44 % КГ, 67 % ЕГ), ЗСЖ уможливорює самоствердження в суспільстві (33 % КГ, 33 % ЕГ), ЗСЖ дає змогу зберігати професійне довголіття й інтелектуальну активність (22 % КГ, % ЕГ). Жоден респондент не відзначив, що особа, яка

веде ЗСЖ є моральним прикладом для інших; що ЗСЖ є необхідним компонентом духовного самовдосконалення; що особа, яка веде ЗСЖ, не здійснює негативного впливу на навколишнє середовище.

Як бачимо, діагностований рівень мотивації професійного здоров'я на етапі констатувального експерименту не відповідав професійним вимогам до формування висококваліфікованого фахівця, оскільки керівними мотивами професійної діяльності останнього має стати задоволення потреб суспільства, а не власних прагматичних інтересів.

У ході діагностування рівня мотивації професійного здоров'я після формувального експерименту вибір студентами найбільш важливих складових для підтримання здоров'я був таким: 100 % КГ, 100 % ЕГ назвали фізичну складову, 56 % КГ, 98 % ЕГ психічну і 44 % КГ, 97 % ЕГ духовну складові. Це свідчить про те, що в процесі формувального експерименту в студентів суттєво підвищився рівень мотивації професійного здоров'я: вони усвідомили, що фізична, духовна та психічна складові є рівноцінними для здорового способу життя.

Виявлення рівня мотивації професійного здоров'я представників вибірки показало, що в порівнянні з констатуючим експериментом збільшився відсоток студентів з продуктивно-діяльним (з 10 % до 42 % КГ, з 10 % до 55 % ЕГ) та продуктивно-творчим (з 2 % до 11 % КГ, з 3 % до 23 % ЕГ) рівнями мотивації за рахунок зменшення репродуктивного (з 44 % до 10 % КГ, з 43 % до 3 % ЕГ) та репродуктивно-діяльним рівнів (з 44 % до 37 % КГ, з 44 % до 19 % ЕГ).

Зазначимо, що після проведення формувального експерименту в студентів змінилася мотивація до дотримання та недотримання здорового способу життя. Якщо на констатувальному етапі дослідження основними мотивами недотримання здорового способу життя були «нерозуміння», «неорганізованість», «небажання», то після формувального експерименту вони змінилися на «навантаження в навчанні» та «необхідність працювати, щоб заробити кошти на навчання». На жаль, реалії сьогодення не відмежують сучасне студентство від матеріальних питань. Зважаючи на це, недотримання ЗСЖ, мотивоване необхідністю працювати, щоб заробити кошти на навчання, будемо вважати вимушеною обставиною, а не показником несформованої самосвідомості.

Основна частина студентів почала дотримуватися здорового способу життя (52 % КГ і 78 % ЕГ). Свій вибір в основному студенти пояснювали бажанням уникнути професійних захворювань, самореалізуватися в суспільстві, здобути матеріальне благополуччя, духовно самовдосконалитися, принести користь суспільству.

Кількісний аналіз результатів дослідження свідчить про якісну перевагу експериментальної моделі педагогічних умов формування мотивації професійного здоров'я, оскільки вигреш репродуктивного рівня в представників

експериментальної групи становить 6 %, репродуктивно-діяльнісного рівня 18 %, продуктивно-діяльнісного рівня 13 %, а продуктивно-творчого – 12 %.

Висновки. Отже, педагогічними умовами ефективного формування мотивації професійного здоров'я є комплекс організаційно-педагогічних, морально-екологічних, психолого-педагогічних та пошуково-дослідницьких засобів. Реалізація зазначених педагогічних умов дозволить розвинути світоглядні переконання майбутніх аграріїв, які передбачають усвідомлення таких аспектів: необхідності формування професійного здоров'я; важливості ціннісного ставлення до природи; важливості здорового способу життя; власної відповідальності за збереження цілісності екосистеми; власної відповідальності за збереження життя та здоров'я людей; соціальної цінності духовного здоров'я поряд із фізичним та психічним; важливості професійної компетентності в галузі безпеки життєдіяльності для успішної самореалізації в суспільстві.

Наше дослідження не вичерпує проблеми формування мотивації професійного здоров'я. Подальших наукових пошуків потребують теоретичні і методичні засади формування мотивації професійного здоров'я майбутніх спеціалістів у процесі вивчення дисциплін професійного спрямування та в майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Грибан Г. П. Модернізація сучасної методичної системи фізичного виховання студентів аграрних університетів / Г. Грибан // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2012. № 9. – С. 37.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / Гончаренко Семен Устимович. – К.; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
3. Краевский В. Теоретические основы содержания общего среднего образования [под. ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера]. – М. : Педагогика, 1983. – с. 146.
4. Волошко Л. Формування навчальної мотивації як умова академічної успішності студентів / Лариса Волошко // Організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів: стан, проблеми, перспективи : матеріали XXXXI наук.-метод. конф. / Полтавська держ. аграрна академія. – Полтава, 2010. – С. 142–144.
5. Хлебнікова Т. М. Ділова гра, як метод активного навчання педагога : навч. метод. посіб. для викл., слухачів / Т. М. Хлебнікова. – Х. : Основа, 2005. – 80 с.

Клеценко Л. В., Вишар Є.В.

К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЗДОРОВЬЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье определены теоретические основы мотивации профессионального здоровья будущих специалистов. К исследованию привлечены 596 студентов ведущих вузов Украины.

Проведено тестирование мотивации профессионального здоровья по авторской методике. Обнаружено недостаточный уровень сформированности мотивации профессионального здоровья у будущих специалистов. Предложены педагогические условия формирования мотивации профессионального здоровья студентов при изучении «Безопасности жизнедеятельности». Доказана эффективность предложенных педагогических условий.

Ключевые слова: *мотивация, здоровье, специалисты, безопасность, условия, содержание, обучение.*

Kletsenko L.V., Vishar L.V.

TO THE QUESTIONNAIRE FOR FORMATION OF PROFESSIONAL HEALTH OF FUTURE SPECIALISTS

The oretical principles of motivation of occupational healt hoffuture specialist swere defined. 596 students ofleading higher educational institutions of Ukraine were involved to the research.

Testing ofmotivation of occupational health bytheauthor's technique was held. An insufficientlevel of motivation of occupational health offuture specialists was found. A pedagogicalconditions of forming motivationofoccupational students'health learning "Safety" were offered. The effective enessof the proposed pedagogical conditions were proved.

Pedagogical conditions of effective formation of motivation of professional health is a complex of organizational-pedagogical, moral-ecological, psychological and pedagogical and search-research means.Realization of the mentioned pedagogical conditions will allow to develop ideological beliefs of future agrarians, which assume awareness of the following aspects: necessity of formation of professional health; the importance of value attitude to nature; the importance of a healthy lifestyle; own responsibility for preserving the integrity of the ecosystem; own responsibility for the preservation of life and health of people; social value of spiritual health, along with physical and mental; the importance of professional competence in the field of life safety for successful self-realization in society.

Our research does not exhaust the problem of motivating professional health. Further scientific researches require theoretical and methodical principles of forming the motivation of professional health of future specialists in the process of studying the disciplines of professional direction and in future professional activities.

Keywords: *motivation, healthprofessionals, security, terms, content, training.*

Стаття надійшла до редакції 2.11.2017 р.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

В.А. Насвітлова,

*викладач фізики вищої категорії Державного навчального закладу
«Полтавський центр професійно-технічної освіти»*

Здоров'я – головне багатство людини. Громадянський обов'язок кожного вчителя – привернення уваги до необхідності і реальної можливості збереження здоров'я школярів. Упровадження у навчальний процес здоров'язберігаючих технологій дозволяє досягнути позитивних змін у стані здоров'я дітей. Правильна організація навчання дає можливість запобігти перевантаженню і втомленості у школярів. Пропаганда здорового способу життя, прищеплення елементарних практичних навичок надання першої медичної допомоги допомагає дітям усвідомити важливість збереження здоров'я.

Ключові слова: *здоров'язберігаючі технології, фізика, здоров'язберігаюча спрямованість уроку, здоровий спосіб життя.*

Постановка проблеми. Конституція України визнає життя і здоров'я людини одними з найвищих соціальних цінностей. Держава, яка згідно з Основним Законом, несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, зобов'язана забезпечити якнайповнішу реалізацію цих цінностей і при цьому вирішити завдання виховання здорового покоління, від чого значною мірою залежить стан продуктивних сил країни, її економічний, оборонний, інтелектуальний, духовний потенціал, ресурс розвитку суспільства.

Тому велика увага приділяється саме педагогічним заходам щодо формування здорового способу життя молоді та усвідомлення нею цінностей здоров'я. Саме у молоді роки, зокрема у підлітковому віці, відбувається сприйняття певних норм і зразків поведінки, накопичення відповідних знань та вмінь, усвідомлення потреб та мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів та уявлень.

Про основні проблеми в цій сфері свідчать дані МОН України, які вказують на те, що різні порушення статури виявлено у більшості учнів шкіл і ПТНЗ, у багатьох спостерігались відхилення від норми у серцево-судинній системі, неврози. Багато учнів відстають у навчанні, основною причиною цього, на думку науковців, є погіршення стану здоров'я, слабкий фізичний розвиток, зниження імунітету до захворювань. Подібні дані були отримані

Всеукраїнським фондом соціальних досліджень, який провів аналіз стану здоров'я дітей України. Так, 70% дітей мають таку розумову та фізичну працездатність, що не відповідає їхньому фізичному та психічному навантаженню, а 30 % – хронічні захворювання. Освітнє середовище породжує фактори ризику порушення здоров'я, з дією яких пов'язані 20-40% негативних впливів, що погіршують здоров'я учнів. Зокрема, було зроблено висновок, що стан здоров'я дітей та підлітків України поступово погіршувався протягом останніх 10-15 років і на цей час опинився на рівні, котрий у перспективі загрожує існуванню здорової нації.

Куріння, зловживання алкоголем, гіподинамія, неправильне харчування, вживання наркотиків, надмірне психоемоційне навантаження, бездумний ризик і безладні статеві стосунки набули поширення в нашому житті і стали причиною росту захворюваності підлітків.

Саме формування у дітей здоров'язберігаючої компетентності допоможе їм самостійно долати проблеми, пов'язані з порушенням стану їхнього здоров'я, сприятиме профілактиці шкідливих звичок та привертатиме увагу до необхідності вести здоровий спосіб життя.

Здоров'язберігаюча компетентність – це цілісне індивідуальне психологічне утворення особистості, спрямоване на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення. Передбачає наявність у людини комплексу сформованих навичок, до яких належать:

1. Життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю:

- Навички раціонального харчування (дотримання режиму харчування; уміння складати харчовий раціон, враховуючи реальні можливості та користь для здоров'я; уміння визначати й зберігати високу якість харчових продуктів).
- Навички рухової активності (виконання ранкової зарядки; регулярні заняття фізичною культурою, спортом, рухливими іграми, фізичною працею).
- Санітарно-гігієнічні навички (навички особистої гігієни; уміння виконувати гігієнічні процедури).
- Режим праці та відпочинку (вміння чергувати розумову та фізичну активність; уміння знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку).

2. Життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю:

- Навички ефективного спілкування (уміння слухати; уміння чітко висловлювати свої думки; уміння відкрито виражати свої почуття; володіння невербальними засобами комунікації (жести, міміка, інтонація тощо); адекватна реакція на критику; уміння просити про послугу або допомогу).
- Навички співчуття (уміння розуміти почуття; потреби і проблеми інших людей; уміння допомагати та підтримувати).

- Навички розв'язування конфліктів (уміння розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів; уміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності; уміння розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою конструктивних переговорів).

- Навички поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації (навички впевненої (адекватної) поведінки, зокрема й застережних дій щодо ВІЛ-СНІДу; уміння розрізняти прояви дискримінації; зокрема щодо людей з особливими потребами, ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД; уміння обстоювати свою позицію та відмовлятися від небажаних пропозицій, зокрема й пов'язаних із залученням до куріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин; уміння уникати небезпечних ситуацій і адекватно діяти при загрозі насилля).

- Навички спільної діяльності та співробітництва (уміння бути „членом команди”; уміння визнавати внесок інших у спільну роботу; уміння адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність).

3. Життєві навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю:

- Самоусвідомлення та самооцінка (уміння усвідомлювати власну унікальність; позитивне ставлення до себе, інших людей, до життєвих перспектив; адекватна самооцінка: уміння реально оцінювати свої здібності й можливості, а також адекватно сприймати оцінки інших людей).

- Аналіз проблем і прийняття рішень (уміння визначати суть проблеми та причини її виникнення; здатність сформулювати декілька варіантів розв'язання проблеми; уміння передбачати наслідки кожного з варіантів для себе та інших людей; уміння оцінювати реальність кожного варіанта, враховуючи власні можливості та життєві обставини; здатність обирати оптимальні рішення).

- Визначення життєвих цілей та програм (уміння визначати життєві цілі, керуючись своїми потребами, нахилами, здібностями; уміння планувати свою діяльність, враховуючи аналіз можливостей і обставин; уміння визначати пріоритети й раціонально використовувати час).

- Навички самоконтролю (уміння правильно виражати свої почуття; уміння контролювати прояви гніву; уміння долати тривогу; уміння переживати невдачі; уміння раціонально планувати час).

- Мотивація успіху та тренування волі (віра в те, що ти є господарем свого життя; установка на успіх; уміння зосереджуватися на досягненні мети; розвиток наполегливості та працьовитості).

Фізика є лідером сучасного природознавства і фундаментом науково-технічного прогресу. Фізика розглядається як один з предметів, що виконують не тільки пізнавальну, а також розвиваючу і виховну функції. Цей предмет необхідний всім, тому що містить потужний гуманітарний потенціал, що дає можливість розвивати мислення, формувати світогляд, розкривати цілісну

картину світу через основні закони і принципи природи, виховувати естетичне почуття і духовність, зберігати здоров'я учнів.

Традиційна організація навчального процесу створює в учнів постійні стресові перевантаження, які призводять до розладу механізмів саморегуляції фізіологічних функцій, сприяє розвитку хронічних хвороб.

Можливості реалізації оздоровчої функції освіти багатогранні. Зараз зусилля системи освіти концентруються на тому, щоб зменшити негативний вплив навчання на здоров'я учнів і вчителів. Це, перш за все, створення комфортного безпечного освітнього середовища та впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес.

Важлива складова частина здоров'язберігаючої роботи педагога – це раціональна організація уроку. Показником раціональної організації навчального процесу є обсяг навчального навантаження, кількість уроків і їх тривалість, включаючи час на виконання домашніх завдань.

Здоров'язберігаючі технології, як сукупність принципів, прийомів, методів педагогічної роботи доповнюють технології навчання і виховання, наділяючи їх ознакою збереження здоров'я.

Важливо, щоб діти задумалися про своє здоров'я не тому, що до цього закликає вчитель, а за внутрішнім переконанням, розумінням необхідності берегти здоров'я і чому це важливо.

Звичайно, фізика не той предмет, де вивчають комплекс фізичних вправ, які сприяють зміцненню здоров'я, але і уроки фізики можуть виховувати у дитини усвідомлення великої цінності здоров'я, прагнення його зберегти та зміцнити.

Здоров'язберігаючі технології у навчанні фізики – це технології проблемні, ігрові, проектні, творчі, пошуково-дослідницькі. Це і самостійний пошук інформації, висунення гіпотез, способів вирішення завдань, розробка проектів, творчих завдань, ігри, спілкування, використання образів, ідей, ролей. Без всього цього немає і не буде творчості, інтересу і гарного самопочуття.

Не потрібно забувати і про те, що відпочинок – це зміна видів діяльності. Тому при плануванні уроку потрібно не допускати одноманітності роботи.

Основними критеріями здоров'язберігаючої спрямованості уроку є виключення гіподинамії, дотримання гігієнічних і психолого-педагогічних умов проведення уроку. При підготовці до уроку потрібно враховувати: санітарний стан кабінету, стан меблів, якість і естетику наочних посібників, кольорові гами (меблі, оздоблення стін). В структурі уроку – вітання, емоційне налаштування на урок, релаксацію, оздоровчі вправи, рефлексію, прощання.

До здоров'язберігаючих критеріїв раціональної організації уроку можна віднести : щільність уроку – не менше 60-70%; кількість видів навчальної діяльності (4-7: робота з підручником, робота з картками, робота біля дошки, рішення завдань тощо); середня тривалість різних видів навчальної діяльності

(не більше 10 хвилин); частота чергування різних видів навчальної діяльності – зміна не пізніше ніж через 7 хвилин; кількість видів викладання – не менше 3; чергування видів викладання не пізніше, ніж через 10-15 хвилин; наявність на уроці методу бесіди, обговорення додаткових питань по темі; місце і тривалість застосування технічних засобів – відповідно до гігієнічних норм; поза учнів – відповідно нормам; фізкультхвилинки – дві за урок, які складаються із 3-5 повторень кожна; комплекс вправ динамічних пауз; психологічний клімат – співробітництво, дружелюбність; момент настання стомленості учнів визначається по зниженню їх працездатності.

Очікуваний результат вбачаю: зниження синдрому втоми; підвищення працездатності; підвищення успішності.

Кілька хвилин на уроці необхідно приділяти динамічним паузам. Дуже добре, якщо пропонувані вправи для фізкультхвилинки органічно вплітаються в канву уроку.

Не можна забувати про психологічний клімат на уроці. Співпраця і дружелюбність між учителем і учнем знімають стресову ситуацію, напругу, дозволяють повніше розкритися дитині. Жарт, посмішка створять емоційну розрядку, дозволять переключити увагу, зберегти темп уроку та його щільність. Викладання фізики дозволяє органічно використовувати елементи здоров'язберігаючих технологій в різних типах завдань на уроках, та в домашніх завданнях. На уроках фізики по можливості розглядаю питання охорони здоров'я людини або охорони навколишнього середовища. А використання на цих уроках таких висловів, як „Тютюн і алкоголь завдає шкоди тілу, руйнує розум, отуплює цілі нації” (Оноре де Бальзак), „Хочеш довше жити – кидай курити”(народна мудрість) допомагає багатьом підліткам зробити правильний вибір.

Викладання фізики дозволяє органічно використовувати елементи здоров'язберігаючих технологій в різних типах завдань на уроках, та в домашніх завданнях. Наведу приклади таких тем фізики:

До уроку «Електромагнітне поле». Чому люди, що працюють за комп'ютером, частіше хворіють на простудні захворювання і захворювання дихальних шляхів? Справа в тому, що під дією електромагнітного поля монітора відбувається іонізація атмосферного повітря, з'являється велика кількість позитивно заряджених іонів, які приєднуються добре до хвороботворних мікроорганізмів, потім швидко проникають в організм людини, викликаючи захворювання. Для усунення цих небажаних ефектів, приміщення потрібно частіше провітрювати, працювати за комп'ютером не більше 2 годин, насичувати повітря негативно зарядженими іонами за допомогою спеціальних приладів.

До уроків «Оптичні прилади», «Дисперсія світла». Очі людини, яка курить, часто сльозяться, червоніють, і краї повік розпухають. Нікотин, діючи на зоровий нерв, викликає його хронічне запалення, внаслідок чого знижується гострота зору. При курінні звужуються судини, змінюється сітківка ока, що веде до часткової втрати відчуття кольору: спочатку на зелене світло, а потім на червоне і жовте, це знижує швидкість реакції людини в середньому на 24%. Такий дефект зору може зробити професійно непридатними водіїв транспорту, операторів пультів управління...

Висновки. Підводячи підсумок, запевняю, що я як викладач розумію, що відповідальна за здоров'я кожної дитини. Адже, за словами В.О. Сухомлинського «Від життєдіяльності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра у власні сили».

Список використаних джерел

1. Кириленко С.В. Уроки здоров'я: методичний посібник / Автор-упорядник С.В. Кириленко. – Харків: Скорпіон, 2004. – 88 с.
2. Кійло О. Шлях до здоров'я / О. Кійко // Завуч. – 2011. – № 18. – С. 3–12.
3. Петрик О.І. Медико-біологічні та психолого-педагогічні основи здорового способу життя : Курс лекцій / Навч.посібник для студентів ун-тів та пед. ін-тів. – Львів; Світ, 1993. – 119 с
4. Стан здоров'я школярів в Україні [Електронний ресурс] / Няньковський С.Л. та ін. // Здоров'я дитини. – 2012. – № 5 (40) Режим доступу: <http://www.mifua.com/archive/article/32962>
5. Таранова О. Система роботи здоров'язбережувального навчального процесу. Організація здоров'язбережувального навчального процесу / О. Таранова, Г. Челах // Завуч. – 2008. – № 19-20. – С. 4-5.
6. Формування здорового способу життя : Навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців/ О. Яременко, О.Вакуленко, Л.Жаліло, Н. Комарова та ін. – К., Український інститут соціальних досліджень, 2000 – 232 с.
7. Чернишов О. І. Стратегічні напрямки здоров'язбереження в освіті / О. І. Чернишов // Здоров'я через освіту. Матеріали міжгалузевої регіональної науково-практичної конференції, 22 квітня 2009 року. – С. 13-16.

Насветова В.А.

ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВЬЯСБЕРЕГАЮЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ

Здоровье – главное богатство человека. Гражданский долг каждого учителя - привлечение внимания к необходимости и реальной возможности сохранения здоровья школьников. Внедрение в учебный процесс здоровьесберегающих технологий позволяет достичь положительных изменений в состоянии здоровья детей. Правильная организация обучения дает

возможность предотвратить перегрузку и усталости у школьников. Пропаганда здорового образа жизни, привитие элементарных практических навыков оказания первой медицинской помощи помогает детям осознать важность сохранения здоровья. Здоров'язберігаючі технології у навчанні фізики – це технології проблемні, ігрові, проектні, творчі, пошуково-дослідницькі. Це і самостійний пошук інформації, висунення гіпотез, способів вирішення завдань, розробка проектів, творчих завдань, ігри, спілкування, використання образів, ідей, ролей. Без всього цього немає і не буде творчості, інтересу і гарного самопочуття.

Ключевые слова: здоров'єсберегаючі технології, фізика, здоров'єсберегаюча направленність урока, здоровий образ життя.

Nasvetova VA

FORMING HEALTH OF SAVING COMPETENCE IN STUDENTS ON PHYSICS LEARNINGS

Health is our greatest wealth. The teacher's duty is to pay attention to the necessity of pupils' health maintenance. The implementation of health saving technologies in teaching and learning process allows obtaining positive changes in children's health. The proper arrangement of teaching and learning process helps to avoid overwork and tiredness of pupils. Healthy lifestyle promotion, education of simple and practical skills of first aid helps children to realize the importance of their health.

Health-saving technologies in the training of physics are technology, problem, gaming, design, creative, research and research. It is an independent search for information, hypotheses, methods for solving problems, project development, creative tasks, games, communication, the use of images, ideas, roles. Without all this there will be no creativity, interest and a good state of health.

The healthcare-saving criteria of rational organization of the lesson can be attributed: the density of the lesson - not less than 60-70%; the number of types of educational activities (4-7: work with the textbook, work with cards, work on the board, problem solving, etc.); Average duration of different types of educational activities (no more than 10 minutes); Frequency of alternation of different kinds of educational activity - change not later than in 7 minutes; number of types of teaching - not less than 3; alternation of teaching types not later than in 10-15 minutes; presence of a lesson method of conversation, discussion of additional questions on the topic; place and duration of application of technical means - in accordance with hygienic norms; outside of the students - according to the rules; physical training - two for a lesson, which consist of 3-5 repetitions each; complex of exercises of dynamic pauses; psychological climate - cooperation, friendliness; the moment of the onset of student fatigue is determined by the decrease in their ability to work.

Key words: health saving technologies, physics, health saving orientation of a lesson, healthy lifestyle

«ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИЙ СТОРІТЕЛІНГ»: ПОНЯТТЯ, МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Р.В. Жалій,

старший викладач кафедри фізичного виховання,

спорту та здоров'я людини

ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка,

e-mail: ruslanzalij1967@gmail.com

У статті розкривається поняття та методика застосування «здоров'язберігаючого сторітелінгу» як форми роботи зі здобувачами вищої освіти, у процесі якої відбувається формування валеологічної компетентності в умовах сучасного закладу вищої освіти. Під час використання сторітелінгу передбачається використання історій із життя та професійної діяльності професійних спортсменів, спортсменів-аматорів, студентів закладу вищої освіти, котрі мають власні досягнення чи рекорди.

Ключові слова: *здоров'язберігаючий сторітелінг, валеологічна компетентність, засоби фізичного виховання, професійно-прикладна фізична підготовка.*

Постановка проблеми. *У зв'язку з реформуванням системи вищої освіти сьогодні велика увага звертається на оптимізацію навчального процесу, вдосконаленню форм активізації пізнавальної діяльності студентів, використання інноваційних освітніх технологій. Заняття в умовах вищої школи повинні бути пізнавальні, цікаві та насичені шляхом використання інтерактивних вправ, тренінгових прийомів, діалогів та полілогів, нових форм роботи. До останніх належить «здоров'язберігаючий сторітелінг» як форма роботи зі студентами, під час якої передбачається використання історій із життя та професійної діяльності професійних спортсменів, спортсменів-аматорів, студентів закладу вищої освіти, котрі мають власні досягнення чи рекорди.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Проблема, яку ми порушуємо, не нова для теорії й методики фізичного виховання та педагогічних наук. У дослідженнях Л. Ампілогової висвітлюються методичні особливості проведення майстер-класу як форми поширення інноваційних педагогічних ідей в умовах закладу освіти [1]. У дисертаційному дослідженні О. Бондаренко висвітлюються теоретичні аспекти поняття та рівні валеологічної*

компетентності студентів педагогічних університетів [2]. У статті Н. Власенко розглядаються інноваційні технології, які широко використовуються під час уроків фізичної культури в умовах середньої школи [3]. У своїх публікаціях ми досліджуємо різні інструменти для формування валеологічної компетентності майбутніх фахівців у системі вищої освіти [4]. Сучасні технології професійного спорту вивчає В. Кашуба, а Н. Москаленко з'ясовує науково-теоретичні основи інноваційних технологій у фізичному вихованні [5; 6]. Особливості підготовки борців з використанням сучасних інноваційних технологій підвищення ефективності їхніх технічних дій розглядає В. Яременко [7]. Незважаючи на посилену увагу науковців, методистів, тренерів, педагогів, закономірною є поява нових форм і методів роботи зі здобувачами вищої освіти, метою яких є формування валеологічної компетентності студента та його здоров'язберігаючої культури.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є розгляд поняття та висвітлення методичних особливостей застосування «здоров'язберігаючого сторітелінгу» як форми роботи зі студентами, під час якої передбачається використання історій із життя та професійної діяльності професійних спортсменів, спортсменів-аматорів, студентів закладу вищої освіти, котрі мають власні досягнення чи рекорди.

Виклад основного матеріалу. Термін «здоров'язберігаючий сторітелінг» ми вводим в науковий обіг для позначення форми валеологічного заходу, спрямованого на популяризацію здорового способу життя та культури здоров'язбереження в студентському середовищі. Слово «сторітелінг» має англійське походження (storytelling – розповідання історій) і використовується для повідомлення цікавих ситуацій, історій, випадків із життя. Тому під час проведення «здоров'язберігаючого сторітелінгу» важливо здійснити підбірку таких фактів, які б демонстрували успіхи конкретної людини в спорті чи житті [1, с. 88].

Наприклад, у формі сторітелінгу студенти підготують найпростіші історії: «Україна має славні спортивні традиції. Скільки рекордсменів виховали її спортивні школи та секції. Завдяки важкій праці та наполегливості спортсменів Україна зайняла почесне місце серед інших спортивних держав. Хочемо розповісти про одну з найвидатніших спортсменок України, Яну Клочкову. Вона почала займатися плаванням з шести років. Ще з дитинства Яна показувала видатні результати з плавання. За свою спортивну кар'єру їй вдалося встановити 50 рекордів України. Вона двічі представляла нашу країну на Олімпійських іграх. Вперше Яна виграла дві золоті та одна срібну медаль у 2000 році у Сіднеї. Вдруге спортсменка завоювала дві золоті медалі у 2004 році в Афінах. У Сіднеї вона встановила світовий рекорд на дистанції 400 метрів та рекорд Європи на дистанції 200 метрів комплексним плаванням. За видатний талант плавчихи в народі її почали називати «золотою рибкою». Всі

заслуги та нагороди навіть важко перерахувати. На жаль, спортивна кар'єра не триває довго. У 2008 році Яна покинула великий спорт. Проте її славетні досягнення назавжди залишаться в історії» [4, С. 190].

Методика проведення навчальних чи позааудиторних занять у формі сторітелінгів передбачає або підготовку викладача та його модерування під час заходу, або обговорення студентами заздалегідь підготовлених історій. Така форма може використовуватися як результат самостійної роботи здобувача вищої освіти та оцінюватися відповідно до встановлених у закладі вищої освіти нормативів. У випадку обговорення можливе використання таких прийомів як «SWOT-аналіз», «Метаплан», «ПРЕС», методу дилем, кейс-технологій тощо [5, С. 47]. Головною метою є не лише дискусія, яка може мати місце й буде спровокована в разі повідомлення резонансних життєвих історій, а висловлення власної думки, її аргументація, апелювання до соціального досвіду, розуміння тієї ситуації, в яку людина потрапила, її співпереживання.

Обов'язковою є підбірка якісних тем для опрацювання та обговорення історій. Ми пропонуємо студентам розповіді про чемпіона Параолімпіади в Лондоні та бронзового призера Параолімпіади в Ріо-де-Жанейро Руслана Катишева, котрий має лише 1/100 %зору, однак це не заважає йому жити повноцінним життям, здобувати нагороди, виховувати двох дітей. Зворушливою є історія звершень плавця Антона Коля, котрий із діагнозом ДЦП і артрогрипоз став дворазовим бронзовим призером Параолімпіади в Ріо-де-Жанейро з плавання на спині і продовжує готуватися до наступних змагань. Розповідь про перемоги Єлизавети Мерешко не залишить байдужим нікого, адже хвора на церебральний параліч спортсменка, дебютантка Паралімпійських ігор виборола в Ріо одразу 4 золотих і 1 бронзову медаль (отримала другий результат серед усіх жінок-учасниць Паралімпіади). Спортсменка Лідія Соловійова (з діагнозом нанізм) стала кращою в пауерліфтингу, Ольга Свідерска (діагноз ДЦП) отримала нагороди з плавання... Таких історій дуже багато. Їхнє використання під час проведення сторітелінгів стане важливим матеріалом для роздумів про цінність життя, необхідність самовдосконалення, формування життєвих ідеалів та здорового способу життя й рухової активності.

Доречно обговорювати досягнення українських спортсменів за роки незалежності, варто гордитися легкоатлетами Сергієм Бубкою та Інессою Кравець, рекорди яких залишаються непорушними. Почуття гордості переповнюватиме усіх присутніх, коли буде повідомлена історія Оксани Баюл – першої олімпійської чемпіонки незалежної України з фігурного катання. Сьогодні історії українських спортсменів, їхні інтерв'ю, життєві історії доступні для вивчення та обговорення.

Важливими при відборі тематики є сучасні звершення ровесників студентів, полтавців, однокласників. Сьогодні Полтавщина гордиться боксером Олександром Хижняком, котрий під час отримання чергової нагороди в Сочі звернувся до всіх присутніх українською мовою, студенти Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка мають значні здобутки на міжнародній арені з армспорту, пауерліфтингу, гирьового спорту, переможцями й призерами національних етапів змагань є черлідери, волейболісти, легкоатлети, плавці. Необхідними є історії полтавських майстрів спорту, заслужених тренерів, учасників Олімпійських ігор. Використання таких сюжетів формуватиме корпоративну культуру, сприятиме згуртованості студентів та спонукатиме їх до вдосконалення, фізичних навантажень і рухової активності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, використання інноваційних форм роботи, метою яких є формування валеологічної компетентності студентів в умовах закладу вищої освіти, є важливою для сучасних досліджень. Під час вивчення низки валеологічних дисциплін та в процесі професійно-прикладної фізичної підготовки відбувається залучення студентів до роботи з пошуку історій із життя спортсменів минулого чи сучасності, ровесників, спортсменів-аматорів, параолімпійців та ін. «Здоров'язберігаючий сторітелінг» має значний позитивний психологічний аспект під час окреслення проблем людини та пошуку виходу з них, адже власний приклад у житті та спорті надзвичайно важливий для молодшої людини, характер і цінності якої перебувають на етапі формування.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень визначаємо такі:

- вивчення досвіду інших країн в питаннях формування валеологічної компетентності та здоров'язберігаючої культури здобувачів вищої освіти;
- подальше вивчення, розгляд, апробація та введення в науковий обіг інноваційних форм роботи для формування валеологічної компетентності та здоров'язберігаючої культури здобувачів вищої освіти;
- проведення педагогічного експерименту на предмет ефективності використання інноваційних форм роботи, інтерактивних методик, тренінгових прийомів під час освітньої діяльності в умовах сучасного закладу вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Ампілогова Л. П. Майстер-клас як форма поширення інноваційних педагогічних ідей [Текст] / Л. П. Ампілогова, В. В. Зибіна // Управління школою. – 2012. – № 16-18. – С. 88-94.
2. Бондаренко О. М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки. : Дис... канд. наук: 13.00.04 –

К, 2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/344325.html>.

3. Власенко Н. В. Інноваційні технології на уроках фізичної культури [Текст] / Н. В. Власенко // Фізична культура в загальноосвітніх школах: проблеми та перспективи : зб. наук. праць : матеріали регіон. наук.-метод. семінару, 15 квіт. 2014 р. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Ф-т фіз. виховання, Каф. теорет. – метод. основ викл. спорт. дисциплін. – Полтава, 2014. – С. 12-18.

4. Жалій Р.В. Формування валеологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в умовах технічного вишу // Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка : зб. наукових праць [ред. кол., гол. ред. Л.М. Рибалко]. – Полтава : ПолтНТУ імені Ю. Кондратюка. – Вип I. – С. 189-198.

5. Кашуба В. Инновационные технологии в современном спорте [Текст] / В. Кашуба // Спортивный вісник Придніпров'я. – 2016. – № 1. – С. 46-57.

6. Москаленко Н. Науково-теоретичні основи інноваційних технологій у фізичному вихованні [Текст] / Н. Москаленко // Спортивный вісник Придніпров'я. – 2015. – № 2. – С. 124-128.

7. Яременко В. Сучасні іноваційні технології підвищення ефективності процесу формування технічних дій у вільній боротьбі [Текст] / В. Яременко // Спортивный вісник Придніпров'я. – 2015. – № 3. – С. 172-174.

Жалий Р.В.

«ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЙ СТОРИТЕЛИНГ»: ПОНЯТИЕ, МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ВАЛЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье раскрывается понятие и методика применения «здоровьесберегающего сторителлинга» как формы работы с соискателями высшего образования, в процессе которой происходит формирование валеологического компетентности в условиях современного учреждения высшего образования. Отмечается, что при использовании сторителлинга предполагается использование историй из жизни и профессиональной деятельности профессиональных спортсменов, спортсменов-любителей, студентов учреждения высшего образования, которые имеют собственные достижения или рекорды.

Сделан вывод, что использование инновационных форм работы, целью которых является формирование валеологической компетентности студентов в условиях учреждения высшего образования, является важной для современных исследований. При изучении ряда валеологических дисциплин и в процессе профессионально-прикладной физической подготовки происходит привлечение студентов к работе по поиску историй из жизни спортсменов прошлого или современности, ровесников, спортсменов-любителей,

паралимпийцев и др. «Здоровьесберегающие сторителлинг» имеет значительный положительный психологический эффект при определении проблем человека и поиска выхода из них, ведь собственный пример в жизни и спорте чрезвычайно важен для молодого человека, характер и ценности которого находятся на этапе формирования.

Ключевые слова: здоровьесохраняющий сторителлинг, валеологическая компетентность, средства физического воспитания, профессионально-прикладная физическая подготовка.

Zhaliy R.V.

«HEALTH-SAVING STATELINING»: CONCEPT, METHOD OF APPLICATION IN THE PROCESS OF FORMING VALEOLOGICAL COMPETENCE

The article reveals the concept and the methodology of the use of "health-saving partner" as a form of work with applicants of higher education, in the course of which formation of valeological competence takes place in the conditions of a modern institution of higher education.

It is noted that when using a permanent residence it is supposed to use the stories from the life and professional activities of professional sportsmen, amateur sportspersons, students of institutions of higher education who have their own achievements or records. It is concluded that the use of innovative forms of work, the purpose of which is the formation of valeological competence of students in the context of institution of higher education, is important for modern research.

When studying a number of valeological disciplines and in the process of vocational and physical training, students are attracted to work on the search for stories from the life of athletes of the past or the present, peers, sportsmen, amateurs, Paralympics, etc. "Health-saving memories" has a significant positive psychological effect in determining problems. the person and the search for an exit from them, because his own example in life and sports is extremely important for a young person whose character and value are found I'm in the formation stage.

Key words: health care statelink, valellic competence, means of physical education, vocational and applied physical training.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017 р.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

С.В. Гуменюк,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри фізичного виховання

Тернопільського національного педагогічного університету

імені В. Гнатюка

e-mail: gumenyik@ukr.net

Розкрито структурні компоненти структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури. Науково обґрунтовано, що основна функція моделі полягає в її використанні як засобу пізнання. У процесі побудови моделі виявлено взаємозв'язки та взаємозалежності, послідовність дій і необхідні ресурси. Представлено структурно-функціональну модель педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури, що відображає взаємопов'язані структурні компоненти, а саме: цільовий, теоретико-методологічний, мотиваційний, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, діагностичний, результативний та педагогічні умови її реалізації.

Ключові слова: *структурно-функціональна модель, педагогічна модель, майбутні учителі фізичної культури, професійна підготовка, освітній процес.*

Постановка проблеми. Сучасні стандарти фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури, потребують нових теоретико-методичних підходів для формування педагогічного мислення у закладах вищої освіти (ЗВО), які дозволять їм не тільки опанувати нові знання і професійні вміння, а й успішно їх реалізувати на практиці. Практичне освоєння засобів інноваційних технологій допоможе майбутнім випускникам ЗВО органічно включитися в педагогічну роботу та розпочати практичне застосування професійних компетенцій у процесі педагогічної діяльності. Тому проблема формування педагогічного мислення у підготовці майбутніх учителів фізичної культури є актуальною і нині викликає широке зацікавлення серед науковців і практиків, адже вона є основою особистої зрілості та запорукою результативності професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблемі

педагогічного моделювання присвячені праці низки науковців: В. Докучаєвої А. Куракіна, В. Міхеєва, А. Семенової, С. Сисоєвої та ін.

Розробкою педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів займалися: О. Акімова, В. Вихрущ, І. Мельничук, О. Пехота, Л. Романишина. Однак невирішеною залишається проблема розробки структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури у процесі їх фахової підготовки.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у розробці й обґрунтуванні структурних компонентів структурно-функціональної моделі педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Модель, як засіб осмислення дійсності надає змогу впорядкувати та формалізувати початкові уявлення про об'єкт дослідження. У процесі побудови моделі можна виявити суттєві взаємозв'язки та взаємозалежності, послідовність дій і необхідні ресурси. Як засіб спілкування модель спричиняє точне формулювання основних понять і стислий опис системи, пояснення причинно-наслідкових зв'язків та загальну структуру системи, що досліджується та моделюється. Як засіб навчання і тренування модель сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу. Використання моделі для побудови системи надає змогу підвищити ефективність її впровадження.

Основна функція моделі – це її використання як засобу пізнання. До конкретизованих (похідних від основної) функцій належать такі засоби: наукового осмислення дійсності; спілкування; навчання і тренування; інструмент прогнозування; постановки та проведення експерименту [5].

У процесі побудови педагогічної системи звернулися до методу моделювання, що є однією з основних категорій теорії пізнання, на якій ґрунтуються теоретичні та експериментальні методи наукового дослідження. Поняття модель (лат. *modulus* – міра, зразок) розуміємо як уявну або матеріально реалізовану систему, котра відтворює або імітує будову і дію певного об'єкта дослідження (природного чи соціального) і використовується для одержання нових знань про нього [2, с. 683].

На думку І. Мельничук, моделювання в освіті привертає увагу науковців у ракурсі теорії та практики проектування освітніх систем, системних змін професійної освіти у вищій школі та дослідження педагогічних інновацій. Тому еволюціонування складних освітніх систем розглядали як певний технологічний комплекс з позиції синергетики [4, с. 270].

У побудові моделі спиралися на роботи у сфері моделювання систем С. Сисоєвої, яка розробила низку теоретичних моделей, зокрема: педагогічної

творчості вчителя; творчої особистості учня; модель творчих можливостей учнівського колективу [6]. Важливим підґрунтям слугувала модель системи професійно-педагогічних задач для формування творчого мислення майбутнього вчителя, розроблена О. Акімовою [1].

Описуючи системний підхід як педагогічне явище, А. Куракін стверджує, що провідним методом у його реалізації є моделювання. При цьому, наголошуючи на важливості та необхідності як поняттєвої та образної моделі. Поняттєва відображає об'єкт у формі певної сукупності взаємопов'язаних гіпотез, тверджень, узагальнень та висновків, а образна модель відтворює основні сторони, елементи, зв'язки, відносини об'єкта у формі описів, фото і кіномоделей, графіків.

Спираючись на думки наведених вище авторів, робимо висновок, що моделювання, як метод пізнання і метод дослідження в педагогіці, є основою реалізації системного підходу, а також надає можливість конкретизувати досліджуваний об'єкт та чітко окреслити його, встановивши всі його взаємозв'язки. Тому, вважаємо за доцільне, використати метод моделювання у дослідженні як образну модель (схематичне відображення).

Вивчаючи різні побудови педагогічних моделей [7], зазначимо, що увага науковців зосереджена на вивченні сутності та структурних складових моделі. У педагогічних моделях вони відображають основні властивості об'єкта педагогічного дослідження. Моделювання допомогло виявити ключові ознаки досліджуваних процесів, проаналізувати їх динаміку, виявити структурно-функціональні й причино-наслідкові зв'язки між елементами.

В контексті нашої роботи, розуміємо поняття «педагогічна модель» як ідеальну схему, опис процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури щодо формування продуктивного педагогічного мислення у вищій школі з найбільш повним відображенням структурно-функціональних ознак: цілей, змісту та результатів навчально-виховної роботи.

У нашій роботі структурно-функціональну модель педагогічної системи розглядаємо як зображення, схему, графік об'єкта, процесу, що використовується для візуального спрощення і відкриває можливість перенесення інформації від моделі до оригіналу (рис 1). Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури відображає взаємопов'язані структурні компоненти професійної підготовки, а саме: цільовий, теоретико-методологічний, мотиваційний, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, діагностичний, результативний та педагогічні умови її реалізації.

Процес формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури набуває ефективності за умов практичної реалізації

відповідного науково-методичного забезпечення, а отже, структурно-функціональна модель педагогічної системи відображає не лише концептуальні та методологічні аспекти дослідження, а й найважливіші ланки організації та планування процесу професійної підготовки, у структурі якого розрізняємо: цільовий компонент (мета й завдання); теоретико-методологічний компонент (методологічні підходи та андрагогічні принципи навчання), мотиваційний компонент (контекстне, задачникове і комунікативне навчання), організаційно-змістовий компонент (продуктивний освітній процес, продуктивна суб'єкт-суб'єктна взаємодія, організація продуктивної мисленнєвої діяльності), процесуально-діяльнісний компонент (методи, інноваційні технології та форми), діагностичний компонент (критерії, показники та рівні сформованості продуктивного педагогічного мислення), результативний компонент (що в результаті отримуємо).

У цільовому компоненті структурно-функціональної моделі педагогічної системи метою було сформувати продуктивне педагогічне мислення майбутніх учителів фізичної культури у процесі їх професійної підготовки. Для досягнення поставленої мети визначено *завдання*, а саме: оволодіння майбутніми учителями фізичної культури логічними розумовими діями та правильною побудовою мисленнєвих операцій для формування їх продуктивного педагогічного мислення.

До *теоретико-методологічного компоненту* віднесли андрагогічні принципи навчання та методологічні підходи. Групу андрагогічних принципів навчання склали: принцип спільної діяльності; принцип опори на досвід студента; принцип індивідуалізації навчання; принцип системності навчання; принцип контекстного навчання; принцип актуалізації результатів навчання; принцип елективного навчання; принцип розвитку освітніх потреб; принцип усвідомленості навчання.

Методологію дослідження розкривали через специфічні відносно самостійні підходи і закономірності. Серед них були наступні: гносеологічний, полісуб'єктний, культурологічний, системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний і синергетичний.

Мотиваційний компонент складається з контекстного навчання, задачникового навчання та комунікативного навчання.

Організаційно-змістовий компонент у моделі педагогічної системи склав три змістові блоки: продуктивний освітній процес, продуктивна суб'єкт-суб'єктна взаємодія та організація продуктивної мисленнєвої діяльності.

Процесуально-діяльнісний компонент реалізовували через викладання нових методів, форм та прийомів навчання, що базувалися на продуктивному використанні засобів інноваційних технологій. Це не тільки інноваційні технології, а їх новаторське використання в процесі формування

продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури. У структурно-функціональній моделі педагогічної системи групу засобів інноваційних технологій складають такі: аналіз ситуацій, ситуаційних вправ або ситуаційних завдань, ігрового проектування, ігрові технології, інтерактивні технології.

Рис. 1. Структурно-функціональна модель педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури

Особливістю використання засобів інноваційних технологій для формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури було те, що вони мають бінарний характер, тобто тотожні загальноприйнятим формам організації навчально-виховного процесу. У дослідженні використовували такі форми навчання: інтерактивні лекції (лекції-бесіди, дискусії, проблемні, аналіз, із заздалегідь запланованими помилками, консультації), інтерактивні семінари («3D», «GROW»), дискусії, кейс-метод, проекти, лабораторні заняття, практичні заняття, самостійна й індивідуальна робота, тренінг.

Для реалізації мети використовували інтелект-карти, «баскетметод», кейс-стаді, аналіз кейсів, вебквест, аналіз інцидентів, мозковий штурм (брейнстормінг), рольова гра (імітаційні, ігри-симуляції, ігри-катастрофи), ділову гру.

Діагностичний компонент становить собою комплекс моніторингу якості формування продуктивного педагогічного мислення у майбутніх учителів фізичної культури. У структурно-функціональній моделі педагогічної системи він містить такі критерії: педагогічну компетентність; особистісний потенціал; інтелектуальний потенціал; дивергентне мислення. Показники продуктивного педагогічного мислення: педагогічні здібності; творчі здібності; схильність до творчості; творче мислення; індивідуальні стилі мислення; дивергентне мислення. А також три рівні сформованості продуктивного педагогічного мислення: достатній (репродуктивний); середній (адаптивний); високий (творчий).

Результативний компонент у запропонованій структурно-функціональній моделі педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури передбачав аналіз результатів та її ефективності. Узагальненим показником результативності та якості педагогічної системи слугувала сформованість продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури.

Визначення концептуально-методологічних аспектів та структурно-функціональних компонентів структурно-функціональної моделі педагогічної системи дозволило звернутися до пошуку та обґрунтування педагогічних умов, які здатні забезпечити ефективність формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури.

Педагогічні умови визначили як свідомо сконструйовані педагогом зовнішні обставини, чинники, що істотно впливають на педагогічний процес. Серед педагогічних умов, які покликані сприяти формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури, виокремлюємо такі:

1) забезпечення професійної спрямованості процесу формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури;

2) реалізація у навчально-виховному процесі майбутніх учителів фізичної культури активно типу навчання (засвоєння знань) засобами інноваційних технологій;

3) організація творчої самореалізації майбутніх учителів фізичної культури відповідно до особистісно-діяльнісного підходу у навчанні.

Висновки. Підсумовуючи сказане вище робимо висновки. Моделювання виступає однією з основних категорій теорії пізнання, на якій ґрунтуються теоретичні й експериментальні методи наукового дослідження. Модель, як засіб осмислення дійсності, надає змогу впорядкувати та формалізувати початкові уявлення про об'єкт дослідження. У процесі побудови моделі можна виявити взаємозв'язки та взаємозалежності, послідовність дій і необхідні ресурси. Як засіб, навчання і тренування сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу. Вивчаючи різні побудови педагогічних моделей, встановлено, що в моделях вони відображають основні властивості об'єкта педагогічного дослідження. Моделювання допомагає виявити ключові ознаки досліджуваних процесів, проаналізувати їх динаміку, виявити структурно-функціональні й причино-наслідкові зв'язки між елементами. Основна функція моделі полягає у її використанні як засобу пізнання. До конкретизованих функцій належить засіб наукового осмислення дійсності, засіб спілкування, засіб навчання й тренування, інструмент прогнозування, засіб постановки та проведення експерименту. Для побудови педагогічної системи звернулися до методу моделювання. На його основі розроблено структурно-функціональну модель педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури, яка відображає взаємопов'язані структурні компоненти, а саме: цільовий, теоретико-методологічний, мотиваційний, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, діагностичний, результативний та педагогічні умови її реалізації.

Перспективами подальших розвідок є перевірка ефективності педагогічної системи формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури.

Список використаних джерел:

1. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: дис. ... д-ра пед. наук зі спеціальності 13.00.04 / О.В. Акімова. – Вінниця, 2010. – 530 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

3. Куракін А.Т. Про системний підхід у дослідженні педагогічних явищ / А.Т.

Куракін, Л. І. Новікова. – Москва, 1999. – 29 с.

4. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / І.М. Мельничук. – Тернопіль, 2011. – 585 с.

5. Семенова А. В. Паридигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / А.В. Семенова. – Одеса : Юридична література, 2009. – 504 с.

6. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник / С.О. Сисоєва. – Київ : Міленіум, 2006. – 346 с.

7. Янкович О. І. Освітні технології у короткому викладі : навч.-метод. посібник / О.І. Янкович, Л.М. Романишина та інші. Тернопіль : Астон, 2013. – 160 с.

Гуменюк С.В.

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ**

В статье раскрыты структурные компоненты структурно-функциональной модели педагогической системы формирования продуктивного педагогического мышления будущих учителей физической культуры. Научно обосновано, что основная функция модели заключается в ее использовании в качестве средства познания. В процессе построения модели выявлено взаимосвязи и взаимозависимости, последовательность действий и необходимые ресурсы.

Представлена структурно-функциональная модель педагогической системы формирования продуктивного педагогического мышления будущих учителей физической культуры, отражающая взаимосвязаны структурные компоненты, а именно: целевой, теоретико-методологический, мотивационный, организационно-содержательный, процессуально-деятельностный, диагностический, результативный и педагогические условия ее реализации.

***Ключевые слова:** структурно-функциональная модель, педагогическая модель, будущие учителя физической культуры, профессиональная подготовка, образовательный процесс.*

Gumenyuk S. V.

**STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF THE PEDAGOGICAL
SYSTEM OF FORMATION OF PEDAGOGICAL INTELLIGENCE OF
FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE**

The article deals with the structural components of the structural-functional model of the pedagogical system of formation of productive pedagogical thinking of

future teachers of physical culture. It is scientifically substantiated that simulation is one of the main categories of the theory of cognition, which is based on theoretical and experimental methods of scientific research. The model, as a means of comprehension of reality, makes it possible to organize and formalize the initial ideas about the subject of research. In the process of constructing a model, relationships and interdependencies, sequence of actions and necessary resources can be identified. As a means, training and training contributes to improving the efficiency of the educational process.

Different types of construction of pedagogical models are described, it is established that in models they reflect the main properties of the object of pedagogical research. Simulation helps to identify the key features of the studied processes, to analyze their dynamics, to identify structural and functional and cause-effect relationships between the elements. The main function of the model lies in its use as a means of cognition. The specified functions include the means of scientific comprehension of reality, means of communication, the means of training and training, the tool of forecasting, the means of staging and conducting an experiment. In the process of constructing a pedagogical system, they turned to the simulation method.

On its basis, a structural and functional model of the pedagogical system for the formation of productive pedagogical thinking of future teachers of physical culture is developed, which reflects interconnected structural components, namely: target, theoretical and methodological, motivational, organizational and content, procedural-activity, diagnostic, productive and pedagogical conditions of its realization.

Keywords: *structural-functional model, pedagogical model, future teachers of physical culture, professional training, educational process.*

Розділ 2. Фізичне виховання та спорт

УДК 613.9:796.012

ФІЛОГЕНЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОНТОГЕНЕТИЧНІ ЧИННИКИ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

С.В. Гаркуша,

*доктор педагогічних наук, доцент,
декан факультету фізичного виховання Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
e-mail: biotex@ukr.net;*

Н.М Хольченкова,

*аспірант кафедри педагогіки, психології
та методики фізичного виховання Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
e-mail: biotex@ukr.net;*

О.М. Воєділова,

*кандидат педагогічних наук, доцент
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
e-mail: biotex@ukr.net;*

В.В. Гаркуша,

*аспірант кафедри педагогіки, психології
та методики фізичного виховання Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
e-mail: biotex@ukr.net*

У статті розкрито історичні передумови й схарактеризовано онтогенетичні особливості підвищення рухової активності як основного фактору збереження здоров'я дітей та молоді. Рухова активність людини у вигляді різних форм м'язової діяльності (праця, навчання, фізичні вправи)

відіграє провідну роль у його житті і стала в процесі еволюції біологічною потребою. Рухова активність, регулярні заняття фізичною культурою і спортом – обов'язкові умови збереження здоров'я та формування здорового способу життя учнів та студентської молоді.

Акцентовано увагу на тому, що людський організм у процесі свого еволюційного розвитку запрограмований природою для руху, причому активна рухова діяльність з раннього дитинства повинна бути не в певний період життя, а з раннього дитинства і до глибокої старості. Сотні і сотні століть людина слухняно дотримувалась цих законів природи, а потім різко змінила спосіб життя.

Ключові слова: рухова активність, гіподинамія, гіпокінезія, фізичні вправи, фізична культура.

Постановка проблеми. Рухова активність є обов'язковим і визначальним чинником, що обумовлює розгортання структурно-функціональної генетичної програми організму в процесі індивідуального вікового розвитку [2, с. 9].

Для формування гармонійно розвиненої людини повинні бути створені сприятливі умови у відповідності з її анатомо-фізіологічними та психічними особливостями. Важливою умовою нормального розвитку дитини, а також однією з найважливіших форм життєдіяльності організму, який розвивається та росте, є рухова діяльність [1; 3]. Від режиму рухової активності багато в чому залежить розвиток моторики, фізичних якостей, стан здоров'я, працездатність, успішність засвоєння матеріалу з різних предметів, настрої та довголіття людини [12; 13; 20].

Нажаль, сьогодні одним із факторів кризового стану здоров'я громадян України є обмежена рухова активність. Статистичні дані [5; 8; 17] свідчать про те, що лише 13% українців мають необхідний фізіологічно обумовлений рівень рухової активності, тоді як в країнах ЄС – 40–60%, а в Японії – 70–80%. Критична ситуація в країні склалася також у сфері фізичного виховання. Тільки 13% населення залучено до занять фізичною культурою і спортом. Аналіз світового досвіду свідчить, що рухова активність людини протягом усього життя запобігає захворюванням та поліпшує стан здоров'я [4, 13, 20].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана згідно з напрямами науково-дослідних робіт ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка «Методичні засади професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання до формування здорового способу життя сучасної молоді» (№0110U000020), «Педагогічні шляхи формування здорового способу життя школярів різних вікових груп» (№0112U001072) та кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання «Концептуальні».

та методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання у ВНЗ».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тісний зв'язок стану здоров'я і фізичної працездатності зі способом життя, з обсягом і характером повсякденної рухової активності доведена численними дослідженнями (М. Амосов, Г. Апанасенко, Е. Буліч, І. Брехман, Г. Грибан, М. Носко, І. Муравов, I. Astrand, J. Wilmore та інші), які переконливо свідчать про те, що оптимальне фізичне навантаження в поєднанні з раціональним харчуванням та іншими складовими здорового способу життя є найбільш ефективними умовами попередження багатьох захворювань і збільшення тривалості життя.

Формулювання цілей статті. Мета роботи – розкрити філогенетичні передумови та схарактеризувати онтогенетичні чинники, що детермінують необхідність раціоналізації рухової активності дітей та молоді, висвітлити механізми впливу рухової активності і систематичних занять фізичними вправами як основної умови збереження здоров'я дітей та молоді.

Виклад основного матеріалу. Становлення людини відбувалося в умовах високої рухової активності, яка була необхідним фактором її існування, біологічного і соціального прогресу. Узгодженість усіх систем організму формувалася в процесі еволюції на тлі активної рухової діяльності, і тому вижили тільки ті популяції, у яких генетична стійкість до фізичних навантажень виявилася більш високою. Саме тому людина значно краще пристосовується до важких фізичних навантажень, ніж до умов обмеженої рухливості [3, с. 16].

Людина створена для руху. Вона може повноцінно розвиватися і підтримувати життєдіяльність на належному рівні тільки за наявності достатнього систематичного м'язового навантаження. Людина, всі її органи і системи тисячоліттями формувалися в русі. На відміну від соціальних біологічні процеси змінюються дуже повільно. Генетики вважають, що за 10 тисяч років існування людської цивілізації генотип людини не змінився ні на йоту, а умови життя змінилися до невпізнання. Саме через це між соціальними умовами, що швидко змінюються, і біологічними процесами, що змінюються відносно повільно, виникає протиріччя, про яке ще на початку століття писав великий фізіолог І.П. Павлов: «Тіло людини складається з маси мускулів. Отже, залишити цю частину тіла, історично треновану, у спокої, не дати роботи – це величезна шкода. Це повинно призвести до різкої нерівноваги всієї істоти, емоцій» [14].

Таким чином, людський організм у процесі свого еволюційного розвитку запрограмований природою для руху, причому активна рухова діяльність з раннього дитинства повинна бути не в певний період життя, а з раннього дитинства

і до глибокої старості. Сотні і сотні століть людина слухняно дотримувалась цих законів природи, а потім різко змінила спосіб життя [1; 2; 4; 10; 13; 15].

Сучасна праця фахівця, яка вимагає переважно інтелектуальних зусиль, тривалих нервових напружень, пов'язаних з переробленням великого потоку різноманітної інформації, суттєво відрізняється від праці чисто фізичної. Під час фізичної праці м'язове стомлення є нормальним фізіологічним станом, сформованим в ході еволюції як біологічний механізм, який охороняє організм від перевантаження. Розумова ж робота – досягнення природи на більш високих щаблях її розвитку, і організм людини, природно, ще не встиг адаптуватися до неї. Тому нервові (розумові) стомлення на відміну від фізичного (м'язового) не призводять до автоматичного припинення роботи, а лише викликає перезбудження, невротичні зрушення, які накопичуються і поглиблюються, що призводять до захворювання людини.

Звичайно, науково-технічний прогрес (НТП) здійснив величезний внесок для здоров'я і блага людини: збільшилась середня тривалість життя, практично ліквідовані багато інфекційних захворювань, незрівнянно покращали умови праці та побуту. Водночас НТП приніс із собою і багато негативних явищ – перебування людини на сучасному виробництві пов'язане з дуже швидкими ритмами, високим емоційним напруженням, раптовими переключеннями на інші види діяльності і, головне, – природна потреба людини в русі нині належною мірою не задовольняється [10].

Рухова активність є обов'язковим і визначальним чинником, що обумовлює розгортання структурно-функціональної генетичної програми організму в процесі індивідуального вікового розвитку. Це добре розуміли в Стародавній Індії, Китаї та інших країнах, у яких вже тоді в житті та вихованні людей широко використовувалися гімнастика і дихальні вправи [15].

Про гіподинамію стародавніх людей говорити не доводиться – рухалися вони багато, і рухи їх були, безсумнівно, більш різноманітні, ніж тепер. Для первісних народів біг і ходьба були звичні. Навіть у тих випадках, коли пішоходи, часто важко навантажені, долали величезні відстані по важкопрохідній місцевості, витрачена ними енергія не розглядалася як якесь спортивне досягнення.

Проблема руху, раціоналізації рухової діяльності та здоров'я мала достатню актуальність в Стародавній Греції і в Стародавньому Римі. Уже тоді філософи і лікарі помітили, що регулярна рухова активність є невід'ємною частиною здорового життя. Так, грецький філософ Аристотель (IV ст. до н.е.) висловлював думку про те, що ніщо так сильно не руйнує організм, як фізична бездіяльність (Л.Я. Іващенко, А.Л. Благій, 2003). Великий лікар Гіппократ не тільки широко використовував фізичні вправи при лікуванні хворих, але і обґрунтував принцип їх застосування (Е.Т. Хоулі, Б.Д. Френкс, 2004). Він писав: «Гармонія функцій є

результатом правильного відношення суми вправ до здоров'я даного суб'єкту». У Стародавній Греції існував буквально культ красивого, сильного тіла – досить згадати, що саме там зародилися Олімпійські ігри. Дуже велике значення надавалося в Греції фізичному вихованню дітей. Ось, наприклад, «штатний розпис» одного навчального закладу в місті Теосі, в III ст. до н. е. «Хтось на ім'я Політрой приніс у дар своїм співгромадянам тридцять чотири тисячі драхм для витрати на навчання всіх дітей громадян, хлопчиків і дівчаток»: три вчителі словесності, два вчителі гімнастики, один учитель музики, один вчитель фехтування і один вчитель стрільби з лука та метання спису. Таким чином, «вчителі фізичної культури» у цій школі склали рівно половину «штату» (І.В. Мілюкова, Т.А. Євдокімова, 2004). Не дивно, що слово «гімназія» походить від грецького «гімназо» – «вправляюсь», «треную» [18].

Давньоримський лікар Гален у своїй праці «Мистецтво повертати здоров'я» зазначав: «Тисячі і тисячі разів повертав я здоров'я своїм хворим за допомогою вправ». Французький лікар Симон-Андре Тіссо (XVIII ст.) писав: «Рух як такий може замінити будь-який засіб, але всі лікувальні засоби світу не можуть замінити дію руху» [15].

В епоху Середньовіччя розвиток усіх наук загальмувався в Європі, але не на Сході. Відомий лікар Середньовіччя Авіценна вважав фізичні вправи найважливішим фактором збереження здоров'я. Він склав своєрідну класифікацію гімнастичних вправ, засновану на силі й швидкості їх виконання, пояснив лікувальний ефект дихальних вправ (очищення «соків» організму) і використовував фізичні вправи в лікуванні захворювань внутрішніх органів, нервової системи та очей, в лікуванні травм. Авіценна писав у своїй відомій багатотомній праці «Канон лікарської науки»: «Якщо є ушкодження в області ніг, то слід робити фізичні вправи для верхньої частини тіла». В епоху Відродження (XV-XVII ст.) в Європі починають з'являтися спеціальні праці з лікарської гімнастики: «Трактат з ортопедії» Гофмана, «Мистецтво гімнастики» Меркуріаліса тощо.

На початку XIX століття Парфеній Єнгаличов у своїй праці «Про продовження людського життя» радить таке (Г.Н. Пропастьн, 1983): «Уникай усякої надмірності. Користуйся здоровим повітрям. Роби багато рухів тіла».

У народному лікарському пораднику, який був виданий в 1827 році під редакцією А.Кузнєцова, рекомендується ціла програма профілактичних заходів із харчування та використання рухів (Г.Н. Пропастьн, 1983).

Висока рухова активність здатна забезпечити людині гармонійні взаємини з навколишнім середовищем. Вчення М.Р. Могеновича [11] про моторно-вісцеральні рефлекси доводить взаємозв'язок діяльності рухового апарату, скелетних м'язів і вегетативних органів. У результаті недостатньої рухової активності в організмі людини порушуються нервово-рефлекторні

зв'язки, закладені природою і закріплені у процесі важкої фізичної праці, що призводить до розладу регуляції діяльності серцево-судинної та інших систем, порушення обміну речовин і розвитку дегенеративних захворювань (атеросклероз тощо).

Новітні наукові дослідження [3; 4; 7; 8; 13; 17] показали, що *гіпокінезія* (грец. *huro* – зниження, зменшення, недостатність; *kinesis* – рух) – особливий стан організму, обумовлений недостатністю рухової активності – небезпечний антифізіологічний фактор, що руйнує організм і призводить до ранньої непрацездатності і смерті. У ряді випадків цей стан призводить до гіподинамії.

Гіподинамія (грец. *huro* – зниження; *dinamis* – сила) – сукупність негативних морфофункціональних змін в організмі внаслідок тривалої гіпокінезії. Це атрофічні зміни в м'язах, загальна фізична детренованість, детренованість серцево-судинної системи, зниження ортостатичної стійкості, зміна водно-сольового балансу, системи крові, демінералізація кісток тощо. Врешті-решт знижується функціональна активність органів і систем, порушується діяльність регуляторних механізмів, що забезпечують їх взаємозв'язок, погіршується стійкість до різноманітних несприятливих факторів; зменшується інтенсивність і обсяг аферентної інформації, пов'язаної з м'язовими скороченнями, порушується координація рухів, знижується тонус м'язів, витривалість і силові показники. Найбільш стійкі до розвитку гіподинамічних ознак м'язи антигравітаційного характеру (шиї, спини, стегон). М'язи живота атрофуються порівняно швидко, що несприятливо позначається на функції органів кровообігу, дихання, травлення [13, 16].

В умовах гіподинамії знижується сила серцевих скорочень у зв'язку зі зменшенням венозного повернення в передсердя, скорочуються хвилинний об'єм, маса серця і його енергетичний потенціал, послаблюється серцевий м'яз, знижується кількість циркулюючої крові у зв'язку із застоєм її в депо і капілярах. Тонус артеріальних і венозних судин послаблюється, падає кров'яний тиск, погіршуються постачання тканин киснем (гіпоксія) і інтенсивність обмінних процесів (порушення балансу білків, жирів, вуглеводів, води і солей).

Зменшується життєва ємність легень і легенева вентиляція, інтенсивність газообміну. Все це характеризується послабленням взаємозв'язку рухових і вегетативних функцій, неадекватністю нервово-м'язового напруження. Таким чином, при гіподинамії в організмі створюється ситуація, яка загрожує негативними наслідками для його життєдіяльності. Якщо врахувати, що відсутність необхідних систематичних занять фізичними вправами пов'язана з негативними змінами в діяльності вищих відділів головного мозку, його підкіркових структурах і утвореннях, то стає зрозуміло, чому знижуються загальні захисні сили організму і виникає підвищена стомлюваність,

порушується сон, знижується здатність підтримувати високу розумову або фізичну працездатність [2].

Необхідно відзначити, що у дорослої людини порушення, викликані гіподинамією, зворотні (тобто їх можна ліквідувати за допомогою своєчасного фізичного тренування), а у молодого організму, який росте, руйнівний ефект гіподинамії нічим не компенсується (В.А. Бароненко, Л.А. Рапопорт, 2003). Установлено, що гіподинамія особливо небезпечна на ранніх стадіях онтогенезу і в період статевого дозрівання. Вона призводить до значного зниження темпів росту організму і пригнічення біохімічних процесів, включаючи функції генетичного апарату клітин. При цьому спостерігаються значні функціональні відхилення в розвитку головного мозку, що виражається в порушенні вищої нервової діяльності та низькому рівні працездатності мозку. Зважаючи на це, гіподинамія стає переважаючим станом більшості представників сучасного суспільства. Досягнення сучасної цивілізації, створюючи комфорт, приречують людину на постійний «м'язовий голод», позбавляючи її рухової активності, необхідної для нормальної життєдіяльності та здоров'я [9]. І якщо дитина цілеспрямовано і систематично не займається фізичними вправами, то це означає, що всі негативні наслідки гіподинамії, які впливають на організм, що росте і розвивається, неодмінно позначатимуться на його фізичному, розумовому і статевому дозріванні і на здоров'ї в цілому. Уникнути цього можна, лише ввівши у свій спосіб життя оптимальний режим рухової активності – провідний вроджений фактор фізичного і психічного розвитку людини, а отже, і її здоров'я [16].

У теперішній час фізичну активність, зокрема виконання фізичних вправ, необхідно розглядати як життєву потребу сучасної людини та враховувати, що позитивні результати дуже швидко втрачаються якщо припиняються систематичні заняття. Тому фізична культура і спорт – невід'ємні елементами способу життя молодого покоління [4, 6, 8, 12, 13, 19, 20].

Відсутність належної фізичної активності людини веде до виникнення захворювань і є загрозою її життєдіяльності. З точки зору фізіології, людина недостатньо добре адаптується до малорухомого способу життя, так як багато функцій організму людини розвиваються лише при обов'язковій їх активності [2, 14]. Із дефіцитом м'язової діяльності лікарі пов'язують виникнення ряду захворювань і навіть смертей. Наприклад, коронарна хвороба серця (захворювання судин серця) 100 років тому була вкрай рідкісною. У теперішній час ураження серця у високорозвинених країнах є причиною понад 50% усіх смертельних випадків [17].

Фізичні вправи – важливий компонент реабілітації людей, що страждають ожирінням, діабетом, захворюваннями нирок, артритом, пухлинами. Останнім часом фізичні вправи широко використовують для

реабілітації хворих з трансплантаційними органами – серцем, печінкою і нирками, оскільки вони знижують побічні впливи медичних препаратів і покращують загальний стан здоров'я. Наприклад, якщо здорова людина з якихось причин навіть протягом лише декількох тижнів не рухається, то м'язи атрофуються, робота серця і легенів порушується [19].

Висновки. Біологічна потреба організму людини в систематичному м'язовому тренуванні є одним з найважливіших аргументів для обґрунтування необхідності впровадження фізичної культури в повсякденний режим життя кожної людини незалежно від її віку і статі. У теперішній час, особливо у дітей та молоді, немає більш дієвих засобів для зміцнення здоров'я і штучного підвищення їх рухової активності, крім засобів фізичного виховання і спорту.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що рухова активність забезпечує фізичне, психічне, соціальне та духовне благополуччя людини, здійснює благодійний вплив на її здоров'я в цілому. Оздоровчий вплив рухової активності здійснюється на всіх етапах життя людини. Науковцями доведено, що в результаті оздоровчих заходів підвищуються імунна функція організму, підтримується активний стан, фізична і розумова працездатність. Оздоровчий ефект фізичних вправ заснований на тісному взаємозв'язку працюючих м'язів з нервовою системою, обміном речовин, функціонуванням внутрішніх органів. При регулярному і систематичному виконанні фізичних вправ за допомогою моторно-вісцеральних рефлексів оптимізується регуляція всіх систем і органів організму людини. Поліпшується обмін речовин, доставка і використання кисню органами і тканинами, знижується вміст холестерину і атерогенних ліпідів, які викликають розвиток атеросклерозу, ефективніше виводяться з організму продукти розпаду, спостерігається економізація діяльності дихальної, серцево-судинної, енергетичної, теплообмінної та інших функцій.

Список використаних джерел

1. Амосов Н.М. Энциклопедия Амосова: Алгоритм здоровья. Человек и общество / Н.М. Амосов. – М.:Изд-во АСТ, 2002. – 590 с.
2. Бернштейн Н. А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности / Н. А. Бернштейн. – М. : Медицина, 1966. – 350 с.
3. Булич Э. Г. Здоровье человека : Биологическая основа жизнедеятельности и двигательная активность в ее стимуляции / Э. Г. Булич, И. В. Мурахов. – К. : Олимпийская литература, 2003. – 424 с.
4. Гаркуша С.В. Здоровьесберегающий потенциал двигательной активности / С.В. Гаркуша // Здоровье для всех. Научно-практический журнал. – Пинск: ПолесГУ, 2014. – №1 – С. 15–21.
5. Гаркуша С. В. Сучасні тенденції у стані здоров'я дітей і молоді в умовах навчання / С. В. Гаркуша // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. [за ред. Єрмакова С. С.] – Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2013. – № 10. – С. 7-11.

6. Гаркуша С. В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: теоретико-методичний аспект : [монографія] / С. В. Гаркуша. – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2014. – 392 с.
7. Глобальные рекомендации по физической активности для здоровья. – Geneva: World Health Organization; 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.who.int/dietphysicalactivity/factsheet_recommendations/ru/ [accessed 27 March 2013]
8. Грибан Г.П. Життєдіяльність та рухова активність студентів / Г.П.Грибан. – Житомир: Вид-во Рута, 2009. – 593 с.
9. Казин Э.М. Основы индивидуального здоровья человека: Введение в общую и прикладную валеологию: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Казин Э.М., Блинва Н.Г., Литвинова Н.А. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2000. – 192 с.
10. Кардашенко В.Н. Некоторые вопросы гигиены детей и подростков в связи с научно-техническим прогрессом / В.Н. Кардашенко // Гигиена и санитария. – 1973. – №3. – С. 66–68.
11. Могендович М.Р. Современное состояние учения о моторно-висцеральной регуляции (по данным зарубежной литературы): обзор работ М.Р. Могендовича и его учеников / М.Р. Могендович // ЛФК и массаж. Спорт. медицина. – 2008. – №10. – С. 48–54.
12. Носко М.О. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні : [монографія] / Носко М. О., Гаркуша С. В., Воєділова О. М. – К. : СПД Чалчинська Н.В., 2014. – 300 с.
13. Носко М.О. Формування здорового способу життя: навчальний посібник / М.О.Носко, С.В.Грищенко, Ю.М.Носко. – К.: «МП Леся», 2013. – 160 с.
14. Павлов И.П. Лекции по физиологии 1912-1913 гг. – Полн. собр. соч. – Т. 5. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1951.
15. Погребняк В.А. Фізичне виховання в історико-педагогічному розвитку. Формування здорового способу життя / Погребняк В.А. // Педагогіка. Інтегрований курс теорії та історії: Навчально-методичний посібник: У 2 ч. / За ред. А.М. Бойко. – Ч. 2. – К. : ВПОЛ; Полтава: АСМІ, 2004. – С. 275–296.
16. Рубцова И.В. Оптимальная двигательная активность. Учебно-методическое пособие для вузов / И.В. Рубцова, Т.В. Кубышкина, Е.В. Алаторцева, Я.В. Готовцева. – Воронеж: ИПЦ ВГ, 2007. – 23 с.
17. Стан та чинники здоров'я українських підлітків : моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх та ін.; [наук. ред. О. М. Балакірева]. — К. : ЮНІСЕФ, Укр. інт соц. дослідж. ім. О. Яременка. — К. : “К.І.С.”, 2011. — 172 с.
18. Сущенко Л.П. Історичний аспект становлення поняття "здоровий спосіб життя" людини у давньому світі та середніх віках / Л.П. Сущенко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з валеології "Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти". – К.: ІЗМН, 1997. – С. 238–240.
19. Cooper A. R. Physical activity patterns in normal, overweight and obese individuals using minute-by-minute accelerometry / A. R. Cooper, A. Page, K. R. Fox, J. Misson // European Journal of Clinical Nutrition. – 2000. – P. 887–894.
20. Ivashchenko, O., Khudolii, O., Iermakov, S., Harkusha, S. (2017) Physical exercises' mastering level in classification of motor preparedness of 11-13 years old boys. Journal of Physical Education and Sport, 17(3), 1031–1036. DOI:10.7752/jpes.2017.03158

Гаркуша С., Хольченкова Н., Воедилова О., Гаркуша В.
ФИЛОГЕНЕТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ И
ОНТОГЕНЕТИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ РАЦИОНАЛИЗАЦИИ
ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ

В статье раскрыты исторические предпосылки и охарактеризован онтогенетические особенности повышения двигательной активности как основного фактора сохранения здоровья детей и молодежи.

Акцентируется внимание на том, что человеческий организм в процессе своего эволюционного развития запрограммирован природой для движения, причем активная двигательная деятельность с раннего детства должна быть не в определенный период жизни, а с раннего детства и до глубокой старости. Сотни и сотни веков человек послушно следовала этих законов природы, а затем резко изменила образ жизни.

Ключевые слова: *двигательная активность, гиподинамия, гипокинезия, физические упражнения, физическая культура.*

Harkusha S., Kholchenkova N., Voedilova O., Harkusha V.
PHYLOGENETIC PRECONDITIONS AND ONTOGENETIC
FACTORS OF RATIONALISATION OF MOTOR ACTIVITY OF
CHILDREN AND YOUTH

In the work, historical preconditions are highlighted and ontogenetic features of increase of motor activity as the major factor of preservation of health of children and youth are characterised.

Motor activity of human in the form of different kinds of muscular activity (work, training, physical exercises) plays a leading role in their lives and in the course of evolution has become a biological necessity. Motor activity, regular physical exercises and sport are indispensable conditions of preservation of health and formation of a healthy way of life of pupils and student's youth.

The attention is given to the fact that human body in the course of evolutionary development is programmed by nature for movement, and active physical activity from early childhood should be not during a certain period of life but from early childhood and to extreme old age. Hundreds and hundreds of centuries human obediently followed these laws of nature, and then has sharply changed the way of life.

Motor activity is an obligatory and defining factor that causes beginning of structurally functional genetic program of organism in the process of individual age development. It was well understood in Ancient India, China and other countries in which already at that time gymnastics and respiratory exercises were widely used in life and education of people. The problem of movement and health had sufficient urgency in Ancient Greece and Ancient Rome. Back then, philosophers and doctors noticed that regular physical activity is an integral part of a healthy way of life. In Ancient Greece, there was literally a cult of a beautiful, strong body – one has only to think about the fact that Olympic games arose there.

Latest scientific researches testify that hypokinesia is a special condition of organism caused by insufficiency of physical activity - a dangerous anti-physiological factor that destroys organism and leads to early disability. In some

cases, this condition leads to hypodynamia. Hypodynamia is a set negative morphofunctional changes in organism because of long hypokinesia. These are atrophic changes in muscles, general physical detraining, detraining of cardiovascular system, decrease of orthostatic firmness, change of salt-water balance, blood system, demineralisation of bones, etc.

Biological need of a human body for regular muscular training is one of the most important arguments for substantiation of necessity of introduction of physical training in a daily way of life of each person irrespectively of their age and sex. Now, especially children and youth have no more effective means for strengthening of health and artificial increase of their physical activity, except for physical training and sports.

Keywords: *motor activity, hypodynamia, hypokinesia, physical exercises, physical education.*

Стаття надійшла до редакції 15.11.2017 р.

УДК 616.313-009.12-06:616.31-089.23]-08

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ ФОНЕТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМПЛЕКСНИХ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ЗАГАЛЬНО РЕЛАКСУЮЧОГО І АРТИКУЛЯЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

М.Я. Нідзельський,

доктор медичних наук, професор,

завідувач кафедри післядипломної освіти лікарів стоматологів-ортопедів

ВНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»,

e-mail: pos_ortop@umsa.edu.ua;

Ю.М. Мороз,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини

Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка,

e-mail: morzev1978@gmail.com

М.П. Римар,

кандидат медичних наук, професор,

професор кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини

Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка

У статті викладено сучасні погляди на вивчення особливостей розвитку мовної реабілітації хворих з порушенням цілісності зубних рядів на початку

користування протезами, створення на цій основі умов для поліпшення звуковимови. Обґрунтовано можливість поліпшення мовленнєвої реабілітації за допомогою комплексних фізичних вправ загально релаксируючого і артикуляції характеру, які прискорюють нормалізацію звуковимовляння, збільшують ефективність відновлення потужності звуків і оптимізувати біометричні процеси в м'язах губ.

Ключові слова: реабілітація, дефекти мови, фонетична реабілітація протезування, звуковимову, звукообразование, фізичні властивості проголошення фонем.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що одним із першочергових завдань при лікуванні стоматологічних хворих є відновлення нормального мовлення. Адже дефекти мовленнєвої функції часто ведуть до професійної непридатності педагогів, дикторів, диспетчерів [11]. Фонетична реабілітація хворих має медичне і соціальне значення. Обмеженість інформації стосовно фонетичних процесів при протезуванні потребує розгляду даних, одержаних у суміжних галузях науки [7].

Мовлення – це складний рухівний акт, який координується і контролюється центральною нервовою системою [16]. Механіка звуковимовляння в нормі та за умов патології детально описана в літературі [5]. Зокрема, усі свистячі звуки – ротові, передньоязикові, щілинні. Губи при їх проголошенні знаходяться в положенні оскалу, зуби – на відстані 1-1,5 мм, язик широкий, кінчиком упирається в нижні різці, спинка його вигнута, утворює жолобок, а бічні краї прилягають до внутрішньої поверхні верхніх зубів. Усі шиплячі – ротові, передньоязикові, щілинні або змично-щілинні. Губи при їх вимовлянні витягнуті вперед, зуби зближені, язик нагадує ківш (його бічні краї притиснуті з середини до верхніх корінних зубів, а середина передньої частини утворює щілини з піднебінням відразу за альвеолами [12].

Виникнення неправильного вимовляння звуків розглядають як наслідок моторних і сенсорних порушень центрального або периферичного характеру: 1) змін у будові артикуляційного апарату і порушень інервації м'язів, які беруть участь в артикулюванні; 2) зниження периферичного слуху і порушень слухового сприйняття центрального характеру. Неправильна вимова найчастіше спостерігається в групах свистячих (22%), сичачих (24%) звуків, [р] (26%), [л] (10%), які характеризуються складністю звучання і відповідно складністю артикуляційної роботи [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правильна постановка звуку виробляється за допомогою ряду послідовних прийомів [12]. Спочатку потрібний артикуляційний уклад розчленовується на більш елементарні артикуляційні рухи, що тренуються, повторюються до автоматизму. Прості

відпрацьовані рухи вводяться в комплекс рухів, завдяки чому виробляється правильний артикуляційний уклад потрібного звуку. При відтворенні правильного укладу включається голосодихальний струмінь, закріплюється правильна вимова, на якій концентрують слухову увагу. Зазначений процес з фізіологічної точки зору є створенням умовного рефлексу [12].

Описано, що патологічному звукоутворенню сприяють аномалії та деформації зубо-щелепної системи: відкритий і прогенічний прикус, вузьке і глибоке піднебінне склепіння, S-подібне склепіння, вертикальне положення або нахил в піднебінний бік верхніх передніх зубів, значна різниця в зазначеннях кутів нахилу фасеток різців і передньої стінки склепіння [5]. Фонетично оптимальні умови в ротовій порожнині створюються, якщо кути нахилу піднебінних фасеток передніх зубів і передньої стінки піднебінного склепіння до оклюзійної площини становлять відповідно $45,5 \pm 10^\circ$ та $40 \pm 10^\circ$, а саме склепіння пропорційно розвинуте, має в сагітальному напрямі отлогу або трохи куполоподібну форму. Однією з головних причин порушення звуковимовляння є дефекти зубних рядів, особливо фронтальної ділянки зубо-щелепної системи, де порушується генерація всього набору зубних звуків [6].

Певне коло робіт присвячено методам дослідження вимовляння звуків із різних точок зору: фізичної (акустичної), анатомо-фізіологічної і лінгвістичної [4]. Виявленням недоліків артикуляції займались шляхом прослуховування. У ряді досліджень вивчення порушень артикуляції звуків проводили з використанням анатомо-фізіологічних і акустичних характеристик за допомогою апаратів [13].

В літературі описуються різні способи реєстрації і вивчення роботи органів мовлення для кожної артикуляційної зони окремо. В.В. Алякринський розробив методику об'єктивного визначення фізіології і патології мови, яка дозволяє точно реєструвати і вимірювати латентні періоди мовних реакцій, довжину і силу кожного звуку, складу і слова. Він запропонував метод реєстрації на апараті, який складається з мікрофона, підсилювача і спеціального осцилографа. Цей апарат реєструє до 50 коливань за 1 сек. За допомогою осцилографії звуків мовлення встановлюється чіткість вимови окремих фонем, які залежать від роботи артикуляційного апарату [1].

Виклад основного матеріалу. Сучасні методи дослідження мовлення в дорослих і дітей також базуються на аудіюванні, аудіометрії і спектральному аналізі звуку [14].

Поєднання спектрографії звуків, осцилографії, слухового аналізу дозволяє встановлювати точні фізичні властивості та механізми вимовляння фонем української мови, оцінювати лінгвістичну значущість їх сполучень у загальній структурі мови.

Особливий інтерес для фахівців, працюючих в цій галузі, має метод палатографії звуків. Існують і використовуються дві модифікації палатографії - пряма і непряма. Метод непрямой палатографії застосовувався багатьма авторами, в той час, як методику прямої палатографії - фотопалатографії, використовували рідко.

На основі вивчення одонтограм можна спостерігати за розміщенням кінчика язика та його формою під час утворення більшості приголосних звуків. Зараз існують також сучасні об'єктивні методи вимірювання рухів язика та їх координацію з ковтанням та вібрацією голосових зв'язок [15].

Будь-яка фізична активність, в тому числі генерування звуків, супроводжується певними енергозатратами, які в нормі є мінімальними. З метою оцінки енергозатрат під час мовного навантаження запропоновано реєструвати частоту серцевих скорочень за даними електрокардіограми [6]. Приріст енергозатрат, пов'язаних з мовною діяльністю, за показниками частоти серцевих скорочень досягає 12%. Існування дефектів зубних рядів зменшує цей показник. За наявності протезів енергозатрати підвищуються сильніше [6].

Сучасний етап акустико-фонетичного розпізнавання звуків характеризується автоматичним аналізом природного злитного мовлення, набуває важливого значення формалізація акустико-фонетичних і фонологічних правил, які визначають особливості параметричного представлення звуків мови залежно від фонетичного контексту і особливостей мовлення. Це знаходить відображення в створенні комп'ютерних програм для реєстрації, діагностування і профілактики лінгво-фонетичних змін до і після медичних втручань [10]. Цей чутливий інформативний метод пропонується застосовувати для дослідження впливу різноманітних конструкцій протезів на якість звуку і резонансної функції ротової порожнини [10]. Його зокрема використано в хворих, прооперованих з приводу доброякісних і злоякісних пухлин щелеп або піднебіння [2]. За даними цього методу, після операції з'являється нечіткість вимови окремих звуків, заміна одних звуків іншими ([в] на [м], [п] на [х] та інші), накладання шумових ефектів. Після виготовлення таким хворим протезів з порожнистим базисом значно покращується вимова майже всіх звуків, крім заміни [т] на [с] або [х] в окремих словах.

В ортопедії давно відома фонетична корекція зубних протезів на етапі клінічної перевірки. Вона полягає у вимовлянні фонем [п], [б], [в], [ф] для з'ясування правильності визначення вільного оклюзійного простору вертикальних розмірів верхніх передніх зубів. У ході фонетичної корекції також застосовують вимовляння окремих звуків [с], [з], [ц], [т], [д], [ш], [ч] і їх сполучень із різними приголосними для контролю за формою і положенням верхніх передніх зубів відносно оклюзійної площини, а також для контролю за конфігурацією піднебінного склепіння базису протеза. Особливу увагу

приділяють звуку [с] і його залежності від нахилу верхніх різців. В спонтанному вимовлянні в таких пацієнтів спостерігається відхилення від фонетичної норми при вимовлянні язично-зубних приголосних ([с], [з], [ц], [т], [д]), язично-піднебінних ([ч], [ш]) і особливо сполучень приголосних ([с]-[т], [с]-[т]-[в], [с]-[з], [с]-[ч], [з]-[д]). пацієнти уникають вимовляти важкі для них звукосполучення, підшуковують легші для вимови слова, що робить їх мову уповільненою [8]. Нечітке вимовляння частіше за все, зумовлене недосконалістю конструкцій протезу на беззубу верхню щелепу, а саме несприятлива для фонації конфігурація піднебінного склепіння (40%), значний кут нахилу піднебінних фасеток верхніх передніх штучних зубів (20%), значна різниця в кутах нахилу фасеток передніх зубів і передньої стінки склепіння базису протезу до оклюзійної площини (17%), звужена зубна дуга (5,7%), подовжені або вкорочені верхні передні штучні зуби (4,8%), різко виражені пагорби премолярів (5,7%), неправильна висота центральної оклюзії (2,4%), вкорочені межі базису (3,8%) [8].

Існують різні думки щодо вдосконалення фонетичної реабілітації у ортопедичних хворих. К.В. Рутковський вважає, що для створення в порожнині рота оптимальних умов для вимовляння звуків потрібно намагатись відновити на зовнішній поверхні базису протезу всі особливості рельєфу твердого піднебіння пацієнта. Водночас З.В.Лудиліна вважає, що за умов несприятливих фонетико-акустичних умов формування звуків у ротовій порожнині хворого конструкція повних знімних зубних протезів має сприяти їх поліпшенню, потрібно створювати зубні протези з фонетично-оптимальною конфігурацією піднебінного склепіння і постановкою верхніх передніх зубів [8]. При виконанні цього принципу забезпечується висока ступінь розбірливості мови.

Нині добре відомо, яким чином конструктивні особливості протеза впливають на звуковимовляння. З.Ф. Василевською наведений детальний аналіз впливу конструктивних особливостей протезів та недоліків протезування на вимову окремих звуків. Вона вказує зокрема, що при неправильному нахилі нижніх різців у протезі, надмірному потовщенні базисної пластинки погіршуються умови для відтворення звуку [і]. Якщо верхні різці в протезі поставлені з великим нахилом уперед - погіршується вимова звуку [у]. Конструктивні особливості протезу, неправильна постановка зубів та моделювання базису погіршують артикуляцію не тільки голосних, а й приголосних звуків. Чітка вимова звуків [т], [д], [н] людьми, які носять протези, залежить від створення нормальної форми штучної "зубної" дуги і правильного моделювання піднебінної поверхні базису. Нечітка вимова звуків [с], [з] виникає у протезоносія при потовщенні базису верхнього протезу на фронтальній ділянці, при сплюсненні зубного ряду з оральним нахилом зубів, а також при постановці верхніх фронтальних зубів не по верхівці альвеолярного

гребеня. Недбале моделювання базису верхнього протезу, потовщення піднебінного склепіння, неправильне моделювання дуги бюгельного протезу здатні порушувати артикуляцію звуків [к] та [г].

Вважають, що анатомо-антропологічний підхід до виготовлення протезів має ґрунтуватись на принципі завдання висоти повного протезу, яка визначається сумою товщини базису під штучними зубами і висоти коронки, котра дорівнює висоті природного зуба. Тільки в цьому разі забезпечується максимальне збереження резонаторного простору порожнини рота, що сприяє поліпшенню дикції і зменшує фонетичні розлади в хворих-протезоносіїв [3].

Висновки. Таким чином, в літературі широко висвітлені особливості реабілітації беззубих хворих. Поглиблюються уявлення про патогенез порушень при повній або частковій адентії та про механізми їх подолання за допомогою зубних протезів. Однак дотепер у літературі лишається майже невисвітленим питання щодо врахування фонетичних аспектів як при аналізі анатомо-фізіологічних особливостей беззубого рота при підготовці до протезування, так і на різних етапах користування зубними протезами. Поодинокі літературні джерела узагальнюють певні закономірності взаємозв'язку між конструкцією протеза і актом мовлення, але в жодному з джерел не знайдено достатнього опису динаміки відновлення нормального вимовляння окремих звуків і мовлення в цілому на початку користування протезом. Відсутні відомості щодо ролі нейром'язових факторів (зокрема функції м'язів губ та язика) у розвитку мовленнєвої адаптації. Не знайдено також публікацій, які б стосувались можливості управління процесами мовленнєвої адаптації, поліпшення її ефективності і скорочення терміну.

Список використаних джерел

1. Алякринский В.В. О новом методическом приеме изучения физиологии и патологии речи // Тр. Ин-та физиологии им.И.П. Павлова - Т.8.- М.: Медицина, 1958.- С. 5-17.
2. Беліков О.Б., Пашинський В.М. Лінгвофонетичні зміни при протезуванні, їх діагностика та методи усунення // Український стоматологічний альманах. – 2003. – №3.- С. 29-31.
3. Влияние некоторых клинических анатомических параметров на фонетические расстройства у больных в ортопедии / О.А.Филимонов, Г.Г. Манашев, А.И. Зубаров, М.О. Индюкова // Стоматология. – 2005. - № 4. – С.65-67.
4. Зиновьева Н.В., Кривнова О.Ф. Лингвистическое обеспечение программного синтеза речи // Вестник МГУ, сер. 9.– 1994.– С. 115-123.
5. Куроєдова В.Д., Сірик В.А. Логопедія в ортодонтії: Монографія. – Полтава.: Верстка, 2005. – 124 с.
6. Ларионов В.М. Методы исследования речи при протезировании // Стоматология. – 1979. - № 2. - С. 32-34.

7. Лобанов Б. М. Технология компьютерного клонирования акустических характеристик голоса в системах «Текст-речь» // Тр. XIII Сессии РАО, Т.3, Акустика речи, медицинская и биологическая акустика. – М.: ГЕОС, 2004. - С.114-118.
8. Лудилина З.В. Влияние ортопедического лечения на звукообразование: Автореф. дис. ... канд. мед. наук: 14.01.22 / Мос. мед. стомат. ин-т. – М., 1973. – 17 с.
9. Михайлов В.Г. Акустические измерения в фоноскопической экспертизе // Тр. XIII Сессии РАО, Т. 3: Акустика речи, медицинская и биологическая акустика. – М.: ГЕОС, 2004.- С. 131-134.
10. Павленко А.В., Шупяцкий И.М. Закономерности лингво-фонетических параметров при стоматологических вмешательствах // Современная стоматология . – 2003. - № 2. – С.17-18.
11. Пиотровская Л.А. Гласные в связной речи //Речевая деятельность в норме и патологии: Матер. межотрасл. науч.-метод. конф.– М.,: 1999. – С.78-79.
12. Правдина О.В. Логопедия. – М., Просвещение, 2000. – 272 с.
13. Фланаган Дж. Л. Анализ, синтез и восприятие речи / Пер. с англ.- М., 1968.- С. 44-45.
14. Development of a New Test for Speech Audiometry in Children and Results in CI Children / C. Volter, W. Shehata-Dieler, R. Baumann, J. Helms // Laryngorhinootologie. – 2005. - Vol. 84, № 10. - P. 738-743.
15. Handy measurement for tongue motion and coordination with laryngeal elevation at swallowing // K. Tsuga, R. Hayashi, Y. Sato, Y. J. Akagawa // Oral. Rehabil. – 2003. - Vol. 30, № 10. - P.985-989.
16. The cerebral control of speech tempo: Opposite relationship between speaking rate and BOLD signal changes at striatal and cerebellar structures / A. Riecker, J. Kassubek, K. Groschel // Neuroimage. – 2005. - Vol. 4. – P.681-688.

Нидзельский М.Я., Мороз Ю.Н., Рымарь Н.П.

СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ ФОНЕТИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ БОЛЬНЫХ С ПОМОЩЬЮ КОМПЛЕКСНЫХ ФИЗИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЙ ОБЩЕ РЕЛАКСИРУЮЩЕГО И АРТИКУЛЯЦИОННОГО ХАРАКТЕРА

В статье изложены современные взгляды на изучение особенностей развития речевой реабилитации больных с нарушением целостности зубных рядов в начале пользования протезами, создание на этой основе условий для улучшения звукопроизношения. Обоснована возможность улучшения речевой реабилитации с помощью комплексных физических упражнений обще релаксирующего и артикуляционного характера, которые ускоряют нормализацию звуковывмвлиня, увеличивают эффективность восстановления мощности звуков и оптимизировать биометрические процессы в мышцах губ.

Ключевые слова: реабилитация, дефекты речи, фонетическая реабилитация протезирования, звукопроизношение, звукообразование, физические свойства произнесения фонем.

Nidzelsky M.Ya., Moroz Yu.N., Rymar N.P.

MODERN VIEWS OF PHONETRIC REHABILITATION OF PATIENTS WITH THE HELP OF INTEGRATED PHYSICAL EXERCISES GENERAL RELAXING AND ARTICULAR CHARACTER

The article presents modern views on the study of the specific features of the development of speech rehabilitation for patients with a violation of the integrity of the dentition at the beginning of the use of prostheses, and the creation on this basis of conditions for improving the sound quality. The possibility of improving speech rehabilitation with the help of complex physical exercises of general relaxing and articulatory nature that accelerate the normalization of sound, increase the efficiency of restoration of sound power and optimize biometric processes in the muscles of the lips is substantiated.

The appearance of improper pronunciation of sounds is considered as a consequence of motor and sensory disorders of the central or peripheral nature: changes in the structure of the articulation apparatus and violations of muscle inertia involved in articulation; reduction of peripheral hearing and violations of auditory perception of the central nature.

It is described that abnormalities and deformities of the tooth-jaw system are caused by abnormalities and deformations of the tooth-jaw system: open and progenic bite, narrow and deep palatal arches, S-shaped arches, vertical position or inclination in the palatal side of the upper anterior teeth, a significant difference in the indication of the inclination angles of the incisor facets and the front wall of the vault. Phonetically optimal conditions in the oral cavity are created if the angles of inclination of the palatal facials of the anterior teeth and the anterior wall of the palatal arch to the occlusal plane are respectively $45.5 \pm 10^\circ$ and $40 \pm 10^\circ$, namely, the arch is proportional to the developed, has a sagittal direction of deflection or a bit dome shape. One of the main causes of noise abnormalities is the dyestuff defect, especially the frontal area of the tooth-jaw system, where the generation of the entire set of dental sounds is violated.

The combination of spectrographic sounds, oscillography, and auditory analysis allows us to determine the exact physical properties and mechanisms of pronunciation of phonemes of the Ukrainian language, to evaluate the linguistic significance of their combinations in the general structure of the language.

It is believed that the anatomical and anthropological approach to prosthetic production should be based on the principle of the task of the height of the complete prosthesis, which is determined by the sum of the thickness of the basis under artificial teeth and the height of the crown equal to the height of the natural tooth. Only in this case the maximal preservation of the resonator space of the oral cavity

is ensured, which contributes to the improvement of dictation and reduces the phonetic disorders in patients-protonous carriers

Keywords: *rehabilitation, speech defects, phonetic rehabilitation of prosthetics, sound production, sound formation, physical properties of pronouncing phonemes.*

УДК 618.39-021.3-0.3682/85:615.82585

**ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НЕМЕДИКАМЕНТОЗНОГО
ВОССТАНОВИТЕЛЬНОГО ЛЕЧЕНИЯ У ПАЦИЕНТОК
С НЕВЫНАШИВАНИЕМ БЕРЕМЕННОСТИ
НА РАННИХ СРОКАХ ГЕСТАЦИИ**

К. А. Бугаєвський,

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної реабілітації та здоров'я
Інституту здоров'я, спорту та туризму
Класичного приватного університету м. Запоріжжя,
e-mail: apostol_luka@ukr.net*

В статъе представлены материалы исследования, посвященные особенностям проведения восстановительного лечения и реабилитации пациенток, по невынашиванию беременности, спровоцированных самопроизвольными абортами различного генеза на ранних сроках гестации. Представлен комплекс методов и средств, предложенных в программе восстановительного лечения на амбулаторном и санаторно-курортном этапах реабилитации данной группы пациенток.

Целью исследования была оценка эффективности предлагаемого комплекса методов восстановительного лечения у пациенток репродуктивного возраста, с невынашиванием беременности на ранних сроках гестации. Проанализированы полученные результаты восстановления психологических показателей качества жизни у женщин, прошедших курс предложенного восстановительного лечения. Также представлены практические рекомендации для возможного применения предложенного комплексного метода восстановительного немедикаментозного лечения на разных этапах реабилитации пациенток после невынашивания беременности, как в условиях амбулаторного уровня, так и на санаторно-курортном уровне реабилитации.

Ключевые слова: пациентки, невынашивание беременности, ранние сроки беременности, самопроизвольный аборт, восстановительное лечение, реабилитация.

Постановка проблемы. Важным показателем репродуктивного здоровья населения является невынашивание беременности, которое не имеет тенденции к снижению во всём мире [5; 7, с. 150-151; 9, с. 27-29]. Несмотря на определённые успехи, достигнутые в лечении и реабилитации, проблема невынашивания беременности, в особенности на ранних сроках гестации, по-прежнему, остается актуальной [6, с. 21-24; 8; 11, с. 95-98]. Так, по данным разных авторов, она составляет от 2 до 55%, достигая в первом триместре до 80% [5; 7, с. 150-151; 9, с. 27-29]. По статистике от 15 до 25% всех зарегистрированных беременностей самопроизвольно прерываются, а 80% беременностей прерываются в сроке гестации до 12 недель [5; 7, с. 150-151; 9, с. 27-29]. Частота неразвивающейся беременности остается стабильно высокой и составляет 45-88,6% случаев самопроизвольных выкидышей на ранних сроках [5; 7, с. 150-151; 9, с. 27-29]. Прямые репродуктивные потери от невынашивания беременности на Украине ежегодно насчитывают 36–40 тысяч не рождённых желанных детей [5; 7, 9]. Установлено, что состояние репродуктивного здоровья в большей степени зависит от давности перенесенного невынашивания беременности и проведенным комплексом реабилитационных мероприятий [5; 7, с. 150-151; 9, с. 27-29]. При наступлении беременности в течение первых 6 месяцев, после предыдущего невынашивания беременности, отмечено большое число повторных потерь беременности [5; 7, с. 150-151; 9, с. 27-29]. Возможность потери беременности после одного выкидыша составляет 13–17%, после двух – 36–38%, при привычном невынашивании – до 45% [5; 7, с. 150-151; 9, с. 27-29]. После самопроизвольного аборта необходима реабилитация репродуктивного здоровья женщины независимо от количества самопроизвольных выкидышей с учётом всех причин и условий, способствующих реализации самопроизвольного прерывания беременности [6, с. 21-24; 8; 11, с. 95-98]. Принципы программы реабилитации репродуктивного здоровья женщин после самопроизвольного выкидыша включают в себя максимально раннее начало лечебно-восстановительных мероприятий, принцип индивидуального подхода к проведению реабилитационных мероприятий у каждой пациентки [6, с. 21-24; 8; 11, с. 95-98]. При применении физической реабилитации важен принцип динамического контроля за эффективностью проводимых реабилитационно-оздоровительных мероприятий, принцип преемственной деятельности стационарного, амбулаторного и санаторно-курортного звеньев реабилитационных мероприятий [6, с. 21-24; 8; 10; 11, с. 95-98].

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросам репродуктивного здоровья, его сохранению и восстановлению всегда уделяется повышенное внимание, как государства, так и в научных изысканиях специалистов ряда медицинских направлений, а также специалистами, изучающими данную проблему в области медицинской и физической реабилитации, при разработке программ эффективного восстановительного лечения, в т.ч. и у пациенток репродуктивного возраста, с проблемой невынашивания беременности, разного генеза. Хотелось бы отметить научные исследования и публикации по данному вопросу таких авторов, как Е. С. Коробкова, 2002; Ю. Э. Доброхотова, Т. А. Чернышенко, А. А. Аушева, 2006; В. Е. Васильева, 2007; Г. Н. Пономаренко Е. С. Силантьева, Е. Ф. Кондрина, 2008; Т. А. Катасонова, Л. И. Осташкова и др., 2010; Е. Е. Воропаева, 2011; Т. А. Меньшенина и др., 2012; Е. П. Шатунова, Д. М. Калиматова, 2013; Бугаевский К.А., 2014-2017. После проведенного анализа доступных источников информации, можно утверждать, что в настоящее время недостаточно разработаны способы ранней реабилитации женщин после самопроизвольного прерывания беременности, направленные на профилактику инфекционных осложнений, нарушений менструальной функции и восстановление фертильности, с применением комплекса методов и средств физической реабилитации.

Изложение основного материала исследования. Для проведения исследования была отобрана группа из 38 пациенток ($n=38$), с достоверно одинаковой гинекологической патологией. Группа пациенток была практически однородна по возрасту. Средний возраст пациенток в исследуемой группе достоверно не отличался между собой ($p>0,05$) и составлял $31,4\pm 2,3$ года. Была разработана комплексная программа физической реабилитации женщин, после их стационарного лечения самопроизвольного аборта на ранних сроках гестации (от 10 до 16 недель).

Методы, которые использовались для проведения исследования включали в себя предварительное ознакомление медицинской документацией пациенток. Все они прошли клинический и расширенный гинекологический осмотр, УЗИ. В состав предложенной нами, комплексной программы физической реабилитации, были включены такие методы и средства физической реабилитации, как вумбилдинг, ЛФК, вибрационный и гинекологический массаж, лечебная гимнастика, упражнения А. Кегеля, фитбол, рефлексотерапия биологически-активных точек (БАТ) половой и эндокринной систем на стопах, фитбол [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 4; 6, с. 21-24; 11, с. 95-98; 12; 13, с. 51-55]. Дополнительно, в условиях санаторно-курортного этапа реабилитации, все пациентки принимали по 15 сеансов ароматерапии с применением аромамасел с седативным эффектом, водолечение в виде душа Шарко,

циркулярного душа, хвойных ванн [6, с. 21-24; 8]. Эффективность реабилитационных мероприятий оценивали сразу после применения и в динамике: через 1-12 месяцев. Для определения качества жизни и субъективной оценки состояния женщин, перенесших самопроизвольное прерывание беременности на ранних сроках гестации, было проведено их анкетирование, во время их стационарного и амбулаторного лечения и через 6 месяцев после него, на санаторно-курортном этапе реабилитации.

Согласно данным анамнеза, все женщины (n=38) была подразделены нами на три подгруппы, в зависимости от срока беременности: I подгруппа – до 10 недель, II подгруппа – 10-12 недель гестации, третья группа – 12-16 недель гестации. При сборе анамнеза фиксировался возраст больной, её профессия, отмечался профессиональный аспект (стаж работы, наличие у пациенток профессиональных вредностей) Кроме этого отмечалось наличие психо-эмоциональных и физических нагрузок, вредные привычки. Соматический статус больной оценивался по анкетированию и изучению медицинской документации. Подробно изучалась менструальная и репродуктивная функция, а также гинекологическая заболеваемость. Пациентки всех трёх подгрупп, в процессе лечебно-реабилитационных мероприятий, проходили по 15-20 сеансов гинекологического массажа [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 4; 13, с. 51-55]. При его проведении определялись имеющиеся индивидуальные патологические изменения (положение матки, придатков и связочного аппарата в полости малого таза, изменение их размеров, консистенции), наличие болевых ощущений, спаечных образований, инфильтратов, флюктуации [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 12]. В группе, у пациенток с перенесённым самопроизвольным абортom, помимо применения основных моментов гинекологического массажа, внимание уделялось дополнительному использованию массажа зоны промежности, внутренней поверхности бёдер, пояснично-крестцовой зоны, низа живота. Пациенткам, проходящим курс физической реабилитации после самопроизвольного прерывания беременности на ранних сроках гестации, были добавлены сеансы специальных упражнений по методике А. Кегеля, для укрепления мышц тазового дна [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 12; 13, с. 51-55]. Помимо этого, в реабилитационном комплексе нами использовалась ЛФК по методике В.Е. Васильевой, которая помогает укрепить мышцы тазового дна, пояснично-крестцовой области и живота [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 4]. Особенно высока эффективность применения ЛФК в начальной стадии заболевания, на амбулаторном этапе реабилитации [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 4; 11, с. 95-98]. Сочетание этих трёх компонентов лечения, привело к повышению тонуса влагалищных мышц, укреплению

мышечного слоя брюшной стенки, пояснично-крестцового отдела и тазового дна [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 4; 12; 13, с. 51-55].

При использовании в восстановительной терапии пациенток, после самопроизвольного прерывания беременности, мы учитывали психологический фактор, связанный с потерей беременности. В лечении мы использовали 15 сеансов ароматерапии [9, с. 27-29; 11, с. 95-98]. Нами применялись следующие ароматические масла, которые обладают седативным, расслабляющим и адаптогенным эффектом (лаванда, апельсин, мандарин, герань, валериана, душица, шалфей мускатный, мелисса, пихта, сосна, кедр, мята [6, с. 21-24; 8; 11, с. 95-98]. Также пациентки в процессе восстановления получали водолечение с использованием душа Шарко и циркулярного душа (через день) № 10, хвойные и йодо-бромные ванны (через день) № 10 [10; 11, с. 95-98]. Из физиотерапевтического лечения нами применялись процедура с использованием аппарата «Электросон-5» (ЭС 10-05) [10]. Процедура электросна способствует нормализации высшей нервной деятельности, улучшает кровоснабжение головного мозга, оказывает седативное и усыпляющее воздействие [10].

При анкетировании через 3-6 месяцев после самопроизвольного прерывания беременности, 63,2% пациенток исследуемой группы, физическая реабилитация которых включала ЛФК в виде комплекса специальных упражнений, укрепляющих мышцы живота и тазового дна по методике В.Е. Васильевой [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 4] отмечали нормализацию менструальной функции. Для активизации менструальной и эндокринной функций яичников мы применяли, как альтернативный медикаментозному лечению, метод рефлексотерапии стоп, с воздействием на БАТ, отвечающих за репродуктивную функцию [8; 11, с. 95-98]. При оценке функции яичников в послеоперационном периоде с помощью измерения базальной температуры в исследуемой группе, в первые 2-3 месяца, овуляторные циклы восстановились у 12 женщин (31,6%), на 3-4 месяце после реабилитации овуляции определялись ещё у 15 женщин (39,5%), на 5-6 месяце ещё у 6 женщин (15,8%). Овуляторные циклы через 6 месяцев не зафиксированы у 3 (7,89%) женщин в группе. Также нами, с интервалом через день, применялись вибрационный массаж на низ живота (15-20 сеансов) [11, с. с. 95-98; 13, с. 51-55] и гинекологический массаж по И. И. Бенедиктову, в модификации М. Г. Шнейдермана (по 15-20 сеансов на курс реабилитации) [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 12]. На амбулаторно-поликлиническом этапе, с целью укрепления мышц тазового дна, улучшения крово- и лимфообращения, а также профилактики спайкообразования, 3-4 раза в неделю мы применяли упражнения на фитболе [1, с. 107-111; 2, с. 25-29; 3, с. 14-21; 11, с. 95-98]. В последующие 6 месяцев после потери беременности у 14 (36,8%) пациенток

исследуемой группы, после применения предложенного комплекса физической реабилитации, наступила беременность. У 12 (31,6%) пациенток была зафиксирована прогрессирующая беременность, у 2 (5,26%) женщин произошел самопроизвольный выкидыш на 6-8 неделе их беременностей. Так, после применения предложенного нами реабилитационного восстановительного лечения, через 9-12 месяцев, у 41,67% женщин исследуемой группы репродуктивная функция была восстановлена, 18 (47,4%) женщин группы в дальнейшем забеременели и родили.

Индивидуальный мониторинг качества жизни проводился нами до начала лечения, в процессе лечения, а также на этапах ранней и поздней реабилитации с использованием анкеты-опросника «Качества жизни женщин», с оценкой 5 параметров (физическое и психическое состояние, социальное и ролевое функционирование, общее субъективное восприятие состояния своего здоровья). Оценка качества жизни пациенток, позволяла нам осуществлять постоянное наблюдение за ходом реабилитации и, при необходимости, проводить её коррекцию [8; 11, с. 95-98]. В периоде реабилитации, после перенесенного восстановительного лечения у 65,0% женщин имеет место благоприятная психологическая адаптация, у 35,0% – патологическая психологическая адаптация. Применение психологической поддержки женщин в периоде реабилитации способствовало более быстрой нормализации менструальной (53,8%) и фертильной (30,8%) функции у пациенток, принявших участие в проводимом исследовании.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Разработанный комплекс восстановительного лечения, являясь методически простым и не требующим больших материальных затрат, может быть активно использован в широкой сети лечебно-профилактических учреждений, как на стационарном, так и амбулаторном этапах восстановительного лечения и реабилитации репродуктивной функции. Включение в практику восстановительного лечения у пациенток предложенного комплекса лечебно-реабилитационных мероприятий, на амбулаторном и санаторно-курортном этапах, может значительно уменьшить частоту рецидивов самопроизвольного прерывания беременности.

Перспективой дальнейших исследований является изучение особенностей применения физической реабилитации и её эффективности при восстановлении репродуктивной функции у пациенток с прерыванием беременности на поздних сроках гестации.

Список использованной литературы

1. Бугаевский К. А. Практические особенности применения специальных упражнений, лечебной физкультуры и массажа у пациенток при реабилитации тазового дна.

Зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. «Нове у медицині сучасного світу». – Львів, 27-28 листопада 2015 р. – С. 107–111.

2. Бугаевский К. А. Немедикаментозное восстановительное лечение пациенток после искусственного прерывания беременности на ранних сроках / К.А. Бугаевский, Н.А. Бугаевская // Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – № 4-3 (24). – С. 22–25.

3. Бугаевский К. А. Обзор ряда методов не медикаментозного восстановительного лечения, применяемых в акушерстве и гинекологии / К. А. Бугаевский // Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – № 8-3 (28). – С. 14–21.

4. Васильева В. Е. Лечебная физкультура при гинекологических заболеваниях / В. Е. Васильева. – М.: Медицина, 2007. – 48 с.

5. Воропаева Е. Е. Самопроизвольный аборт: патоморфоз, этиология, патогенез, клинично-морфологическая характеристика, реабилитация. Автореф. дис. доктора медицинских наук / Екатерина Евгеньевна Воропаева. Челябинск, 2011. – 23 с.

6. Доброхотова Ю. Э. Реабилитация репродуктивной функции у женщин с неразвивающейся беременностью в анамнезе / Ю. Э. Доброхотова, Т. А. Чернышенко, А. А. Аушева // Журнал акушерства и женских болезней, 2006. Т. LV, вып. 1. – С. 91–94.

7. Катасонова З. А. Социально-биологические факторы спонтанного аборта / Т. А. Катасонова, Л. И. Осташкова и др. // Актуальные проблемы современного практического здравоохранения: сб.науч.трудов посвящ. XVII Межрегиональной научно-практической конференций памяти академика Н. Н. Бурденко. – Пенза, 2010. – С. 150–151.

8. Коробкова Е. С. Реабилитация репродуктивной функции с коррекцией адаптивных программ у женщин, перенесших неразвивающуюся беременность: Дисс. канд. мед. наук. – Рязань, 2002. – 132 с.

9. Особенности репродуктивной функции у женщин, перенесших неразвивающуюся беременность / Т. А. Меньшенина и др. // Юбилейный сборник МБУ ЦГКБ № 24. – Екатеринбург, 2012. – С. 27–29.

10. Пономаренко Г. Н. Физиотерапия в репродуктивной гинекологии / Г. Н. Пономаренко Е. С. Силантьева, Е. Ф. Кондрина / ред. Э. К. Айламазян, В. Н. Серов. СПб.: ИИЦВМА, 2008. – 192 с.

11. Шатунова Е. П. Комплексный подход к реабилитации пациенток после прерывания беременности / Е. П. Шатунова, Д. М. Калиматова // Российский вестник акушера-гинеколога. – 2013. – № 6. – С. 95–98.

12. Шнейдерман М. Г. Гинекологический массаж: практическое руководство для врачей. 2-е изд., испр. и доп. – М.: РИТМ, 2011. – 89 с.

13. Perry J. D. The role of home trainers in Kegel's Exercise Program for the treatment of incontinence / J. D Perry, L. T. Hullet // Wound Management, 1990. – № 30. – P. 51-55.

Бугаєвський К. А.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ НЕМЕДИКАМЕНТОЗНОГО ВІДНОВНОГО ЛІКУВАННЯ У ПАЦІЄНТОК З НЕВИНОШУВАННЯМ ВАГІТНОСТІ НА РАННІХ ТЕРМІНАХ ГЕСТАЦІЇ

У статті представлені матеріали дослідження, присвячені особливостям проведення відновного лікування та реабілітації пацієнток, з невиношування вагітності, спровокованих мимовільними абортами різного

генезу на ранніх термінах гестації. Представлений комплекс методів і засобів, запропонованих в програмі відновного лікування на амбулаторному та санаторно-курортному етапах реабілітації даної групи пацієнток. Подані особливості застосування методів та засобів фізичної реабілітації, запропоновані ефективні методики використання фізичних вправ, які сприяють скорішому фізичному відновленню пацієнток, після перерваної вагітності. Проаналізовано отримані результати відновлення психологічних показників якості життя у жінок, що пройшли курс запропонованого відновного лікування. Також подані практичні рекомендації для можливого застосування запропонованого комплексного методу відновного не медикаментозного лікування на різних етапах реабілітації пацієнток після невиношування вагітності.

Ключові слова: пацієнтки, невиношування вагітності, ранні терміни вагітності, викидень, відновне лікування, реабілітація.

Bugaevsky K. A.

PRACTICAL ASPECTS OF NON-MEDICAMENTAL RESTORATION TREATMENT FOR PATIENTS WITH PREGNANCY OF PREGNANCY AT THE EARLY TERRITORY OF GESTATION

An important indicator of the reproductive health of the population is the miscarriage of pregnancy, which has no tendency to decline all over the world. It is established that the state of reproductive health largely depends on the duration of the postponed miscarriage and the complex of rehabilitation measures.

The article presents the research materials devoted to the peculiarities of the rehabilitation and rehabilitation of patients with non-pregnancy, provoked by involuntary abortions of various genesis in the early gestational age. The complex of methods and means offered in the program of rehabilitation at the outpatient and sanatorium-resort stages of rehabilitation of this group of patients is presented.

The purpose of the study was to evaluate the effectiveness of the proposed set of methods of restorative treatment in patients of reproductive age with miscarriage at early gestation. After applying the rehabilitation rehabilitation offered by us, after 9-12 months, in 41,67% of the women in the study group, the reproductive function was restored, 18 (47,4%) of the women in the group subsequently became pregnant and gave birth. The peculiarities of application of methods and means of physical rehabilitation are given, effective methods of using physical exercises, which promote the physical recovery of patients after an interrupted pregnancy, are offered. Also presented is the use of various physiotherapy and additional methods of restorative treatment. In the rehabilitation period, after a restorative treatment, 65,0% of women have a favorable psychological adaptation, 35,0% have pathological psychological adaptation.

The use of psychological support for women in the rehabilitation period contributed to a more rapid normalization of menstrual (53,8%) and fertile (30,8%) patients. The obtained results of restoration of psychological indicators of quality of life in women who underwent the course of the proposed rehabilitation were analyzed. Also, practical recommendations for the possible application of the proposed comprehensive method of restorative non-medical treatment at different stages of rehabilitation of patients after the failure of pregnancy, both in the outpatient level and at the sanatorium-resort level of rehabilitation are given.

Keywords: *female patients, miscarriage, early pregnancy, spontaneous abortion, restorative treatment, rehabilitation.*

Стаття надійшла до редакції 10.11.2017 р.

УДК 613.71:371.71

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ ОСВІТИ ТА ЇЇ ПРОБЛЕМИ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ

А.В. Гета,

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри фізичної реабілітації та фізичного виховання
Полтавського інституту економіки і права
e-mail: avg2901ne@gmail.com*

У статті порушена проблема збереження і зміцнення здоров'я населення, особливо дітей та молоді, залишається однією з найбільш актуальних проблем для держави. У зв'язку з цим вважається раціональним використання методів фізичної культури, так як у досліджуваній проблемі мова йде про здоров'я майбутньої нації і про те, як зберегти здоров'я і зміцнити його за допомогою засобів фізичної культури.

Ключові слова: *фізична культура, система освіти, школярі та студенти, засоби і методи фізичної культури.*

Постановка проблеми. *Виховання нової, всебічно розвиненої людини – одна з необхідних і вирішальних умов успішного розвитку сучасного суспільства. Фізична культура в системі освіти традиційно відповідає за фізичний розвиток і фізичну підготовку молодого покоління. В Україні вона функціонує і розвивається на основі досвіду і традицій радянського фізичного виховання та фізичної культури. Теоретико-методичні основи і зміст цієї*

системи були орієнтовані на підготовку підростаючих поколінь до певних умов життя [3, с. 67].

Розвиток науки і передової практики фізичної культури значно розширили уявлення про роль рухової діяльності, зокрема фізичних вправ, у розвитку і зміцненні біологічних і психічних процесів, що відбуваються в організмі людини [5, с. 11].

Ніщо не може зрівнятися з перетворюючою силою фізичної культури і спорту, які сприяють розвитку інтелектуальних процесів – уваги, точності сприйняття, пам'яті, уяви, мислення, розумової роботоздатності [10, с. 29]. Здорові, загартовані, фізично розвинені юнаки і дівчата, як правило, успішно сприймають навчальний матеріал, менше втомлюються, не пропускають заняття через захворювання [10, с. 29].

Фізична культура – це і найважливіший засіб формування людини як особистості [10, с. 114]. Заняття фізичними вправами дозволяють багатогранно впливати на свідомість, волю, риси характеру. Вони викликають не тільки істотні біологічні зміни в організмі, але і значною мірою визначають вироблення моральних переконань, звичок, смаків і інших сторін особистості, що характеризують духовний світ людини [2, с. 11].

Науково-технічний прогрес, бурхливий розвиток засобів масової інформації, досконалість методів навчання – це, безумовно, визначає більш ранній і високий інтелектуальний розвиток сучасної молоді. Прискорене дозрівання організму підвищує розумову і фізичну роботоздатність студентів, що дозволяє їм успішно справлятися зі значно збільшеними вимогами до навчання [2, с. 9]. Однак напружена розумова робота та інші види діяльності викликають у студентів значне перевантаження організму, що негативно позначається на фізичному розвитку, загальному стані здоров'я, рівні фізичної підготовленості. Тому життєво необхідними є фізична культура і спорт, які дозволяють зміцнювати здоров'я, цілеспрямовано впливати на весь організм, удосконалювати рухову діяльність і формувати фізичні якості [4, с. 146].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прогресуюча нестабільна економічна обстановка, зниження життєвого рівня населення, ослаблення інфраструктури охорони здоров'я, освіти, культури помітно погіршили стан людей, можливості їх життєзабезпечення, розвитку і соціалізації [1, с. 302]. Стан здоров'я дітей і підлітків в Україні з соціальної точки зору характеризується тим, що продовжує руйнуватися система оздоровчого відпочинку, спорту, виховання, знижується якість освіти, чітко позначились проблеми наркоманії, злочинності.

Під впливом численних факторів соціально-економічного характеру, в тому числі і неадекватної фізичної активності, здоров'я дітей і підлітків погіршилось. Так, за оцінками фахівців [6, с. 182; 9, с. 70], на сьогодні

здоровими можуть вважатись менше 4 % учнів освітніх установ, що є одним із прямих наслідків соціальних перебудов і інтенсифікації навчального процесу.

Обов'язкова рухова активність школярів і студентів, взаємопов'язана з факторами здоров'я і культурного розвитку, протягом багатьох десятиліть залишається на рівні 2 годин на тиждень. У розвинених країнах вона становить 3–6 годин на тиждень. В країнах Європи: Франції, Фінляндії, Австрії відсоток школярів і студентів, організована фізична активність яких у вільний від навчального процесу час, становить 4 години на тиждень і більше, знаходиться в діапазоні від 32 до 51 % [7, с. 27].

Резерв часу для розвитку і вдосконалення фізичної природи виявляється досить великим і не використовується. За даними досліджень [7, с. 27; 11, с. 126], 95 % школярів і студентів хотіли б систематично займатися спортом, але низький рівень життя, з одного боку, нав'язані суспільству думки управлінців від спорту, які виражають помилково зрозумілі державні інтереси, політичні та ідеологічні амбіції, фактичне відділення загальноосвітньої школи від спортивної, з іншого боку, стримують ці бажання молоді [11, с. 126].

Якщо розглядати здоров'я у взаємозв'язку з руховою активністю, то в цьому контексті соціальне здоров'я може бути схарактеризоване як система цінностей, установок і мотивів поведінки в соціальному середовищі [8, с. 79]. Тому не дивно, що якщо в згаданих країнах від 34 до 39 % школярів і студентів вважають себе задоволеними життям, то в Україні – 7 % [7, с. 28], далеко відставши за цим показником від Канади, Польщі, Естонії і т.д.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є встановлення ефективних форм і методів організації фізичної культури школярів і студентів.

Завдання дослідження:

1. Вивчити й узагальнити дані спеціальної наукової літератури, практичного досвіду з проблеми дослідження.
2. Вивчити форми організації фізичної культури.
3. Визначити шляхи підвищення ефективності засобів фізичної культури у середній і вищій школі.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел щодо досліджуваної проблеми; систематизація одержаних даних із проблематики дослідження.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Фізична культура ніколи не була примітивним пізнанням рухових форм, тим більше сьогодні. Різка введення високорозвиненої техніки, інформаційних технологій і комп'ютеризації до навчального процесу і побуту школярів і студентів призвело до несподіваного побічного ефекту: фізична акселерація обганяє розвиток духовної сфери, тобто соціальний розвиток школярів і студентів не встигає за фізичним розвитком навіть цього рівня. Відповідно до цього підлягає зміні і соціальна спрямованість фізичної освіти, яка в сучасних умовах

повинна носити інтеграційний характер з метою виховання здорового, життєстійкого і конкурентоспроможного члена суспільства [3, с. 69].

Зниження життєвого рівня девальвувало культуру людей у випадку охорони здоров'я як свого, так і чужого. Нездорова соціально-економічна обстановка і зниження в суспільній свідомості значущості фізичної культури спровокували щорічне збільшення число уявних і по-справжньому звільнених школярів і студентів від уроків з фізичної культури.

Погіршення стану здоров'я школярів і студентів, сучасне розуміння ролі фізичної культури, що виділяє сьогодні її в одну з найбільш значущих дисциплін, вимагають коригувань, введення обов'язкових змін і заходів. Зокрема, в школах і ВНЗ до трьох традиційних завдань на уроках фізичної культури – освітнього, оздоровчого та виховного – повинне бути додане ще одне – тренувальне [7, с. 27]. Характерне розширення у фізичній культурі форм занять фізичними вправами, збільшення їх арсеналу, поява нових видів спорту для всіх, різноманітність форм рекреації і, нарешті, конверсійні проникнення елементів спортивної культури в культуру фізичну створять умови для інтенсифікації фізичної підготовки дітей і підлітків. Важливим фактором успішності конверсії спортивних технологій у фізичну культуру повинне бути освоєння методів організації навчально-тренувального процесу і багаторічної фізичної підготовки в рамках фізичної культури школярів і студентів.

Також фізична культура дозволяє різнобічно впливати на особистість. Разом із тим, багато її соціально значущих результатів досягаються в даний час лише частково. Все це свідчить про проблему фізичної підготовки школярів і студентів. Сьогодні ми знаходимося, як стверджують політики та економісти, в перехідному періоді. Це як раз і є вдалий час для вдосконалення структури фізичної культури для підростаючого покоління.

Фізична підготовленість є тільки одним із соціально значущих результатів фізичної культури, що швидко втрачається після завершення навчання, якщо не підтримується самостійно. У той же час із віком мотивація занять фізичними вправами знижується. Тому одним із основних завдань обов'язкової фізичної культури є формування стійких мотивів фізичного самовдосконалення, які повинні підкріплюватися обов'язковою для всіх загальною фізкультурною освітою [1, с. 303; 10, с. 44].

Сьогодні освітні завдання фізичної культури, пов'язані з отриманням знань, методичних умінь і навичок, вирішуються, як правило, недостатньо ефективно. Це є наслідком історично сформованого вузько утилітарного «нормативного» підходу до дисципліни як засобу фізичної підготовки молоді. При такому підході норматив, що відображає рівень фізичної підготовленості, є основним критерієм ефективності предмету. Необхідність фізкультурної освіти, як правило, визнається, але школярі і студенти не отримують її в

достатньому обсязі. В результаті вони виявляються не підготовленими до самостійного використання засобів фізичної культури для самооздоровлення, саморозвитку, самоформування моральної поведінки [8, с. 81; 11, с. 129]. Фізична культура як навчальна дисципліна «випадає» з освітнього та виховного простору навчальних закладів. Все це дозволяє розглядати проблему загальної для всіх фізкультурної освіти як одну з найбільш актуальних, а орієнтацію фізичного виховання на загальну фізкультурну освіту – як пріоритетну [1, с. 304; 7, с. 29].

Однією з проблем, що вимагає послідовного вирішення, є спадкоємність фізичної культури у середній і вищій школі. Про це свідчать різні назви навчальної дисципліни, відсутність наступності цільових установок, недостатня спадкоємність змісту практичного і теоретичного розділів навчального матеріалу, неузгодженість показників і нормативів оцінки фізичної підготовленості в навчальних закладах [3, с. 70]. Це відображає загальну тенденцію зниження рівня здоров'я населення, що залежить від комплексу факторів [3, с. 70].

На здоров'я мільйонів молодих людей, які проживають у несприятливих екологічних умовах і забруднених територіях все більшою мірою позначаються руйнівні генетичні наслідки цих умов. Вони призводять до зростання числа осіб із серйозними відхиленнями у стані здоров'я. Проблема диференційованого навчально-методичного комплексу фізичної культури, розробленого з урахуванням впливу несприятливих екологічних умов життя є однією з проблем, які також потребують вирішення [4, с. 147].

Фізична культура є сильнодіючим фактором впливу на організм. Склад школярів і студентів неоднорідний за рівнем здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості. Одні і ті ж педагогічні засоби надають різну дію на різних людей. Робота з особами, що мають відхилення у стані здоров'я, повинна проводитись суворо індивідуально, тому однією з найважливіших є проблема індивідуалізації фізичної культури [11, с. 130].

Реалізація перерахованих проблем істотно ускладнює недоліки кадрового, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення, лікарського контролю за здоров'ям школярів і студентів і навчальним процесом з фізичної культури, наукового забезпечення, розробки сучасних навчально-методичних комплексів тощо.

Головними завданнями в сфері фізичної культури і спорту повинні бути їх розвиток у дошкільних і шкільних установах, стимулювання позашкільної підготовки, розвиток спорту серед молоді і студентів. Необхідно впливати на суспільну свідомість, в якій моральні й економічні заходи мають право на існування.

Економічні заходи для населення були і ще тривалий час залишатимуться найпотужнішим важелем впливу. Держава повинна знайти форми матеріального стимулювання здорових людей. І це не входить у протиріччя з однією з головних змін в сфері фізичної культури і спорту – зі зміною мотивацій занять. Люди сьогодні хочуть займатися тим чи іншим видом фізичної активності не тому, що треба підвищити продуктивність праці, а щоб зміцнити здоров'я, краще виглядати, спілкуватися з друзями і, нарешті, активно відпочивати.

Цілісність і ефективність процесу фізичної культури підростаючого покоління можливо забезпечити не окремими напівзаходами або заходами, а розробленою, з урахуванням регіональних особливостей, єдиною, безперервною, багатоступеневою, пов'язаною з послідовними етапам програмою з фізичної культури – від дитячого садку до випуску із вищої школи.

Висновки. Таким чином, поставлені завдання були досягнуті методом аналізу і синтезу матеріалу. У роботі були розкриті проблеми фізичної культури та показані основні завдання та засоби їх реалізації, розглянуті методи фізичної культури і їх застосування, адже досліджувана проблема є актуальною, оскільки в ній йдеться про здоров'я майбутньої нації і про те, як зберегти здоров'я і зміцнити його за допомогою засобів фізичної культури.

У процесі навчання не можна втратити прогресивну, гуманістичну, особистісну спрямованість фізичної культури, проблеми якої повинні зайняти належне місце в державних програмах із виховання молоді, тому повинне відбутися коригування проблем фізичної культури і шляхів їх реалізації. Цей процес повинен бути перманентним, що призведе до дієвих практичних кроків і сприятиме підвищенню якості життя та оздоровлення школярів і студентів, бо процес формування стійких потреб у фізичній активності дуже складний і навряд чи закінчиться в найближчому майбутньому. Тому основні зусилля сьогодні повинні бути спрямовані на формування цих потреб у підростаючого покоління, яке стане їх відтворювати в майбутніх поколіннях.

Список використаних джерел

1. Амелько Е. Г. Внедрение деятельностного подхода в физкультурное образование / Е. Г. Амелько // Физическое воспитание и спорт в системе образования как фактор физического и духовного оздоровления нации. – Мн.: Белорусский государственный университет физической культуры, 2009. – С. 302–305.
2. Вербицкая Л. А. Некоторые проблемы современного высшего образования / Л. А. Вербицкая // Вестник МАН ВШ. – № 2. – 2015. – С. 8–11.

3. Грибан Г. П. Передумови створення методичної системи фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів / Г. П. Грибан // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х.: ХДАФК, 2014. – № 2 (40). – С. 67–71.
4. Королева Ф. Некоторые особенности системы физического воспитания студентов ВУЗа / Ф. Королева, Е. Г. Богослова // Точка зору. – № 2. – 2014. – С. 146–150.
5. Лубышева Л. И. Физическая и спортивная культура: содержание, взаимосвязи и ассоциации / Л. И. Лубышева // Теория и практика физ. культуры. – 2007. – № 3. – С. 11–14.
6. Мунтян В. С. Мотиваційно-ціннісне ставлення студентів до навчання, фізичного виховання і здорового способу життя / В. С. Мунтян // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт / – К.: в-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 3К (45) – С. 182–189.
7. Олійник М. О. Оцінка стану управління фізичною культурою і спортом в Україні / М. О. Олійник // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : Зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С. С. – Х.: ХХІІІ, 2000. – № 8. – С. 26–35.
8. Пилипей Л. П. Проектирование процесса физического воспитания студентов / Л. П. Пилипей // Физ. воспитание студентов. – 2012. – № 5. – С. 79–84.
9. Сергієнко Л. П. Формування активної свідомості студенток щодо потреби у веденні здорового способу життя / Л. П. Сергієнко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : Зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С. С. – Х.: ХХІІІ, 2003. – № 16. – С. 69–73.
10. Теорія і методика фізичного виховання : у 2-х т. / за ред. Т. Ю. Круцевич. – Т. 1. : Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. – К.: Олімпійська література, 2012. – 392 с.
11. Футорный С. М. К проблеме формирования основ здорового образа жизни студентов в процессе физического воспитания / С. М. Футорный, В. А. Кашуба // Физическое воспитание студентов : научный журнал. – Х.: ХООНОКУ–ХГАДИ, 2011. – № 1. – С. 126–130.

Гета А. В.

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ И ЕЕ ПРОБЛЕМЫ В АСПЕКТЕ ФОРМИРОВАНИЯ И СОХРАНЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ МОЛОДЕЖИ

Сегодня Украина имеет угрожающее состояние здоровья нации, неудовлетворительные и опасные условия для формирования здоровья. Прогрессирующая нестабильная экономическая обстановка, снижение жизненного уровня населения, ослабление инфраструктуры здравоохранения, образования, культуры заметно ухудшили состояние людей, возможности их жизнеобеспечения, развития и социализации.

Проблема сохранения и укрепления здоровья населения, особенно детей и молодежи, остается одной из наиболее актуальных проблем для государства. В связи с этим считается рациональным использование методов физической

культуры, так как в исследуемой проблеме речь идет о здоровье будущей нации и о том, как сохранить здоровье и укрепить его с помощью средств физической культуры.

Ключевые слова: физическая культура, система образования, школьники и студенты, средства и методы физической культуры.

Geta A.V.

PHYSICAL CULTURE IN THE SYSTEM OF EDUCATION AND ITS PROBLEMS IN THE ASPECT OF THE FORMATION AND PRESERVATION OF THE HEALTH OF YOUTH

Today Ukraine has a threatening state of health of the nation, unsatisfactory and dangerous conditions for the formation of health.

The progressive unstable economic situation, the decline in the standard of living of the population, the weakening of the health, education, culture infrastructure have significantly worsened the condition of people, their livelihood, development and socialization.

The state of health of children and adolescents in Ukraine from a social point of view is characterized by the fact that the system of improving rest, sports, upbringing continues to deteriorate, and the quality of education is declining. The deterioration in the health status of schoolchildren and students, the modern understanding of the role of physical culture, highlights it today in one of the most important disciplines, requires adjustments, the introduction of mandatory changes and activities.

The education of a new, comprehensively developed person is one of the necessary and decisive conditions for the successful development of modern society. Physical education in the education system is traditionally responsible for the physical development and physical training of the younger generation. In Ukraine, it functions and develops on the basis of experience and traditions of Soviet physical education and physical culture. The theoretical and methodological foundations and content of this system were oriented toward preparing the younger generations for certain conditions of life.

The problem of preserving and strengthening the health of the population, especially children and youth, remains one of the most pressing problems for the state. In this regard, it is considered rational to use the methods of physical culture, since the problem in question is about the health of the future nation and how to maintain health and strengthen it with the help of physical culture tools.

Keywords: physical culture, education system, schoolchildren and students, means and methods of physical culture.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017 р.

АНАЛІЗ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ СТУДЕНТІВ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Р.Р. Сіренко,

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка,
e-mail: romsikbomsik@rambler.ru;*

С.С. Матула,

*старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка;*

Л.І. Бітківська,

*викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті наведено аналіз фізичної підготовленості студентів університету. Здійснено порівняння рівнів фізичної підготовленості студентів за гендерною ознакою та за курсами навчання.

Аналіз досліджень, присвячених проблемі фізичної підготовленості студентської молоді, дозволяє зробити висновок, що рівень підготовленості значної частини студентів ВНЗ України не відповідає рівню державних вимог.

Студенти-першокурсники мають більш низький рівень фізичної підготовленості в порівнянні зі студентами старших курсів. Можливо, це пов'язано з браком часу на фізичне самовдосконалення, в зв'язку з вступом до Університету. Студенти мають низький рівень розвитку таких рухових якостей: витривалість, швидкість і сила нижніх кінцівок; середній і достатній рівень розвитку спритності і гнучкості.

Ключові слова: *фізична підготовленість, студенти, тестування, рівень.*

Постановка проблеми. *Забезпечення гармонійного фізичного розвитку є одним із головних завдань фізичного виховання студентів.*

Важливою проблемою життєдіяльності студентської молоді на сучасному етапі розвитку суспільства є збереження та зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної працездатності, подолання гіпокінезії, дотримання основ здорового способу життя і ін.

Система управління процесом всебічної фізичної підготовки може бути ефективною лише базуючись на знанні вихідних рівнів фізичного розвитку та фізичної підготовленості студентів [1].

З метою виконання «Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 09 грудня 2015 року № 1045 «Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України», якою зобов'язав Міністерство молоді і спорту, Міністерство освіти і науки та інші установи розробити протягом 2016 року тести і нормативи для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України; забезпечити починаючи з 2017 року проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України.

Міністерство молоді та спорту України наказом від 15.12.2016 року № 4665 «Про затвердження тестів і нормативів для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України», затвердило тести і нормативи, а також інструкцію з організації щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України.

Для учнівської та студентської молоді тестування фізичної підготовленості є обов'язковим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз значної кількості досліджень, присвячених проблемі фізичної підготовленості студентської молоді, дав підставити зробити висновок, що рівень фізичної підготовленості значної частини студентів ВНЗ України не відповідає рівню державних вимог. Особливо низькі показники у студентів спостерігаються у випробовуваннях на швидкість (біг 100 м), у силових вправах (підтягування на поперечині, згинання розгинання рук в упорі лежачи) та у витривалості (біг на 2000 або 3000 м) [1, 2, 5].

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – визначення і аналіз фізичної підготовленості студентів Львівського національного університету імені Івана Франка.

Фізична підготовленість студентів оцінювалася за якістю виконання тестових вправ, затверджених наказом Міністерства молоді та спорту України наказом від 15.12.2016 року № 4665. Випробовування проводилися під час двох академічних занять згідно з розкладом. На першому з них відбувалось тестування у бігу на 100 м, стрибків у довжину, бігу на 3000 м (чол.) або 2000 м (жін.); на другому – підтягування на поперечині (чол.) або згинання розгинання рук в упорі лежачи (жін.), човникового бігу 4x9 м, нахилу тулуба вперед з положення сидячи.

Виклад основного матеріалу. Фізичним вихованням у Львівському національному університеті імені Івана Франка охоплено 5209 студентів. До тестування за станом здоров'я отримали допуск 4636 осіб, з них 1559 осіб чоловічої статі, 3077 – жіночої.

На усіх курсах навчання «Фізичне виховання» відбувається у обсязі 2 год. на тиждень. На I курсі як нормативна навчальна дисципліна, на II–IV курсах як дисципліна за вільним вибором студента.

Як видно з табл.1, студенти I курсу мають значно нижчий рівень фізичної підготовленості, ніж старшокурсники. Найсуттєвіші розбіжності у результатах випробовувань спостерігаються у кросовому бігу на 3000 м. Зазначимо, що витривалість студентів I курсу знаходиться у межах низького рівня, тоді як витривалість студентів старших курсів не мала суттєвих розбіжностей і знаходиться у межах середнього рівня.

Таблиця 1

Показники фізичної підготовленості студентів Львівського національного університету імені Івана Франка ($X \pm \delta$)

Курс	Випробовування				
	3000 м (хв.,с)	стрибок в довжину (см)	100 м (с)	човниковий біг (с)	Гнучкість (см)
I	15,27 1,76	210,0 17,5	14,18 0,1	9,80 0,03	8,2 0,8
II	14,06* 1,7	216,0 19,4	14,68* 0,05	9,92 0,04	11,0 * 0,6
III	14,02* 0,98	227,0 16,5	14,16 0,08	9,57 0,05	9,5 0,4
IV	14,26* 1,56	229,0 17,0	14,09 0,07	9,50 0,02	10,8 * 0,5

Примітка: * - розбіжності між групами достовірні при $p < 0,05$.

Тестування швидкісних можливостей студентів показало задовільні результати (якісна оцінка 3 бали). Найнижчими показники швидкості були у студентів II курсу. У порівнянні з показниками швидкості студентів, які навчались у минулому десятиріччі [1; 3; 4], у сучасній молоді суттєво знизилась швидкісна можливість. Подібну динаміку спостерігаємо у тестуванні швидкісно-силових можливостей нижніх кінцівок. У стрибках у довжину з місця найнижчі результати (на оцінку 2 бали) $210 \pm 17,5$ см показали студенти-першокурсники. Найвищі середньо групові результати спостерігались у студентів IV курсу – $229 \pm 17,0$ см. Однак, якісно це також незадовільний результат (2 бали).

Найвищі показники у чоловіків спостерігались у випробовуваннях на спритність (човниковий біг 4x9 м) та гнучкість. Якісні показники знаходились у межах оцінок задовільно та добре.

Показники фізичної підготовленості студенток наведено у табл. 2.

Таблиця 2

*Показники фізичної підготовленості студенток Львівського
національного університету імені Івана Франка ($X \pm \delta$)*

Курс	Випробовування				
	<i>2000 м (хв., с)</i>	<i>стрибок в довжину (см)</i>	<i>100 м (с)</i>	<i>човниковий біг (с)</i>	<i>Гнучкість (см)</i>
I	13,01 2,78	166,0 16,0	17,45 0,09	11,08 0,04	15,8 0,8
II	12,46* 2,68	174,0 12,7	17,51 0,07	11,12 0,06	16,2 0,5
III	12,55* 2,27	176,0 15,5	16,56* 0,08	10,94 0,05	19,0* 0,4
IV	12,20* 3,47	172,5 13,9	16,47* 0,10	10,49* 0,04	18,8 * 0,6

Примітка: * - розбіжності між групами достовірні при $p < 0,05$.

У випробовуваннях на витривалість у жінок спостерігалась значна розбіжність результатів у бігу на 2000 м. Найнижчі середньо групові показники зафіксовано у студенток I курсу. Варто зазначити, що 54,5 % першокурсниць здолали дистанції 2000 метрів за довший час, ніж 12 хв. 30 с і отримали незадовільну оцінку в 0 балів. Лише 3,4 % студенток пробігли дистанцію на відмінну оцінку 5 балів.

На нашу думку, це надзвичайно загрозлива ситуація, яка показує, що зростає кількість студенток з ослабленим рівнем здоров'я, оскільки можна провести паралель між витривалістю та функціональним станом організму жінок. У тестуванні швидко-силових та швидкісних можливостей спостерігалась подібна динаміка. Результати тестувань знаходились у межах низького та середнього рівня (стрибок у довжину з місця) та низького рівня (біг на 100 м).

У стрибках у довжину 41,3 % студенток показали результат, нижчий за 165 см і отримали оцінку 0 балів. Ще більш тривожна картина у бігу на 100 м, де на результат у 0 балів пробігли 58,8 % учасниць випробовувань.

У жінок у тестуванні спритності та гнучкості спостерігалась подібна тенденція, як і у чоловіків. Ці випробовування були найлегшими для студенток і якісна оцінка коливалась у межах 3–4 балів.

У таблиці 3 подано результати тестування фізичної підготовленості за рівнями.

Рівні фізичної підготовленості студентів Університету

Курс	Стать	Рівень підготовленості, %			
		Високий	достатній	середній	низький
I	чол	6,60	19,34	30,42	43,63
	жін	1,49	10,92	31,84	55,75
II	чол	10,8	27,02	21,62	40,54
	жін	1,98	5,94	39,60	52,48
III	чол	16,67	19,44	41,67	22,22
	жін	0,82	17,65	56,04	25,49
IV	чол	17,46	18,22	32,82	31,50
	жін	1,39	17,22	44,92	36,47
Загалом	чол	12,88	21,01	31,63	34,47
	жін	1,42	12,93	43,10	42,55

Як видно з табл. 3 у першокурсників значно менша кількість осіб, які мають високий рівень підготовленості, порівняно зі студентами старших курсів. Особливо це помітно у чоловіків. Також у представників сильної статі зросла кількість осіб, які мають низький рівень підготовленості (до 43,63 %).

У студенток найвищий відсоток осіб з низьким рівнем підготовленості спостерігаємо на I курсі навчання.

Висновки. Оцінивши рівень фізичної підготовленості студентів, можемо зробити наступні висновки:

1) фізична підготовленість більше як третини студентів Львівського національного університету імені Івана Франка знаходиться на низькому рівні: у студентів (34,47 %), у студенток (42,55 %);

2) студенти-першокурсники мають нижчий рівень фізичної підготовленості, порівняно зі студентами старших курсів. Можливо це пов'язано з браком часу на фізичне самовдосконалення, у зв'язку зі вступом до Університету;

3) студенти мають низький рівень розвитку таких рухових якостей: витривалість, швидкість і сила нижніх кінцівок; середній та достатній рівень розвитку спритності та гнучкості;

4) заняття фізичним вихованням у обсязі 2 години на тиждень не сприяють підвищенню фізичної підготовленості студентів.

На підставі результатів тестування рівня фізичної підготовленості студентів Університету необхідно внести корекцію у процес фізичного виховання з метою підвищення розвитку рухових їхніх якостей.

Список використаних джерел

1. Боднар І.Р. Методичні аспекти фізичного виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: Автореф. дис. ... канд. наук з фізвих. і спорту: 24.00.02 – Львів, 1999. – 24 с.
2. Дрозд О.В. Фізичний стан студентської молоді України та його корекція засобами фізичного виховання: Автореф. дис. ... канд. наук. з фіз. вих. і спорту. – Луцьк, 1999. – 21 с.
3. Козіброцький С.П. Програмно-методичні засади фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації: Теорія, методика, практика : [методичні рекомендації для завідувачів та викладачів кафедр фізичного виховання ВНЗ України] / С.П. Козіброцький, Г.Є. Іванова. – Луцьк: ЛДТУ, 2002. – 122 с.
4. Кравцов М.І. Особливості фізичного розвитку і фізичної підготовленості студентів // Матеріали I Міжнародної наук.-практ. конф. «Роль фізичної культури в здоровому способі життя». – Львів, ЛДМІ, 1995. – С. 37–38.
5. Салук Іван. Аналіз результатів фізичної підготовленості студентів технічного ВНЗ / Іван Салук // Іноваційні підходи до фізичного виховання і спорту студентської молоді : Матер. II регіон. наук.-практ. Семінару. – Тернопіль : В-во СМТ «Тайп», 2014. – С. 38–43.

Сиренко Р.Р., Матула С.С., Битківська Л.І.

АНАЛІЗ ФІЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ СТУДЕНТОВ ЛЬВОВСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ИВАНА ФРАНКО

Аналіз досліджень, присвячених проблемі фізическої підготовленості студентської молоді, дозволяє зробити висновок, що рівень підготовленості значительной часті студентів ВУЗів України не відповідає рівню державних вимог. Студенти-первокурсники мають більш низький рівень фізическої підготовленості порівняно зі студентами старших курсів. Можливо, це пов'язано з нехваткою часу на фізическе самосовершенствование, в зв'язі з вступленням в Університет. Студенти мають низький рівень розвитку таких двигательних якостей: виносливість, швидкість і сила нижніх кінцівок; середній і достаточний рівень розвитку ловкості і гнучкості.

***Ключевые слова:** фізическая підготовленість, студенти, тестування, рівень.*

Sirenko R.R., Matula S.S., Bitkivska L.I.

ANALYSIS OF PHYSICAL FITNESS OF STUDENTS STUDYING AT IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV

The system of comprehensive physical training management is effective only if it is based on the knowledge of the initial levels of physical development and physical fitness of students.

The analysis of a large number of studies devoted to the problem of physical fitness of student youth has led to the conclusion that the level of physical fitness of a

significant part of students of higher educational institutions of Ukraine does not correspond to the level of state requirements. Particularly low rates for students are observed at the speed test (running in the 100 metres), at strength exercise test (pull-ups at the bar, push-ups / bending and extending hands in the lying down position) and at endurance test (running in the 2000 or 3000 metres).

Physical fitness of students was tested on the quality of performing the test exercises, approved by the order of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine by order dated: 15.12.2016, No. 4665.

5,209 students studying at Ivan Franko National University of Lviv practice physical education. Before testing for the state of health, 4636 people were admitted, of which 1559 were males, 3077 were females.

Physical fitness level of more than a third of students of Ivan Franko National University of Lviv is low: male students (34.47%), female students (42.55%). Junior students have a lower level of physical fitness as compared to senior students. Perhaps, this is due to a lack of time for physical self-improvement, in connection with entering the University.

Students have a low level of physical fitness development of such motor activity qualities: endurance, speed and strength of the lower extremities; medium and sufficient level of development of agility and flexibility.

Physical education classes in the amount of 2 hours per week do not contribute to the increase of physical fitness of students.

On the basis of the results of testing the level of physical fitness of students of the University, it is necessary to make corrections in the process of physical education in order to increase the level of their motor activities development.

Key words: *physical fitness, students, testing, level.*

Стаття надійшла до редакції 12.12.2017 р.

УДК: 796.072.2:796.011.3:376.352

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТОК ЗАСОБАМИ ПАУЕРЛІФТИНГУ

Ю.В. Гордієнко,

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри
фізичного виховання, спорту та здоров'я людини*

ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка

e-mail: juligord@i.ua;

О.В. Гордієнко,

*старший викладач кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я
людини ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка*

e-mail: kg_1604@i.ua

У статті розкрито особливості діяльності фахівців, які використовують засоби силового тренування, а саме пауерліфтингу в процесі викладання предмету «Фізичної виховання» студенткам в вищих навчальних закладах. Завдання роботи полягало в здійсненні аналізу психологічної, педагогічної і спортивної літератури з досліджуваної проблеми та з'ясуванні особливостей діяльності фахівця в процесі фізичного вдосконалення студенток засобами силової підготовки.

Ключові слова: спортивно-орієнтоване фізичне виховання, студентки, пауерліфтинг, фахівець.

Постановка проблеми. Суттєве збільшення кількості студенток, що займаються пауерліфтингом, з одного боку, та відсутність науково-грунтовних методик занять, з іншого, підкреслюють актуальність проблеми підготовки фахівців, які забезпечують навчальний та навчально-тренувальний процес, що має як оздоровчу, так і спортивну спрямованість.

Уведення пауерліфтингу до навчальних планів загальноосвітніх шкіл, коледжів та вищих навчальних закладів, збільшення кількості атлетичних спортивних клубів спортивного та оздоровчого спрямування вимагає підвищення рівня професійної підготовки, зумовлює потребу покращення якості підготовки нового покоління спеціалістів.

У розв'язанні сучасних проблем фізичного виховання і спорту провідну роль має відігравати фахівець, якій володіє гендерною культурою, має відповідну підготовку для здійснення освітньо-виховної, тренувальної та оздоровчої діяльності.

Беручи до уваги, викладене вище, виникає необхідність досить чіткого та спрямованого усвідомлення майбутніми викладачами питань, пов'язаних із специфікою жіночого організму, використанням максимальних силових навантажень, підтримки спортивної форми, психологічних чинників та гендерних особливостей.

Таким чином актуальність порушеної проблеми зумовлена з одного боку важливістю підготовки фахівців з фізичної культури, а з іншого – недостатністю теоретико-методичної бази підготовки та оздоровлення студенток під час занять пауерліфтингом, що і спричинило вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статті. Здійснити аналіз психологічної, педагогічної і спортивної літератури з досліджуваної проблеми. З'ясувати особливості діяльності фахівця в процесі фізичного вдосконалення студенток засобами силової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки накопичений значний науковий і практичний матеріал, що стосується проблем, пов'язаних з організацією та методикою спортивно-орієнтованого фізичного виховання та спортивних тренувань дівчат та жінок (В. Н. Платонов, 2015; Л. І. Лубишева,

Н. В. Пешкова, 2013; Л. Г. Шахліна 2004). У спеціальній науково-методичній літературі представлені дані, котрі свідчать про ефективність тренувань жінок в пауерліфтингу (А. І. Стеценко 2008; П. Гунько, 2008). Також науковці вважають, що існує стійка тенденція зниження рівня рухової активності молоді, причиною якої є недостатня ефективність традиційних методів і засобів фізичного вдосконалення через незацікавленість студентів та не достатню підготовленість фахівців (А. Ф. Баканова, 2012; В. А. Кашуба, С. М. Футорний, М. В. Дудко, 2015Т. В. Сичова, 2012).

Тому нагальною стає необхідність корекції механізмів управління фізичним вихованням студентства, найперше, шляхом перебудови умов організації вказаного процесу та якісної підготовки фахівців

Виклад основного матеріалу. Заняття з фізичного виховання (ФВ) є невід'ємним складником підготовки спеціалістів усіх напрямів. Науковці зазначають, що майже в усіх країнах світу здійснюється інтенсивний пошук нових ідей і підходів до організації навчально-виховного процесу [5].

На думку А. П. Коноха [8], в останні роки спостерігаються зміни і в українській освіті, розглядається стратегічна програма реформ з метою подальшої інтеграції вітчизняної системи вищої фізкультурної освіти в міжнародний освітній простір. Разом з тим Л. П. Пилипей [13] звертає увагу на значні зміни в процесі ФВ, які пов'язані з уведенням нової системи законодавства та правом ВНЗ у виборі програм навчання. Технологічними складовими НП є відпрацювання механізмів спільної діяльності в системі „викладач–студент”. Зміни в НП передбачають: аналіз змістовної сторони й розроблення технології подачі навчального матеріалу, вивчення технології його обробки, вибір і застосування методів, прийомів, засобів і форм навчання.

Проблема організації ФВ у ВНЗ також пов'язана з тим, що застосування традиційних методів і засобів не викликає зацікавленості не тільки у студентів, а й у викладачів, котрі, як правило, є фахівцями з певного виду спорту та не мають можливості реалізувати свій педагогічний хист [7]. Досліджуючи наукову літературу, ми звернули увагу на те, що робота фахівців до реалізації спортивно-орієнтованого фізичного виховання (СОФВ) ускладнена ще й з тим, що, з одного боку, вони повинні володіти знаннями в галузі фізичної культури, а також психології й педагогіки, з іншого – мати хорошу фізичну, методичну й теоретичну підготовку з питань організації спортивного та оздоровчого тренування з певного виду спорту [18]. На переконання науковців, головними вимогами щодо професійної майстерності викладача ВНЗ є вміння налагоджувати співпрацю зі студентками, передбачати і за потреби трансформувати педагогічну ситуацію під час занять, змінювати завдання відповідно до зміни функціонального та психологічного стану студентки, використовувати невербальні засоби спілкування. На заняттях керувати своїм емоційним станом [15].

Також досить важливими є дослідження проблеми гендерного підходу в педагогічній роботі з урахуванням вікових особливостей. Існує думка про те, що без контролю фахівця дівчина взагалі не може займатися фізичними вправами та спортом, навіть якщо вона є достатньо амбіційною і професійно грамотною. Студентка почуває себе більш комфортно, коли нею опікується викладач [17].

Треба зазначити, що фізичне виховання у ВНЗ, на переконання ряду фахівців, не сприяє ефективному розв'язанню указаних проблеми. Причина такого стану, полягає в недостатньому рівні володіння викладачами методикою оздоровчого тренування, спрямованого на підвищення силових можливостей організму [16].

Для вивчення методів роботи викладачів ВНЗ України, що працюють із студентками, які займаються пауерліфтингом та визначення ставлення фахівців до роботи з дівчатами нами було проведено анкетування. У дослідженні взяло участь 17 осіб. Результати анкетування дозволили виявити недоліки у фаховій підготовці викладачів і з'ясувати причини недостатньої інформованості спеціалістів щодо специфіки роботи з студентками.

Нами було встановлено, що існує важлива проблема, якою зазвичай нехтують фахівці, – це психологічні чинники, пов'язані з участю в спортивних змаганнях студенток. Досить часто дівчата, що займаються спортом, скаржаться на безпричинне роздратування. Зовнішніми провокуючими чинниками в такому випадку можуть бути виснажливі тренування, одноманітність спортивного режиму, необхідність дотримуватися дисципліни та жорсткого графіка навчання та занять фізичним виховання та спортом [2]. Про це зазначили і більшість фахівців (77,0 %) які визначили, що в поведінці їхніх вихованок мають місце психологічні зриви, часта зміна настрою, дівчата схильні до виявлення різноманітних страхів і цим ускладнюють навчальний, тренувальний і змагальний процеси. Відомо, що стійкий емоційний настрій насамперед пов'язаний з успішною адаптацією особистості до навколишнього соціального середовища [12], а саме цього не вистачає дівчатам, і саме соціальними аспектами нехтують фахівці.

Кожен другий фахівець (53,0 %) головним мотивом у своїй роботі з дівчатами називає „швидке зростання спортивних результатів”. 30,0 % опитаних мають бажання реалізувати особисті думки щодо роботи з жіночою статтю, впроваджуючи власні напрацювання в навчальний і тренувальний процес. При цьому тільки 12,0 % мають мету всебічно вдосконалити студенток працюючи не тільки над розвитком їх фізичної форми, а й над їх духовним, психічним і соціальним здоров'ям – як головними показниками здоров'я нації. А майже чверть фахівців (24,0 %) узагалі не замислюються над питанням – чому вони працюють саме зі спортсменками жіночої статті.

Водночас І. Я. Коцан [9] акцентує увагу на тому, що під час проведення занять фахівець повинен розуміти, що дівчата й жінки, котрі займаються

спортивною діяльністю, – це абсолютно особлива соціальна категорія, для якої характерний спортивний стиль життя, що передбачає відмову від багатьох, звичних для людей радощів, обмежені можливості спілкування, екстремальні фізичні навантаження, знижений пріоритет родини і ще багато іншого, що дійсно відрізняє цю категорію дівчат і жінок від інших представниць прекрасної статі.

Тому, на нашу думку, викладач повинен зважено окреслити межі доцільного і справді небезпечного під час занять з обтяженнями для формування жінки – представниці соціуму. Важливо пам'ятати про те, що після закінчення інтенсивних занять силовими вправами майже в усіх студенток-спортсменок виникають проблеми в соціальному й особистому житті. Проте нами було виявлено, що фахівці, які працюють із дівчатами й жінками, соціальну сторону життя своїх підлеглих не вважають основною, а проблемам гендерних відносин зовсім не приділяють уваги. Викликає занепокоєння і той факт, що тільки 18,0 % респондентів узагалі відомо про поняття „гендер” і „гендерні ролі”.

На питання „Яким навчальним дисциплінам під час підготовки фахівців з жіночого пауерліфтингу треба приділити увагу?” 92,0 % опитаних розмістили гендерні науки на останньому місці, зазначивши, що вони не належать до важливих спеціальних знань під час роботи з жінками. Стає очевидним, що викладач бачить дівчину тільки у сфері фізичного виховання й спорту, спортивна діяльність для нього домінуюча, пріоритетна, весь ритм життя підпорядковану тренувальному режиму, суспільне визнання молодій жінки не є для нього головним.

Пріоритетними науками для фахівців, які працюють зі студентками, респонденти назвали „Анатомію” і „Фізіологію” – 70,0 % та „Психологію” – 64,0 %. Незначну увагу вони приділяють „Теорії та методиці фізичного виховання” і „Спортивній медицині” – тільки 24,0 % з опитаних віддали перевагу цим дисциплінам.

Фахівці сприймають дівчину згідно з традиційними цінностями, поширеними в суспільстві. 65,1 % респондентів зазначили, що поява у дівчини, яка займається спортом, родини заважає заняттям, вказуючи на те, що становлення особистості жінки, її місія пов'язана, першою чергою, із материнством і сім'єю, тоді як спортивна, соціальна, суспільна, професійна активність жінки відходять на другий план. Та докази фахівців, підґрунтям яких стали гендерні стереотипи, спростовують самі спортсменки, про що говорять результати нашого попереднього дослідження [2].

Методи навчальних занять, форми стосунків між викладачем і студенткою впливають на гендерну соціалізацію дівчат. За результатами нашого дослідження, фахівці по-різному ставляться під час навчальних і тренувальних занять до хлопців і дівчат – це засвідчили 82,0 % респондентів. На жаль, має місце серед відповідей і така: „Спортсмени не мають статі”. Хоча

так вважають лише 18,0 % з опитаних, виникає занепокоєність, чи зможе молода жінка, яку протягом довгих років занять спортом вважали безстатевим створінням, після закінчення спортивної кар'єри повернутися до своєї „гендерної ролі”, визначеної в соціумі. Ми не можемо не погодитися з думкою В. А. Гупановської [4], яка припускає, що саме звідси і виникають суперечності між особистістю та суспільними стереотипами, що може призвести до внутрішньо-особистісних конфліктів, проблем становлення ідентичності жінок і проблеми в зміні статевої поведінки людини.

Що стосується студенток, які більш наполегливо займаються фізичними вправами та ведуть спортивний спосіб життя, – це перш за все люди, які, крім своїх фізичних, володіють ще й унікальними соціальними характеристиками. Тому фахівцям із ФВ та спорту необхідні знання в цій сфері, вони повинні враховувати соціокультурні фактори в роботі зі студентками. Наші спостереження підтверджуються висновками К. М. Armour, R. L. Jones та M. Kathleen, котрі відзначають відсутність гендерної рівності як під час навчального процесу в фізичному вихованні, спорті, а так і під час виступу на змаганнях [20].

Висновки. Проаналізувавши результати дослідження, ми дійшли висновку про те, що труднощі, які виникають у фахівців під час навчального й тренувального процесу жіночому пауерліфтингу, пов'язані з недостатнім урахуванням гендерних особливостей; під час роботи з дівчатами й жінками фахівці не приділяють достатньої уваги підвищенню їхньої психічної стійкості до подолання фізичних та емоційних навантажень. Також ми можемо зробити висновок, що фахівцям із силової підготовки, які працюють з дівчатами, необхідно не лише знати способи, методи і форми навчальної роботи та спортивного тренування, але й розбиратися в життєвих ситуаціях і стосунках між людьми, членами соціуму. Вони повинні володіти не лише високими професійно-педагогічними знаннями, уміннями і навичками, а й розвиненими здібностями до творчого осмислення та освоєння інноваційних проектів і нових форм навчального процесу. Формування сучасної особистості неможливе без тісної співпраці між студенткою і фахівцем, тому компетентність викладача є запорукою результату навчальної та оздоровчої діяльності студенток.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці науково-методичних вказівок, щодо підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту до роботи із студентками під час навчальних та навчально-тренувальних занять засобами пауерліфтингу.

Список використаних джерел

1. Баканова А. Ф. Формирование здорового образа жизнедеятельности и проблема индивидуализации физической подготовленности студенческой молодежи / А. Ф. Баканова // Физическое воспитание студентов. – Х. : ХООНОКУ ; ХГАДИ, 2012. – № 1. – С. 8-12.

2. Гордієнко Ю. В. Особливості гендерних відносин в пауерліфтингу / Ю. В. Гордієнко // Педагогіка, психологія та методико-біологічні проблеми фіз. виховання та спорту : Зб. наукових праць під ред. Єрмакова С. С. – Х. : ХІІІ. – 2010. – № 11. – С. 20-23.
3. Гунько П. М. Методика навчання студентів застосовувати силові навантаження в процесі фізичного виховання : дис. ... канд пед. наук: 13.00.02 / Гунько Петра Миколайовича. – Черкаси, 2008. – 188 с.
4. Гупановська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кан. психологічних наук : спец. 19.00.01 „Загальна психологія, історія психології” / В. А. Гупаловська. – К., 2005. – 26 с.
5. Кашуба В. А. К вопросу использования инновационных технологий формирования здорового образа жизни студентов в процессе физического воспитания / В. А. Кашуба, С. М. Футорный, М. В. Дудко // Наук. час. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2015. – № 8. – С. 28-32.
6. Ківернік О. Організаційні особливості процесу фізичного виховання у вищих навчальних закладах / О. Ківернік, С. Городинський, М. Пітин // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2008. – № 1-2. – С. 20-22.
7. Козина Ж. Л. Гармоничное сочетание интеллектуального и физического развития как необходимое условие укрепления здоровья студентов и подготовки квалифицированных специалистов / Ж. Л. Козина, В. С. Ашанин // Физическое воспитание студентов : Сб. научных трудов под ред. С. С. Ермакова. – Х. : ХГАДИ (ХИПИ), 2007. – № 1. – С. 142-156.
8. Конох А. П. Використання сучасних інноваційних технологій в процесі фізичного виховання студентів на основі поглибленого курсу професійно-прикладної фізичної підготовки / А. П. Конох // Педагогіка, психологія та медико-біологічних проблеми фіз. виховання і спорту : Збірник наукових праць за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ (ХІІІ), 2010. – № 10. – С. 49-51.
9. Коцан И. Я. Психофизиологические аспекты полового диморфизма в спорте / И. Я. Коцан // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – 2002. – № 2. – С. 27-35.
10. Круцевич Т. Физическое воспитание как социальное явление / Т. Круцевич, В. Петровский // Наука в олимпийском спорте, 2001. – № 3. – С. 33-35.
11. Лубышева Л. И. Спортсизация физического воспитания, как условие развития студентского спорта в вузах неспортивного профиля / Л. И. Лубышева, Н. В. Пешкова, А. А. Пешков // Теория и практика физ. культуры. – М., 2013. – № 12. – С. 88-90.
12. Оксьом П. М. Ефективність фізичної підготовленості студенток вищого педагогічного навчального закладу засобами міні-футболу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02. „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / П. М. Оксьом. – Харків. – 2008. – 25 с.
13. Пилипей Л. П. Теоретико-методичні основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів; дис. ... док. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / Л. П. Пилипей. – Київ, 2010. – 513 с.
14. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения : учебник [для тренеров] : в 2 кн. / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2015. – Т. 1. – 680 с.
15. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко – К. : ТОВ „Філ-студія”, 2006. – 320 с.

16. Сичова Т. В. Інноваційні технології зміцнення здоров'я студенток в процесі фізичного виховання : дис. ... канд. наук по физ. восп. и спорту : 24.00.02 / Т. В. Сичова. – Дніпропетровськ, 2012. – 307 с.

17. Стеценко А. І. Пауэрліфтинг. Теорія і методика викладання : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. І. Стеценко. – Черкаси : Вид. відділ ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 459 с.

18. Темченко В. А. Спортивно ориентированное физическое воспитание в высших учебных заведениях с применением информационных технологий :дис. ... канд. наук по физ. восп. и спорту : 24.00.02 / В. А. Темченко. – Х., 2015. – 307 с.

19. Шахлина Л. Г. Психофизиологические аспекты спортивной подготовки женщин / Л. Г. Шахлина // Наука в олимпийском спорте. – 2004. – № 2. – С. 25-29.

20. Armour K. M. The Practical Heart Whithin : The Value of a Sociology of Sport / K. M. Armour, R. L. Jones, M. Kathleen // Sociology of sport : theory and practice. – L. :Longman. – 2000. – P. 7-8.

Гордиенко Ю.В., Гордиенко О.В.

ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СТУДЕНТОК СРЕДСТВАМИ ПАУЭРЛИФТИНГА

В статье рассмотрены особенности использования пауэрлифтинга в процессе преподавания физической культуры в высших учебных заведениях. Готовность специалистов к спортивно-ориентированным занятиям с учетом физиологических, психологическим и гендерных особенностей женщин.

Рассмотрены особенности деятельности специалистов, которые используют средства силовой тренировки, а именно пауэрлифтингу в процессе преподавания предмета «Физическое воспитание». Задача работы состояла в анализе психологической, педагогической и спортивной литературы по исследуемой проблеме и выяснении особенностей деятельности специалиста в процессе физического совершенствования студенток средствами силовой подготовки.

Ключевые слова: спортивно-ориентированное физическое воспитание, студентки, пауэрлифтинг, специалист.

Gordienko J. V., Gordienko O. V.

PECULIARITIES OF ACTIVITY OF SPECIALISTS IN THE PROCESS OF PHYSICAL IMPROVEMENT OF STUDENTS BY MEANS OF POWERLIFTING

In the article features of using powerlifting in the process of teaching physical culture in higher educational institutions are considered. Readiness of specialists in physical education for sports-oriented occupations taking into account the physiological, psychological and gender characteristics of women. The article deals with the features of the activity of specialists who use the means of strength training, namely, powerlifting in the process of teaching the subject "Physical education" to students in higher educational institutions. The task of the work consisted in analyzing the psychological, pedagogical and sports literature on the problem under

study and clarifying the features of the specialist's activity in the process of physical improvement of students by means of power training.

The task of the work was to carry out an analysis of psychological, educational and sports literature on the problem under study. To find out the peculiarities of the specialist's activity in the process of physical improvement of students by means of power training.

Conclude that power education specialists working with girls need not only to know the methods, methods and forms of educational work and sports training, but also to understand the life situations and relationships between people, members of society. They should possess not only high professional-pedagogical knowledge, skills and abilities, but also developed abilities for creative thinking and development of innovative projects and new forms of educational process.

Prospects for further research are the development of scientific and methodological guidelines for the training of specialists in physical education and sport to work with students during training and training sessions with means of powerlifting.

Key words: *sports-oriented physical education, student, powerlifting, specialist.*

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017 р.

УДК 618.39.03

ОБУЧЕНИЕ ДВИЖЕНИЮ В ВОПРОСАХ РЕАБИЛИТАЦИИ ЛЮДЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ

И.И. Бондал,

*преподаватель кафедры физического воспитания, спорта и здоровья
человека Полтавского национального технического университета*

имени Ю. Кондратюка,

e-mail: bondal_igor73@ukr.net;

Э.В. Бондал,

тренер по плаванию

*Полтавского юридического института Национального юридического
университета имени Ярослава Мудрого,*

e-mail: bondal_igor73@ukr.net

В статье раскрыты особенности обучения движению людей с нарушениями двигательных способностей в аспекте реабилитации.

Обосновано значение понятия «координация движений». Доказано, что регулярная и достаточно интенсивная активность на протяжении жизни – это важный для всех людей компонент оптимального здоровья и функционирования. Фактически, помогать людям стать или оставаться настолько активными, насколько они могут, — это одна из фундаментальных миссий профессии физического терапевта.

Ключевые слова: *двигательный навык, активность, контроль за движением, ограничение способности, двигательное поведение, вариативная тренировка.*

Постановка проблемы. Проблемы понимания механизмов обучения движению человека и вытекающих из них различных подходов к двигательной реабилитации являются достаточно острыми – каждый год регистрируются сотни тысяч новых случаев, связанных с нарушением работы нервной системы. Всем пациентам с нарушениями движений нужна высококлассная помощь специалистов по реабилитации. Реабилитация таких пациентов требует наличия надежного теоретического базиса: как пишет Т. Мюлдер «теории, которая описывала бы то, как мозг регулирует двигательное поведение человека».

Для нейрофизиологических исследований определяющей явилась работа Шеррингтона (M. Trew, T. Everett, 2001) – его исследования контроля за движением со стороны нервной системы оказали большое влияние на последующих исследователей. Так, именно, он ввел широко использующийся термин «final common pathway», в переводе означающий «общий финальный путь» - взаимодействие рефлексов, сенсорных импульсов и управления со стороны коры головного мозга (произвольного контроля за движением) на спинальном уровне. Работа Шеррингтона до сих пор является теоретической основой для большинства методик реабилитации.

Другой исследователь Вайнер, первым развил идею модели информационного процессинга. Он первым сравнил мозг с компьютером, который изучает и обрабатывает информацию, направляя затем команды мышцам. Этот подход назван «кибернетическим».

Вайнштайн (1999) определил, что обучение движению в течение жизни является основополагающим для человека и состоит из невральных, физических и поведенческих компонентов.

Понятие «координация движений» (рефлексов или выученных движений) может быть так же определено, как контроль над движением. За управлением движением, как известно, отвечают различные части центральной нервной системы, а именно спинной мозг, ствол мозга, мозжечок и кора

головного мозга. (M. Trew, T. Everett 2001), сформулировали главную цель исследований в этой области:

«Понять как, исходя из сенсорной информации, получаемой извне или собственно от тела, или исходя из прошлого опыта - выбираются те или иные движения»

Одной из теории контроля за движением стала «теория схемы», впервые описанная Shmidt (2000) году. По Шмидту, движение контролировалось долгосрочной памятью, а затем в других центрах центральной нервной системы. Весь этот процесс можно разделить на три части:

1. Идентификация сенсорного сигнала. (Импульсы, поступающие от органов зрения, слуха, запаха ит.д., распознанные как специфические сигналы в центральной нервной системе).

2. Выбор ответной реакции. (Выбор подходящего движения в ответ на обнаруженный сигнал, исходя из предшествовавшего опыта)

3. Программирование ответной реакции. (Опыт и результат совершенного движения сопоставляется с сенсорными сигналами обратной связи для того, чтобы решить, был ли выбор движения правильным. Обратная связь может быть внутренней, когда мы получаем информацию от собственного тела, или внешней, когда информация поступает от дистантных рецепторов) [1, 2-3с]

Более подробно рассмотрим каждую стадию. Что касается идентификации или распознавания сигнала, то здесь следует отметить наличие огромного количества информации, получаемой от различных источников во время любого вида активности. Например, когда мы спускаемся по лестнице, центральная нервная система получает необходимую информацию от органов зрения, сигналы от органов слуха – звуки наших шагов, посторонние, фоновые звуки, так же сигналы от мышц, кожи – ширина и особенности каждого шага. Никакая система не сможет справиться с обработкой такого количества информации. Так, что процесс фильтрации информации необходимой для конкретной ситуации является избирательным и основан на прошлом опыте совершения данного движения в различных ситуациях.

Если говорить об обратной связи на все том же примере с лестницей, то, когда вы идете по лестнице и вдруг спотыкаетесь. Вы начинаете осторожно внимательно контролировать длину каждого последующего шага пока, через несколько шагов, вы не осознаете, что все пришло в норму и забота вас и вашей нервной системы о каждом шаге в отдельности снова станет «рутинной»

Более коротко это сформулировано в книге «Контроль за движением»:

«В обычных ситуациях получаемые сигналы игнорируются, однако любой новый сигнал поступает в следующую стадию процесса» [2, с. 23].

Этот тип внутренней обратной связи известен как «знание о действии».

Говоря об обработке сигнала, следует в первую очередь упомянуть, что то, каким образом информация интерпретируется будет зависеть от вида ожидаемой стимуляции и опыта нахождения в похожих ситуациях. Насколько правильно работает этот механизм определяется тем, как быстро человек может изъять прошлый опыт из «долгосрочной» памяти. Пример можно привести такой: играя в футбол, опытный игрок, видя как обращается с мячом его соперник на замахе, может определить ложный ли это замах, или игрок действительно собирается ударить, а главное в какую сторону полетит после этого мяч. Неопытный же футболист практически точно ошибется, не распознав в хитром движении истинного намерения оппонента. Ответ прост: он практически никогда не делал таких ложных замахов сам, главное не видел, как их используют другие. Еще одно важное различие между этими игроками состоит в том, что опытный игрок, в отличие от новичка, реагирует сразу на несколько сигналов, избегая большой задержки во времени. Итак, тот, кто только учится какому-либо движению, справляется с нелегкой задачей обработки сигналов поочередно, в то время как тот, кто уже выучился определенному движению, может решать несколько таких задач одновременно, или параллельно.

Описывая следующий этап – выделение стимула, приходится отвечать на важный вопрос: какого типа и какие именно стимулы (сигналы) проходят отбор и переходят на следующую стадию – процесс выбора действия (решения)? Это зависит от того, насколько высока концентрация и внимание во время выполнения определенных действий.

Как только стимул выбран, «подтвержден» и «узнан», мозгу надлежит решить, какого рода будет ответная реакция. Все эти операции так же основаны на прошлом опыте, обычно несознательны и представляют собой процесс, приводящий к решению: действительно ли такая реакция подходит для сложившейся ситуации, поставленной задачи.

Исходя из моделей, построенных для описания этого явления, особенно интересными являются именно сложные движения и их разбор. Уместно привести такой пример: теннисист ударяет по мячу примерно за двести миллисекунд. Ему не нужно осознанно запоминать как должны «ответить» его мышцы на летящий мяч. Он замахивается, как только видит летящий мяч, поскольку органы зрения отправляют стимул непосредственно такого рода. Эта функция определяется в книгах, как «суммирование восприятие действия» и позволяет нам и нашему телу быстрее реагировать в ситуациях, требующих именно таких быстрых реакций. Это вид цепной реакции, в котором многие видят путь к повышению скорости реакции с помощью тренировок в ситуациях, когда стимулы знакомые, но не всегда точь-в-точь совпадают (не всегда строго одинаковы).

Следующим и самым важным моментом является стадия программирования ответной реакции. Эта стадия, что вполне логично, определяется так: это часть процесса, в ходе которой выбранная ответная реакция (по типу) воссоздается с помощью передачи команд разного характера для определенных мышц – в правильном направлении, в верное время. Сначала совершение таких операций кажется невозможным за тот период времени, в который они ежесекундно совершаются нами почти во всех выученных движениях. Если бы каждая стадия всех совершаемых нами движений контролировалась бы когнитивными процессами. Могли бы мы думать о других вещах, или говорить и слушать одновременно? Центральное программирование в коре головного мозга позволяет нам достигать неосознанного (не требующего постоянного контроля) выполнения некоторых действий, как только они выучены, что позволяет субъекту направить когнитивные «ресурсы» на решение других не менее срочных задач.

Постоянный мониторинг движений через обратную связь позволяет узнать о качестве выполнения заданий, не дожидаясь получения окончательных результатов. Это означает, что мы можем осознавать, как проходит движение с помощью получения сенсорной информации, исходящей от мышц и суставов, не ожидая, например, визуальной или слуховой информации, поступившей бы по окончании выполнения задачи. Именно с помощью такого механизма опытные тяжелоатлеты знают правильно ли они распределили силы, верную ли выбрали позицию, правильно ли подошли к выполнению попытки в целом еще до того как им будет зачитано поражение или они смогут взять вес. Атлет подсознательно сопоставляет эту попытку со всеми предыдущими удачными и неудачными попытками.

От того насколько быстро и достоверно поступает информация от мышц и суставов зависит успех всего выполняемого действия [2, с. 25-27].

Рассмотрев все стадии контроля за движением в общем виде, логично появляется вопрос о возможных ограничениях в этой сфере.

Ограничение способности – самыми ключевыми ограничениями являются недостатки в способности индивидуума обрабатывать нужное количество информации – предел для системы у каждого свой.

Ограничение скорости – ограничения в скорости обработки информации. Они зависят от того, в каком виде приходится человеку справляться с заданиями, то есть нужно справиться лишь с одной, но незнакомой задачей, или параллельно решать все задачи одновременно, если все необходимые для их выполнения действия хорошо знакомы.

Искажения – случаи, когда информация теряется, или искажается по ходу процесса. Эти нарушения часто зависят от степени внимания и концентрации [1, с. 12].

Подход приобретенного опыта описывает различные периоды стабильности и нестабильности в период запоминания движения, когда усваиваются новые способы контроля и, следовательно, нестабильность может существовать вследствие возможной нестабильности или нехватки контроля – движение слишком мало практиковалось. Например, малыши, чтобы научиться ходить, предпринимают достаточно большое число попыток в течении нескольких месяцев, прежде чем они научатся контролировать свой шаг, не падая. В течение этого времени уровень способности ребенка к хождению предсказать невозможно: иногда он очень высокий, иногда пугающе низок. Размышляя в контексте такого подхода, каждая функциональная способность будет развиваться по определенному сценарию: что в детстве, что в зрелом возрасте, что в старости.

Подход когнитивного восприятия подразумевает прямое отношение интеллекта к тому, насколько хорошо усваиваются двигательные навыки (Навык – это точность, последовательность, эффективность двигательного процесса (Хиггинс, 1991г.). Сенсорные сигналы рассматриваются как имеющие значительное влияние на выполнение движений и на итоговый результат каждого движения в отдельности. С таким подходом к обучению движению попытки и ошибки являются важной частью процесса обучения, где ученик осознанно отбрасывает двигательные модели, не приводящие к успешному итогу, и сохраняет те, итоговый выход которых близок идеалу.

Как только подход выбран, как только программа действий задана, нужно несколько раз повторить движение для того, чтобы выучить его. Для того, чтобы какой бы то ни было урок принес свои плоды, нужно, чтобы существовала память, а в ней движение было бы доступно для повторения и отшлифовывания. Считается, что эти процессы регулируются корой головного мозга в области, отвечающей за долгосрочную память.

Ежегодно сотни тысяч людей теряют различные двигательные способности. После этого им всем нужно учиться самым разным движениям: кому-то пользоваться современным протезом. А кого-то и вовсе врачи заново ставят на ноги и все эти навыки они должны приобрести под руководством опытного реабилитолога, который поможет больному вновь обрести утраченное. И, конечно, знания и многочисленные теории и подходы к исследованию обучения движению, здесь приходится как нельзя к месту.

Иногда некоторые пациенты лучше других закрепляют улучшения, проходя вместе один и тот же реабилитационный курс. Существует много способов, чтобы процесс шел быстрее:

- реабилитолог должен объяснять, почему он выбирает именно это упражнение, для того, чтобы его структура отложилась в долгосрочной памяти;

- реабилитолог должен обучать какому-либо одному четко сформулированному навыку;

- реабилитологу следует вводить новые активности, возможно связанные с прошлыми;

- реабилитолог должен заставить больного повторить самый первый навык (первую активность), чтобы приобретенный навык полностью восстановился в памяти.

Однако смена активности может привести к разрушению информации, хранящейся в краткосрочной памяти. Также отмечается, что если вторая активность, предлагаемая реабилитологом схожа с первой, то какие-то необходимые навыки могут кочевать от ситуации к ситуации, что, несомненно, ускоряет процесс обучения.

Такой подход называется «вариативная тренировка». Когда человек заново учится движениям в атмосфере реабилитационного центра, все факторы, касающиеся видов контроля, должны быть учтены. Хорошо проработанные врачами комплексы обучающих упражнений приближают пациента к заветной для него и для тех, в чьих руках находится его здоровье, - автоматизации определенного движения. Оба типа навыков нуждаются в значительном количестве тренировок для того, чтобы выработать эффективную связь с долгосрочной памятью.

Например, несколько интересных фактов из статистики обучения движению:

- научиться ходить можно с помощью 3 миллионов шагов тренировки;

- строевая подготовка требует от проходящего ее терпения на 0,8 миллионов шагов;

- для того чтобы выучиться играть на скрипке на профессиональном уровне, нужно сыграть 2,5 миллиона нот, или, если угодно, тренироваться с инструментом ровно 4500 часов;

- чтобы бросать мяч в бейсболе нужно совершить 1.6 миллионов бросков;

- научиться забрасывать мяч в баскетбольное кольцо с любой позиции можно, предварительно совершить на много, не мало миллион бросков [2, с. 43].

Специалист по физической реабилитации Тео Мюлдер и его статья, написанная в 1991 году, внесла некоторые коррективы в подходе к обучению движению и реабилитации людей с нарушениями.

В первой половине статьи Т. Мюлдер берет достаточно смелый курс на разрушение сложившихся стереотипов, как он полагает, о контроле за движением – он считает крайне несправедливым распространенное мнение о том, что «...перцепция и когнитивные процессы мыслятся как независимые элементы, которые обсуждаются и изучаются отдельно от двигательного аспекта» [3, с. 2].

Мюлдер уверен: во время первых этапов реабилитации, когда пациент в первую очередь пытается понять, что ему нужно делать и как. Адекватная и последовательная обратная связь, вкупе с четкими инструкциями и моделями для обучения, являются особенно эффективными, при этом требующими собой аккуратности специалиста по реабилитации, вводящего их.

Обратная связь и знание результата – краеугольные камни обучения и терапевтического процесса» и специалисты по реабилитации должны понимать важность знания результата для обучения. Мюлдер так же предполагает, что положительные эффекты от адекватно преподнесенных специалистом обратной связи и знание результата можно развить, если пациент будет выполнять задания, которые однозначно его мотивируют. В общем, задания, выполненные в привычной, повседневной среде, больше соответствуют данному условию (наличию мотивации), чем искусственные (клинические) условия, обычные в реабилитации [3, с. 4].

Если пациента учат ходить в отделении реабилитации, а условия там легко предсказуемы, то у него возникнут однозначные трудности в совершении этого крайне непростого движения, например, в постоянно меняющихся городских условиях.

Мюлдер утверждает, что вариативности недостаточно, нужно заниматься с пациентами в естественной среде. Если среды слишком различаются, то «позитивного перехода» (Мюлдер называет его «переносом») состояться не может. Специалист по реабилитации, по словам исследователя, обречен в таком случае на неуспех. «Даже если двигательное поведение, усвоенное в клинических условиях, может проявляться потом относительно долго, нет никакой гарантии, что эти усвоенные двигательные схемы смогут проявиться или будут продемонстрированы в иных ситуациях» [3, с. 6].

Вывод Мюлдера: «Несомненно, сотрудничество и мотивация человека с повреждением мозга будут максимальны, если задания интересны по сути и релевантны среде. Подводя черту, Мюлдер вновь делает важные и оригинальные выводы. Опираясь на слова людей, изучавших движение задолго до него, (в пример приводятся исследователи Сперри и Треванхен, автор говорит так: «Движение не должно рассматриваться исключительно в терминах систем движения, его надо описывать как результат комплексной интегрированной функциональной системы, тесно связанной со средой, в которой находится организм»). И, пожалуй, в нескольких словах формулирует главное; «Нарушение есть не повреждение двигательного аппарата, а повреждение системы» [3, с. 9-11].

Список использованной литературы

1. Human Movement: an introductory. Edition. Edited by M. Trew, T. Everett, 2001. – 218 p. – 100 p.
2. Motor Control. Edition. Anne Shumway – Cook, Marjorie H. Wollacott, 2007.
3. Мюлдер Т. Системная модель двигательного поведения человека: на пути к теоретически обоснованному подходу к реабилитации / Mulder T.A. // A process-oriented model of human motor behavior toward a theory-based rehabilitation approach. Physical. Therapy. 1991; Vol. 71, Num. 2. – p. 157-164. (Перевод с английского Ю.В. Князькиной, 2007).

Бондал І.І., Бондал Е.В.

НАВЧАННЯ РУХУ В ПИТАННЯХ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ РУХОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

У статті розкрито особливості навчання руху людей з порушеннями рухових здібностей в аспекті реабілітації.

Обґрунтовано значення поняття «координація рухів». Доведено, що регулярна і досить інтенсивна активність протягом життя - це важливий для всіх людей компонент оптимального здоров'я і функціонування. Фактично, допомагати людям стати або залишатися настільки активними, наскільки вони можуть, - це одна з фундаментальних місій професії фізичного терапевта.

Ключові слова: рухова навичка, активність, контроль за рухом, обмеження здатності, рухова поведінка, варіативна тренування.

Bondal I.I., Bondal E.V.

TRAINING IN MOVEMENT IN REHABILITATION OF PEOPLE WITH MILITARY ABNORMAL DISORDERS

The article reveals the peculiarities of teaching the movement of people with impaired motor abilities in the aspect of rehabilitation.

The meaning of the concept of "coordination of movements" is substantiated. It is proved that regular and sufficiently intense activity throughout life is an important for all people component of optimal health and functioning. In fact, it is one of the fundamental missions of the physical therapist profession to help people become or remain as active as they can.

The approach of cognitive perception implies a direct relation of the intellect to how well the motor skills are mastered (Skill is accuracy, consistency, efficiency of the motor process. Touch signals are considered to have a significant effect on the performance of movements and on the final result of each movement in With this approach to learning the movement of attempt and error are an important part of the learning process, where the learner deliberately discards the motor models that do not lead to successful outcome, and preserves those whose final output is close to the ideal.

This approach is called "variable training". When a person re-learns movements in the atmosphere of a rehabilitation center, all factors relating to the types of control must be taken into account. Well-designed by the doctors complexes of training exercises bring the patient closer to the cherished for him and for those in whose hands is his health - the automation of a certain movement. Both types of skills require a significant amount of training in order to develop an effective relationship with long-term memory.

Keywords: *motor skill, activity, movement control, ability limitation, motor behavior, variable training.*

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017 р.

УДК615.825:616.711-001

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЇ ХОДЬБИ В ОСІБ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО МОЗКОВОГО ІНСУЛЬТУ

М. Дмитрук,

*аспірант кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Львівського державного університету фізичної культури
імені Івана Боберського
e-mail: muxailodmutryk@gmail.com*

На основі проведеного аналізу підбрано методи дослідження та визначено основні підходи до формування програми фізичної реабілітації в осіб після перенесеного мозкового інсульту. Проаналізовано вітчизняну та зарубіжну спеціалізовану наукову, науково – методичну та навчальну літературу з питань причин виникнення інсульту, класифікації, перебігу захворювання, функціональних порушень, розладів ходьби та визначення методів фізичної реабілітації для відновлення навиків ходьби.

Ключові слова: *мануальне м'язове тестування, гоніометрія, анамнез.*

Постановка проблеми. Основними неврологічними симптомами і синдромами мозкового інсульту є рухові порушення (навички ходьби, розлади координації та статичні). Актуальними і необхідними є використання ефективних методів діагностики функції ходьби, застосування відомих та впровадження нових методик фізичної реабілітації, що спрямовані на відновлення навиків ходьби та комплексне лікування пацієнтів [4; 5].

Дослідження виконується згідно зі зведеним планом науково-дослідної роботи на 2016 – 2020 р. у рамках теми 4.2 «Теоретико – методичні основи фізичної реабілітації неповносправних з порушенням діяльності опорно – рухового апарату та дихальної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особи з гострим порушенням мозкового кровообігу, через ряд причин, мають дисфункцію ходьби. Основним завданням нейрореабілітації є повернення людини, після перенесеного інсульту, до звичного (буденного) способу життя [3; 9; 14]. Для того, щоб вирішити дане завдання необхідно визначити рівень порушення функції ходьби. Реабілітаційне втручання розпочинається з обстеження, аналізу методів обстеження та підбору найефективніших методів виявлення основних порушень, що перешкоджають правильному стереотипу ходьби. Визначення групи тестів, що дають змогу виявити зміну показників при етапному контролі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Організація та проведення дослідження побудована на сучасних принципах та вимогах до підбору методів дослідження. Для цього використовувалися: медико-біологічні методи: збір анамнезу; мануальне м'язове тестування; гоніометрія; тестування спастичності м'язів за шкалою Ашфорда; індекс ходьби Хаузера; індекс мобільності Ріверміда; тестування чутливості; оцінка основних рухових навичок за методикою обстеження Chedoke-McMasterStrokeAssessment.

Виклад основного матеріалу. На основі проведеного аналізу підібрано методи дослідження та визначено основні підходи до формування програми фізичної реабілітації.

Анамнез мовно можна поділити на три частини:

- 1) Паспортна частина (ПІБ, вік, стать, сімейний стан, адресу, контактний телефон, дату госпіталізації, освіти, професію, місце роботи, посаду);
- 2) Анамнез хвороби (скарги хворого, діагноз, час захворювання, супутні захворювання);
- 3) Соціальний анамнез (проводився з метою оцінки побутових можливостей хворого) [2].

Гоніометрія. Вимірювання амплітуди руху у суглобах проводили за допомогою спеціального приладу – гоніометра, який складається з двох бранш (плечей) – рухомої і нерухомої, сполучених з вимірювальною шкалою, градуйованою від 0 до 360 або 180 градусів та виконувалося з визначеного нульового (вихідного) положення. Гоніометр розташовується таким чином, щоб вісь його накладалася поверх осі руху суглоба; стаціонарне (нерухоме) плече розміщувалося паралельно до повздовжньої осі зафіксованого проксимального сегмента суглоба і вказувало на віддалений кістковий виступ; рухоме – паралельно до дистального сегмента суглоба і також вказувало на віддалений кістковий виступ [1; 2].

Шестибальна шкала оцінки м'язової сили (по L.McPeak, 1996; М. Вейсс, 1986).

Таблиця 1

Бал	Характеристики сили м'язу	Співвідношення сили ураженого і здорового м'язу	Ступінь парезу
5	Рух по повній амплітуді при дії сили з максимальною зовнішньою протидією	100	Відсутній
4	Рух по повній амплітуді при дії сили з незначною зовнішньою протидією	75	Легкий
3	Рух по повній амплітуді при дії сили тяжіння	50	Помірний
2	Рух по повній амплітуді при умовах розвантаження	25	Виразений
1	Відчуття напруження при спробі довільного руху	10	Грубий
0	Відсутність ознак напруження при спробі довільного руху	0	Параліч

Індекс ходьби Хаузера (по S. Hauser, 1983; D. Wade, 1992) оцінює рівень ходьби. Включає градацію від 0 до 9. 0 вказує на відсутність симптомів захворювання, активна ходьба у повному об'ємі. 9 трактується як прикованість до інвалідного візка, не може переміщатися з її допомогою самостійно. Даний тест інформує реабілітолога про необхідність сторонньої допомоги, використання допоміжного засобу, вказує на відстань та час ходьби, тобто вказує на швидкість та загальну витривалість [7; 8].

Індекс мобільності Рівермід (по F.M. Collen, 1991; D. Wade, 1992) дає можливість оцінити рівень рухової активності пацієнта в побуті. Пацієнту задають усі 15 запитань, за кожну відповідь «так» ставиться 1 бал. Чим більша кількість балів вказує на розширений ступінь рухової активності, що підвищує самостійність пацієнта. Питання побудовані від найпростіших переміщень у ліжку, переходів в інші положення, рівновагу в різних положеннях, а також ходьбу по кімнаті, по сходах, по вулиці, та біг.

Оцінка балансу в положенні стоячи за Боханнон (Bohannon R.W., 1989)

Таблиця 2

бал	Опис тесту
0	Не може стояти
1	Може підтримувати рівновагу менше 30 секунд зі стопами на ширині плечей
2	Може підтримувати рівновагу більше 30 секунд зі стопами на ширині плечей. В положенні стопи разом стояти не може
3	В положенні стопи разом може стояти менше 30 секунд
4	Стоїть в положенні стопи разом 30 секунд і більше

Тест Боханнон дає можливість оцінити рівновагу пацієнта в положенні стоячи, що необхідно під час ходьби. Тест передбачає поступове зменшення площі опори і тривалість перебування в даному положенні.

Огляд проводився з метою візуальної оцінки стану свідомості, психічного вигляду, постави та паталогічного положення сегментів кінцівок. За допомогою огляду можна було виявити інші проблеми у вигляд шкірних висипок, набряків та зміни кольору шкіри.

Пальпація проводилася з метою визначення зміни тону м'язів та виявлення зон підвищеної чутливості та болючості [1; 7; 8].

Тестування спастичності м'язів за шкалою Ашфорда. Ступінь спастичності оцінювали за модифікованою 6-ти бальною шкалою спастичності Ашфорда. Перед тестуванням спастичності, методом пальпації, визначали тону м'язів – встановлювали їх пружність, вдавлюваність і при цьому кінцівка знаходилась в положенні максимального розслаблення. Після цього проводили тестування спастичності – способом пасивного розтягу м'язів в швидкому темпі визначаючи опір [6; 7].

Дана шкала є зручною у використанні в умовах стаціонару і її надійність доведена науковими дослідженнями.

Таблиця 3

Шкала спастичності м'язів за шкалою Ашфорда

Бали	М'язовий тону
0	Немає підвищення тону
1	Легке підвищення тону, яке відчувається при згинанні або розгинанні сегмента кінцівки у вигляді незначного опору в кінці руху
2	Незначне підвищення тону у вигляді опору, який виникає після виконання не менше, ніж половини амплітуди руху в суглобі
3	Помірне підвищення тону яке проявляється протягом всієї амплітуди руху, але яке не ускладнює виконання пасивного руху
4	Значне підвищення тону, яке утруднює виконання пасивного руху
5	Уражений сегмент кінцівки фіксований в положенні згинання або розгинання

Тестування чутливості. Для визначення неврологічного дефіциту перевіряли такі види чутливості: дотикову, больову, пропріорецептивну. Тестування чутливості проводили білатерально. Дотикову чутливість тестували спеціальним пензлем, або ваткою зверху донизу. Оцінку больової чутливості проводили не гострою голкою, щоб не пошкодити шкірних покривів. Оцінку пропріорецептивного відчуття або відчуття положення і руху визначали розпізнанням пацієнтом

напрямку пасивних рухів у суглобах. Рухи починали виконувати від дистального до проксимального кінця сегментів [1; 7; 10].

Кожний вид чутливості оцінювали за трьохбальною шкалою:

0 – відсутність будь якого відчуття (анестезія);

1 – зменшене (часткове або змінене сприйняття, включаючи гіперестезії);

2 – нормальне відчуття.

Коли у пацієнта спостерігалася сенсомоторна афазія тестування чутливості не проводили у зв'язку з порушенням сприйняття та відтворення інформації (НТ – не тестовано).

Тестування больової і дотикової чутливості проводили у місцях виходу шкірних нервів на тілі. Результати даного обстеження фіксували у картці обстеження [1,7].

Методика обстеження Chedoke-Mc Master Stroke Assessment для визначення стадії відновлення пацієнтів з геміпарезом. Методика обстеження Chedoke–McMasterStroke дозволяє отримати чітку картину про стан хворих з геміпарезом. В основі цієї методики лежить нейрофізіологічний підхід СігнеБрунстр, який базується на природньому перебігу одужання після інсульту і дозволяє класифікувати типи наявних рухів у післяінсультних пацієнтів та визначити стадію відновлення [11].

Для визначення стадії відновлення пацієнтів, що перенесли інсульт, тестували наступні показники:

- біль у плечі;
- постуральний контроль;
- стадія відновлення рухових функцій верхньої кінцівки;
- стадія відновлення рухових функцій кисті;
- стадія відновлення рухових функцій нижньої кінцівки;
- стадія відновлення рухових функцій стопи;
- оцінка основних рухових навиків.

Кожний показник оцінювали за 7 бальною шкалою. Після опрацювання отриманих даних, виводили загальну стадію відновлення хворих з геміпарезом. Ця класифікація стадій відновлення базується на основі наявності інсультних синергій [12; 13].

Стадія відновлення 1. М'язові рефлекси розтягу (тобто глибокі сухожильні рефлекси) відсутні або гіпоактивні. Не відчувається жодної протидії пасивному рухові. Жодного активного руху не можна викликати ні рефлекторно (під дією стимулюючого подразника), ані вольовим чином.

Інсульти синергії

Верхня кінцівка	Згинання	піднімання, ретракція лопатки відведення, зовнішня ротація плеча <u>згинання</u> , супінація передпліччя згинання зап'ястя і пальців згинання приведення великого пальця
	Розгинання	протракція лопатки <u>приведення внутр.</u> ротація плеча <u>розгинання</u> пронація передпліччя згинання зап'ястя і пальців згинання приведення вел.пальця
Нижня кінцівка	Згинання	<u>згинання</u> , відведення зовнішня ротація кульшового суглоба згинання коліна дорсальне згинання (розгинання) інверсія гомільковостопного суглоба
	Розгинання	<u>розгинання</u> , <u>відведення</u> внутр. ротація кульшового суглоба <u>розгинання</u> коліна <u>плантарне</u> згинання інверсія гомільковостопного суглоба.

Стадія відновлення 2. Відчувається протидія пасивному руху. З'являються компоненти синергій або їх основи – це вольові спроби виконати рух. Згинальна синергія з'являється як правило скоріше. Спастика може бути не дуже вираженою.

Стадія відновлення 3. Згинальна і розгинальна синергії виконуються окремо без їх поєднань, це основна ознака 3 стадії. Пронатор передпліччя є часто дуже напружений і це напруження не зменшується під час виконання згинальної синергії, у тому випадку буде обмеження зовнішньої ротації плеча. Спастика згиначів кисті та пальців також сприяє пронації передпліччя. При заміні відведення плеча ретракцією плеча з'являється майже постійно супінація передпліччя [11; 12; 13].

Стадія відновлення 4. Зменшуються прояви спастики, а синергії поєднуються у корисні рухові комбінації:

1. Розміщення руки позаду тіла. Цей рух використовує видозмінені згинальні, а потім розгинальні синергії.

2. Піднімання прямої руки до горизонтального положення. Цей рух поєднує роботу великого грудного м'язу та трьохголового м'язу плеча.

3. Пронація і супінація передпліччя на 90° для порівняння виконується обома руками. Під час виконання руху лікоть притискають до тіла, тулуб не повинен нахилитись.

Стадія відновлення 5. Відносна незалежність синергій і мало виражена спастика. Можуть виконуватись більш складні рухові комбінації. Відведення плеча до 90° . Рух здійснюють розігнутим ліктем та пронованим передпліччям, тут є поєднання двох синергій (ретракція плеча та відведення і розгинання ліктя та пронація передпліччям) і великий грудний м'яз повинен комбінуватись із трицепсом.

1. Піднімання (згинання) руки над головою більш ніж 90° - цей рух має бути подібний до руху на здоровій стороні.

2. Пронація та супінація передпліччя із розігнутим ліктем, виконують двома руками без ротації плеча.

Стадія відновлення 6. Рухи виконуються добре, як на здоровій стороні і повинні бути близькими до нормальних. Тепер стають можливими різноманітні поєднання рухів, однак при потребі швидких або складно координованих рухів можуть з'являтися ненормальні типи рухів з неправильним їх узгодженням у часі.

Стадія відновлення 7. Повне одужання.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Обрані методи обстеження дають можливість виявити основні порушення, що перешкоджають правильному стереотипу ходьби та обрати групу тестів, що дають змогу виявити зміну показників при етапному контролі. Методика обстеження Chedoke-McMasterStrokeAssessment дозволить визначити значні рухові дисфункції ураженої верхньої кінцівки, кисті, нижньої кінцівки, стопи. Визначення даних методів діагностики функції ходьби дозволить в подальшому сформувавши ефективну методику фізичної терапії спрямовану на відновлення функції ходьби у хворих після перенесеного мозкового інсульту.

Список використаних джерел

1. Белова А. Н. Шкалы, тесты и опросники в медицинской реабилитации : рук-во для врачей и научных работников / А. Н. Белова, О.Н. Щепетова. – М. : Антидор, 2002 – 440 с.
2. Верещагин Н. В. Инсульт. Принципы диагностики, лечения и профилактики / Н. В. Верещагин, М. А. Пирадов, З. А. Суслина. – М. : Интермедика, 2002. – 208 с.
3. Виленский Б. С. Ишемический инсульт / Б. С. Виленский, Н. Н. Яхно. – СПб. : Фолиант, 2007. – 288 с.
4. Епифанов В. А. Восстановительная медицина / Епифанов В. А. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2007. – 592 с.

5. Епифанов В. А. Реабилитация больных, перенесших инсульт. – М.: МЕДпресс, 2006. – 256 с.
6. Кадыков А. С. Ранняя реабилитация больных с нарушениями мозгового кровообращения / А. С. Кадыков // Журнал неврологии и психиатрии. – 1997. – № 1 – С. 12-19.
7. Романенко В. А. Диагностика двигательных способностей. учеб. пособие / В. А. Романенко – Донецк : Изд-во ДонНУ, 2005. – 290 с.
8. Руководство по реабилитации больных с двигательными нарушениями: под ред. А.Н. Беловой, О.Н. Щепетовой. – М.: 1998. – Т.1. – 224с.
9. Физическая реабилитация /под ред. С. Н. Попова. – Р-н-Д. : Феникс, 2005. – 604 с.
10. Физическая терапия / Камаева О.В., Полина Монро, Буракова З.Ф., Зычкова О.Б., Иванова А.А., Сорокоумов В.А., Тищенко М.Е. – Санкт-Петербург, 2003.– 42 с.
11. CHEDOKE- Mc MASTER Stroke assessment. Ontario :Hamilton. – 1994.
12. Christopher M., Manual of physical medicine and rehabilitation / M. Christopher, M.D. Brammer, Catherine. Spirs. Hanley and BELEUS, 2002. – 511p.
13. Christopher M. Physical Medicine and Rehabilitation/ M. Christopher, M.D. Brammer Philadelphia : Hanley & BELFUS. 2002. – 500 p.
14. Hacke W. Neurology / Hacke W., Brott T., Caplan L.R. et al. – 1999. – Vol.53. – P. 3-14.

Дмитрук М. Б.

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ И МЕДИКО-БИОЛОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ФУНКЦИИ ХОДЬБЫ У ЛИЦ ПОСЛЕ ПЕРЕНЕСЕННОГО МОЗГОВОГО ИНСУЛЬТА

На основе проведенного анализа подобраны методы исследования и определены основные подходы к формированию программы физической реабилитации у лиц после перенесенного мозгового инсульта. Проанализирована отечественная и зарубежная специализированная научная, научно-методическая и учебная литература по вопросам причин возникновения инсульта, классификации, течения заболевания, функциональных нарушений и расстройств ходьбы и определения методов физической реабилитации для восстановления навыков ходьбы.

Ключевые слова: мануальное мышечное тестирование, гониометрия, анамнез.

Dmytruk M. B.

MAIN APPROACHES AND MEDICAL AND BIOLOGICAL METHODS OF INVESTIGATION OF FUNCTION OF WALK AT PERSONS AFTER TRANSFERED BRAIN DISCUSSION

Acute violation of cerebral circulation (GVMK) is an important medical-social problem. Post-birth disability is ranked first among all causes of disability and is 3.2 per 10,000 population. 20% of people who have suffered a stroke return to work,

while one third of people with cerebral stroke are people of working age. The main task of neuro-rehabilitation is the return of a person from HPMC to the usual (common) lifestyle. Since walking is the basis of virtually any motor activity, so in order to solve this problem it is necessary to restore the function of walking.

Walking is a complex cyclic locomotive action, one of the main elements of which is the step. In people with HPMC, the correct stereotype of walking is disturbed, due to the effects of stroke: paresis and plethys; changes in muscle tone; sensory disturbances; cognitive changes in the activity of the brain and the emotional and volitional sphere. Solving this problem will help to integrate the patient into daily routine activity.

On the basis of the conducted analysis, the methods of research were selected and the main approaches to the formation of the program of physical rehabilitation in persons after a stroke suffered. The national and foreign specialized scientific, scientific - methodical and educational literature on the causes of stroke, classification, course of disease, functional disorders, walking disorders and determination of methods of physical rehabilitation for restoration of walking skills are analyzed.

Key words: *manual muscle testing, goniometry, anamnesis, acute cerebrovascular disruption, neurorehabilitation, physical rehabilitation, cerebral stroke, physical therapy.*

Стаття надійшла до редакції 15.11.2017 р.

УДК 37.013.87

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

О.В. Воробйов,

старший викладач кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,

У статті розглядається одне з найактуальніших питань сучасної освіти – формування компетентнісного ставлення до здоров'я. Розкрито змістове наповнення термінів: «компетентність», «компетентнісний підхід», «здоров'язберезувальна компетентність», головні чинники формування здоров'язберезувальної компетентності викладачів та студентів на заняттях з фізичної культури та спорту

Проаналізовано науково-педагогічні джерела щодо дослідження проблеми компетентнісного підходу й формування здоров'язбережувальної компетентності. Обґрунтовано актуальність даної проблеми в системі освіти України.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальна компетентність, компетентність, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Останнім часом проблема якості, ефективності та розвитку фізичного виховання студентів стала надзвичайно актуальною, адже пріоритетним завданням держави є збереження і зміцнення здоров'я його громадян. Законом України «Про фізичну культуру і спорт» зазначено, що «Фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання...» [4,с.26]. Та незважаючи на це, з кожним роком збільшується кількість студентів з хронічними захворюваннями. Виникли суперечності між соціальним замовленням суспільства, спрямованим на пріоритет збереження і зміцнення здоров'я суб'єктів освітнього процесу, і недостатнім володінням більшістю викладачів фізичної культури та спорту здоров'язбережувальною компетентністю, низьким рівнем здоров'я студентів та недостатньою мотивацією їх до його збереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури показує, що вивченням компетентностей та розробкою їх класифікації займалися: О. Овчарук, М. Пентилюк, Г.Селевко. Н. Тализіна, З. Харріс, А. Хуторський та ін.

Наукове обґрунтування компетентнісного підходу в освіті подано у працях Н. Бібік, Н. Побірченко, О. Пометун, Т. Смагіної, С. Трубачевої та ін.

Окремі аспекти проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності вивчали О. Антонова, І. Анохіна, Л. Грицюк, Д. Воронін. Н. Тамарська, В. Сергієнко та ін.

Проблему компетентнісного підходу до підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту досліджували І.Омельяненко, М. Фазлеєв та ін.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – здійснити аналіз, систематизацію та узагальнення інформації щодо особливостей компетентнісного підходу до занять з фізичної культури та спорту.

Завдання дослідження: Опрацювати науково-методичну літературу з теми дослідження. Проаналізувати професійні компетентності викладача з

фізичної культури та спорту в рамках здоров'язберігаючої компетентності. Обґрунтувати необхідність використання інноваційних технологій для формування здоров'язберігаючої компетентності студентів на заняттях з фізичної культури та спорту.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом учені почали виділяти компетентність як окремий підхід до навчання.

У тлумачних словниках термін „компетентність” (від. лат. *competencia*) визначається як поінформованість, обізнаність, авторитетність [1, с. 560].

Існують неоднозначні погляди на компетентність в освіті. Так, О. Овчарук розглядає компетентність як спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання [6, с.2].

Г.Селевко зазначає, що компетентності – це діяльнісні характеристики людини, тому їхня класифікація насамперед має бути адекватною класифікації діяльностей [5, с.36].

О. Крисан класифікує освітні компетентності на різних рівнях змісту освіти на:

- надпредметні («транс», «міжпредметні») компетентності – їх часто називають «ключовими», «базовими»;
- загальнопредметні компетентності – їх набуває особа упродовж вивчення того чи іншого предмета;
- спеціально-предметні – ті, що їх набуває особа при вивченні певного предмета протягом конкретного навчального року або ступеня навчання.

Надпредметні (ключові) компетентності є синтетичними, що поєднують певний комплекс знань, умінь та ставлень, які набуваються впродовж засвоєння всього змісту освіти.

Загальнопредметні компетентності визначаються для кожного предмета і розвиваються протягом усього терміну його вивчення; вони вирізняються високим ступенем узагальненості та комплексності.

Спеціальнопредметні компетентності окреслюються для кожного предмета, вони розвиваються для кожного року навчання, ґрунтуючись на загальнопредметних компетентностях, і є стадіями, рівнями їх набуття [4, с.22-24].

Отже, поняття „компетентність” можна трактувати як результат навчальної діяльності особистості, здатність реалізовувати набуті знання, уміння й навички в практичній діяльності.

Далі з'ясуємо, що означає з точки зору педагогів-науковців термін «підхід».

Ми вважаємо що, найбільш точним та повним є висловлювання С. Савченко. яка стверджує, що підхід виступає як специфічна основа освітньої парадигми, фундамент її концепції, вказує на способи побудови тієї чи іншої освітньої системи [3, с. 90].

На нашу думку, найбільш вдало характеризує зміст поняття „компетентнісний підхід” Н. Побірченко, яка зауважує, що його потрібно розглядати не лише як засіб оновлення змісту освіти, але і як механізм приведення його у відповідність з вимогами сучасності. Вона вважає що компетентність варто характеризувати, як інтегральну здатність розв’язувати конкретні проблеми, що виникають у різних сферах життя. Така здатність передбачає наявність знань, якими потрібно не стільки володіти як такими, скільки володіти певними особистісними характеристиками і вміти у будь-який час знайти і відібрати потрібні знання у створених людством величезних сховищах інформації [8, с. 41].

Таким чином, поняття «компетентнісний підхід» означає процес формування тієї чи іншої компетентності студента..

Основою здоров’язберігаючої компетенції є усвідомлення пріоритету здоров’я, турбота про нього як необхідний фактор людського життя та професійної діяльності.

Д. Воронін вважає, що здоров’язберігаюча компетентність передбачає не тільки медико-валеологічну інформативність, а й застосування здобутих знань на практиці, володіння методиками зміцнення здоров’я й запобігання захворювання. Формування у студентів спрямованості мислення на збереження й зміцнення здоров’я як невід’ємний компонент здоров’язберігаючої компетентності майбутнього фахівця [1,с.28].

У структурі здоров’язберігаючої компетентності науковці виділяють три основні складові:

- когнітивний (система знань і вмінь);
- особистісний (наявність і прояв рис особистості, зумовлених характером діяльності з формування здорового способу свого життя та життя інших людей);
- діяльнісний (здатність обґрунтовано виявляти та раціонально застосовувати шляхи і засоби для найбільш ефективного досягнення мети).

Єдність та взаємодія зазначених компонентів є необхідною умовою успішної професійної діяльності сучасного педагога, який працює в умовах різноманітних екологічних проблем, модернізації суспільства, поширення явищ нездорового способу життя тощо [4, с.109].

Під здоров’язберігаючою компетентністю ми розуміємо цілісне індивідуальне психологічне ядро особистості, спрямоване на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров’я – свого та оточуючих людей, що передбачає наявність у людини комплексу сформованих навичок.

Розгляд сучасної концепції фізичного виховання, як складової частини вищої гуманітарної освіти, свідчить про важливість переорієнтації на визначення компетентностей, що забезпечить якість освіти адекватну вимогам

часу. Починати зміни необхідно з викладачів, адже від них залежить результат вважає І. Омеляненко та виділяє такі основні характеристики професійної компетентності викладача фізичної культури та спорту:

- особистісно-гуманна орієнтація;
- здатність до системного бачення педагогічної реальності у сфері фізичної культури й системних дій у професійно-педагогічній ситуації;
- володіння сучасними педагогічними методиками (технологіями);
- комунікації, взаємодії з інформацією та її передачі учням;
- здатність до інтеграції вітчизняного, зарубіжного, традиційного та сучасного інноваційного фізкультурно-оздоровчого досвіду;
- креативність у професійній сфері;
- наявність рефлексивної культури [7, с.118].

На заняттях з фізичного виховання та спорту формування здоров'язберігаючої компетентності необхідно здійснювати в трьох напрямках:

- оздоровчий напрям – заняття на свіжому повітрі, залучення студентів до систематичних занять фізичними вправами;
- тренувальний напрям – проведення занять за принципом спортивного тренування для розширення функціональних можливостей організму студента шляхом цілеспрямованого розвитку природних здібностей та основних фізичних якостей;
- освітній напрям – ознайомлення студентів з методикою тренування, розвитку фізичних якостей створення у них мотивації щодо дбайливого ставлення до власного здоров'я, занять фізичною культурою, удосконалення фізичної, соціальної, психічної і духовної складових здоров'я.

Освітній напрям сьогодні неможливо уявити без використання матеріалів з Інтернету. Інформатизація навчального процесу, використання ІКТ є інструментом поліпшення якості освіти і засобами підвищення рівня здоров'язберігаючої компетентності, оскільки дозволяють необмежено розширити доступ до інформації, урізноманітнюють технології [5,с.56]. Нове покоління на відміну від попереднього намагається ні про що дуже не турбуватися, а мислення орієнтоване на те, щоб переробляти інформацію короткими порціями. Їх погляди формує Інтернет, їм важко довго залишатися зосередженими на чомусь одному. З урахуванням цих особливостей необхідний вибір адекватного стилю навчання, адже це покоління ще більше потребує технологій та інновацій.

Висновки. Отже, знання, вміння і застосування здоров'язбережувальної компетентності є важливою складовою професійної компетентності сучасного викладача фізичної культури та спорту. Їм необхідно впроваджувати в навчальний процес інноваційні технології, щоб з їх допомогою скоригувати

для студентів список пріоритетів, додавши туди збереження здоров'я, прагнення придбати та підтримувати ідеальну фізичну форму шляхом систематичних тренувань. Сучасному суспільству необхідні випускники, які готові вирішувати як життєві так і професійні проблеми, а це залежить від інтегрованих характеристик особистості, що називаються компетентностями.

Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів формування здоров'язбережувальної компетентності студентів на заняттях з фізичної культури та спорту, тому подальше дослідження буде спрямоване на формування мотиваційно-ціннісних орієнтацій студентів, що визначатиме їх подальшу поведінку, ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2009. – 1736 с.
2. Воронін Д. Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті / Д. Є. Воронін // Педагогіка, психологія та медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 2. – С. 25-28.
3. Загородній Ю. І. Політична соціалізація студентської молоді в Україні : досвід, тенденції, проблеми / Загородній Ю.І., Митрофанов К.Г., Соколов О.В. – К. : Генеза, 2004. – 144 с.
4. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
5. Калька Н., Здоров'язберігаючі компетенції педагога в умовах сучасного освітнього простору / Н. Калька, С. Макаренко // Освіта регіону. – 2013. – № 4. – С. 35-39.
6. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [Бібліотека з освітньої політики]. - К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
7. Омеляненко І. О. Теоретичні основи компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури / І. О. Омеляненко // Професійні компетенції та компетентності вчителя : матеріали регіональної наук.-практ. семінару. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 117–118.
8. Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі : теоретичний аспект : [текст] / Н.С. Побірченко // Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://advancedscience.org/2011/2/2011-01-02-083.pdf>
9. Соколюк О. В. Використання інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів основ здоров'я / О. В. Соколюк // Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка. – 2013. – Вип. 1. – С. 55–59.

Воровъев А.В.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВНЕДРЕНИЯ КОМПЕТЕНТНОСНОГО ПОДХОДА НА ЗАНЯТИЯХ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ И СПОРТУ

В статье рассматривается один из самых актуальных вопросов современного образования - формирования компетентного отношения к здоровью, раскрыто смысловое наполнение понятий : "компетентность", "компетентносний подход", "здоровьесберегательная компетентность", главные факторы формирования здоровьесберегательной компетентности преподавателей и студентов на занятиях по физической культуре и спорту

Проанализированы научно-педагогические источники относительно исследования проблемы компетентного подхода и формирования здоровьесберегательной компетентности. Обоснована актуальность данной проблемы в системе образования Украины.

Ключевые слова: преподаватели, здоровье, здоровьесберегательная компетентность, компетентность, компетентносний подход, студенты, спорт и физическая, культура.

Vorobev A.V.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF IMPLEMENTATION OF THE COMPETENCIAL APPROACH AT SESSIONS ON PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

The article considers one of the most topical issues of modern education - the formation of a competent attitude to health, the semantic content of concepts is revealed: "competence", "competence approach", "health-saving competence", the main factors of forming health-saving competence of teachers and students in physical education classes and sports The scientific and pedagogical sources concerning the study of the problem of the competent approach and the formation of health saving competence. The relevance of this problem in the educational system of Ukraine is substantiated.

The notion of "competence" can be interpreted as a result of the educational activity of the individual, the ability to realize the acquired knowledge, skills and skills in practice. Competence should be characterized as an integral ability to solve specific problems that arise in different spheres of life. This ability implies the presence of knowledge that needs not only the possession as such as possessing certain personal characteristics and be able at any time to find and select the necessary knowledge in the huge human repositories created by mankind The basis of healthcare-gathering competencies is the awareness of the priority of health, caring for it as a necessary factor in human life and professional activity.

That health preserving competence involves not only medical and valeological informative, but also the application of the acquired knowledge in practice, the

possession of methods for strengthening health and preventing the disease. Formation in students of the orientation of thinking on the preservation and strengthening of health as an integral component of health preserving the competence of a future specialist. By health preserving the competence we understand the integral individual psychological core of the person, aimed at preserving the physical, social, mental and spiritual health of his and others, which implies the presence of a person's complex of developed skills.

Keywords: *teachers, health, health-saving competence, competence, competent approach, students, sport and physical culture.*

Стаття надійшла до редакції 6.11.2017 р.

УДК 159.923

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОПАГАНДИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

О.О. Березкіна,

*старший викладач Полтавського коледжу нафти й газу
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка;*

О.А. Височин,

*старший викладач Полтавського коледжу нафти й газу
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

У статті обґрунтовано актуальність проблеми впровадження здорового способу життя в Україні, яка визначається вкрай незадовільними основними соціально-демографічними показниками стану здоров'я населення. В умовах критичного стану здоров'я населення, недостатнього фінансування сфери охорони здоров'я та нераціонального його розподілу (більша частка використовується для лікування хвороб, а не на профілактику), актуалізується значення пропагування ЗСЖ. Вивчення проблеми здорового способу життя серед учнівської молоді професійно-технічного навчального закладу дозволило виявити протиріччя між доступністю інформації про негативний вплив шкідливих звичок і ускладненістю процесу її інтеріоризації.

Ключові слова: *соціально-демократичні показники, здоровий спосіб життя, учнівська молодь.*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми, що розглядається у даній статті, важко переоцінити. Закінчилось бурхливе ХХ століття, надзвичайне воно тим, що людство, досягнувши величезних технічних успіхів, опинилось перед фактом, що здоровіше воно не стало, а навпаки, збільшилась кількість негативних чинників та посилюється їх негативний вплив. У сучасному світі відбувається напружений пошук нових людських орієнтирів, прогресивних шляхів розвитку, переорієнтуванні усієї освіти на розвиток особистості, її можливостей і якостей, у яких здоров'я особистості, як і нації в цілому, були б пріоритетними [10, с. 17-18].

Актуальність проблеми впровадження ЗСЖ в Україні визначається вкрай незадовільними основними соціально-демографічними показниками стану здоров'я населення. В умовах критичного стану здоров'я населення, недостатнього фінансування сфери охорони здоров'я та нераціонального його розподілу (більша частка використовується для лікування хвороб, а не на профілактику), актуалізується значення пропагування ЗСЖ та практичного залучення до нього якомога більшої кількості людей. ЗСЖ не лише сприяє зміцненню фізичного здоров'я, соціального благополуччя, соціально-економічного та гуманітарного потенціалу нації, але й виступає суттєвим чинником соціалізації особистості та підвищення рівня соціального капіталу [5, с. 44].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постійне зростання актуальності проблеми духовного, фізичного та психічного розвитку молодого покоління української нації справедливо відзначається багатьма сучасними українськими дослідниками. Зумовлено це, з одного боку, такими чинниками як радикальна соціально-політична трансформація суспільства, відновлення державності, відродження багатогранного культурно-історичного досвіду та традицій національного виховання, а з іншого – глобальною екологічною кризою, постійним зростанням захворювань наших співвітчизників, різким зниженням їх працездатності. Особливо виражене погіршення фізичного, психічного, розумового розвитку і працездатності відзначається у дітей та молоді [1, с.6].

Загально відомо, що ефективним засобом збереження і вдосконалення фізичного здоров'я є здоровий спосіб життя (ЗСЖ). Питома вага ЗСЖ в ряді інших факторів, які визначають ризик для здоров'я, складає - 49-53%, зовнішнє середовище – 17-20%, охорона здоров'я, активна медицина – 8-10%. Різні автори вказують на надзвичайну важливість позитивного впливу чинників ЗСЖ на рівень фізичного стану молоді.

Актуальність пропагування ЗСЖ стає ще більш наочною, якщо зважити на те, що за даними Міністерства охорони здоров'я України, серед школярів спостерігаються: функціональні відхилення в діяльності різних систем організму – у 50%, функціональні відхилення серцево-судинної системи

– у 27%, нервово-психічні розлади – у 33%, захворювання органів травлення – у 17%, захворювання ендокринної системи – у 10% школярів. А за даними Міністерства освіти і науки України 36% учнів загальноосвітніх шкіл мають низький рівень фізичного здоров'я, 34% - нижче за середній, 23% - середній, 7% - вище середнього, і лише 1% - високий. Тому закономірно, що відхилення у стані здоров'я мають майже 90% студентів, понад 50% з них – незадовільну фізичну підготовку, близько 70% дорослого населення мають низький та нижчий, ніж середній, рівні фізичної підготовки [2, с.12].

Причини зростання захворюваності учнів та студентів пов'язують із недоліками в системі шкільної та вищої освіти, з тими факторами навчальної діяльності, які призводять до перенапруження нервової системи й не створюють належних умов для задоволення потреб учнів у самопізнанні, самовдосконаленні й самореалізації [3, с. 33-35]. Відзначається, що нині на здоров'я молоді все помітніше впливають фактори, дія яких раніше була значно меншою. Інтенсивність дії факторів ризику зростає у підлітковому віці, зокрема це стосується зниження фізичного і підвищення нервово-психологічного навантаження, інформаційного перевантаження, потягу частини підлітків до шкідливих звичок. Недоліки фізичного виховання і валеологічної безпорадності дітей і молоді неможливо подолати лише засобами спорту та фізкультурно-оздоровчої роботи. Економічно доцільніше для держави і людини вживати запобіжних заходів щодо збереження здоров'я за рахунок здорового способу життя [1, с. 19].

Молоді люди не дотримуються здорового способу життя перш за все тому, що не володіють достатніми знаннями і навичками з даного питання. В сім'ї, побуті, навчальних закладах, трудових колективах відсутні подібні добрі традиції, необхідні умови для цього, а найголовніше, що в масштабах країни немає істинного запиту на здорових людей. Зростання захворюваності пояснюється не лише впливом різних негативних чинників, а й недостатньою увагою до питань здорового способу життя дітей і дорослих [4, с. 83-87].

Виявлене протиріччя між значним обсягом і загальною доступністю інформації про здоровий спосіб життя та недостатнім рівнем застосуванням молоддю цієї інформації у власному житті. Виявлені основні фактори, які впливають на формування здорового способу життя молоді. До числа провідних об'єктивних факторів відносяться: ЗМІ, існуючі способи отримання в навчальному закладі знань про здоровий спосіб життя. До суб'єктивних факторів відносяться: рівень інформованості, направленість особистості на здоровий спосіб життя, самоспонування до здорового способу життя, втіленого у конкретних щоденних вчинках.

Формулювання цілей статті – обґрунтування актуальності проблематики впровадження ЗСЖ в Україні, яка визначається вкрай незадовільними основними соціально-демографічними показниками стану здоров'я населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз програм із фізичного виховання для загальноосвітніх шкіл та ВНЗ свідчить про те, що вони в цілому спрямовані на вирішення завдань фізичного вдосконалення учнів та студентів. В той же час низький рівень рухової активності, невідповідність рівня їх підготовки контрольним нормативам з фізичного виховання, відсутність інтересу до занять фізичної культури, значні недоліки у створенні педагогічних умов, котрі не враховують специфіку підліткового та юнацького віку, гальмують процес формування здорового способу життя [6, с. 240-243].

Спрямовуючи зусилля на вдосконалення фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів, варто виходити з того, що значущість цієї діяльності визначається не тільки необхідністю вирішення завдань фізичного виховання і зміцнення здоров'я, але й тим впливом, який зазначена діяльність здатна здійснити на моральний розвиток особистості, активізацію процесів самопізнання, самовдосконалення та самореалізації майбутніх фахівців.

Дослідники відзначають, що в Україні, на превеликий жаль, ще немає установки на здоров'я – засоби масової інформації все ще продовжують рекламувати шкідливі звички, мало уваги звертають на формування гармонійної, фізично і духовно розвиненої людини. Мало уваги приділяється питанням формування культури відпочинку і дозвілля, де б особливий наголос робився на його активних формах. Брак такої культури роблять молоду людину заручником непродуманого, не спланованого проведення вільного часу, штовхає до «вбивання» його біля комп'ютера, телевізора, алкоголем. Низька культура в суспільстві є причиною того, що здоров'я не посідає першої сходинки в ієрархії цінностей наших співвітчизників. У нашій країні ще не виражена достатньо умірою позитивна мотивація здоров'я.

В умовах сьогодення актуалізується проблема формування свідомого ставлення особистості до власного здоров'я [2, с. 12].

Ставлення до здоров'я являє собою сукупність індивідуальних вибіркового зв'язків особистості з різними явищами оточуючої дійсності, які сприяють або, навпаки, загрожують здоров'ю особистості, а також відповідну оцінку індивідом свого фізичного і психічного стану, оптимально організовану самою людиною життєдіяльність, яка сприяє збереженню здоров'я, особистому розвитку, творчому функціонуванню. Підкреслюючи багатоаспектність проблеми здорового способу життя, виокремлюємо два основних вектори її дослідження – особистісний та соціальний. Перший орієнтує на формування установок особистості на здоровий спосіб життя,

набуття знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації цих установок; другий – на створення “екології середовища”, зокрема його природної, соціальної, культурної складових [5, с. 77].

Таким чином, очевидно, що заходи пропагування ЗСЖ серед молоді, насамперед, мають бути спрямованими на досягнення цілей особистісного вектору цієї проблеми, а саме – на формування установок особистості на здоровий спосіб життя, набуття знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації цих установок.

Формування здорового способу життя в Полтавському нафтовому геолого-розвідувальному технікумі відноситься до напрямку виховної роботи, до проведення якої залучені всі без винятку педагогічні працівники. В ході реалізації планів з виховної роботи регулярно проводяться заходи, спрямовані на популяризацію здорового способу життя серед учнівської молоді. Останнім часом спостерігається тенденція до урізноманітнення форм і методів проведення виховних заходів: поряд з традиційними виховними годинами, лекціями, бесідами все частіше зустрічаються інтерактивні методи [8, с. 20-23].

Сьогодні учні проходять через тяжке випробування абсолютною свободою щодо вибору поведінки і способу життя. Людина завжди опинялася перед вибором поведінки і способу життя, але сьогодні, в умовах вільної пропаганди тютюну, алкоголю, лібералізації сексуальних стосунків, поширення ВІЛ/СНІД у та наркоманії цей вибір часто робиться не на користь здоров'ю. [6, с. 242]

Тому такою важливою є ділянка роботи спрямована на пропаганду здорового способу життя. У роботі психологічної служби навчального закладу діагностична робота передує профілактичній і корекційній. Тому практичним психологом Полтавського коледжу нафти й газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка було проведено анкетування для визначання основних факторів, які впливають на формування здорового способу життя учнівської молоді. Оскільки поняття здоровий спосіб життя включає різні аспекти, анкета містила питання, які дозволили дослідити ступінь включеності учнів у ведення здорового способу життя. До змісту анкети ввійшли питання які стосувались рівня фізичної активності учнів, особистої гігієни, харчування, ставлення до тютюнопаління, алкоголю, наркотиків та готовності зробити особистий внесок в активну пропаганду здорового способу життя.

Зазначена анкета була розроблена нами для даного дослідження, оскільки існуючі методики дозволяють вивчати окремі сторони особистості, причому робити це досить глибоко. Нам же потрібне було загальне бачення факторів які впливають на здоровий спосіб життя. В анкетуванні взяло участь 56 осіб віком від 16 до 19 років.

Дані, отримані в результаті анкетування, дали підстави сформулювати висновок про те, що проведення соціально-психологічних тренінгів позитивно позначиться на популярності здорового способу життя досліджуваних учнів. Для підтвердження наших висновків було розроблено комплекс тренінгових занять, спрямованих на свідоме формування навичок здорового способу життя.

Комплекс складався з чотирьох тренінгових занять тривалістю 45 хвилин кожне, які проводили куратори навчальних груп за підтримці психолога технікуму. Обмеженість тривалості заняття пояснюється специфікою навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах. Тематика тренінгових занять наступна:

1. Згуртування учнівського колективу (мета: створення атмосфери взаємної довіри, відкритості, толерантності).

2. Формування негативного ставлення до шкідливих звичок (мета: формування усвідомлення цінності здорового способу життя, визначення шкідливих звичок, негативний вплив шкідливих звичок на організм людини).

3. Інфекції, що передаються статевим шляхом (мета: формування навичок відповідальної поведінки).

4. Узагальнююче заняття (мета: узагальнення і систематизація знань, вмінь і навичок щодо ведення здорового способу життя; висновки учнів про переваги, які дає особисто їм здоровий спосіб життя; перспективи популяризації учнями здорового способу життя).

Після проведення комплексу тренінгових занять досліджуваних учнів було повторно проанкетовано. Порівняльний аналіз первинного і повторного анкетувань виявив наступні кількісні і якісні зміни. На запитання про спосіб проведення дозвілля учні в обох анкетах навели практично той же перелік захоплень, однак після проведення комплексу соціально-психологічних тренінгів на перші місця учні віддали спорту і спілкуванню з друзями. Зріс відсоток учнів, які стали займатись спортом, при чому досліджувані відмітили позитивний вплив занять спортом на стан свого здоров'я. Учні більш чітко виявляють негативне ставлення до алкоголю, тютюну, наркотиків. Зменшилась кількість учнів, які ствердно відповіли на запитання про вживання ними вищезазначених речовин. Серед досліджуваних учнів зросла престижність здорового способу життя.

Щодо джерел інформації, з яких учні беруть відомості про здоровий спосіб життя, то суттєвих змін не відбулося. До переліку найпопулярніших джерел увійшли: спілкування з друзями, Інтернет, виховні заходи, які проводяться в технікумі (дні інформації, виховні години), телебачення.

На запитання «Який із способів пропаганди здорового способу життя ви готові реалізувати особисто?» варіант відповіді «Проведення бесід, лекцій»

обрала більша кількість учнів, ніж при первинному опитуванні; варіант відповіді «Участь у спеціалізованих громадських організаціях» обрала більша кількість учнів, ніж при первинному опитуванні; зменшилась кількість учнів, які при повторному опитуванні обрали варіант «Створення спеціалізованих сайтів, демонстрація відеоматеріалів».

Оскільки учні стали надавати перевагу методам пропаганди, які передбачають безпосереднє «живе» спілкування, то можна стверджувати, що, з точки зору досліджуваних, саме таке спілкування дозволяє найкраще усвідомити важливість здорового способу життя. Також на користь цього твердження свідчить характер ранжування відповідей на запитання «Нижче наведено якості активного пропагування здорового способу життя пронумеруйте їх в порядку важливості». Якщо при первинному анкетуванні на перше місце учні ставили відповідні знання, а бажанню змінити ситуацію відводили третє місце, то при повторному анкетуванні варіант відповіді «бажання змінити ситуацію» учні поставили на перше місце.

Виходячи з отриманих результатів дослідження можна стверджувати, що соціально-психологічний тренінг є ефективним для усвідомленого розвитку здоров'язберігаючої компетентності учнів і може успішно використовуватись як основний засіб сприяння формуванню здорового способу життя.

Висновки. Вивчення проблеми здорового способу життя серед учнівської молоді професійно-технічного навчального закладу дозволило виявити протиріччя між доступністю інформації про негативний вплив шкідливих звичок і ускладненістю процесу її інтеріоризації. Проведене нами дослідження дозволило встановити, що суперечність між засиллям інформації і проблеми її сприйняття молоддю можна успішно вирішити шляхом проведення комплексу соціально-психологічних тренінгів. Результати дослідження свідчать, що соціально-психологічний тренінг є ефективним для усвідомленого розвитку здоров'язберігаючої компетентності учнів і може використовуватись як основний засіб сприяння формуванню здорового способу життя.

Очевидно, що в рамках обмеженого в часі і проведеного в одному навчальному закладі дослідження неможливо охопити всі аспекти цієї складної проблеми. Перспективними темами для подальших досліджень можуть стати: вплив ЗМІ та реклами на формування здорового способу життя; роль суб'єктів навчально-виховного процесу у формуванні здорового способу життя учнів; роль окремих навчальних дисциплін у формуванні здоров'язберігаючої компетентності в учнів; підняти питання про введення годин психолога в професійно-технічних навчальних закладах; розробити цільові програми про здоровий спосіб життя; здійснювати моніторинг ведення здорового способу життя учнями професійно-технічних навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Безверхня Г.В. Формування мотивації до самовдосконалення учнів загальноосвітніх шкіл засобами фізичної культури і спорту : методичні рекомендації /Г.В.Безверхня. – Умань : Вид-во УДПУ ім. П. Тичини, 2003. – 52 с.
2. Боян І.П. Педагогічні умови формування в школярів інтересу до фізичної культури /І.П.Боян. – К. : Знання, 1977. – 37 с.
3. Ведмеденко Б.Ф. Опыт формирования привычки к занятиям физической культуры /Б.Ф.Ведмеденко // Советская педагогика. – 1982. – № 2. – С. 33-35.
4. Гунько П. Ставлення студентської молоді до фізичної культури і спорту /П.Гунько // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі ФКіС. – Львів : НФВ «Українські технології», 2003. – Вип. 8. – Т. 3. – С. 83-87.
5. Дука А.Я. Воспитание интереса к занятиям физической культуры у подростков как путь формирования здорового образа жизни /А.Я.Дука //Материалы Всесоюзной научно-практической конференции «Физическая культура и здоровый образ жизни. Социально-экономические и организационно-управленческие проблемы физической культуры и спорта». – М., 1990. – 124 с.
6. Кутек Т. Формування фізичної культури особистості як складова індивідуальної системи цінностей /Т.Кутек // Молода спортивна наука України. – 2005. – Вип. 9. – Т. 3. – С. 240-243.
7. Нечаєв В. Сучасні тенденції у розвитку фізкультурно-оздоровчих технологій /В.Нечаєв //Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 3. – С. 129-132.
8. Одайник В. Формування здорового способу життя у підлітків /В.Одайник //Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 3. – С. 20-23.
9. Підлісна В. Принципи здорового способу життя студентської та учнівської молоді /В.Підлісна, М.Гуска // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 3. – С. 149-153
10. Сорока Г.І. Організація виховної роботи: планування, аналіз, методичне забезпечення /Г.І.Сорока – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 128 с.

Березкина Е.А., Высочин О.А.

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОПАГАНДЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СРЕДИ УЧЕНИЧЕСКОЙ И СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В статье обоснованно актуальность проблематики внедрения ЗСЖ в Украине, которая определяется крайне неудовлетворительными основными социально демографическими показателями состояния здоровья населения. В условиях критического состояния здоровья населения, недостаточного финансирования сферы охраны здоровья и нерационального его распределения (большая частица используется для лечения болезней, а не на профилактику), актуализируется значение пропагандирования ЗСЖ. Изучение проблемы здорового образа жизни среди ученической молодежи профессионально-технического учебного заведения позволило обнаружить противоречие между доступностью информации о негативном влиянии вредных привычек и усложненностью процесса ее интериоризации.

Ключевые слова: *социально демократические показатели, пропаганда, здоровый образ жизни, ученическая молодежь.*

Berezkina E.A., Visochin O.A.

ACTUALITY OF PROPAGANDA OF HEALTHY WAY OF LIFE IS AMONG STUDENT'S AND STUDENT YOUNG PEOPLE

In the article grounded actuality of problems of introduction of healthy way of life is in Ukraine which is determined extremely the unsatisfactory basic socially demographic indicators of the state of health population. In the conditions of critical condition of health population, insufficient financing of sphere of guard of health and his inefficient distributing (a greater particle is utilized for treatment of illnesses, but not on a prophylaxis), the value of propaganda of healthy way of life actualized. The study of problem of healthy way of life among student's young people of vocational and technical educational establishment allowed to find out contradiction between availability of information about negative influence of harmful habits and complexity of process of it internalizations.

Research is conducted by us allowed to set that contradiction between dominant influence of information and problem of its perception it is possible successfully to decide young people by the leadthrough of complex of the socially psychological trainings.

Research results testify that the socially psychological training is effective for the realized development of health saving competence of students and can be utilized as a basic mean of assistance forming of healthy way of life. It is possible to assert coming from the got results of research, that the socially psychological training is effective for the realized development of health saving competence of students and can be successfully utilized as a basic mean of assistance forming of healthy way of life.

Keywords: *actuality of problems, socially democratic indexes, propaganda, healthy way of life, student's young people.*

Стаття надійшла до редакції 15.12.2017 р.

УДК 796

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ

А.В. Остапов,

*старший викладач кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я
ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка;*

О.О. Остапова,

*старший викладач кафедри медико-біологічних дисциплін
і фізичного виховання ПНПУ імені В.Г. Короленка
e-mail: elenaostapova04@gmail.com*

Стаття присвячена проблемі здорового способу життя студентства. У статті розкриваються сутнісні характеристики, визначається система педагогічних засобів формування ціннісного відношення до здорового способу життя в студентів ВНЗ. Основна увага звертається на надання студентам достатньої інформації про важливість здорового способу життя під час навчального процесу.

Ключові слова: *здоров'я, здоровий спосіб життя, інформування студентів, основні складові здоров'я, навчання у ВНЗ, стрес, рухова активність.*

Постановка проблеми. Ряд авторів, під здоровим способом життя розуміє «особливу соціальну цінність». Вони зазначають, що здоровий спосіб життя являє собою особливу суспільну цінність, яка слугує підставою активності особистості як міри діяльності, сутнісної соціальної якості, що виявляє високий ступінь включення індивіда в суспільні відносини. Специфічною рисою таких досліджень є їх зв'язок з різноманітністю життєдіяльності конкретної людини. Таким чином, весь процес творчої діяльності людини в ході суспільно-історичного розвитку, спрямований на формування уявлень про здоровий спосіб життя та мотивів поведінки людини у повсякденному житті, варто розглядати як елемент соціального пізнання. Враховуючи всі зазначені умови, здоровий спосіб життя вкрай необхідно пропагувати та просувати у повсякденність.

Популяризація здорового способу життя повинна стати пріоритетом державної політики, особливо в сучасній Україні, де кількість населення постійно зменшується [1; 3; 4; 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку науковців, нинішній кризовий стан громадського та індивідуального здоров'я зумовлений такими факторами:

1. Відсутнє суспільне усвідомлення цінності здоров'я, переважає суспільна байдужість до здоров'я нації, не сформована ефективна система стимулювання населення до збереження свого здоров'я.

2. Не встановлено персональної відповідальності керівників місцевих органів влади за стан здоров'я населення та реалізацію заходів з його покращення. Незадовільним є рівень компетентності, знань та умінь керівників місцевих органів державного управління і посадових осіб місцевого самоврядування щодо ефективності реалізації державної політики з охорони громадського здоров'я в Україні. Не налагоджено систему підготовки кадрів з питань підвищення потенціалу здоров'я людей, працевлаштування таких фахівців на підприємствах, установах та організаціях різних форм власності.

3. Обмежена рухова активність. Гіподинамія притаманна більшості людей працездатного талітнього віку і є причиною виникнення багатьох хвороб. Лише 17 % українців мають необхідний, фізіологічно обумовлений рівень рухової активності, тоді як у країнах ЄС –50–70 %, а в Японії –70–80 %. Рухова активність – один із основних факторів збереження та зміцнення здоров'я. Серед осіб, котрі займаються фізичною культурою та спортом, значно менше поширені тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків та ВІЛ/СНІД.

4. Тютюнопаління та вживання алкоголю. Залкоголем пов'язана велика кількість не тільки хвороб, але й злочинів, соціальна напруга в сім'ї та побуті, а також значні втрати для економіки країни.

6. Нераціональне та незбалансоване харчування. Воно є одним із найбільш важливих факторів ризику виникнення серцево-судинних та онкологічних захворювань, діабету, інших патологічних станів [1].

В Україні з минулих десятиліть залишився великий власний досвід пропаганди здорового способу життя, який і зараз використовують численні установи й організації. Але цьому досвіду притаманні деякі властивості, які певною мірою обмежують його сьогоденну ефективність. Це відсутність цілісної теорії формування здорового способу життя, системності та взаємозв'язку зусиль різних структур, дещо застарілі методи, розраховані на іншу суспільно-економічну ситуацію тощо. Деякі характеристики наявної практики вітчизняних державних і громадських організацій у напрямку покращення здоров'я населення дають підставу вважати, що вельми своєчасним є широке оприлюднення сучасних світових розробок у цій сфері [2, с. 6-10].

Здоровий спосіб життя – це система розумної поведінки людини (помірність в усьому, оптимальний руховий режим, загартовування, правильне харчування, раціональний режим життя і відмова від шкідливих звичок). Формування здорового способу життя забезпечує людині фізичне, душевне, духовне і соціальне благополуччя (тобто здоров'я) в реальному навколишньому середовищі (природної, техногенної та соціальної) і активне довголіття. Формування ЗСЖ у студентському середовищі – складний системний процес, що охоплює безліч компонентів способу життя сучасного суспільства і включає основні сфери і напрямки життєдіяльності молодих людей. Відзначено, що і молодь, і дорослі, розставляючи пріоритети, провідне місце відводять турботі про здоров'я, а здоровому способу життя – лише позицію у другому десятку [9, с. 213-215].

Формулювання мети статті – розкрити особливості популяризації здорового способу життя студентської молоді у контексті сучасних вимог.

Виклад основного матеріалу. Мета дослідження полягала у визначенні ставлення сьогоденної молоді до формування здорового способу життя.

Були поставлені такі основні завдання: виявити, що розуміють студенти під поняттям «здоровий спосіб життя»; встановити ставлення молоді до здорового способу життя; дізнатись, чи хочуть студенти вести здоровий спосіб життя; обґрунтувати, як молодь намагається вести здоровий спосіб життя; визначити причини, які заважають вести здоровий спосіб життя. Предметом дослідження є вплив соціально-психологічних чинників на ставлення сьогоденної молоді до ведення здорового способу життя. Основним методом дослідження в даній роботі вибрана анкетна форма опитування.

У дослідженні взяли участь 28 хлопців (56%) та 22 дівчини (44%) віком 19-22 років. На запитання «Чи є у вас шкідливі звички?» 12 хлопців (43%) відповіли «Так», 16 (57%) – «Ні». Серед дівчат 9 (41%) мають шкідливі звички і 13 (59%) – немає. Щодо запитання про дотримання правильного режиму харчування, можна сказати, що студенти не приділяють достатньо уваги правильному харчуванню.

На запитання «Чи займалися Ви яким-небудь видом спорту, відвідували спортивну секцію?» 26 хлопців (93%) відповіли «Так» і 2 (7%) – «Ні». Серед дівчат 18 (82%) займалися спортом і 4 (18%) – ні. Наступне запитання «Коли Ви востаннє займалися спортом?», більшість студентів відповіли, що продовжують займатися спортом. «Вчора» відповіли 20 хлопців (71%) і 14 дівчат (64%), «Тиждень назад» – 8 хлопців (29%) і 6 дівчат (27%), «Місяць назад» – ніхто не дав таку відповідь і 2 дівчини (9%) не пам'ятають, коли востаннє займалися спортом. На запитання «Як ви вважаєте, чи сприяє здоровий спосіб життя успіху в інших сферах людської діяльності (навчання, робота і т.д.)?» 40 студентів (80%) відповіли «Так», і 10 (20%) – «Важко відповісти на це запитання». З отриманого результату можна зробити висновок, що більшість опитаних студентів вважають, що здоровий спосіб життя сприяє успіху в інших сферах людської діяльності. Щодо запитання «Чи часто ви замислюєтесь про правильність свого способу життя?», 12 хлопців (42%) рідко замислюються, 8 (29%) часто думають і 8 (29%) не думають взагалі. Серед дівчат 16 (73%) рідко замислюються, 4 (18%) – часто та 2 дівчат (9%) не думають про правильність свого способу життя взагалі. Отже, студенти-юнаки частіше замислюються про правильність свого способу життя.

Більшість респондентів вважають, що здоровий спосіб життя – «це здорово». На запитання «Яку кількість грошей ви витрачаєте на придбання вітамінів, корисних продуктів харчування (фрукти, овочі і т. д.)?» 30 студентів (60%) відповіли, що витрачають достатню кількість грошей, 10 (20%) – витрачають мало грошей і 10 (20%) взагалі не витрачають на це кошти. Для того, щоб підняти життєвий тонус, більшість респондентів вважають, що необхідними є: дотримання режиму дня – 35%, заняття спортом – 40%, постійні прогулянки на природі – 19% і натхненна література – 6%. На

запитання «Абсолютно здорова нація – це ілюзія, чи реальність?», більшість студентів – 20 (71%) вважають ілюзією та 8 (29%) – реальністю. Серед дівчат схожі показники: 20 (91%) стверджують, що це ілюзія, 2 (9%) – реальність.

Отже, сучасна молодь веде здоровий спосіб життя. Результати дослідження вказують, що студенти позитивно ставляться до здорового способу життя, проте не займаються активно спортом через наявність шкідливих звичок та брак часу. Тому необхідною є розробка рекомендацій для фахівців соціальної сфери щодо формування у молоді здорового способу життя. Такий тривожний стан, що стався у студентів з означеного питання, вимагає доповнити систему заходів щодо усунення шкідливих звичок засобами фізичного виховання, пропаганди здорового способу життя, боротьби з гіподинамією, залучення до активних форм відпочинку [3, с. 7].

У багатьох навчально-виховних закладах питання, пов'язані зі здоров'ям, розглядаються на заняттях з навчальних предметів або факультативів. І далеко не в усіх закладах освіти проводиться постійна та систематична робота з озброєння молоді навичками привчання їх до здорового способу життя. Тому необхідно проводити в життя послідовну систему активних дій усіх учасників навчально-виховного процесу, спрямованого на створення здорового середовища для формування таких важливих життєвих навичок, які ведуть до збереження, зміцнення та відтворення здоров'я і орієнтують на утвердження здорового способу життя, розвиток духовно, психічно, фізично та соціально здорової особистості [8, с. 11-15].

Висновки. Традиційні методи профілактики шкідливих звичок та різного роду узалежнень, пов'язані із заборонами, менторським напучуванням, давно дискредитували себе. У навчальних закладах повинна здійснюватися постійна і цілеспрямована робота з молоддю з використанням різноманітних прийомів, які б стимулювали пізнавальну діяльність, впливали на мотиваційну сферу, не залишали байдужими, змушували переглянути пріоритети власного життя.

Таким чином, формування здорового способу життя молоді – складний процес, який потребує якнайбільшої кількості людей, різних організацій і насамперед – самої молоді.

Ефективність цього процесу залежить від таких важливих складових:

- 1) виховання в студентів інтересу до знань фізичними вправами;
- 2) озброєння їх знаннями з фізичної культури, фізіології, гігієни людини та вироблення на їх основі переконань в необхідності систематично займатися фізкультурою;
- 3) практичне навчання студентів кожен день самостійно займатися фізичними вправами;
- 4) створення позитивного мікроклімату в колективі навчального закладу;

5) підвищення педагогічної культури батьків (консультування батьків та сімей із питань сімейних конфліктів, взаємин між поколіннями, витоків конфліктів у сім'ї тощо);

6) підготовка фахівців, які працюють із молоддю, у сфері охорони здоров'я, освіти, розваг тощо;

7) інтеграція та координація зусиль державних і громадських організацій, релігійних організацій щодо широкого поля діяльності у сфері формування здорового способу життя молоді;

8) залучення засобів масової інформації щодо пропаганди здорового способу життя, орієнтації молоді на кращі здобутки духовної спадщини, популяризації притаманних українському народові загальнолюдських цінностей, запобігання негативному впливові на систему цінностей інформації, що містить елементи жорстокості та насильства;

9) розроблення інформативно-освітніх програм, тренінгів, шкіл та матеріалів, орієнтованих на формування життєвих навичок, які ведуть до збереження, зміцнення та відтворення здоров'я [4, с.45-55].

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем організації процесу фізичного виховання на підставі поглиблюваного курсу професійно-прикладної фізичної підготовки студентів технічних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Башавець Н.А. Проблеми формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців економічного профілю [Електронний ресурс] / Н. А. Башавець // V Международная научно-практическая Интернет-конференция «Альянс наук : ученый – ученому» (20 марта 2009 г.). – Режим доступа : http://www.confcontact.com/2009_03_18/pe1_bashavets.php

2. Бобрицька В.І. Як зберегти психічне здоров'я : (поради вчителю) / В.І. Бобрицька // Основи здоров'я і фізична культура. – 2005. – № 1. – С. 6-10.

3. Гончаренко М.С. Теоретические аспекты формирования мировоззрения и понимания здоровья человека / М.С. Гончаренко, В.Г. Гончаренко // Вісник Харківського національного ун-та. – 2011. – № 978. – С. 7.

4. Єжова О.О. Ціннісне ставлення до здоров'я як психолого-педагогічна проблема / О.О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – №1(3). – С. 45-55.

5. Козак Н.Г. Роль психічної складової у здоров'язберігаючому вихованні / Н.Г. Козак, Л.В. Малаканова // Навколишнє середовище і здоров'я людини: Матеріали VI Всеукраїнського науково-практичного семінару (25–26 вересня 2012 року м. Полтава). – Полтава : Астрія, 2013. – 336 с. – С. 202 - 205.

6. Лубышева Л.И. Социальная роль спорта в развитии общества и социализации личности /Л.И.Лубышева // Физкультура и спорт. – 2007. – №3. – С.13.

7. Омельченко С.О. Куратор академічної групи – домінуюча фігура у процесі формування здорового способу життя студентської молоді /С.О.Омельченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / Слов'янський державний педагогічний університет. – Слов'янськ : Вид.центр СДПУ, 2007. – Вип. XXXIV. – С. 40-45.

8. Оржеховська В.М. Сучасні соціальні орієнтири здоров'язберігаючого навчання і виховання /В.М.Оржеховська //Постметодика. – 2008. – № 2. – С. 11-15.

9. Подорожна А.П. Формування здоров'язберігаючих функцій студентів як одна з умов підготовки висококваліфікованих фахівців /А.П.Подорожна // Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький:ХІСТ Університету «Україна», 2012. – С. 213-215.

10. Соколенко О.І. Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” /Соколенко Олена Іванівна. – Луганськ, 2008. – 20 с.

Остапов А.В., Остапова Е.А.

ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ТРЕБОВАНИЙ

Статья посвящена проблеме здорового образа жизни студенчества. В статье раскрываются сущностные характеристики, определяется система педагогических средств формирования ценностного отношения к здоровому образу жизни у студентов ВУЗА. Проанализированы результаты проведенного исследования студентов относительно представления у них о здоровом образе жизни. Согласно его результатам, большинство респондентов не имеют вредных привычек. Согласно его результатам, большинство респондентов не имеют вредных привычек.

Основное внимание обращается на предоставление студентам достаточной информации о важности здорового образа жизни во время учебного процесса.

Ключевые слова: *здоровье, здоровый образ жизни, информирование студентов, основные составляющие здоровья, учеба в ВУЗЕ, стресс, двигательная активность.*

Ostapov A.V., Ostapova E.A.

POPULARIZATION OF HEALTHY WAY OF LIFE OF STUDENT YOUNG PEOPLE IS IN CONTEXT OF MODERN REQUIREMENTS

The article envisages the features of a healthy lifestyle among young people. Healthy lifestyle is a vital function pursued by people, it is unconsciously selected and responsibly sustained in everyday life in order to maintain and promote health. The components of a healthy lifestyle include elements related to all aspects of health –

physical, psychological, social, and spiritual. There were analyzed the results of the study conducted on students as to their understanding of a healthy lifestyle. According to the results, the majority of the respondents do not have bad habits. However among those who have bad habits the percentage of boys is higher than that of girls. Most of the male students surveyed prefer to spend their free time at home, while the majority of the polled female students spend their free time outdoors socializing. Students do not pay enough attention to nutrition. Most of the students surveyed do not do morning exercises.

There are some who are not involved in sports at all. Some believe that they would be engaged in sports if they started a new life only. Most of the students surveyed believe that a healthy lifestyle promotes success in other areas of human activities. It is concluded that the effectiveness of a healthy lifestyle depends on the integration and coordination between government and NGOs in promotion of healthy lifestyles, involvement of media in health promotion, implementation of informational and educational programs, workshops, focused on Life Skills, leading to the preservation, enhancement and restoration of health, cooperation between different professionals (social workers, social pedagogical workers, psychologists, teachers, doctors, etc.), and mandatory pursuit of the appropriate public policy.

It was concluded that the influence on a healthy lifestyle of young people is carried out at four levels: individual, group, the level of a separate organization (institution, establishment), the level of society (community).

Keywords: *health, healthy way of life, informing of students, basic constituents of health, studies in institute of higher, stress, motive activity.*

Стаття надійшла до редакції 7.12.2017 р.

УДК: 796.011.3-057

ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК УМОВА ВИХОВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я

В.Д. Гогоць,

старший викладач кафедри

медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання

Полтавського національного педагогічного університету

імені В.Г. Короленка

Автор констатує, що сучасна система фізичного виховання студентської молоді є пріоритетною у формуванні фізичної культури як виду загальної культури молоді людини, здорового образу й спортивного стилю життєдіяльності майбутніх фахівців. Як доводить практика, фізичне

виховання замкнено на руховій діяльності, фізична культура розглядається лише як спрямованість фізичного виховання на формування рухових навичок і розвиток фізичних якостей людини, тим самим істотно збіднюючи його можливості, що в остаточному підсумку приводить до розриву освіти і культури, сам процес фізичного виховання втрачає культурний та моральний зміст.

Ключові слова: культурологічна спрямованість, процес фізичного виховання, мотивація, інтерес, студентська молодь.

Постановка проблеми. Сам зміст фізкультурної діяльності є визначальним для залучення до цінностей фізичної культури. Тільки тоді, коли ця діяльність розглядається з точки зору людської значущості й цінності, вона стає чинником справжнього культурного розвитку людини, гармонізації тілесного і духовного, стійкого залучення до фізичної культури. Саме проблема „олюднення” фізичного (природного) в людині, розгляд фізичного як особистісного, проблема збереження, підсилення, а за необхідності - відновлення у фізичній здібності статусу інтелектуальної, естетичної, моральної здібності – саме це і є головною проблемою теорії і практики фізичного вдосконалення особистості, розвиток її справжньої фізичної культури.

Фізична досконалість неможлива без моральної, естетичної, інтелектуальної досконалості особистості, але й будь-яка із названих характеристик не можлива без досконалості фізичного характеру. Це є вирішенням закономірності підсилення взаємозв'язку соціального і біологічного, тілесного і духовного в людині, її гармонійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для повноти уявлень про сучасний стан проблеми загальної освіти у сфері фізичної культури і перспективи вдосконалення цього процесу необхідно звернути увагу на ряд важливих обставин. Одна з найсерйозніших з них полягає в тому, що на тлі слабкої реалізації освітньої спрямованості учбового процесу по фізичній культурі, дуже яскраво виявляється й інша крайність – переоцінка можливостей по інших напрямках.

Зокрема, сучасна система фізичного виховання, детермінована завданнями рухової підготовки в збиток комплексному підходу до реалізації всіх цінностей фізичної культури, не забезпечує їх використання для успішної адаптації людини до сучасних умов професійної діяльності і життєдіяльності в цілому. Дана обставина знаходить своє вираження в спробах учителів і багатьох учених представити справу так, що провідне положення предмету «Фізична культура» у системі організації фізичного виховання учнівської молоді обумовлена, головним чином, можливістю вирішення всього комплексу завдань фізичного виховання в органічній єдності, тобто повнотою і науковою

обґрунтованістю змісту учбового матеріалу, освоєння якого здатне забезпечити необхідний рівень здоров'я, фізичного розвитку і освіти. Тому багато фахівців вважають кориснішим, а головне реалістичним, зосередити увагу на обґрунтуванні того, як слід вирішувати всі основні завдання фізичного виховання в рамках двох занять в тиждень [2, с. 13-15].

Змістовний аналіз фізичної культури свідчить про те, що вона, на відміну від інших видів культури, має невичерпні потенційні можливості щодо формування всебічно розвинутої особистості. Але, на жаль, ці можливості перетворюються на дійсність далеко не повністю. Перш за все, недостатньо діють такі чинники виявлення індивідуальної всебічності, як самореалізація, саморозвиток, творчість особистості, які пов'язані з задоволенням і формуванням духовних потреб і які є первинним поштовхом будь-якої діяльності. Це обмежує можливості фізкультурної діяльності, розвитком, перш за все, рухової активності. У той же час у фізичній культурі недостатньо реалізується її духовний потенціал, що пов'язаний із розвитком інтелектуальних, творчих, естетичних спрямованостей людини, із формуванням у неї особистісної фізичної культури.

Дана ситуація потребує глибокого переосмислення фізичної культури, розкриття її духовного, соціокультурного сенсу і реалізації його в практичній діяльності. З точки зору всебічного розвитку людських здібностей необхідно звернути увагу на сам зміст поняття «самореалізації», у який можна включити самовираження, саморозвиток, самовиховання, саморегуляцію, самоактуалізацію, самоконтроль, самооцінку, самопізнання, самовизначення, самосвідомість тощо, які пов'язані з засвоєнням і реалізацією цінностей фізичної культури. Саме це і передбачає всебічний розвиток людських можливостей і здібностей як мети.

На жаль, у сучасній культурологічній практиці все ще переважає однобічний підхід до предмету виховання - людини. Культурознавці акцентують увагу найчастіше на соціокультурному аспекті особистості та залишають без уваги її соматопсихологічний бік. А спеціалісти в галузі фізичної культури віддають перевагу соматопсихологічному аспекту. Тому теоретики-культурознавці не включають фізичну культуру в загальну культуру, а фахівці фізичної культури у своїй діяльності не завжди використовують розробки загальної теорії культури. І в обох випадках відбувається певний розрив цілісності й єдності людини, усіх її проявів, що негативно відображається на всебічності розвитку особистості.

У формуванні такої людини велике значення має якісний бік фізкультурної діяльності, де панує єднання ідеальної (духовної) і практичної (рухової) складових, пов'язаних з одухотворенням тілесності. Це потребує від педагога, який передає учням цінності фізичної культури, здібність направити

їх до саморозвитку, самовиховання, тобто до самореалізації і формування широкого кола позитивних потреб, оскільки потреби створюють особистість, а отже і культуру: „Потреби в фізкультурній діяльності виявляють високу цінність як для формування висококультурного молодого фахівця, так і для прогресивного росту загальної культури всього соціуму вцілому” [5, с. 15-18].

Сучасна система фізичного виховання студентської молоді є пріоритетною у формуванні фізичної культури як виду загальної культури молодої людини, здорового образу й спортивного стилю життєдіяльності майбутніх фахівців. Формування соціально активної особистості в гармонії з фізичним розвитком – важлива умова підготування випускника ВНЗ до професійної діяльності в суспільстві. Традиційний шлях освоєння цінностей фізичної культури із пріоритетом фізичної підготовки, спрямований на виконання уніфікованих програмних заходів нормативів, – це лише базис для формування всієї системи цінностей фізичної культури, які далеко не вичерпуються тільки фізичними кондиціями молодої людини і являють собою єдність у розвитку духовної й фізичної сфер. Однак такий підхід до фізичного виховання частіше декларується. На ділі, як доводить практика, фізичне виховання замкнено на руховій діяльності, фізична культура розглядається лише як спрямованість фізичного виховання на формування рухових навичок і розвиток фізичних якостей людини, тим самим істотно збіднюючи його можливості, що в остаточному підсумку приводить до розриву освіти і культури. Сам процес фізичного виховання втрачає культурний та моральний зміст. Емоційно-ціннісне відношення до фізкультурно-спортивної діяльності не формується спонтанно й не успадковується. Воно набувається особистістю в процесі самої діяльності й ефективно розвивається при освоєнні знань і нагромадження творчого досвіду, пов’язаного із проявом ініціативи й активності в істинно педагогічному процесі.

Формулювання цілей статті – обґрунтування підвищення культурологічної спрямованості фізичного виховання як умови виховання мотивації, інтересу до фізичної культури і стану власного здоров'я

Виклад основного матеріалу. Цікавість до матеріальних і духовних цінностей фізичної культури й до систематичних занять фізичною культурою представляється нами як наслідок, як один з інтегральних проявів складних процесів мотиваційної сфери. При цьому ми не розміщуємо поряд мотивацію й зацікавленість, а вважаємо мотивацію основою, джерелом, зацікавленість же – наслідком, проявом процесів, що відбуваються в ній. Зацікавленість виникає на основі первинної потреби студента в рухах, у нових враженнях, у новій інформації, при своєму розвитку може перерости в нову, вторинну (духовну) потребу – у фізичному вдосконаленні, на основі якої будуть виникати нові мотиви й інтереси.

У результаті теоретичних пошуків були визначені ще кілька концептуальних положень, які можуть бути основою приватних педагогічних концепцій виховання фізичної культури у студентів:

1. Мотивацію варто розрізнати як внутрішню й зовнішню стосовно студента; зацікавленість до систематичних занять фізичною культурою, до матеріальних і духовних цінностей фізичної культури як психологічна основа особистої фізичної культури студентів виховується лише в результаті внутрішньої мотивації.

2. Особисту фізичну культуру можна виховувати двома шляхами: впливаючи цілеспрямовано на окремі мотиви й на мотиваційну сферу й особистість студента в цілому. При цьому доцільно сполучення двох способів впливу на мотивацію: “зверху вниз” й “знизу нагору”. При першому способі студентам роз’яснюються суспільно й особисто значимі мотиви занять фізичною культурою (еталони, зразки мотивації). При другому способі студенти включаються в різні види фізкультурної діяльності, де відбувається надбання практичного досвіду морального ставлення до особистої фізичної культури, до занять фізичними вправами. Щоб визначити, якими мотивами керуються студенти (зовнішніми чи внутрішніми), потрібно надати їм реальну можливість займатися фізичними вправами за власною ініціативою, і якщо вони продовжують заняття — це значить, що в основі даної рухової діяльності лежать внутрішні мотиви, для педагогічної практики найбільш важливим є визначення засобів, методів і методик виховання мотивації студентів з метою виховання в них особистої фізичної культури.

Теоретичний аналіз дозволив визначити складові культури здоров’я, які необхідно сформувати в студентів ВНЗ, а саме: гуманістичні ціннісні орієнтації та ідеали, які дозволяють орієнтуватися особистості в широкому спектрі цінностей та формувати на цій основі відповідне ставлення до навколишнього світу; знання духовного, психічного та фізичного аспектів здоров’я людини; володіння оздоровчими технологіями для формування, збереження й зміцнення свого здоров’я. У процесі дослідження було встановлено, що найбільш доцільним у формуванні ціннісного ставлення до здоров’я як спробу формування фахової культури студентів є організація їхньої роботи як у навчально-виховному процесі з фізичного виховання, так і в позанавчальний час [4, с. 128-132].

Разом з тим, загальновідомо, що рівень фізичної культури людини визначається, перш за все, ступенем утвореної в даній сфері і, сформованої на його основі, усвідомленої потреби у використанні фізичних вправ з метою зміцнення свого здоров’я і всестороннього фізичного самоудосконалення.

Результати аналізу проблеми свідчать, що реальний шлях до вирішення цієї дійсно стратегічної проблеми існує, і він давно відомий – це озброєння учнів і

студентів необхідними знаннями і способами їх раціонального використання в процесі фізичного самоудосконалення, а також формування на базі цих знань переконань, мотиваційно-ціннісних орієнтації, тобто реальних фізичної культури особистості. Такий підхід знаходиться в повній відповідності не лише із завданнями освіти у сфері фізичної культури, але й системи загальної освіти, всієї освітньо-виховної системи суспільства [1, с. 236-238].

Разом з тим, спеціальні дослідження показують, що відсутність теоретичних знань по фізичній культурі знижує ефективність навчання і виховання, зменшує інтерес до занять фізичними вправами, заважає формуванню у студентів позитивного відношення і потреби в систематичних самостійних заняттях фізичними вправами, не сприяє переростанню учбового процесу в процес самоосвіти і самоудосконалення.

У зв'язку з цим актуальності набуває проблема підвищення освіти в області фізичної культури, як чинника, що зумовлює свідоме відношення до власного здоров'я, фізичної підготовленості, формування звичок здорового способу життя, впровадження в повсякденне життя учнівської молоді систематичних самостійних занять фізичними вправами. Вирішення цієї проблеми повинне бути актуалізоване на всіх вікових етапах розвитку особистості. Особливе значення це набуває в практиці фізичного виховання студентської молоді, де її успішне рішення повинне розглядатися як найважливіша умова, що забезпечує переростання учбової роботи по фізичній культурі в процес самоосвіти і самоудосконалення в області фізичної культури, тобто, досягнення головної мети освіти в галузі фізичної культури [3, с. 8-9].

Рішення цієї важливої і соціально значущої проблеми, повинно здійснюватися на основі інноваційних підходів до організації системи фізичного виховання студентської молоді. Лише визнання необхідності фундаменталізації фізичного виховання, підвищення його культурологічної спрямованості, успішне освоєння студентами інтелектуальних, комунікативних, інформаційних, емоційних, мобілізаційних та інших цінностей фізкультурної діяльності, може створити умови для вирішення протиріччя між рівнем накопичених знань з проблем становлення фізичної культури особистості, з одного боку, і сучасною практикою фізичного виховання – з іншого [4, с.131].

Зважаючи на специфіку учбової роботи студентів у вищій школі, підвищення вимог до їх самостійності і активності, необхідність індивідуалізації процесу навчання, ми вважаємо, що головним в освіті повинні бути не засвоєння готових знань і навичок, а оволодіння способами самоосвіти і самопізнання. Тому метою діяльності кафедр фізичного виховання повинні стати створення умов і формування у студентів навичок самоудосконалення на тлі виховання мотивації, інтересу до фізичної культури і стану власного здоров'я. Саме тому, вдосконалення учбового процесу з предмету «фізична культура» у вузі, на думку більшості авторів, повинно припускати планомірний

перехід від обов'язкових форм його ведення до процесу фізичного самоудосконалення студентів [5, с.17].

Висновки. Отже, у результаті опрацювання та аналізу теоретичних засад проблеми фахової культури, приходимо до висновку про складність, динамічність, багатогранність цього явища. Очевидно, що процес формування фахової культури має бути спрямований на розвиток загальнокультурних аспектів особистості фахівця та формування його професіоналізму, зокрема, на формування культури здоров'я.

Список використаних джерел

1. Артюшенко О.Ф. Формування мотивів фізичного самовдосконалення учнів середнього шкільного віку / О.Ф. Артюшенко, Л.А. Нечипоренко, А.О. Артюшенко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2012. – № 4. – С. 236–240.

2. Белявский В.С. Физкультура и спорт как необходимые педагогические условия формирования представлений о ценностном отношении к здоровью подрастающего поколения / В.С. Белявский // Вестник Владимирского юридического института. – 2014. – №1. – С 13-15.

3. Беров А.І. Мотивація школярів середньої та старшої школи до занять фізичною культурою / А.І. Беров // Матеріали VI Міжнародної електронної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Актуальні питання фізичної культури». – 20-24 квітня 2015 р. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович. – С. 8-9.

4. Бондар Т.С. Формування фізичної культури особистості підлітків у дозвіллевий час / Бондар Т.С. // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Випуск 3 К (44). – 2014. – С. 128-132.

5. Ходунова М.І. Самостійні заняття з фізичної культури у старших класах / М.І. Ходунова // Теорія і методика фізичного виховання. – 2011. – №10. – С. 15-18.

Гогоць В.Д.

ПОВЫШЕНИЕ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ КАК УСЛОВИЕ ВОСПИТАНИЯ МОТИВАЦИИ, ИНТЕРЕСА К ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ И СОСТОЯНИЮ СОБСТВЕННОГО ЗДОРОВЬЯ

Автор констатирует, современная система физического воспитания студенческой молодежи является приоритетной в формировании физической культуры как виду общей культуры молодого человека, здорового образа и спортивного стиля жизнедеятельности будущих специалистов.

Как доводит практика, физическое воспитание замкнуто на двигательной деятельности, физическая культура рассматривается лишь как направленность физического воспитания на формирование двигательных навыков и развитие физических качеств человека, тем самым существенно обедняя его возможности, что в окончательном итоге приводит к разрыву образования и культуры, сам процесс физического воспитания теряет культурное и моральное содержание.

Ключевые слова: культурологическая направленность, процесс физического воспитания, мотивация, интерес, студенческая молодежь.

Gogoc V.D.

AN INCREASE OF CULTUROLOGICALS ORIENTATION OF PHYSICAL EDUCATION AS CONDITION OF EDUCATION OF MOTIVATION, INTEREST IS TO THE PHYSICAL CULTURE AND STATE OF OWN HEALTH

The modern system of physical education of student young people is priority in forming of physical culture as to the type of general culture of young man, healthy appearance and sporting style of vital functions of future philologists. Forming of socially active personality in harmony with physical development – the condition of preparation of graduating student Institution of higher education is important to professional activity in society.

Traditional way of mastering of values of physical culture with priority of physical preparation, directed on implementation of compatible programmatic test norms, – it only base for forming of all of the system of values of physical culture, which far are not closed only the physical standards of young man and show by itself unity in development of spiritual and physical spheres.

As practice, physical education, leads to reserved on motive activity, a physical culture is examined only as an orientation of physical education on forming of motive skills and development of physical qualities of man, the same substantially impoverishing him possibility, that in a final result brings educations over and cultures to the break. The process of physical education loses cultural and moral maintenance.

Keywords: *culturologicals orientation, process of physical education, motivation, interest, student young people.*

Стаття надійшла до редакції 15.11.2017 р.

Розділ 3. Філологія

УДК 81'234

ПРО ВЛАСТИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО БУДІВЕЛЬНОГО ТЕРМІНА

Ю. І. Кузнецова,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка,

e-mail:yulia_france@ukr.net

У статті проаналізовано основні властивості французького будівельного терміна, такі , як його мотивованість, системність, нейтральність. Результати дослідження дають підставу характеризувати моносемічність терміна не як реальну, а ідеальну властивість, яка є бажаним критерієм при створенні нового спеціального слова. Її доцільно розглядати не як наявний факт, а лише як тенденцію розвитку терміносистеми. Французьким будівельним термінам притаманна полісемічність, яка не завжди знімається контекстом. У цьому виявляється головне протиріччя термінології між її системним характером та історичним формуванням.

Ключові слова: *будівельна термінологія, термін, мотивованість, системність, нейтральність, моносемічність, полісемічність.*

Постановка проблеми. Фіксація досягнень людської цивілізації, поява нових понять здійснюється за допомогою наукової термінології, проблеми якої викликають зацікавленість багатьох лінгвістів як у нашій країні, так і за її межами . Термінологія як складова частина загальнонаціональної мови, що несе на собі відбиток як історичного розвитку слова, так і розвитку науки і техніки, є дуже зручним шаром лексики для дослідження багатьох мовних процесів, які проходять тут з більшою інтенсивністю, ніж в побутовій лексиці і часто за менший проміжок часу.

Французька будівельна термінологія (БТ) становить цілісну термінологічну систему, яка є складовою частиною загальнонаціональної мови, розвивається за притаманними їй законами та нормами. Будівництво є однією з найдавніших сфер діяльності людини, в той же час лексика БТ недостатньо повно вивчена у романістиці як цілісна терміносистема. Дослідження природи і властивостей будівельного терміна вважаємо актуальним і важливим, оскільки

це сприятиме глибшому вивченню французької БТ як фахової метамови, дасть можливість виявити своєрідність спеціальної лексики, а також встановити загальнономовні тенденції термінотворення.

Головним джерелом формування будівельної термінології треба вважати загальнонародну мову. Отже, кожне слово реально чи потенційно є терміном [4]. Науково-технічна БТ виникає на основі народної ремісницької лексики, що існувала здавна. Процес її формування є дуже тривалим за часом і відноситься до джерел становлення мови, науки та техніки взагалі. Основна маса термінів з'явилася до XVII ст.

На розвиток та формування французької БТ вплинули як екстралінгвістичні фактори (стан національної науки, техніки, виробництва, освіти), так і інтралінгвістичні (рівень та тенденції розвитку мови в суспільстві, ступінь розвитку функціональних стилів). Своєрідність терміносистеми зумовлена кількістю базових національних термінів, мовних універсалій, запозичень, неологізмів, калькувань, інтернаціоналізмів, часовими межами надходження термінів і т. ін.

Вивчення складу окремої терміносистеми є важливим і передбачає виявлення специфічних властивостей спеціального терміна. Однією з провідних характеристик французького будівельного терміна є його мотивованість, але у французькій лінгвістиці існує теза, висунута С. Ульманом, про перевагу немотивованого слова у сучасній французькій мові [7].

Як було зазначено вище, загальноновживане слово може перейти до розряду термінів. Проте, з цього не слід робити висновок про переважно немотивований характер французьких будівельних термінів. Говорячи про немотивованість французького слова, С. Ульман [7] має на увазі положення про бідність французького словотвору, яке підтримують Ш. Баллі, Ж. Марузо [1; 6]. Будь-яке похідне слово мотивоване, оскільки має твірну основу (ТО), з якою воно пов'язане формально і семантично, і котра розкриває зміст похідного. Так, термін *barref* (1. брус; дотик; брусок; стержень; 2. арматурний стержень) ми можемо вважати немотивованим, оскільки його внутрішня форма не є зрозумілою для самих носіїв мови, але його похідні *barreau m* (1. брусок, стержень; 2. поперечина; 3. віконні ґрати), *barette f* (простінок; перебірка), *barrer* (огороджувати), *barrage m* (огороження; гребля), *barrière f* (1. бар'єр, огороження; 2. перебірка) позначаються мотивованістю, яку надає їм ТО *barr(e)*. До немотивованих належать запозичені терміни, такі як *building* (з англ.); *mirador* (з ісп.), *wagon* (з англ.), але похідні від запозичень, утворені за словотвірними моделями французької мови є мотивованими, зрозумілими мовцям-франкофонам:

	↗	<i>wagonnet m</i>
<i>wagon m</i>	®	<i>wagon-citerne m</i>

Похідні терміни та терміни, утворені шляхом семантичної еволюції вже існуючого в мові поняття, переважають і становлять близько 96%, отже, мотивованість є характерною для французької БТ.

Відповідність кожного будівельного терміна певному поняттю у царині будівництва свідчить про притаманну йому системність. Деякі дослідники вважають, що для терміна властива не лише внутрішня (в плані змісту), але і зовнішня (в плані вираження) системність, яка виявляється в його структурі. Це характерно для медичної або хімічної термінології, де суфікси відіграють роль систематизатора [2]. Треба зазначити, що зовнішня системність не є провідною рисою БТ, що пов'язане з історією формування цієї галузі, особливостями утворення системи її понять і відповідно системи термінів. Терміносистема будівництва не може вважатися достатньо упорядкованою. Це пояснюється, в деякій мірі, стихійністю її виникнення, впливом професійного просторіччя, наявністю різних наукових шкіл. БТ в якості терміносистеми слід віднести до терміносистем, що утворюються природно, а не свідомо. У ній відбивається головне протиріччя термінології між її системним характером та історичним формуванням.

Частину корпусу французької БТ становить термінологізована лексика, що виникла за рахунок розширення семантичного обсягу загальноживаної лексики. Утворення термінологічного значення, пов'язане з метафоризацією та переосмислюванням, супроводжується наявністю образності. Завдяки образу, закладеному в семантиці терміна, ми одержуємо певну інформацію про поняття, якому відповідає даний термін; інформацію, що спирається на відносини подібності за формою, функцією, місцем знаходження, якістю і т. ін. *LO soude* (лікоть/коліно труби) дає уявлення про його форму; *âge* (вік), *fatigue* (втома) про стан об'єкту. Наявність образності не свідчить про те, що будівельному терміну притаманна експресивність. Його функціонування в терміносистемі виключає будь-яку експресію і призводить до нейтралізації образності. Вважаємо, що під нейтральністю будівельного терміна слід розуміти його емоційну знебарвленість.

Інформація, що міститься в значенні наукового поняття, співвіднесеного з терміном, зосереджена в терміні у "конденсованому" вигляді. Однакову інформацію можна передати як аналітично у вигляді визначення, тотожного терміну, так і синтетично за допомогою самих термінів. Термін дозволяє передати зміст наукового поняття набагато стисліше, що свідчить про інформативність будівельного терміна. Французька БТ має в своєму складі загальноживані терміни та термінологізовані ЛО, що можуть входити до кількох терміносистем, тобто відповідність терміна лише одному поняттю існує лише в ідеалі.

Так, для терміна “cadre” можемо навести 10 значень: з будівельної справи (обв’язка, коробка, дверна рама), з гірничої (рама кріплення), металургії (опока), авіації (каркас, шпангоут), для терміна *plaque* 8 значень, які відносяться до радіосправи, електротехніки, фотографії, будівництві та ін. Подібні терміни розглядаються як полісемічні або омонімічні, залежно від точки зору конкретного дослідника, а Д. Жакобі взагалі піддає сумніву існування термінологічної моносемії, оскільки навіть там, де термін має основне загальноприйняте значення, необхідна означеність часто відсутня [5].

Неоднозначність заважає точному розумінню, а при перекладі вона може бути згубною. Складність перекладу підсилюється тим, що значення народжуються, деградує, вмирають, і перекладач може зустріти їх в будь-якому з цих станів. Моносемічність в межах однієї терміносистеми є також досить проблематичною. Наприклад, для будівельних термінів характерна наявність кількох значень, подібних за відтінком: *plastique* m – пластмаса, пластик; *rupture* f – 1. руйнування 2. тріщина; або розбіжних: *jet* m – 1. струмина, потік; 2. накінецьник, насадок.

На думку О.О. Реформатського, терміносистема є для терміна «термінологічним полем», яке визначає єдине можливе значення терміна [3].

Точність та однозначність вважаються невід’ємною властивістю упорядкованої термінології. До складу терміносистеми будівництва входить лексика таких спеціальностей, як будівництво промислових, цивільних, сільськогосподарських споруд, архітектура, водо- та газопостачання, будівельні машини та механізми, економіка будівництва, будівництво доріг, мостів, аеродромів, будівельна технологія та ін. Для того, щоб певна кількість термінів могла бути моносемічною та незалежною від контексту, термінологію кожної з цих галузей слід розглядати в межах окремої підсистеми. Так, термін *articulation* f (1. шарнірне з’єднання, шарнір; 2. архітектурне членування) стає моносемічним і незалежним від контексту в своєму другому значенні саме в підсистемі архітектурної термінології.

Значення терміна *aire* f (1. площа, поверхня; 2. зона, ділянка, сектор, майданчик; 3. прогін; відстань у світлі; 4. полотно мосту; 5. настил; безшовна підлога) як “полотно мосту” може бути зрозумілим лише в підсистемі термінології, пов’язаної з будівництвом мостів. Вважаємо, що контекст також відіграє певну роль, хоч на думку О.О. Реформатського терміни можуть жити також поза контекстом, якщо відомо, членами якої терміносистеми вони є: в той же час поняття «термінологічного поля» не завжди виключає полісемію термінів [3, с. 51]. Так, полісемічні терміни: *bâtiment* m (1. споруда, будівля, побудова; 2. будівництво); *mécanique* f (1. механіка; 2. механізм, машина; 3. механічне обладнання, механічний пристрій) навіть в межах підсистеми термінів однієї спеціальності можуть бути вірно витлумаченими (*bâtiment*–як

об'єкт будівництва або сам процес будівництва; *mécanique* – як наукова галузь чи пристрій) саме через умови контексту.

Наявність таких явищ, як полісемія, омонімія, синонімія в межах однієї терміносистеми або її підсистеми не дає можливості вирішити однозначно проблему моносемічності будівельного терміна і його незалежності від контексту, особливо якщо йдеться про переклад.

В цілому ж лінгвісти не виявляють принципової різниці між термінами та нейтральними словами з точним номінативним значенням, серед яких термін вирізняється тематично і за вживанням.

За рахунок наявності органічного зв'язку між словом і терміном з'являється полісемія терміна:

Полісемія терміна обмежена в кожному окремому слові за рахунок його спеціальної сфери вживання. Полісемія досить часто зустрічається в межах однієї терміносистеми (в БТ одне слово, як зазначено вище, має в середньому 3-4 значення). До того ж обмеження полісемії терміна в цьому випадку досягається не лише спеціальною сферою його вживання, а шляхом його синтаксичної сполучуваності. Так, *Pierre f* – камінь взагалі, як будівельний матеріал, а різновиди його: *Pierre à bâtir* – будівельний камінь; *Pierre détaillée* – тесаний камінь; *Pierre naturelle* – природний будівельний камінь. *Pieu m* – паля взагалі, а за матеріалами, із яких її виготовлено, розрізняємо: *Pieu en béton* – бетонна паля; *Pieu en bois* – дерев'яна паля; *Pieu en béton armé* – залізобетонна паля;

- за функцією, яку виконує: *Pieu porteur* – несуча паля;
- за методом установлення: *Pieu battu* – забивна паля; *Pieu foré* – бурова паля; *Pieu flottant* – висяча паля.

Один і той же термін може позначати різні поняття (*Repos m* – 1. міжповерхова сходишка, площадка; 2. поміст; 3. підпора), що спростовує положення про обов'язкову моносемічність терміна. Більше половини проаналізованої лексики (близько 52% від 4500 ЛО) складають терміни, полісемічні в межах БТ.

Тенденцію до полісемічності виявляють більш ранні за часом виникнення терміни, оскільки поняття, якому вони відповідають, зазнає тривалішої еволюції в процесі розвитку науки та виробництва. Так, *Bâti m* (похідне від *bâtir*, германського походження) має 4 значення: 1. рама, кістяк, каркас; 2. фундамент; 3. стояк, опора; 4. дверна коробка; *Construction f* (від *construire*, латинського походження) 4 значення: 1. будівництво, спорудження, зведення; 2. будівництво (будинки, територія); 3. конструкція, споруда, будівля, будинки; 4. конструювання, побудова.

Полісемія є також характерною рисою термінологізованої лексики. *LO corps* має 4 значення: 1. тіло; 2. речовина, матеріал; 3. елемент (конструкції); 4. корпус, кістяк, каркас; *témoïn* має 3 значення: 1. зразок, еталон; 2. керна; 3. маяк

(в земляних роботах); *résistance* позначає в будівництві 4 синонімічні поняття: опір, витривалість, стійкість, міцність.

Із давньої термінологічної лексики найбільш моносемічними взагалі або в межах певної терміносистеми є група термінів, що позначають назви будівельних матеріалів, речовин, порід: *verre*–скло; *eau*–вода; *Pierre*–камінь; *acier*–сталь; *marbre*– мармур; хоч деякі з термінів цього семантичного угруповання також не вільні від полісемії: *ciment* m – 1. цемент; 2. замазка; 3. клей.

Терміни, що виникли порівняно недавно, в тому числі за рахунок складання основ, еліпсу, калькування виявляють тенденцію до моносемічності і незалежності від контексту: *terlite* f –терліт; *béton* m–стальбетон; *bétonliège* m (*bétondeliège*) – корковий бетон; *gratte-ciel* m – хмарочос (калька з англ. *skyscraper*). До моносемічності схильні також запозичені терміни: *scraper* (англ.) – скрепер, *clinker* (англ.) – клінкер. В той же час терміни іншомовного походження можуть бути полісемічними, що пов'язано з їх полісемією у “рідній” мові (так, *bed-rock*– 1. скелястий ґрунт; 2. материкова порода, підстильна порода) або з розвитком лексичного значення запозиченого терміну в межах “чужої” терміносистеми: *sandwich*– (англ.) шаруватий; *sandwich* m – (франц.)

1. плита або панель з теплоізоляційним прошарком; 2. пакет арматурних пучків.

Подекуди сама словотвірна структура терміна здійснює вплив на його семантику і може як сприяти, так і перешкоджати виникненню полісемії. Серед афіксів, що сприяють виникненню полісемії, суфікси *-ion*, *-teur* (*-ateur*), *-age*, *-(e)ment*, *-ure*, префікси *re-*, *dé-*, *en-* (*em-*), та ін. Обмежують полісемію форманти *-oir*, *-esse*, *-is*, *-ien*, *entre-*, *contre-*, *sur-* і т.д.

Отже, моносемічність як характеристику будівельного терміна слід вважати бажаним критерієм при створенні нового спеціального слова, проте розглядати її доцільно не як наявний факт, а лише як тенденцію розвитку терміносистеми.

Список використаних джерел

1. Балли Ш. *Общая лингвистика и вопросы французского языка*: [На фр. яз.] / Ш. Балли. – М.: Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
2. Квитко И.С. *Термин в научном документе* / И.С. Квитко. – Львов: Высш. шк., 1976. – 135 с.
3. Реформатский А.А. *Что такое термин и терминология* / А.А. Реформатский // *Проблемы структурной лингвистики*. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – 224 с.
4. Русанівський В.М. *Структура лексичної і граматичної семантики* / В.М. Русанівський. – К.: Наукова думка, 1988. – 169 с.
5. Jacobi D. *Lexique et formulation intro discursive dans les documents de vulgarisation scientifique* / D. Jacobi // *Français scientifique et dictionnaire de langue*. – P.: ed. Didier, 1994. – P. 77 – 81.
6. Marouzeau J. *Notre langue* / J. Marouzeau. – P.: Libr. Delagrave, 1955. – 280 p.
7. Ullmann S. *Précis de sémantique française* / Ullmann S. – Bern: A. Francke, 1952. – 352 p.

Кузнецова Ю.И.

ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ФРАНЦУЗСКОГО СТРОИТЕЛЬНОГО ТЕРМИНА

В статье проведен анализ основных свойств французского строительного термина, таких, как его мотивированность, системность, нейтральность. Результаты исследования дают основание охарактеризовать моносемичность термина не как реальное, а идеальное свойство, которое желательно использовать в качестве критерия при создании нового специального слова. Моносемичность целесообразно рассматривать не как факт, а лишь как тенденцию развития терминосистемы. Французским строительным терминам присуща полисемичность, которая не всегда снимается контекстом. В этом проявляется главное противоречие между системным характером терминологии и ее историческим формированием. Результаты исследования показали, что наиболее склонны к полисемии давно возникшие термины и термины, относящиеся к т.н. терминологизированной лексике. Тенденция к однозначности присуща терминам – неологизмам и заимствованным терминологическим единицам.

Ключевые слова: *строительная терминология, термин, мотивированность, системность, нейтральность, моносемичность, полисемичность.*

Kuznetsova Yu. I.

ON THE PROPERTIES OF THE FRENCH CIVIL ENGINEERING TERMS

The article analyzes the main properties of the French civil engineering terms, such as their motivation, systemic character, neutrality. The results of the study show the high degree of French civil engineering terms motivation. One of the points of issue is monosemy and polysemy of special terms. The presence of such phenomena as polysemy, homonymy, synonymy within a single terminology or its subsystem does not make it possible to unambiguously solve the problem of the monosemy of civil engineering terms and their independence of the context.

The results of the research make it possible to characterize monosemicity of the term not as a real feature, but as an ideal property, which is desirable to be used as a criterion for creating a new special word. Monosemy can be considered not as a fact, but only as a tendency for the development of a terminological system. French civil engineering terms are characterized by their polysemy, which is not always removed by context. This is the main contradiction between the system character of terminology and its historical formation. French civil engineering terminology belongs to the systems of special lexics which were naturally formed. Its base vocabulary was mainly developed before the 17 th century. The results of the study

showed that the terms of the ancient origin and terms created by metaphore, metonymy or so-called functional transfer are more prone to polysemy.

The tendency to monosemy is appropriate to terms – neologisms, especially created by composition, linguistic calque, ellipsis and borrowed terms. Sometimes the word-formation structure of the term itself influences its semantics and can prevent the emergence of polysemy. Among the affixes that contribute to the occurrence of polysemy are suffixes -ion, -teur (-ateur), -age, - (e) ment, -ure, prefixes re-, dé-, en- (em-), etc. Polysemy is also limited by the affixes, such as -oir, -esse, -is, ien, entre-, contre-, sur-, etc.

Keywords: *civil engineering terminology, term, motivation, systemacity, neutrality, monosemy, polysemy.*

Стаття надійшла до редакції 15.11.2017 р.

UDC 81'255.2:6

FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN STUDENT'S AUDIENCE: THEORY AND PRACTICE

L.V. Saenko,

*Lecturer Foreign Philology and Translation Department Poltava National
Technical Yuri Kondratyuk University*

e-mail: saenko@gmail.com

Among the numerous forms and means of mastering a foreign language within the framework of university education, a certain place is given to the independent work of students. This article is devoted to teaching a foreign language to students. The object of the study is the educational process in a non-linguistic university, and its subject is the teaching of a foreign language as part of the linguistic preparation of students of non-linguistic directions. The role of teaching a foreign language in a university in modern conditions is considered, as well as the most relevant methodological and organizational aspects of this process. The main method of this study is the analysis of existing pedagogical practice, based on the author's observations and on his personal experience of teaching a foreign language at a university.

Keywords: *student's audience, language teaching, cognitive activity*

Introduction. *At the present time, the conversation about finding new pedagogical technologies, methods and means of teaching that would correspond to the updated content and standards of education is extremely relevant.*

In the university a special place is occupied by such forms of training, which ensure active participation in the occupations of each student, increase the knowledge and individual responsibility of students for the results of educational work. These tasks can be successfully solved with the help of pedagogical technologies.

Article purpose. The main goal of teaching foreign languages is the formation and development of the communicative culture of the student, teaching practical mastering of foreign languages. The task is to create conditions for the practical mastering of the language for each student, to choose such teaching methods that would allow each student to show his activity, his creativity, to activate the cognitive activity of the student in the process of teaching foreign languages.

Learning a foreign language is an effective means of socialization of the individual, the intellectual development of the student, the development of new standards for various forms of activity that are oriented toward world practice. Knowledge of foreign languages is necessary for continuing education and professional activities in a foreign environment. Mastering the linguistic knowledge and skills in the field of foreign languages will help the specialist to quickly adapt in a foreign environment and successfully carry out their professional functions.

Obtained in the process of studying a foreign language, regional knowledge broadens the general outlook, allows the student to better assess the materiality and social significance of his future profession.

In modern conditions, the establishment and strengthening of relationships, the overcoming of artificial barriers between peoples are impossible without a thorough and comprehensive study and knowledge of each other. Based on this, we can say that today the study of languages is the imperative of the times.

In recent years, particularly interesting is the study of a foreign language, including that of student youth. And this is quite understandable. Expanding contacts of the country with other countries in various fields open wide opportunities in practical use of a foreign language. They are connected, first of all, with the deepening of mutually beneficial trade, economic, cultural and scientific ties. An important role is played by the active use of a foreign language in the research work of students, undergraduates and doctoral students. Knowledge of a foreign language greatly expands the source of research, as it becomes possible to get acquainted with many materials and documents in the original language.

The formation of foreign language skills for students studying foreign languages, as well as reading skills, as the ability to work with literature in the specialty is the basic component of any information and scientific activity, is of particular importance.

In this connection, in the new conditions, the need for a balanced, scientific approach to the problem of teaching a foreign language in a student audience becomes particularly topical. First of all, you need to rethink the goals and objectives

of training, develop a methodology for creating programs, textbooks and teaching aids. The perception of a foreign language in a foreign-language audience encounters a number of difficulties. First of all, this is a completely different conceptual apparatus, essentially different from other languages. Secondly, it makes you as carefully and cautiously as possible how to pronounce this or that word, since the translation and designation on the letter depend on it.

In addition to these difficulties, it is necessary to master a completely different way of expressing one's thoughts. The grammatical structure of a foreign language differs significantly from that of other languages. If an interpreter from the European language can synchronously translate the speaker's speech in parts, then the translator from the eastern language must necessarily listen to the thought to the end, since all the definitions precede the determined word. All these difficulties can be overcome only if there is a scientifically sound methodology for teaching a foreign language. In our opinion, the task of introducing modern teaching technology, which provides the most effective ways of forming the linguistic and communicative competence of students, should come to the fore. Teachers of practical foreign language set their goal to teach the language as a means of communication, which means the development of students' skills in all types of speech activity: speaking, listening, reading and writing [1].

Creative search presupposes the transition of effort into perseverance, into enthusiasm, into a keen interest in the matter. This quality in itself can be developed, but the subject that a person can get carried away with is always individual, selective. Work on the pronunciation of a foreign language, the development of skills for smooth, informative speech requires considerable efforts, both for students and for the teacher. As practice shows, the skills of monologic speech and conversation in the dialogue mode are formed rather slowly. As weaknesses of speech in a foreign language, one can call syntactic simplicity, chaotic expression of thoughts, inconsistency in their presentation. In this connection, the task of understanding the text and speech, and then expressing thoughts in a foreign language, is brought to the forefront. In a foreign language, all this is based on a detailed and comprehensive knowledge of the system of its service words, which in the structure of the sentence are clear guidelines that help to correctly understand the meaning of the proposal.

It is a common mistake of many students to translate sentences, linking words only in meaning. However, it is possible to get to the meaning of the sentence only taking into account all the data: the structure of the sentence as a whole, the type of the predicate, the presence and arrangement of service words. The means, stimulating this activity, are speech games, search tasks. Many exercises in a foreign language should be linked to the communicative needs of students, aimed at awakening interest in cognitive activity.

For these purposes, the following tasks should be widely used:

To recite or write down in your own words the text (answer questions, compose abstracts, annotations, abstracts).

Analyze the text (its idea, the type of text, its composition, grammatical constructions, lexical features). Read or retell the text with an expression, taking into account the intonation of each sentence, the stress in each word. Transform the proposed text (express your opinion, expand, supplement at your own discretion, continue it). Such forms of tasks cause in students and improve the result. Learning a foreign language should be comprehensive, ensuring the coverage of all elements of the language. Only in this case it is possible to speak about its effectiveness [2]. At the initial stage, a deep and comprehensive study of the sound composition, intonation of a foreign language, grammar, and foreign writing is necessary. In the future, it is necessary to ensure the acquisition of oral speech and reading skills. In order to consolidate the lexico-grammatical material and the progressive development of oral speech skills, attention should also be paid to the work with tape exercises.

Practical and theoretical training in a foreign language, received by students in the first stage of training, is the basis on which the specialization begins at the second stage of training. The special scientific and theoretical preparation of students in the second stage of education is organically linked with their practical language training, with the invitation of native speakers of the given language. At this stage, the study of terms is an integral part of the overall process of mastering a foreign language. Knowledge of the terminology of the future specialty in a foreign language is professionally significant, from it to a certain extent depends the depth and degree of mastering the language. At the same time, it means that in the future, in their practical everyday activities, learning a foreign language will have to face the need to use terms in their speech. During the training, students are attached to the scientific style of foreign speech, gradually mastering the special terminology, skills and written professional speech. This process is not carried out in a short time, but occurs during a long study and development of a foreign language. In the beginning, you get acquainted with the scientific style of a foreign language. In order to obtain more information, in addition to textbooks and teaching aids, articles from scientific journals and various types of dictionaries are recommended for this purpose. The study of terms of the future specialty in a foreign language is carried out when working on educational texts. Recognizing the term, isolating it from the structure of the text, defining its boundaries are the main goals of the stage of mastering terms that determine the nature of assignments and exercises [3].

A student who learns a foreign language should be able not only to read literature in the language in his specialty, but be able to transfer the information received in writing in the form of a translation, abstract or annotation, and also briefly generalize it orally. As practice shows, it is the text on the specialty that allows you to analyze language phenomena and professionally interpret them, to

identify common and specific signs in the meaning and use of linguistic units, to distinguish right use from incorrect, to analyze mistakes, and to systematize linguistic material. It is important that the text contained material for the analysis of linguistic phenomena, taught stylistic norms in terms of history and the current state of the foreign language. The scientific style of a foreign language is characterized by the accuracy of concepts, the clarity of formulations, the orderliness of the presentation.

Terminological vocabulary in a foreign language is a word expressing special concepts. These words are designed to accurately identify the objects, processes and phenomena related to a particular part (area) of scientific knowledge, to a specific branch of science.

At this stage, students become acquainted with the main provisions of the general theory of translation, necessary for mastering the practice of translation and lexical problems of translation. The following topics are highlighted in the lexical problems of translation: finding the semantic correspondence between the multivalued words of foreign and native languages; translation of phraseological units; translation of terms and proper names, neologisms and borrowed words. The volume of reading foreign periodicals (newspapers and magazines), listening to tape recordings, home reading increases. Particular attention is paid to the automation of all skills, including the skills of conducting a purposeful conversation in a specific situation for all lexical and semantic purposes, the skills of intuitive understanding of the read text and the listened message, translation and abstracting [4].

Among the numerous forms and means of mastering a foreign language within the framework of university education, a certain place is given to the independent work of students. It consists in writing an abstract on one of the proposed topics with the mandatory use of both academic and scientific literature on the practical course of a foreign language, reading, translation and linguistic analysis of excerpts from written sources. Independent work of students is carried out by the teacher's guidance in the form of individual and group consultations and supervised in special classes (protection of abstracts, discussions on topical problems of the development of a foreign language, literature, theater and cinema).

The condition for the success of mastering a foreign language is the presence of feedback; sent from the student to the teacher information on the performance of tasks at each stage of training. At the same time, control issues should be closely related to the purpose, content and stage of training. The current control over the assimilation of the material to be activated is carried out in the form of written and verbal tests after the completion of appropriate grammatical and lexical-semantic topics. The forms of such verification are determined by the teacher depending on the specifics of the aspect, the stage of training and its division. Control is the

feedback that contains information about the degree of mastering the material, the need for adjustments and changes in the learning of a foreign language.

Thus, the study of a foreign language presupposes a sufficiently high level of motivation for students' personal activity, their awareness of the need to study this particular language, and a clear understanding of the difficulties they will face in the learning process [5].

A large number of students are aware of the need to know foreign languages for the successful implementation of their professional, creative, sociocultural aspirations. The process of teaching foreign languages acquires a functional focus and includes the formation of foreign-language communicative competences.

References

1. Bramble W. J. Organizational and cost structures for distance and online learning / W. J. Bramble, S. Panda // Economics of distance and online learning. Theory, practice, and research / W. J. Bramble, S. Panda (eds.). – New York : Routledge, 2008. – P. 1–12.

2. Chaves C. A. On-line course curricula and interactional strategies: The foundations and extensions to adult e-learning communities [Электронный ресурс] / С. А. Chaves // European Journal of Open, Distance and E-learning. – Date of publication online 2009.02.09. – Режим доступа: http://www.eurodl.org/materials/contrib/2009/Christopher_Chaves.pdf

3. Björk E., E-learning for all / E. Björk, S. Ottosson & S. Thorsteinsdottir. – Stockholm, Sweden : Swedish Institute, 2008.

4. International Review of Research in Open and Distance Learning. – 2002 –April. – ISSN: 1492-3831.

5. Löfström E. From strategic planning to meaningful learning: diverse perspectives on the development of web-based teaching and learning in higher education / E. Löfström, A. Nevgi // British Journal of Educational Technology. – 2007. – No. 38(2). – P. 312–324.

Саенко Л.В.

ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТА: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Среди многочисленных форм и средств овладения иностранным языком в рамках университетского образования определенное место отводится самостоятельной работе студентов. Данная статья посвящена преподаванию иностранного языка студентам. Объектом исследования является образовательный процесс в неязыковом вузе, а его предметом – обучение иностранному языку как часть лингвистической подготовки студентов неязыковых направлений. Рассмотрена роль обучения иностранному языку в вузе в современных условиях, а также наиболее актуальные методические и организационные аспекты данного процесса. Основным методом данного исследования является анализ сложившейся

педагогической практики, основанный на наблюдениях автора и на его личном опыте преподавания иностранного языка в вузе.

Ключевые слова: *студенческая аудитория, преподавание языков, познавательная деятельность*

Саєнко Л.В.

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Серед численних форм й засобів оволодіння іноземною мовою в рамках університетської освіти певне місце відводиться самостійній роботі студентів. Дана стаття присвячена викладання іноземної мови студентам. Об'єктом дослідження є освітній процес в немовних ВНЗ, а його предметом - навчання іноземної мови як частина лінгвістичної підготовки студентів немовних напрямів. Розглянуто роль навчання іноземної мови у ВНЗ в сучасних умовах, а також найбільш актуальні методичні та організаційні аспекти даного процесу. Основним методом даного дослідження є аналіз ситуації, що педагогічної практики, заснований на спостереженнях автора і на його особистому досвіді викладання іноземної мови у ВНЗ.

Ключові слова: *студентська аудиторія, викладання мов, пізнавальна діяльність.*

Стаття надійшла до редакції 22.11.2017 р.

УДК 81'42

THE NATURE OF IDENTITY IN DISCOURSE ANALYSIS

A. V. Koshlata,

*lecturer of foreign philology and translation department
in Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University,
e-mail: alla.koshlata@gmail.com*

«Identity» is a keyword of contemporary society and a central focus of social psychological theorizing and research. Social cognition and symbolic interaction, two of the prevailing perspectives in sociological social psychology, provide the theoretical underpinnings of traditional understandings of identity. Identity is rapidly becoming a buzzword to which academics of all sorts gladly refer. This has led to fascinating new insights in the study of human behavior and social interaction.

Baggioni & Kasbarian begin by distinguishing two types of identity, namely the personal and the collective.

They name 'identification' as the process linking the former to the latter. In the majority of discourse analytical studies this collective identity is privileged, mainly under the name of 'social identity'. This is thus a first problematic point in contemporary studies of the notion of identity: on the one hand we have an acquired scientific insight into the multiplicity of identity, but on the other hand we often seem to be stuck with a sort of cognitive inability to imagine this multiplicity. A second well-known observation in the field is the constructed nature of identity. In accordance with the linguistic turn that has marked the poststructuralist evolution in philosophy and social science; we have gained the insight that identity is not some sort of independently existing reality outside the individual, but that it is actively constructed by this individual. Before developing this key issue, we have to acknowledge that the terminology used in relation to it is sometimes rather confusing, and this paper – by lack of extended conceptual elaboration - does not escape from this either. Following also Davies and Harré's principle, identity is thus more than just the representation of some 'real world' group membership, it is its very constitution. We could say that there is no such thing as an external group membership or category to which identity would relate in a merely indexical way. The construction of identity is interpreted as an attribution of value or meaning to pre-existing environmental elements. The series of confusions cited above show that there is still a large degree of vagueness as to what or how many social realities are precisely constructed and whether there are still sorts of categories that exist independently outside discourse.

Key words: "identity"; language personality; discourse; "social identity"; linguistics; collective identity; principle.

«Identity» is a keyword of contemporary society and a central focus of social psychological theorizing and research. At earlier historical moments, identity was not so much an issue; when societies were more stable, identity was to a great extent assigned, rather than selected or adopted. In current times, however, the concept of identity carries the full weight of the need for a sense of who one is, together with an often overwhelming pace of change in surrounding social contexts — changes in the groups and networks in which people and their identities are embedded and in the societal structures and practices in which those networks are themselves embedded. Social cognition and symbolic interaction, two of the prevailing perspectives in sociological social psychology, provide the theoretical underpinnings of traditional understandings of identity. In the past several decades, the concept of identity has been taken up more broadly, both within sociology and in other disciplines. In this essay, I review key questions and recent research on identity in social cognition and

symbolic interaction, then take up key themes of current social psychological work on identity: identity and social inequalities particularly as expressed in race and ethnicity, gender, sexuality, and other systems of social stratification; research on how these multiple identities intersect; identities based on locational indicators such as geography, place, cyberspace; questions of the (in)stability of identities; and the politicization of identities.

In the last decades the focus on identity in social sciences has increased enormously. Discourse analysis has not missed out on this trend. Identity is rapidly becoming a buzzword to which academics of all sorts gladly refer. This has led to fascinating new insights in the study of human behavior and social interaction. Unfortunately its sudden rise has also brought with it a series of vague assertions and disturbing inconsistencies. In this paper I want to briefly address a few of these difficulties, submitting some theoretical texts to a critical discourse analysis of their own.

Before going deeper into detail concerning the various issues surrounding identity, we will first take a look at the definition of the concept. When searching for the basic dictionary definition, we find the following one in the third edition of the Oxford English Dictionary: 'The sameness of a person or thing at all times or in all circumstances; the condition or fact that a person or thing is itself and not something else; individuality, personality' (online version). When reduced to even more basic wordings, we can quote Paulin Djité who writes that 'identity is the everyday word for people's sense of who they are' [6, p.6]. It is this 'sense of who they are' that can be taken as a starting point to refine the definition of the concept. Baggioni & Kasbarian begin by distinguishing two types of identity, namely the personal and the collective. They name 'identification' as the process linking the former to the latter.

We see that in the majority of discourse analytical studies this collective identity is privileged, mainly under the name of 'social identity'. Social identity is then, as in Duszak's definition, 'that part of an individual's self-concept that came from knowledge of his/her membership in a social group, together with emotional significance attached to it' [7, p. 2]. The element of membership to a group is also salient in Kroskrity's definition: 'Identity is defined as the linguistic construction of membership in one or more social groups or categories' [11, p.111].

When rephrasing Djité's basic definition, we could thus state that identity is in many cases interpreted as 'people's sense of what, who or where they belong to'. This 'sense' turns into a more active concept when identity is seen as the product of an act of self-definition. By a process of individuation people define themselves as belonging to certain entities. This act in its turn leads to the generation of a notion of 'otherness' or as Tajfel & Forgas put it: 'We are what we are because they are not what we are' [13, p.124].

It is this self-definition together with the social aspect of identity which in my opinion counter Geschiere & Meyer's critique on the notion of identity. In referring

to Rouse, the authors state that the sudden popularity of the notion of identity in social sciences is a mere reflection of the specific interests of Western research, with its capitalist discourse emphasizing private ownership, thus suggesting that every individual has to 'own' an identity. When we look at the two aspects of identity described above, we note however that identity is not simply an interesting theoretical notion imposed upon people. First, the general interest in social identity simply matches the observation of a universal human need to belong to or be member of a group. And secondly the aspect of self-definition makes clear that identity is very often an instrument of agency and a source of meaning for the actors themselves. Identity is thus the concept used in social science to describe a certain sense of belonging, reflecting people's need to define themselves and others.

After this first introduction into the definition of this central and popular notion, we can now have a closer look at the common observations researchers have made on it. A first thing the majority of scientists agree upon is the polyvalence or multiplicity of identity. Identity cannot be seen as a monolithic entity to which individuals do or do not correspond. As Duszak expresses it very rightly, identity rather constitutes a continuum of 'ingroupness' to 'outgroupness' in which every person can take on different positions. Beside this possibility of gradation, each individual has the capability of combining several identities. As Davies & Harré put it, 'the positions created for oneself and the other are not part of a linear non-contradictory autobiography' [5, p. 49].

Furthermore, when we look at the micro-level of conversations, identities can shift in the course of one conversation according to the different story lines that are taken up. Kroskrity, naming this potential the 'repertoires of identity', makes the useful remark that this multiplicity is not a particular characteristic of modern nor of urban life, as suggested by several academics. Individuals belonging to pre-modern societies, or to rural communities, (had) have to face these multiple identity choices too. In this respect authors such as Anthony Giddens unrealistically hang on to an ideal of some coherent identity when they claim that modernity brings with it a disturbing multiplication of identities. Indeed Giddens states that modernity involves for the individual 'dilemmas which, on one level or another, have to be resolved in order to preserve a coherent narrative of self-identity' [9, p. 188].

The author presents this coherence as characteristic of 'pre-modern' contexts. He goes even as far as to name the identities constructed by the individual in different contexts 'pseudo-selves' in contrast with a 'true self' [9, p. 191]. We see here that Giddens takes the multiplicity of identities as a deviant phenomenon and starts out from an idealized notion of a unified, non influenced, 'true' identity. This is actually the kind of attitude that Davies and Harré mention when they explain that multiple identities are often experienced by human beings as problematic, given the 'social/grammatical construction of the personas a unitary knowable identity' [5, p.

59]. We can observe this idea of unity also in the dictionary definition given at the beginning of this article.

This is thus a first problematic point in contemporary studies of the notion of identity: on the one hand we have an acquired scientific insight into the multiplicity of identity, but on the other hand we often seem to be stuck with a sort of cognitive inability to imagine this multiplicity. The many studies that fall back on a notion of unity and our everyday representations of identity testify to this. Geschiere & Meyer rightly interpret this as an obsessive wish to fix and to clarify, a human reaction to the rather awkward reality of multiplicity. It is our responsibility to remain conscious of this human need to simplify, closely taking care we don't let it slip into our research.

A second well-known observation in the field is the constructed nature of identity. In accordance with the linguistic turn that has marked the poststructuralist evolution in philosophy and social science, we have gained the insight that identity is not some sort of independently existing reality outside the individual, but that it is actively constructed by this individual. Before developing this key issue, we have to acknowledge that the terminology used in relation to it is sometimes rather confusing, and this paper – by lack of extended conceptual elaboration – does not escape from this either. I thus admit that I have not taken the effort to unambiguously define such concepts as 'the individual', 'the subject', 'the self', 'social realities' or 'group membership'. However I do think this first rough exploration of the issue can already point in the direction of some difficulties in need of attention. In this new perception of identity offered by poststructuralism, language and discourse play an important role? If we look at Kroskrity's definition again, we note that he considers identity as the 'linguistic construction' of group membership [12, p.111].

It is language that gives us the tools to construct and reshape our identities. In their positioning theory, Davies & Harré claim that the self is constituted through processes of social interaction. As a consequence, they say, 'who one is is always an open question with a shifting answer' [5, p. 46].

According to the authors, poststructuralism thus, in ascribing a central role to the constitutive power of discourse, aligns with narratology. They resume their stance as the adoption of an 'immanentist' view in opposition with 'transcendentalism': social realities are not pre-existing outside language but are on the contrary immanent to it [5, p. 44]. This parallels what Hall calls the 'anti-essentialist' or 'deconstructive' critique of the concept of identity [10, p.1].

According to Hall this deconstructionist movement however brings with it a problematic aspect, namely the fact that it does not replace the concepts it has rejected by 'truer' ones. It only puts the criticised concepts 'under erasure'. This leads Hall to conclude that 'there is nothing to do but to continue to think with them' [10, p.1]. It is this continuation of working with the problematic concept of identity that causes dissatisfaction in reading many discourse analytical studies dealing with

identity. However correct and meaningful the new finding may be, we get the impression that many discourse studies don't go any further than the mere recognition of it. It is as if the observation that identity is constructed has become a mantra that is in no need of further investigation or questioning. The mantra is even so vaguely expressed that many confusions and contradictions arise. We can note this in the following examples. If we take a closer look at Kroskrity's text on identity, we see that he starts off by defining the notions of 'identity' and 'group membership or category', indicating that the former is the construction of the latter by linguistic means: 'Identity is defined as the linguistic construction of membership in one or more social groups or categories' [12, p. 111].

Given the form A is the construction of B of this definition, we should conclude that we are dealing here with two constructed realities. Leaving aside the difficult question of what is then the specific relationship between the two notions (could identity be seen as the somewhat more final result of the constructive action begun in category?), I will choose to interpret this definition in the light of the new poststructuralist theory. Following also Davies and Harré's principle, identity is thus more than just the representation of some 'real world' group membership, it is its very constitution. We could say that there is no such thing as an external group membership or category to which identity would relate in a merely indexical way. Taking the essence of this theory as a starting point, we can now subject Kroskrity's text itself to a discourse analytical examination. We note that in some cases Kroskrity rightly reflects this new insight in his wordings: he writes about identities that are 'established' or 'communicatively produced' [12, p. 112].

But in more cases he does not hold on to the theory, using terms that suggest a merely indexical relation between linguistic utterances and some sort of externally existing identities: he states that identities are 'displayed', 'performed' or 'communicated' through language. All these terms seem to suppose a pre-existing identity, in which language only has the remaining function of 'showing' this identity. This observation is confirmed by the sentence in which Kroskrity talks about the 'importance of language as an identity indicator [12, p. 112].

The body of the text is thus not at all consistent with the premises presented at the beginning. Kroskrity does not hold on to his definition on the constructed nature of identity. We find this same lack of consistency in Bauman's article on language and identity. Bauman also begins his text by stating clearly that identity is a linguistic construct. He tries to emphasize the individual's agency by introducing the notion of 'performance', saying that linguistic performances are the loci in which identity is constructed. Nevertheless, Bauman continues to talk about 'performative display' [3, p.3], thus suggesting an external reality which is only 'displayed' or represented through performance. Another key word he uses is the term 'indexical', again doing harm to the hypothesis that identity is entirely constructed. When we

look at some less evident examples, we find that even Davies and Harré's foundational text presents some of these confusing terminologies. In describing the consecutive steps in the process of identity construction, they cite the following:

1. Learning the categories which include some people and exclude others, e.g. male/female, father/daughter;

2. Participating in the various discursive practices through which meanings are allocated to those categories. These include the story lines through which different subject positions are elaborated [5, p.47].

What is confusing here is that the consecutive steps 'learning the categories' and 'meanings are allocated' seem to suggest that the construction of identity is an allocation of meaning to pre-existing categories. We suppose of course that this is not what the authors have intended to say and that the pre-existence of the categories is only true from the perspective of the individual, the categories still being constructed by former discursive practices from a collective point of view. Once again the construction of identity is interpreted as an attribution of value or meaning to pre-existing environmental elements. The series of confusions cited above show that there is still a large degree of vagueness as to what or how many social realities are precisely constructed and whether there are still sorts of categories that exist independently outside discourse. These are very difficult questions of pre-existence and of presupposition. Hall touches this question when he writes about the problematic relationship between 'the individual' and 'the subject'. He identifies a problem of presupposition in Foucault's theory: By neglecting to analyze how the social positions of individuals interact with the construction of certain 'empty' discursive subject positions, Foucault reinscribes an antinomy between subject positions and the individuals who occupy them. Thus his archaeology provides a critical, but one-dimensional, formal account of the subject of discourse. Discursive subject positions become a priori categories which individuals seem to occupy in an unproblematic fashion. [10, p.10].

When subject positions become a priori categories, we are back at the very beginning of the whole poststructuralist debate. Some studies seem to resolve this problem by accepting the existence of external identity categories. This is for example the case in Androutsopoulos and Georgakopoulou's study on the construction of youth identities, in which they state that the identities constructed in discourse are limited to micro-categories. Beside these, there are still external macro-categories that exist outside discourse: 'linguistic resources and activity types are shown to bring about, index or be shaped by certain macro-categories (i.e. larger, extra-situational or exogenous categories)' [1, p. 80].

Hausendorf & Kesselheim make a very interesting contribution by – maybe unintentionally - establishing a distinction between 'socially effective' and 'socially ineffective' categories: It is the merit of (critical) discourse analysis to have focused

on the discursive expression of social comparison and to have stressed that social categories and the differences among them have to be communicated if they shall become socially effective [11, p. 267].

We see that the authors can be subjected to the same critique as the ones cited before, by their writing about 'discursive expression' and 'communication' instead of 'construction'. But what is interesting here is that they establish a sort of in-between theory: social categories can pre-exist discourse, but only in a socially ineffective, non functioning, we could say somewhat latent way. They only come to full existence, functioning and socially effective, when they are in a way 'made operational' in discourse.

Conclusion. The few difficulties in identity research I have pointed out here have in common that they result from a lack of consistency with one or more theoretical premises. The most striking case is the one concerning the constructed nature of identity. Without wanting to introduce a final solution to this complex debate, my discussion is an attempt to prevent current research from leaning back in too comfortable a position. We as researchers of identity construction should try to be consistent with the merits of poststructuralist theory, pushing it to its limits and trying to explore the many interesting aspects of it. If we take the evolution of the linguistic turn in social science seriously, we should be careful in continuing to use such notions as 'category' as if they were pre-existing. If we don't, we should make the effort to accurately define where we draw the limits of the theory.

Adding to this, a second critique goes beyond the theoretical debate on the constructed nature of identity and makes requirements on the actual elaboration of the research. As Castells puts it: 'It is easy to agree on the fact that, from a sociological perspective, all identities are constructed. Indeed too little an amount of all identity studies investigates these issues. This statement should motivate us to go as far as possible in trying to show how exactly, by which actors and with which objectives identity construction takes place.'

References

1. Androutsopoulos, Jannis K. & Alexandra Georgakopoulou. (2003). Discourse constructions of youth identities: Introduction. In: J.K. Androutsopoulos & A. Georgakopoulou (eds.), Discourse constructions of youth identities. Amsterdam: Benjamins, pp. 1-25.
2. Baggioni, Daniel & J.-M. Kasbarian. (1996). La production de l'identité dans les situations de francophonie en contact. In: D. de Robillard & M. Beniamino (eds.), Le français dans l'espace francophone. Paris: Honoré Champion Editeur, pp. 855-869.
3. Bauman, Richard. (2000). Language, identity, performance. *Pragmatics* 10(1).1-5.
4. Castells, Manuel. 2001. The power of identity. Oxford: Blackwell.
5. Davies, Bronwyn & Rom Harré. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20(1).43- 63.

6. Djité, Paulin G. (2006). Shifts in linguistic identities in a global world. *Language Problems & Language Planning* 30(1).pp.1-20.
7. Duszak, Anna. (2002). Us and others: an introduction. In: A. Duszak (ed.), *Us and Others. Social identities across languages, discourses and cultures*. Amsterdam: Benjamins, pp. 1-28.
8. Geschiere, Peter & Birgit Meyer.(1998). *Globalization and Identity: dialectics of flow and closure*. Introduction. *Development and change* 29.601-615.
9. Giddens, Anthony.(1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in late modern age*. Cambridge: Polity Press.
10. Hall, Stuart. (1996). Introduction: who needs 'identity'? In: S. Hall & P. Du Gay (eds.), *Questions of cultural identity*. London: Sage, pp. 1-17.
11. Hausendorf, Heiko & Wolfgang Kesselheim. (2002). The communicative construction of group relationships: a basic mechanism of social categorization. In:A. Duszak (ed.), *Us and Others. Social identities across languages, discourses and cultures*. Amsterdam: Benjamins, pp. 265-289.
12. Kroskrity, Paul V. (1999). Identity. *Journal of linguistic anthropology* 9(1-2).111-114.
13. Pavlenko, Aneta & Adrian Blackledge.(2004). Introduction: New theoretical approaches to the study of negotiation of identities in multilingual contexts. In: A. Pavlenko & A. Blackledge (eds.), *Negotiation of Identities in Multilingual Contexts, Multilingual Matters*. Clevedon, pp. 1-33.
14. Tajfel, Henri & Joseph P. Forgas. (1981). Social categorization: Cognitions, values, and groups. In: J.P. Forgas (ed.), *Social cognition: Perspectives on everyday understanding*, Academic Press, New York, pp. 113–140.

Кошлата А.В.

«ІДЕНТИЧНІСТЬ» У ДИСКУРСІ

У статті розглядається поняття «ідентичність» мовної особистості в дискурсі. Термін "ідентичність" є ключовим словом сучасного суспільства та основним поняттям соціально-психологічної теорії та наукових досліджень. Соціальне пізнання та символічна взаємодія, дві з переважних перспектив у соціальній психології, що забезпечують теоретичну основу традиційного розуміння особистості. Ідентичність швидко стає популярним словом, до якого охоче вказують вчені різного роду. Це призвело до захоплюючої нової думки у вивченні поведінки людини та соціальної взаємодії. Вивчаються теорії різних дослідників щодо визначення поняття «ідентичність».

Ключові слова: «ідентичність»; мовна особистість; дискурс; «соціальна ідентичність»; лінгвістика; колективна ідентичність; принцип.

Кошлата А.В.

«ИДЕНТИЧНОСТЬ» В ДИСКУРСЕ

В статье рассматривается понятие «идентичность» языковой личности в дискурсе. Термин "идентичность" является ключевым словом

современного общества и основным понятием социально-психологической теории и научных исследований. Социальное познание и символическое взаимодействие, две из преимущественных перспектив в социальной психологии, обеспечивающих теоретическую основу традиционного понимания личности. Идентичность быстро становится популярным словом, к которому охотно указывают ученые разного рода. Это привело к захватывающей новой мысли в изучении поведения человека и социального взаимодействия. Изучаются теории различных исследователей по определению понятия «идентичность».

Ключевые слова: «идентичность»; языковая личность; дискурс; «социальная идентичность»; лингвистика; коллективная идентичность; принцип.

УДК 378.147+111

CONTENT AND AUTHENTICITY IN ESP LEARNING

M.V. Moslalenko,

*teacher of foreign philology and translation department
Poltava National Technical Yuriy Kondratyuk University;*

L.V. Sayenko,

*teacher of foreign philology and translation department
Poltava National Technical Yuriy Kondratyuk University*

This paper examines the various and problematic definitions of the term 'authenticity' with regards to ESP learning. Using questionnaires, teaching journals and in-class group interviews with students from a variety of different ESP courses, this paper outlines a small-scale study to examine ESP students' own perceptions of authenticity within language teaching and the relationship between content and authenticity. It also examines the students' learning aims in an attempt to establish whether there was any preference in terms of content knowledge or language acquisition. Results indicated that the students likewise held both content and language to be equally important.

Content was also found to be the most important aspect in defining authenticity. It can be interfered that students share the idea that authenticity in ESP is seen as a defining aspect of the approach. This was also supported by qualitative data collected from the students, During the interviews students reported finding it hard to distinguish between content and authenticity, perhaps because the two ones

were interrelated, Further, content was seen as a focal point on which to pin meaning, making the acquisition of the language easier. Students as future specialists advocated more authentic and content-driven approach to language learning.

Keywords: *ESP; authenticity; content; motivation; learning objectives; real tasks*

Introduction. The term authenticity is used frequently within the burgeoning literature on ESP practice and research, often being described as a central component to the core of ESP methodology. A search for the term ‘authentic’ revealed 119 results, meaning authenticity appears on average 1.5 times per issue. Although the importance of authenticity within ESP methodology and practice can be established as an integral and in many ways defining aspect, the definition of authenticity itself remains elusive. This paper establishes some of the issues around mainstream definitions of authenticity, the use of the term ‘authenticity’ within the ESP literature.

Problem statement. Considering theoretical developments there is a need to study the nature of authenticity within ESP in order to gain a better insight into ESP learners` perception of authenticity..

Analysis of recent research sources and publications. Authenticity may refer to either the texts or materials being used for learning, the tasks set by the teacher to facilitate interactions, or the language used by the actual target language (TL) community.

Authenticity has been an important aspect in language teaching for many decades. The term ‘authentic’ is often used to describe language learning materials which were not originally designed for that purpose [4]. Therefore authentic materials were usually thought to be texts or samples of language from the target culture which were not designed for learning purposes. This definition is problematic because it depends to some extent on preconceived notions of culture. This definition is no longer adequate in today’s society where many cultures ‘continually influence each other`[7] in a state of constant interaction and overlap. Authenticity has also been associated with language produced by ‘native speakers’, however, with many nations having adopted a second language as an official language (in many cases, English), this definition fails to reflect the way English is being used around the world. The ‘native speaker’ definition, i.e. that authenticity reflects how L1 speakers use the language, has also lost a lot of ground under the influence of the World English movement, with now more L2 speakers than L1 speakers [3]. Further, these ‘native speaker’ grounded definitions are problematic for ESP methodology, not just because many of the teachers are L2 speakers [2] but also due to the nature of ESP instruction.

Gilmore [4] has identified eight interrelated definitions of authenticity from the last three decades of language teaching literature. These were: the language produced by native speakers for native speakers in a particular language community; the language produced by a real speaker/writer for a real audience, conveying a real message; the qualities bestowed on a text by the receiver, in that it is not seen as something inherent in a text itself, but are imparted on it by the reader/listener; the interaction between students and teachers and is a 'personal process of engagement; the types of task chosen; the social situation of the classroom; assessment; culture and the ability to behave or think like a target language group in order to be recognized and validated by them.

Gilmore asks whether the term ought to be abandoned completely as it faces the danger of being 'too elusive to be useful' [3]; however, he decides rather to limit the definition to 'objectifiable criteria.' For this reason, Gilmore adopts Morrow's definition, which states that authenticity is 'real language produced by a real speaker or writer for a real audience and designed to convey a real message' [4]. While certainly being more useful than the 'native speaker' definition, as Gilmore points out, the term 'real' opens the concept up so wide as to potentially include classroom discourse and even interlanguage exchanges between speakers. This leads Gilmore to call for a focus on learning aims 'rather than chasing our tails in pointless debate over authenticity versus contrivance' [4], a useful realignment of the focus. It was for this reason that the present study incorporated students' learning aims into the research questions. The appropriate definition of authentic tasks is a task carried out in the classroom that has all the characteristics of a real-life task carried out outside the classroom, i.e. it is done for a purpose unrelated to language learning, and language is used purely to get the task done.

Setting objects. The main object of the article is to analyze the nature of authenticity for ESP practitioners and students in order to gain a better insight into ESP learners' perception of authenticity and its relationship to classroom content and ESP-based instruction.

Basic material and results. Authenticity within ESP is more directly associated with purpose, with reasons for engagement. The authentic texts used in a ESP classroom are not merely collections of vocabulary and grammar taken out of one context and placed into another for language learning. The study was based around a mixed methods approach, intended to collect both qualitative and quantitative data. Data was collected from students at Poltava National Technical Yuriy Kondratyuk University on eight ESP courses: Architecture and Building, Culture and Arts, Tourism and Administration, Civil Engineering, Agricultural Building Engineering, Urban Engineering and Services, Water Supply and Sanitation and Oil and Gas Mining. The following questionnaire was used during the study:

1. How do ESP students define authenticity?

2. What contributes most to the definition of authenticity?
3. What part does content play in defining authenticity?
4. How are learning aims connected to authenticity?
5. What is the students' perception of the role of content in ESP classroom?
6. What are the students' main priorities in terms of learning aims – content knowledge or language proficiency?

All questionnaires were anonymous and participants were optional.

The participants are shown in the table 1.

Table 1. Participants

<i>Specialty</i>	<i>Number of participants</i>
Tourism and Administration	15
Civil Engineering	14
Oil and Gas Mining	16
Architecture and Building	11
Culture and Arts	8
Agricultural Building Engineering	11
Urban Engineering and Services	9
Water Supply and Sanitation	8

The student indicated that content was central to the definition. When asked to choose only one option, 48% of respondents selected content as the main contributing factor to authenticity (see Table 2). This fact demonstrates that, although in terms of aims for the class language and content were lose in importance, with language knowledge being slightly more prelevant, in terms of what the students thought made the class authentic, content was reported as the most important factor.

Table 2. What contributes most to authenticity?

<i>language</i>	<i>Content</i>	<i>Materials</i>	<i>Tasks</i>	<i>Other</i>
24%	48%	13%	13%	2%

It can be interfered that students share the idea that authenticity in ESP is seen as a defining aspect of the approach. This was also supported by qualitative data collected from the students, During the interviews students reported finding it hard to distinguish between content and authenticity, perhaps because the two ones were interrelated, Further, content was seen as a focal point on which to pin meaning, making the acquisition of the language easier. Three of the students made comments about how content-driven classes using authentic material allowed for a more dynamic classroom experience, possibly implying a safer learning environment where scaffolding would be prevalent. Five of the students did make it clear that

authentic language might be more linguistically complex. Three students indicated that in lower proficiency classes, authentic content might be more challenging, and at times students advocated contrived or grammar text book style input in order to reach a higher proficiency.

Conclusions. Summing up, it can be determined that there have been found some interesting findings which can be used to further stress the importance of authenticity in ESP. Students are as keen to learn about content areas as they are to improve their language skills. They are also interested in learning study skills, which perhaps indicates a disposition towards developing greater autonomy. The fact that content was the most important aspect in defining authenticity implies that ESP, through 'authenticity of purpose' delivers a greater sense of engagement to the students and allows opportunities for language focus to arise organically in the classroom situation. This can be defined as authentic communication in the sense that language acquisition arises from language being used as a tool to support other learning.

Although the ESP students in this study marginally favoured linguistic competence over content knowledge, it was established that content was almost as important in both the students' choice of course and learning aims. The content is determining in defining the nature of the students' relationship with authenticity. It was the content that held the initial interest for the students and gave them something on which to focus and, in many ways, provided a frame around which language practice could be scaffold. In this way, authentic content was central to their language learning experience. Content and purpose formulated the most important aspects of authenticity for ESP learners.

References

1. Coyle D. Content and Language Integrated Learning / David Coyle. - Cambridge University Press, 2006. – 345 p.
2. Dörnyei Z. Research Methods in Applied Linguistics / Ziehlán Dörnyei. - Oxford University Press, 2007. – 438 p.
3. Gilmour L. Collins English dictionary and thesaurus / Lorna Gilmour. – Collins, 2006. – 979 p.
4. Gilmore M. Authentic materials and authenticity in foreign language learning/ Michael Gilmore. - Collins, 2004. – 118 p.
5. Graddol D. 1997, The Future of English? British Council, London.
6. Little D. Learning Foreign Languages From Authentic Texts: Theory and Practice. Authentic in association with ESP / David Little. Oxford, 1989.- 435 p.
7. Mehisto P. Excellence in Bilingual Education: A Guide for School Principals / Paula Mehisto. Cambridge University Press, 2008, 298 p.
8. Morrow K. Authentic texts and ESP/ Modern English Publications. – London, 1977.- 287 p.

9. Peacock M. L. Language journal articles : The effect of authentic materials on the motivation of EFL learners / Peacock M.L, Stoller F.L. // English for Specific Purposes. – 2013. – Volume 23, Issue 1. – P. 54–62.

10. Pavlenko A. Poststructuralist approaches to the study of social factors in second language learning and use / Alexander Pavlenko. - Multilingual Matters Clevedon, 2002.- 242 p.

11. Stoller F. L. Chemistry journal articles : An interdisciplinary approach to move analysis with pedagogical aims / Fredricka L. Stoller, Marin S. Robinson // English for Specific Purposes. – 2013. – Volume 12, Issue 1. – P. 36–42.

12. Vygotsky L.S. Thought and Language / Lev Vygotsky. MIT Press, 2003. – 279 p.

13. Widdowson H.G. Aspects of Language Teaching / Harrold Widdowson.- Oxford University Press, - 1997.

М.В. Москаленко, Л.В. Саєнко

КОНТЕНТ І АВТЕНТИЧНІСТЬ У НАВЧАННІ ESP

У статті розглядаються проблемні визначення терміну "автентичність" стосовно вивчення ESP. Використовуючи анкети та групові інтерв'ю у класі з різними курсами ESP, ця стаття окреслює дослідження, яке вивчають власні уявлення про автентичність студентів ESP під час вивчення мови та співвідношення вмісту та автентичності. Вона також досліджує цілі навчання студентів у спробі з'ясувати, чи існують будь-які переваги з точки зору володіння мовою. Результати показали, що студенти вважали важливим як контент, так і мову. Контент також виявився найважливішим аспектом визначення автентичності. Студенти як майбутні спеціалісти в своїй галузі висловлювалися за більш автентичний та змістовний підхід до вивчення мови. Результати дослідження можуть бути використані викладачами при роботі автентичних завдань студентів різних спеціальностей, усвідомлюючи ключові принципи контенту занять.

Ключові слова: ESP; автентичність; контент; мотивація; цілі навчання; справжні завдання

Москаленко М.В., Л.В. Саєнко

КОНТЕНТ И АУТЕНТИЧНОСТЬ В ОБУЧЕНИИ ESP

В данной статье рассматриваются различные и проблематичные определения термина «подлинность» в отношении обучения ESP. Используя вопросники и групповые интервью с учащимися из разных курсов ESP, в этом документе описывается исследование для изучения собственных восприятий учеников ESP в отношении языкового обучения и взаимосвязи между содержанием и аутентичностью. В нем также рассматриваются цели обучения учащихся в попытке установить, были ли какие-либо предпочтения с точки зрения содержания знаний или приобретения языка. Результаты

показали, что для студентов одинаково важны как содержание, так и язык. Контент также был признан наиболее важным аспектом определения подлинности. Студенты, как будущие специалисты, высказались за более аутентичный и ориентированный на контент подход к изучению языка. Результаты исследования могут быть использованы при разработке аутентичных заданий для студентов разных специальностей.

Ключевые слова: ESP, аутентичность, содержание, мотивация, цели обучения, аутентичные задачи.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2017 р.

UDC 378.016:811.111

THE ROLE OF THE ESP TEACHER

Н.Г. Танько,

старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка,
e-mail: tanaliss48@gmail.com;

Я.В. Гнатенко,

старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка,
e-mail: gnatenko_yana@mail.ru

This article aims to explore the differences and similarities in the roles of English for specific purposes (ESP) and English for general purposes (EGP) teachers. It also highlights the implications of these differences and similarities for English language teaching (ELT), course materials and classroom practices. The review of previous studies reveals that EGP focuses on general English language abilities of students whereas ESP focuses on specific skills and needs of learners based on a detailed analysis of learners' professional/academic needs. This distinction has important implications for ESP teachers.

The ESP practitioner has to be aware of the fact that using a foreign language for workplace or study purposes requires not only linguistic proficiency and knowledge but also knowledge of work –related and disciplinary concepts. Another challenge for the ESP practitioner is the use of technology in class, a valuable tool for helping with traditional forms of teaching and for creating new forms of communicating. Thus, the ESP practitioner has many things in common with the

teacher of general English: he has to be familiar with linguistic development and teaching theories, he has to be aware of contemporary ideas related to his position and role and he has to become familiar with the new technologies that can be used to improve his methodology. However, his role is more complex than that of a General English teacher.

The ESP teacher not only teaches but also provides materials, designs a syllabus, collaborates with subject specialists, conducts research and evaluates the course and the students. The ESP teacher is to be aware of the course objectives; have a sound understanding of the course content and be flexible with the learners. A professional ESP teacher must be able to switch from one professional field to another without being obliged to spend months on getting started. He/she simply brings the necessary tools, frameworks and principles of course design to apply them to new material. The teacher's role is also to organize the class, to be aware of the class objectives, to have a good understanding of the course content, as well as to be flexible and willing to cooperate with learners and have at least some interest in the disciplines he/she is teaching.

Keywords: *teacher roles, teacher development, practitioner, challenge, effectiveness, methodology, training, assessment.*

Introduction. English for Specific Purposes (ESP) can be defined as the teaching and learning of English for a particular domain, largely motivated by such factors as: the introduction of governmental mass education programs with English as the first and sometimes only foreign language; the need of English as a common medium of communication; access to scientific and technical literature etc. [7, p. 3].

Nowadays ESP include various areas such as English for occupational purposes (EOP); English for academic purposes (EAP), English for vocational purposes (EVP), English for business purposes (EBP), English for medical purposes (EMP), English for legal purposes (ELP) and English for sociocultural purposes (ESCP).

According to Dudley-Evans and St. John, ESP has sometimes abandoned the currents of ELT but it has always been concerned with practical issues such as needs analysis, text analysis and task-based activities tailored to prepare the learners for their study or communication at work place [2, p. 42].

They distinguish between three characteristics of ESP courses:

1) Authentic materials which is possible since the learners' level for ESP classes should be intermediate and advanced, the students being encouraged to conduct research by using all sorts of resources, including the Internet.

2) Purpose-related orientation based on simulation of communicative tasks (for example: conference preparation, preparation of papers, reading, note taking, listening and writing).

3) Self-direction(meaning that the ESP attempts at turning learners into users and encouraging students to have some autonomy and leaving them a certain degree of freedom to decide what, when and how they will study.

Statement of the problem. ELT can broadly be divided into ESP and EGP [10, p. 11]. ESP is assumed to be more focused, practical and object-oriented as compared to EGP [2, p. 32]. It is interested in investigating the needs of the learners, preparing teaching materials, and devising appropriate teaching methodologies. Owing to these special roles, an ESP teacher is termed as “practitioner” and holds a different position than an EGP teacher.

The differences of context and purposes of instruction assign distinctive roles to ESP and EGP teachers. The ESP teachers perform a variety of roles like that of collaborator, researcher, course designer and material developer along with conventional role as a teacher. That is why an ESP teacher has to be well-trained in professional skills and flexible in approach in order to cope with the specific needs of his/her students. In an ESP context, the target situation demands a teacher to tailor his/her instruction to specific rather than general purposes.

The article will explore the topic as following. First, it will present the review of the literature about some theoretical and practical similarities and differences between ESP and EGP. Secondly, it will highlight the specific roles of an ESP teacher/practitioner in comparison with those of an EGP teacher. Finally, it will present the implications of the comparison of these roles.

Literature Review. A working definition of ESP can be that it is a comprehensive term which refers to the teaching of English to those students who learn the language for a particular work or study-related reason. ESP has always focused on needs analysis, text analysis and the training of learners to communicate effectively in the tasks prescribed by their academic or professional situation [2, p. 15]. ESP can broadly be divided into two main kinds: English for Occupational/Vocational/Professional Purposes (EOP/EVP/EPP) and English for Academic Purposes (EAP)[6, p. 4].

English for General Purposes (EGP) is called TENOR- the teaching of English for No Obvious Reason [6, p. 4]. The title applies to those English language learning contexts where learners have no easily recognizable reason to learn the language. EGP generally refers to the English language education at school levels where the students are made familiar with the structural/grammatical elements of English language to pass the exams [10, p. 14].

The main material. ESP can be viewed as a special and specific edition of EGP that incorporates practical linguistic skills to enable students for the successful performance of professional tasks. However, EGP provides basic knowledge and skills of English language at a school level where the occupational/professional and higher educational orientations of the students are not defined properly. The main

goal of introducing ESP in various non-native /international settings is to equip learners with necessary English language skills to face their practical situation communication challenges in their future careers. As Holmes suggests that ESP should help students to acquire necessary language skills to utilize their knowledge by combining work-related skills with personality development and socio-cultural knowledge [5, p. 62].

According to Widdowson, the distinction between ESP and EGP lies in the way we define and implement the learning purpose [1, p. 130]. While ESP is objective-oriented learning where the specification of objective corresponds to the aim – the training operation – which deals with the development of restricted competence, EGP, on the other hand, is aim-oriented which does not equate the specification of objective to aim – an educational operation – dealing with the development of general capacity. While the primary role of an ESP teacher is to design a syllabus based on realistic goals and evaluating students' performance through the evaluation of relevant language skills, the EGP teacher does not necessarily set the goals and objectives of the programme. Therefore, an ESP teacher is basically involved in a training operation equipping the learners with a restricted competence to cope with defined tasks, an EGP teacher, on the contrary, is involved in an educational operation equipping learners with a general capacity to cope with undefined eventualities in future.

The specificity of ESP courses demands a teacher to adopt a different role and teaching strategy to transfer knowledge to his students. First of all, he/she has to identify learners' needs that will, in fact, determine the method, material and the level of language teaching [10, p. 11]. So, it can be inferred that an ESP practitioner is almost a teacher of General English unless he understands and focuses upon the special needs of his/her students. However, it is likely that specific linguistic knowledge and skills may be relevant and useful to more than one subject or profession [5, p. 73]. For example, skills required for communicative competence for different occupations may be similar.

It is not easy to ascertain a teacher's role in a general or particular context because it is not static. It keeps on changing owing to the differences in syllabi, courses and teaching contexts [6, p. 45]. This very fact guides us to understand various roles of EGP and ESP teachers. If an ESP and an EGP teacher are not the same, then the question is what differences are between them. Hutchinson and Waters, while referring to ESP and EGP, answer this question very briefly that theoretically speaking there is no distinction; however, there are many differences in practice [10, p. 10]. There is no single, ideal role description for an ESP teacher because there is a huge variety of ESP courses and contexts. However, Dudley-Evans & St. John have identified some specific roles of an ESP practitioner as a teacher, course designer and material provider, collaborator, researcher and evaluator [2, p.

55]. These special roles make an ESP practitioner less similar to the teacher of General English. Flexibility is assumed to be a secret of success for an ESP teacher. It is, in fact, a personal quality which transforms an EGP teacher into an ESP practitioner and helps him/her to instruct successfully various groups of students, even at a very short notice.

The ESP practitioner is a teacher first, so he must possess the qualities of a good general language teacher along with the specific qualities desired for his own field. The methodology of ESP teaching may not differ radically from that of General English [2, p. 13]. But keeping in mind the specificity of ESP in the strict sense, it is assumed that the role and methodology of a practitioner varies from that of EGP teacher. An ESP teacher is not the primary knower of the carrier content of the material.

The reason is obvious because ESP includes the specific knowledge of the target situation, field of knowledge or profession but a teacher is usually trained in language skills only. That is why learners may know more about teaching material or content than teacher. A skilled teacher can channelize students' knowledge to bring forth effective communication strategies in the class. The teacher in these situations becomes a consultant who prepares a classroom strategy with the help of students to meet their desired learning goals.

In certain ESP contexts, e.g. English for Academic Purposes (EAP), English for Occupational Purposes (EOP) and Business English, the teacher assumes the role of a mentor who offers one-to-one advice to students. This kind of special attention has proved to be more helpful to students in achieving their communication skills and linguistic accuracy [2, p. 23]. In an EGP context, a teacher is usually the fountain of the content knowledge. He asserts his authority in the class and seldom serves as a mentor or consultant of his students.

ESP practitioners are expected to devise courses and provide materials to their students. These courses and materials should be in line with different needs and contexts of the learners. Usually, it is very hard to find appropriate textbooks that respond to most of linguistic and communicative needs of students in a certain context. That's why an ESP teacher has to prepare his own teaching materials. He/she either collects materials from various sources or writes his/her own when the desirable is not available [7, p. 41]. But the job of an ESP teacher does not end here; he/she has to assess the efficacy of those materials during and after the course. In comparison, an EGP teacher follows the prescribed syllabus and teaches published textbooks recommended for different levels by the school authorities. He/she even adheres to the teaching methodology recommended in the book or advised by the authorities.

As ESP practitioners work in various academic and professional genres, they need to have knowledge of their students' specialism to plan courses and teaching materials. Practically speaking, a teacher cannot master specific requirements of all

the disciplines, he is asked to teach. In such a situation, the collaboration with the subject specialists of the specific disciplines is advised [2, p. 83]. This kind of collaboration may be of various kinds; simple cooperation, specific collaboration and the fullest collaboration. In cooperation, an ESP teacher with the help of subject specialist knows about the subject syllabus and the professional responsibilities of his/her students. The specific collaboration involves some extended cooperation between ESP teacher and the subject specialist. The latter provide the former an access to the actual content of the subject course which can be used in classroom activities. A subject specialist may assess the teaching materials prepared by the ESP teacher in certain situations. In the fullest cooperation, the subject specialist and ESP practitioner teach the class together. It is known as team-teaching. This kind of collaboration is not needed in an EGP context.

An ESP practitioner is also supposed to have an interest in research methods that can be helpful in performing various tasks like need analysis, course designing and material selection. This role is much needed in the field of EAP where volumes of research have been published already [2, p. 24]. In order to get benefit from this research, a teacher should have aptitude and skill for the research. While assessing the needs, teachers must go beyond the cursory analysis of students' desired skills. They should make a comprehensive view of learners' identified skills and the relevant texts. In the field of EGP, there is no such research because the same traditional grammatical structures are being taught till now.

An ESP practitioner not only evaluates the linguistic knowledge and skills of students but also the courses and materials he himself devised. Discussion with the students and their on-going needs analysis can be very helpful to know the compatibility between course and materials taught and students' identified learning priorities. An EGP teacher also performs this role to a certain extent as he is also involved in the evaluation of his/her students.

Generally speaking, the spread of ESP has also influenced English language teaching. At present, many ELT teachers analyze the needs of their students to make their programmes more effective [7, p. 41]. So it may be suggested to the educational leaders and policy makers that conditions must be created to encourage research culture among ELT teachers. In this regard, teachers should conduct action research that would help them to analyze the efficacy of their specific language courses and the methodology applied for them.

In the light of afore-mentioned literature, it seems that an ESP practitioner has to perform more roles as compared to an EGP teacher. Therefore, special training courses must be arranged and set as a prerequisite for entry into ESP teaching.

There has been a significant change in the domain of teacher-learner relationship under the impact of differences in the roles of ESP and EGP teachers. ESP teaching is more student-centered as compared to EGP. In an ESP

classroom, a teacher will find older students than EGP ones. Sometimes, even students are more knowledgeable about subject content than teacher himself. Teachers should avoid asserting absolute authority in such situations and try to adopt an informal style of teaching to encourage students' participation in the classroom activities. So ESP teachers are suggested to be flexible in their classroom practices even during the lesson [6, p. 52].

Conclusions. The comparative roles of an ESP and EGP teachers highlighted through the above literature makes it amply clear that though there are some common grounds for both the teachers in their respective classes, still the ESP teachers have a number of responsibilities which make their job more demanding. The ESP teacher or practitioner while performing the traditional role like an EGP teacher has to become a material designer, an organizer, a counselor, a facilitator and researcher at the same time. The diversity of their roles needs to be highly reflected in the practices carried out in their classes for the attainment of their teaching objectives. As compared to EGP teachers, ESP practitioners have to show more flexibility in their approaches because of ever-changing teaching situations and autonomous students in ESP contexts. Both EGP and ESP teachers should be skilful and trained to produce fruitful results in their fields. But it can safely be assumed that ESP teachers must be given special training in the required skills like need analysis and material designing to enable them to meet the specific needs and high expectations of their students.

References

1. Ajideh, P. (2009). Autonomous Learning and Metacognitive Strategies in ESP Class. *Journal of English Language Teaching*, Volume 2, No.1, pp.161 – 168.
2. Dudley-Evans, T. & ST. Johns, M. J. (1998) *Developments in English for Specific Purposes*, Cambridge, Cambridge University Press.
3. Ewer, J.R. (1983) *Teacher Training for EST: Problems and Methods*, *ESP Journal*, vol.2, 1, pp.9-31.
4. Graves, Kathleen. *Teachers as course developers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
5. Holme, R. (1996) *ESP Ideas*, Edinburgh Gate, Longman Group UK Limited. Hutchinson, T. & Waters, A. (1987) *English for Specific Purpose, A Learning Centred Approach*, Cambridge, Cambridge University Press.
6. Jordan, R. R. (1997) *English for academic purposes: A guide and resource book for teachers*, New York, Cambridge University Press.
7. Kennedy, C. & Bolitho, R. (1984) *English for Specific Purposes*, Macmillan, London.
8. Little John, A. (1997) *Making good tasks better*. *English Teaching Professional*.
9. Mc Donough, J. (1988) *ESP: Teaching the Teachers*, *Language Training*, vol.9, 3, pp. 1-9.
10. Tom Hutchinson & Alan Waters. *English for Specific Purposes*. – Cambridge University Press, 2006. – P. 9–15.

Танько Н.Г., Гнатенко Я.В.

РОЛЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ

В статье рассматривается природа английского для специальных целей и анализируется ряд спорных вопросов, касающихся профессиональной компетенции ESP преподавателя. Акцентируется внимание на ключевых отличиях между ESP преподавателем и преподавателем общего английского языка. Исследование показывает, что преподаватель EGP фокусируется на общих способностях студентов в английском языке, в то время как ESP преподаватель фокусируется на конкретных навыках и потребностях обучающихся на основе детального анализа профессиональных/академических знаний студентов. Это различие имеет важные последствия для преподавателей ESP. Помимо роли преподавателя языка, практик ESP должен взять на себя определенные особые роли: дизайнера курса, поставщика материалов, участника коллективной работы, исследователя и эксперта по оцениванию работы студентов.

Ключевые слова: роли преподавателей, развитие учителей, практик, вызов, эффективность, методология, обучение, оценка.

Танько Н.Г., Гнатенко Я.В.

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

У статті розглядається природа англійської мови для спеціальних цілей(ESP) і аналізується низка спірних питань, що стосуються професійної компетенції ESP викладача. Акцентується увага на ключових відмінностях між викладачем мови для спеціальних цілей і викладачем загальної англійської мови(EGP). Дослідження показує, що викладач EGP фокусується на загальних здібностях студентів в англійській мові, в той час як ESP викладач фокусується на конкретних навичках і потребах студентів на основі детального аналізу їх професійних академічних знань. Ця відмінність має важливі наслідки для викладачів ESP. Крім ролі викладача мови, практик ESP повинен взяти на себе певні особливі ролі дизайнера курсу, постачальника матеріалів, учасника колективної роботи, дослідника і експерта з оцінювання роботи студентів.

Ключові слова: роль учителя, розвиток педагога, практичний фахівець, виклик, ефективність, навчання, оцінка.

УВІЧЛИВІСТЬ ЯК МОВНА КАТЕГОРІЯ

А. П. Болотнікова,

викладач кафедри іноземної філології та перекладу

ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка

e-mail: a.p.bolotnikova@gmail.com

У статті здійснено аналіз увічливості як складної системи комунікативних стратегій, спрямованих на досягнення гармонійного, ефективного та безконфліктного спілкування, що регулятором комунікативної поведінки інтерактантів. Ці стратегії визначають вибір засобів вербальної й невербальної комунікації. Унаслідок чітко окреслених методів і прийомів пізнання об'єкта з погляду теорії мовної комунікації й прагмалінгвістики зреалізовано спробу описати увічливість як мовну категорію на основі структури комунікативного акту. Звернено увагу на наукові розвідки, що слугують концептуальною базою для комплексного, ґрунтовного вивчення мовної маніфестації ввічливості та особливостей реалізації її стратегій. Автор доводить, що вживання вербальних засобів вираження ввічливості детерміноване прагматичними параметрами: хто говорить, кому, з якою метою, як саме, за яких умов та з яким ефектом? Тому релевантною для аналізу функціонування мовних індикаторів є характеристика комунікантів, їхніх інтенцій, вербалізація комунікативних стратегій і тактик, сфери вживання та перлокутивного ефекту.

Ключові слова: *увічливість; категорія ввічливості; комунікативний акт; мовні індикатори; комунікативні стратегії; комунікативні тактики.*

Постановка проблеми. Рівень увічливого спілкування часто впливає на поведінку співрозмовників більше, ніж предметний зміст мовлення. Мета ввічливої поведінки – переконати партнера в позитивному ставленні до нього й викликати таку ж зворотну реакцію. На персональному рівні зворотна реакція повинна бути особистісною, на соціальному рівні – формальною. Н. І. Формановская постулює: «увічливість – це абстрагована від конкретних людей етична категорія, яка отримала відображення й у мові, що, звичайно, варто вивчати лінгвістиці» [13, с. 77].

Комунікація як вид людської діяльності включена в суспільні стосунки. Обираючи мовні засоби ввічливого спілкування, адресант ураховує правила й норми культури спілкування, тобто оформлення ввічливого висловлення відбувається відповідно до етичних норм, які регулюють мовленнєву поведінку

носіїв конкретної лінгвокультурної спільноти. Ретельний та точний науковий опис окремої мови не обходиться без граматичних та лексичних правил, які стосуються диференціації співрозмовників з погляду їхнього суспільного статусу, статі та віку. З'ясування ролі цих правил у загальному описі мови репрезентує складну лінгвістичну проблему. Увічливість як мовна категорія неодноразово привертала увагу дослідників [1; 2; 6; 7; 8; 15; 16; 17].

Лінгвістичний опис увічливості є складовим елементом будь-яких аспектів її вивчення, хоча до цього часу домінуючим залишається поведінковий підхід. Більшість учених розглядає мовну увічливість як демонстрування поваги до адресата з боку мовця, увічливість вважають моральною якістю комунікантів, які дотримуються зовнішніх проявів гречного спілкування (формальна увічливість) і внутрішніх (добррозичливість, люб'язність, щирість) [11; 13; 14; 15].

Н. М. Журавльова наголошує, що «сукупність зовнішніх та внутрішніх проявів дозволяє мовній увічливості бути важливим регулятором спілкування» [6, с. 9]. Мовна увічливість є важливою з погляду прагматики й граматики будь-якої мови, тому що це одна з центральних категорій лінгвістичної прагматики, яка демонструє стосунки між комунікативними партнерами. Про увічливість ідеться, коли у процесі стилістичного варіювання перевага надається тому висловленню, яке в більше враховує адресата й репрезентує повагу до нього. Це поняття визначається такими основним параметрами: соціальна природа, компетенція співрозмовників, дотримання прийнятих правил гри, нещирість, вербалізація [6, с. 33–34]. Репрезентація увічливості в українській мові має особливий інтерес, через те що майже не враховується можливість репрезентації суспільних взаємин між комунікантами за допомогою граматичних засобів, а якщо на це й указують, то фрагментарно [4; 5; 6; 9; 12 та ін.]. Невивченість теоретичних і практичних питань вербальних засобів вираження увічливості в україністиці посвідчує потребу в їхньому доопрацюванні.

Дослідник гонорифікативності Р. Гуца зазначає, що перед тим, як описувати мовну увічливість важливо пам'ятати, що це явище неможливо розглядати з погляду трьох традиційно прийнятих галузей семіотики. Оскільки семантика займається дослідженням зв'язків між знаками мови й реальністю, синтактика описує зв'язок між самим знаками, а прагматика вивчає зв'язки між знаками мови й її носіями, то увічливість, значення якої полягає в демонструванні засобами мови взаємостосунків учасників інтеракції, не належить до жодної з цих галузей [17, с. 47]. Мовну увічливість треба аналізувати як складовий елемент значення висловлення, на який впливає комунікативна ситуація (зв'язок з семантикою й прагматикою) і, який реалізовується засобами мови (зв'язок з граматичною системою мови). Мовна

ввічливість, наголошує Н. М. Журавльова, «це мистецтво виражати зовнішніми знаками ту внутрішню повагу, яку ми відчуваємо до іншої особи» [6, с. 7]. Тому ввічливість розглядаємо як мовну категорію, план змісту якої визначають семантичні компоненти ввічливого спілкування (повага, респект, доброзичливість, паритетність), а план вираження – комунікативні стратегії й тактики, реалізовані мовними засобами, що впливають на ефективність спілкування. Також для нашого дослідження важливо дати відповідь на питання: як чітко окреслений комунікативний намір можна зреалізувати за допомогою мовних одиниць.

Увічливість спрямована на відповідне вживання мовних індикаторів і дотримання стратегій і тактик комунікативної поведінки, традицій, правил та норм конкретного етносу з метою успішного протікання комунікації. О. А. Земська зараховує ввічливість до імпліцитних категорій комунікативно-прагматичного характеру, яка репрезентує себе на різних рівнях мови [7]. Тобто йдеться не тільки про стійкі, повторювані, рутинні формули, а явища ширшого плану, які ми кваліфікуємо як індикатори. Термін *індикатор* (з лат. *indicator* – показчик), запозичений з природничих наук, увів у прагмалінгвістику Дж. Остін, а розробив і доповнив Дж. Сьорль. Уживається на позначення вербальних і невербальних засобів, які демонструють певні лінгвальні явища, насамперед функційні. О. Г. Почепцов зазначає, що правила функціонування мовної одиниці в ролі індикатора визначаються такими ознаками ілокутивного акту: а) ілокутивний акт здійснюється мовцем; б) ілокутивний акт реалізується під час акту мовлення; в) ілокутивний акт впливає на адресата мовлення, оскільки має певну інтенцію та комунікативну спрямованість [10, с. 37].

Під індикатором розуміємо ті мовні засоби (лексичні, граматичні), за допомогою яких мовець, маніпулюючи сферою раціонального й емоціонального, зреалізовує стратегії позитивної й негативної ввічливості для досягнення комунікативної мети. Вони в процесі комунікації виконують регулятивну функцію, призначені маніфестувати ввічливість і впливати на емоційно-вольову сферу людини.

В українській мові широко представлені індикатори вираження ввічливості, які демонструють соціальну й психологічну дистанцію комунікантів, а також зреалізовують комунікативну інтенцію співрозмовників. В. Д. Шинкарук та М. М. Телеки зазначають, що ввічливість в україністиці «представлена різнорівневими мовними засобами:

1) комунікативно-семантичними групами – інтенційними висловленнями, стереотипами спілкування, які відображають національно-специфічні вияви ввічливості;

2) морфологічними (модальні й займенникові слова, предикати, сполучники, частки, вигуки, форми особи, числа, часу, способу, виду дієслів);

- 3) синтаксичними (звертання, реченнєві конструкції різного типу);
- 4) словотворчими (утворення із зменшено-пестливими суфіксами);
- 5) фонетико-графічними (інтонація, авторські розділові знаки);
- 6) стилістичними (емоційно-експресивні та суб'єктивно-оцінні компоненти значень слів, речень)» [12, с. 113].

Система мовних індикаторів, які демонструють стосунки між людьми, зреалізовується в українській мові на всіх рівнях, і розмежує граматичні, лексичні й стилістичні засоби. Це розмежування ускладнене їхнім тісним узаємозв'язком, коли семантика слова може накладати обмеження на використання граматичних форм, а граматичні категорії, зі свого боку, впливають на актуальний вибір лексичних засобів. Для побудови стилістично правильного висловлення необхідне узгодження граматичних і лексичних індикаторів вираження ввічливості. У процесі спілкування співрозмовники майже не помічають мовних індикаторів, коли вони наявні, але відразу зауважують їхню відсутність, бо відчують дискомфорт у контактуванні. Власне перформативна специфіка ввічливої мовленнєвої поведінки вимагає описувати граматичні індикатори в категоріях лінгвопрагматики, аналізуючи й зіставляючи способи, які реалізують ілокутивну силу висловлень.

Сучасна лінгвістична наука характеризується посиленою увагою до польового підходу у вивченні мовних категорій. Г. Р. Шам'єнованаголошує, що «ввічливість структурована й може бути представлена у вигляді комунікативно-прагматичного поля» [15, с. 5]. Дослідниця під комунікативно-прагматичним полем увічливості розуміє єдність змісту, тактичного планування й форми. Поле ввічливості організовує взаємодією різнорівневих (лексичних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних) мовних засобів, зокрема, й особливих актуалізаторів увічливості, усталених формул спілкування, клішованих конструкцій, які сприяють вираженню чемності [15, с. 9].

На важливості дослідження функційно-семантичного поля ввічливості наголошував О. В. Бондарко, зазначаючи, що «необхідно звернути увагу на такі нетрадиційні (для вивчення індоєвропейських мов) аспекти функційно-граматичного опису, як вираження ввічливості. Зв'язки вираження ввічливості з граматичними категоріями (зокрема, особи, числа, способу) очевидні, хоч це явище відрізняється від описаних функційно-семантичних полів прагматичною природою функцій» [3, с. 44].

Н. І. Формановська, досліджуючи мовний етикет і його відношення до функційно-семантичного поля ввічливості як системного значеннєвого об'єднання, доходить висновку, що мовний етикет як сума ситуативно-тематичних об'єднань комунікативних одиниць, які функціонують для встановлення, підтримання й розмикання мовленнєвого контакту із співрозмовником, і структурно-утворюючий комплекс належить до функційно-

семантичного поля ввічливості [14], ядром якої в деяких мовах, наприклад, японській, корейській, може бути граматична категорія. Це поле ввічливості пересікається з полем спонукальності, що в українській мові реалізується в ситуаціях протиставлення імперативних форм однини й множини: *Сідай!* – *Сідайте!*; імператива й різноманітних засобів оформлення непрямих мовленнєвих актів: *Допоможіть!* – *Чи не могли б Ви мені допомогти?*; іноді доконаного й недоконаного виду: *Зачиніть вікно, будь ласка!* – *Зачиняйте вікно, будь ласка!*. На основі вдало сформованої концептуальної бази Н. М. Журавльова висновує, що українська епістолярна ввічливість ХІХ – початку ХХ ст. має чітко визначену структуру. Вона репрезентує функційно-семантичне поле, яке складається з двох етикетних макрополів: лексико-семантичного та лексико-фразеологічного, які поділяються на кілька мікрополів[6].

За найновішими здобутками етнолінгвопрагматики й комунікативістики зроблено успішну спробу комплексного аналізу різноманітного й багатого фактичного матеріалу й переконливо показано, що вживання мовних стереотипів на позначення ввічливості в письмовому дискурсі відомих людей стає творчістю, або, за словами вченої, поетикою.

Реалізація ввічливості в мові – це дещо більше, ніж звичайне використання окремих одиниць у конкретних комунікативних ситуаціях, це побудова цих ситуацій. Увічливість, як одна із форм демонстрування національного менталітету, тісно пов'язана зі структурою мови, вона пояснює поведінку мовної особистості. Увічливість – це також мовна реалізація комунікативної інтенції мовця, планування й моделювання за допомогою мовних індикаторів комунікативної стратегії з метою досягнення ефективності спілкування. Система мовних засобів різноманітна й може бути описана з погляду потенціалу ввічливості.

Услід за П. Браун, Т. В. Ларіною, С. Левінсоном [8; 16], вважаємо, що основний механізм людських взаємовідносин заснований на протилежних діях, які здійснюють співрозмовники в процесі інтеракції: *зближення – віддалення*. Кожна мова має визначений набір різноманітних мовних індикаторів вираження ввічливості, які репрезентують систему протиставлень, зокрема, *позитивна ввічливість – негативна ввічливість*.

Суть увічливості полягає у віддзеркаленні за допомогою мовних індикаторів взаємин між учасниками комунікації. Ідеться про важливість не тільки опису складових елементів значення формул увічливості, а й дослідження ситуації їхнього вживання та демонстрування ставлення мовця до адресата. Р. Гуца наголошує, що ввічливість як категорія мови тісно пов'язана з ситуацією діалогу, а точніше ситуацією безпосереднього комунікативного контакту [17, с. 52], а тому реалізується завжди там, де мовні засоби вказують

на учасників інтеракції, наприклад, особові займенники, питальні та імперативні форми тощо. Так, питання *Чи не могли б Ви зачинити вікно?* є не тільки актом прохання, у таких спосіб мовець демонструє свою ввічливість (уникає прямого прохання з метою збереження негативного лику комунікативного партнера). За тих самих умов висловлення *Зачиніть вікно!* є актом нейтрального прохання, мовець не демонструє ввічливості. Воно є цілком правильним в плані граматики, але з урахуванням прагматичних правил може виявитися недоречним (сприйнятим як неввічливе). Часто саме від ситуації спілкування й стосунків між комунікантами залежить, кому мовець може наказати або просто натякнути, а кого потрібно ввічливо попросити.

Уживання індикаторів вираження ввічливості регулюється таким правилами:

а) власне мовними, які регламентують вибір лексичних засобів, граматичних категорій, синтаксичних конструкцій з-поміж функційно близьких або синонімічних;

б) соціальними, що вимагають мовні одиниці вживати відповідно до суспільного статусу співрозмовників;

в) ситуативними, які демонструють відповідність мовних індикаторів до комунікативної ситуації, її тональності та атмосфери.

Висновки. Отже, українська мова представлена широким репертуаром мовних засобів, що уможливають демонстрування дистанції та зреалізують стратегії позитивної й негативної ввічливості. Дослідження є спробою виділення, аналізу, опису та систематизації вербальних індикаторів вираження ввічливості, їхнього комунікативно-прагматичного потенціалу та смислової модифікації.

Список використаних джерел

1. Алпатов В. М. Категорії ввічливості в сучасній японській мові / В. М. Алпатов. – М.: Наука, 1978. – 109 с.
2. Баландіна Н. Ф. Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті : Монографія / Н. Ф. Баландіна. – Київ : АСМІ, 2002. – 332 с.
3. Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии / В. А. Бондарко. – Л., 1983. – 208 с.
4. Ветрова Е. Граматичні особливості етикетних одиниць на позначення звертання в епістолярній спадщині Т. Г. Шевченка / Е. Ветрова // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. – Донецьк: вид-во ДонДУ, 2001. – Вип. 8. – С. 184–192.
5. Гнатюк Л. Прагматичні й функціонально-комунікативні аспекти ввічливості (на матеріалі сучасної української мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 "Українська мова" / Л. Гнатюк. – Івано-Франківськ, 2007. – 18 с.

6. Журавльова Н. М. Поетика української епістолярної ввічливості XIX – початку XX століття / Наталя Журавльова. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012 . – 548 с.
7. Земская Е.А. Категория вежливости : общие вопросы национально-культурной специфики русского языка / Е. А. Земская // Zeitschrift für Slavische Philologie 56. – 1997. – № 2. – S. 271 – 301.
8. Ларина Т. В. Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций / Т. В. Ларина. – М. : Рукописные памятники Древ. Руси, 2009. – 512 с.
9. Миронюк О. М. Історія українського мовного етикету. Звертання / О. М. Миронюк. – К.: Логос, 2006. – 167 с.
10. Почепцов О. Г. Основы прагматического описания предложения / О. Г. Почепцов. – К. : Вища школа, 1986. – 116 с.
11. Ратмайр Р. Прагматика извинения: Сравнительное исследование на материале русского языка и русской культуры / Р. Ратмайр / Пер. Е. Араловой. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 272 с.
12. Телеки М. М. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру / М. М. Телеки, В. Д. Шинкарук. – К. : Видавництво МДГУ імені Петра Могили, 2007. – 176 с.
13. Формановская Н. И. Культура общения и речевой этикет / Н. И. Формановская // Русский язык в школе. – 1993. – № 5. – С. 75–79.
14. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика / Н. И. Формановская. – М. : ИКАР, 2007. – 480 с.
15. Шамьенова Г. Р. Принцип вежливости как особая коммуникативно-прагматическая категория в русском речевом общении : дисс ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Г. Р. Шамьенова. – Саратов, 2000. – 189 с.
16. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1987. – 345 p.
17. Huszcza R. Honoryfikatywność. Gramatyka. Pragmatyka. Typologia / R. Huszcza. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. – 228 s.

Болотникова А. П.

ВЕЖЛИВОСТЬ КАК ЯЗЫКОВАЯ КАТЕГОРИЯ

В статье осуществлен анализ вежливости как сложной системы коммуникативных стратегий, направленных на достижение гармоничного, эффективного и бесконфликтного общения, регулятором коммуникативного поведения интерактантов. Эти стратегии определяют выбор средств вербальной и невербальной коммуникации. В результате четко очерченных методов и приемов познания объекта с точки зрения теории речевой коммуникации и прагмалингвистики реализована попытка описать вежливость как языковую категорию на основании структуры

коммуникативного акта. Обращено внимание на научные исследования, которые служат концептуальной базой для комплексного изучения языковой манифестации вежливости и особенностей реализации ее стратегий. Автор доказывает, что употребление вербальных средств выражения вежливости детерминировано прагматическими параметрами: говорят, кому, с какой целью, как, при каких условиях и с каким эффектом? Поэтому релевантной для анализа функционирования языковых индикаторов является характеристика говорящих, их интенций, вербализация коммуникативных стратегий и тактик, а также перлокутивного эффекта.

Ключевые слова: вежливость; категория вежливости; коммуникативный акт; языковые индикаторы; коммуникативные стратегии; коммуникативные тактики.

Bolotnikova A.

POLITENESS AS A LANGUAGE CATEGORY

The article analyzes politeness as a complex system of communicative strategies aimed at achieving harmonious, effective and non-conflict communication, which regulates the communicative behavior of interlocutors. These strategies determine the choice of means of verbal and non-verbal communication. As a result of clearly defined methods and methods of knowledge of the object from the standpoint of the theory of speech communication and pragmalinguistics, an attempt is made to describe politeness as a linguistic category on the basis of the structure of a communicative act. Attention is paid to scientific intelligence, serving as a conceptual basis for a comprehensive, thorough study of the linguistic manifestation of courtesy and the peculiarities of implementing its strategies.

The author argues that the use of verbal means of expressing politeness is determined by pragmatic parameters: who says, to whom, for what purpose, exactly, under what conditions and with what effect? Therefore, it is relevant for the analysis of the operation of language indicators to be the characteristic of communicants, their intentions, the verbalization of communicative strategies and tactics, the sphere of use and the perlocative effect. Taking into account the communicative and situational aspects, the grammatical indicators of the expression of politeness, based on the strategies of the implementation of positive and negative courtesy are distinguished: the morphological nominal category of the clique and the succession, the interpersonal category of the person, the morphological verbal categories of the method, the type and time, the syntactic categories of predicative denial and nutrition.

The author states that politeness as a linguistic category is characterized by a national-cultural specificity, which is realized not only by the formulas of language etiquette, but by the strategies and tactics of influence, their verbalization, which are

available in a concrete communicative culture, that regulate interactions and are aimed at achieving the effectiveness of communication.

Keywords: *politeness; category of politeness; communicative act; language indicators; communicative strategies; communicative tactics.*

Стаття надійшла до редакції 15.11.2017 р.

UDC 811.111:81'373.611:001.4

TEXT-FORMING AND COHESION FEATURES OF ENGLISH COMPOUND NOUNS - ECONOMIC TERMS IN THE SCIENTIFIC- POPULAR ECONOMIC TEXTS

Yulia V. Hunchenko,

Senior Teacher Department of Foreign Philology and Translation

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

e-mail: yuliyagunchenko@gmail.com

Economic terminology occupies a special place among other terminologies due to specificity of the human activity sphere it supplies. Scientific-popular economic texts have already been an object of linguistic research. Still peculiarities of functioning compound nouns - economic terms in the scientific popular economic texts were not investigated, determining the aim of the current research.

*The current research of compound nouns – economic terms aims at defining their main functions in the texts and studying their usage, particularly in the newspaper headings; investigating cohesion features in the popular-science English economic texts was based on the materials of recent economic periodic publication of *The Economist*, *Financial Times* and *Business Week*.*

Diversified study in the field of modern English economic terminology contributes to identification of its formation regularity, functioning, systematization, and helps to predict the main tendencies of its further development. Scientific popular economic texts in periodical publications are considered to be secondary sphere of economic terms functioning. Using terms in the texts of this type is aimed at performing informative and educational tasks, and keeping intellectual contact with readers. In modern times of scientific-technical progress development, scientific text becomes a significant verbal means of preservation and communication of human experience, and as a means of scientific knowledge further development. Among the main features of scientific text are its informativity, integrity, cohesion and ability to be articulated.

Cohesion, which is a text category allowing to transfer information through the system of interrelated and integrated elements in the complex of their structural, semantic, cognitive and functional characteristics, is one of the most important features of scientific text. The term's important feature is its ability to be the key cohesion component of professional texts. Term's cohesion function provides discursive cohesiveness of professional economic text organization. The means of the terms' cohesive potential maintenance on semantic level include reiteration, general scientific notions, and antonyms.

Terms occupy a special place among lexical means of the professional text cohesion coherence, being an important instrument of maintenance of identity, opposition, involvement, a part and a whole, a class and plurality etc. Terms in the text serve as a system factor, i.e. they serve cohesion.

Key words: *economic discussions; text-forming functions; complex nouns economic terms; cohesion of the text; antonymy; compression of the text.*

Problem statement. Economic terminology occupies a special place among other terminologies due to specificity of the human activity sphere it supplies. English is the language of the country to be the first to form economic notions, and where the very science of economics got the language expression. English economic terminology continues to be of interest to the scientists provoking discussions and being a material to investigate.

Constant development in the world economic sphere demonstrated by markets globalization, innovation technologies implementation, and intense business changes which can be observed during the recent years result in the widening of economic concept framework, leading to enrichment of English economic terminological system, which in turn causes huge linguists' interest to terminology. All mentioned above determines the scientific problem to investigate.

Resent research and publications analyses. Scientific-popular economic texts have already been an object of linguistic research. Thus the problem of English economic texts is reflected in the scientific works by K. Tarasova (study of economic discourse) [7]; K. Petushinskaya (English journalese texts as an example of economic discourse) [5]; I. Gumovska (English juridical terminology presented in economic texts) [2]; V. Artyuh (terminological verbal word-combinations in English economic texts) [1]; I. Kryvoruchko (text as a unit of business communication) [4]; S. Rybachok (means of cohesion of English economic texts) [6], and others. Still peculiarities of functioning compound nouns - economic terms in the scientific popular economic texts were not investigated, determining the aim of this research.

Statement the purpose of the article. The current research of compound nouns – economic terms aims at defining their main functions in the texts and studying their usage, particularly in the newspaper headings; investigating cohesion features in the

popular-science English economic texts was based on the materials of recent economic periodic publication of *The Economist*, *Financial Times* та *Business Week*.

The basic materials statement. In the context of economic terminology the domain specific terminologies are marked out, among them the terminologies of marketing, auditing, finance, foreign exchange, market relations, trading, banking etc. Thus modern English economic terminology is an example of several scientific fields integration, made up of economic terms aggregate, correlated with this science notion system and being regulated and controlled. Diversified study in the field of modern English economic terminology contributes to identification of its formation regularity, functioning, systematization, and helps to predict the main tendencies of its further development. This is what determines the field of our research.

The terms functioning can be best traced in the text, thereby making the text an object of numerous scientific researches. Though texts have already been the objects of investigation, the most of attention have been paid to literary or journalese texts. Investigation of scientific-popular texts seems to be of no less importance, especially nowadays, when constant development of scientific knowledge makes them a verbal means of preserving and transferring human cognitive experience.

Scientific popular economic texts in periodical publications are considered to be secondary sphere of economic terms functioning. Using terms in the texts of this type is aimed at performing informative and educational tasks, and keeping intellectual contact with readers.

We view the term as a word or word-combination used in professional language with the aim of denotation the special notions or objects characterised by informativity, systematicity, definitivity, precision.

The research conducted at the material of English compound nouns – economic terms suggests taking into account both terminological and world-building aspects. As far as compounding is considered to be one of the main areas in English lexis development, its study seems to be an important aspect in world-building investigation process.

Terms in professional language have a number of functions, i.e. the role they play as a means of special notion denotation. As far as the term is a polyfunctional unit, it is necessary to consider its functions in their connections. Terms functioning system is much more complicated than the corresponding non-terms system, which is due to the fact that the term is used to express the complex general notion, e.g. scientific, technical, political etc.

Among the most significant terms functions the researches name the following ones: nominative, definitive, informative, communicative, text-forming, cohesion, thematic, pragmatic and heuristic. One of the main term's functions is its nominative or representative function that is the denomination of a definite meaning. The special feature of the term as a nominative unit lies in the special knowledge fixation.

The term is a key element connecting the scientific-popular text.

Henry Widdowson defines the text as an “actual use of language, distinct from a sentence which is an abstract unit of linguistic analysis” [8, p.4].

Though the text has already been the object of numerous linguistic studies, the scientists’ primary attention was turned toward literary texts or publicistic texts. Investigations in the field of scientific-popular texts doesn’t seem to be of the less importance, especially nowadays, when constant development of newest knowledge is being reflected in making dictionaries, work-books, study guides etc. In modern times of scientific-technical progress development, scientific text becomes a significant verbal means of preservation and communication of human experience, and as a means of scientific knowledge further development. Thus it deserves the same attention as the other types of the texts mentioned.

Among the main features of scientific text are its informativity, integrity, cohesion and ability to be articulated.

Cohesion, which is a text category allowing to transfer information through the system of interrelated and integrated elements in the complex of their structural, semantic, cognitive and functional characteristics, is one of the most important features of scientific text. [6, p. 5-6]. Cohesion can be of several types which are phonetic, morphemic, morphological, lexical or semantical. It also can be distant or contact one. Such division is based on the placement of repeated elements.

The specificity of English scientific economical text, according to T.Drozdova, consists in comparatively small amount of key concepts being used in it, which are in close connection with each other. Terms in such a text, together with terminological meaning can supply the elements of the common language meaning, while the nonterminological lexis can supply scientific information. [3, p. 8]. Combination of common, general scientific and terminological lexis is a method of structural and semantic organization of economic text, which serves its integrality forming. The integrality of economic text is based on subsequence in the usage of common, general scientific and terminological lexis.

Professional text enables the most compete disclosing of the term’s meaning. For that reason we have based our research on scientific-popular economic texts, which are periodical literature on economic subject, considered to be a secondary sphere of economic terms functioning [1, p. 13]. Terms usage in this texts type is directed toward implementation of informative and educational tasks, and keeping the intellectual contact with reader [6, p. 14].

Peculiar feature of scientific-popular texts is the inhomogeneity and inequality of terms placement in the text structure, graduality of terms representation, usage of complete lexical repetitions, doublets, nonterminological elements, analogues and tropes [6, p. 14].

Deep linguists' interest to economic term and to scientific-popular economic texts is determined by integrative informative processes in the society, which in turn assist activation researchers' interest to economics as a professional discipline. Common mass readers' accessibility to such kind of texts, including those in English, is responsible for economic terms usage far beyond the boundaries of the pure professional usage, which in turn causes the necessity of understanding economic terms by a wider auditory of readers.

Professional lexis has a special role among the lexical means of cohesion connection in professional texts. It is an important tool of actualization of identity, opposition, implication, particular and common, class, variety etc. [6, p. 6]. Terminological lexis is a system factor in the text and therefore contributes to its cohesion [3, p. 21].

The term's important feature is its ability to be the key cohesion component of professional texts [6, p. 7]. Term's cohesion function provides discursive cohesiveness of professional economic text organization. Discursive importunateness of cohesive lexis is observed in its ability to connect both terms and common lexis into nominative construction [6, p. 8]. The means of the terms' cohesive potential maintenance on semantic level include reiteration, general scientific notions, and antonyms.

Reiterations demonstrate a high cohesive ability. They contribute to easier understanding of professional information in the text; keep reader's attention to the key data read. Cohesive nature of a text can be also realized through such forms of text composition as paragraphs [6, p. 11-12].

Terms occupy a special place among lexical means of the professional text cohesion coherence, being an important instrument of maintenance of identity, opposition, involvement, a part and a whole, a class and plurality etc [6, p. 6]. Terms in the text serve as a system factor, i.e. they serve cohesion [3, p. 21].

According to the results of our research, compound nouns – economic terms mainly serve the actualization of such means of cohesion as lexical reiteration, general scientific words, and antonymic means. Lexical reiteration cohesion ability contributes to accentuation and keeping the addressee's attention and consequently to better text understanding. Examples of lexical reiteration in scientific-popular economic texts are the following:

VW's management defended the payout, emphasizing the carmaker's achievements last year – when it sold more than 8m vehicles and made €11.3bn in operating profit – while pointing out that much of the payout was geared towards rewarding multiyear profitability.

However, the payout threatens to stir up the debate in Europe about levels of executive pay.(Financial Times Tuesday March 13 2012 p.13)

Unfortunately little has been done about the underlying structural problems. Indeed, the downturn, during which wages have not kept pace with inflation, has in

many ways made US inequality worse. Today the American economy faces three big risks. First, a steeper European downturn, as a result of the excessive austerity and the euro crisis. Second, complacency that the economy will recover quickly without government support. Though every downturn comes to an end, that should not be of much comfort.

(*Financial Times*, Tuesday, March 13 2012, p.9)

The research conducted revealed examples of synonymic lexical reiteration of compound economic terms in scientific-popular economic texts:

Governments must also combat joblessness without ossifying their labour markets. High unemployment can do lasting damage, as people lose their skills or their ties to the world of work. This danger justifies efforts to slow lay-offs or encourage hiring. (*The Economist*, October 2 2009, p.12)

The given example demonstrates the synonymic row *joblessness – unemployment – lay-offs*, one of the elements of which is represented by the compound noun – economic term *lay-offs*.

It should be noted that text cohesion maintenance is more often met through complete lexical reiteration of compound terms rather than synonymic reiterations. This is due to the higher information value of a compound term comparing to a simple term.

Antonymy as a means of cohesion can also be actualized by compound nouns – economic terms:

After 41 weeks of consecutive downgrades, net earnings per share revisions for next year turned positive powered by a surge in upgrades of Japanese companies and industrial groups, according to data compiled by Citigroup.

But the fact that there are now more upgrades than downgrades should provide succour to market bulls, they added. (*Financial Times*, Tuesday, March 13 2012, p.13)

Standard Chartered offers proper retail- and corporate-banking services in a number of countries and also enjoys access to global capital markets.

(*The Economist*, Mar 2nd 2013)

“We’ve seen a seesaw between risk-on and risk-off, but there’s really a compelling case appetite has been steady,” said Samarjit Shankar, managing director for the foreign- exchange group in Boston at Bank of New York Mellon Corp., the world’s largest custodial bank with more than \$20 trillion in assets under administration (*Business Week*, February 26, 2010,).

The usage of antonymic compound terms in the scientific-popular economic text also contributes to text cohesion ability actualization as far as it emphasizes reader’s attention with the help of opposition.

As for the contiguous and distant peculiarities of compound terms positioning in the text, we should note that both types of positioning can be seen in the investigated texts, though contiguous position is more frequent. Contiguous and

distant terms positioning in the scientific popular economic text enables gradual actualization with step-by-step widening of a term's semantic meaning [6, p. 10].

Text compression function is among the main text-forming functions of compound nouns economic terms in the scientific popular economic texts. It is due to the fact that a compound term main stylistic-structure feature is its ability to combine two full meaning stems. Semantic meaning of such compound term is usually bigger than simply a sum of two terms meanings included into a compound, therefore a compound or parasynteton term is more informative compared to a simplex, enabling it to perform a text compression function. That is why compound nouns terms are often used in the scientific popular economic articles headings, for example:

Portugal's out-of-work advised to emigrate

(Financial Times, Wednesday, July 4 2012 p.4)

CSU leader warns Merkel over eurozone bailouts

(Financial Times, Wednesday, July 4 2012 p.4)

Shareholders will play a decisive role in bankers' pay

(Financial Times Wednesday, July 2 2012 p.16)

Conclusions. Therefore the conducted investigation of compound nouns – economic terms in scientific-popular economic texts has shown that compound terms contribute to text cohesion actualization mainly by the means of lexical reiteration, synonymic reiterations, antonymy, contiguous and distant positioning. The issue being discussed can be a topic of the further detailed investigations.

References

1. Артюх В.М. Дієслівні об'єктні словосполучення англomовної економічної терміносистеми (структурно-семантичний та функціональні аспекти): автореф. дис ... канд. філол. наук / В. М. Артюх . – Херсон : Б.в., 2010 . – 19 с.
2. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: автореф. ...канд. філол. наук: 10.02.04/ Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. 2000 . – 19 с.
3. Дроздова Т.В. Научный текст и проблемы его понимания (на материале англоязычных экономических текстов): Автореф. ...докт. филол. наук: 10.02.19, 10.02.04 / - М., 2003. – 46с.
4. Криворучко И.С. Текст как структурная единица бизнес-коммуникации. // Язык. Текст. Дискурс. Научный альманах. Вып.7. Ставрополь. – 2009. – с.322 – 325.
5. Петушинская Е.Г. Язык популярного экономического дискурса (на материале англоязычной публицистики). Авт. ...канд.. філол.. наук: 10.02.04/ Москва, 2008. – 25с.
6. Рыбачок С.М. Термінологічна лексика як засіб когезії англomовного економічного тексту. Авт. ...канд.. філол.. наук: 10.02.04/Запорізький національний університет, 2005. – 20 с.

7. Тарасова Е.В. К проблеме определения экономического дискурса в лингвистике // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. - №635. – Харків.: Константа, 2004. – С.183-187.

8. Widdowson H.G. Discourse Analysis. Oxford: University Press, 2007. – 133p

Гунченко Ю.В.

ТЕКСТООБРАЗУЮЩИЕ И КОГЕЗИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ АНГЛИЙСКИХ СЛОЖНЫХ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ В НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ

В данной статье описываются основные характеристики научно-популярного экономического текста, который приобретает большое значение сейчас, когда все больше людей интересуются экономическими изменениями в мире. Автором исследуются текстообразующие и когезионные функции сложных существительных экономических терминов в современных англоязычных научно-популярных экономических текстах, основными среди которых являются лексические и семантические повторы, антонимия и компрессия текста. В статье также рассматривается их использование, в частности в качестве газетных заголовков и заголовков журнальных статей, приводятся примеры из современных экономических англоязычных периодических изданий.

Ключевые слова: *экономический дискурс; текстообразующие функции; сложные существительные экономические термины; когезия текста; антонимия; компрессия текста.*

Гунченко Ю.В.

ТЕКСТОУТВОРЮЮЧІ І КОГЕЗІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНИХ ІМЕННИКОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ТЕКСТІ

У статті описуються основні риси науково-популярного економічного тексту, досліджуються текстоутворюючі та когезійні функції складних іменників економічних термінів у сучасних англійських науково-популярних економічних текстах, серед яких основними є лексичні та семантичні повтори, антонімія та компресія тексту; розглянуто їхнє використання зокрема у якості газетних заголовків тощо, наведено приклади з сучасних економічних англійських періодичних джерел.

Ключові терміни: *економічний дискурс; текстоутворюючі функції; складні іменники економічні терміни; когезія тексту; антонімія; компресія тексту.*

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Збірник наукових праць «Гуманітарний вісник ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка» друкується два рази на рік. Прийом наукових статей здійснюється до 15 червня та до 15 грудня поточного року.

До збірника приймаються статті за *науковими напрямками*: педагогіка; філософія; фізичне виховання та спорт; філологія; історія.

На електронну адресу редколегії збірника наукових праць **gv.pntu@ukr.net** слід надіслати:

1. **Електронну версію статті у форматі doc**, оформлену згідно із вимогами (див. нижче).

Назва файлу: прізвище автора_стаття (*Іванов_стаття.doc*).

Відомості про автора, що включають: прізвище, ім'я, по-батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, коло наукових інтересів, поштова адреса, контактний телефон та електронна адреса.

Назва файлу: Прізвище автора_відомості (*Іванов_відомості.doc*).

До розгляду приймаються наукові статті, написані **українською, англійською та російською мовою**, відредаговані та оформлені згідно вимог, які ставляться до фахових наукових статей («Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» Постанова Президії Вищої Атестаційної Комісії України від 15.01.2003 р. №7-05/1 (Бюлетень ВАК України, 2003. – №1. – с. 2).

Вимоги до статей:

Технічні вимоги: Матеріали друкуються мовою оригіналу. Обсяг статті – 8-12 стр. Статтю слід підготувати у форматі doc., розмір сторінки А4 (верхнє, нижнє і праве поле – 2 см, лівє поле – 3 см), міжрядковий інтервал - 1,5, шрифт Times New Roman, розмір шрифту – 14 кегль. Абзацний відступ ставити автоматично 1,25 см.

Увага: не допускається створення абзаців за допомогою пробілів чи клавіші Tab. Текст вирівнюється по ширині.

В тексті слід розрізняти тире і дефіс.

Увага: не допускається їх взаємна заміна. Між ініціалами та прізвищем, між ініціалами, в інших випадках, коли неприпустимим є перенос між рядками, необхідно використовувати нерозривний пробіл (комбінація клавіш Shift+Ctrl+пробіл). У статті слід використовувати лапки «»». Використовуйте їх для цитат, назв творів тощо. Для внутрішньоцитатного виділення використовуйте лапки “”. Посилання давати за зразком [2, с. 45], [3, с. 5; 5, с. 67]. Рисунки, виконані у Word, мають бути згруповані і являти собою один графічний об'єкт.

На першій сторінці зліва **розміщується УДК**, через рядок – ініціали та прізвище автора, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, , e-mail (вирівнювання по центру). Наступний рядок – великими літерами назва статті (вирівнювання по центру). З наступного рядка – анотація та ключові слова українською мовою (анотація - **600-800 символів**; ключові слова – від 3 до 8 термінів, розділених знаком «;»).

Обов'язкові елементи змісту статті:

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Список використаних джерел. Нумерувати джерела за абеткою, не використовуючи функцію «Список». Оформлюється список літератури за останніми вимогами МОН України (Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 5. – С. 26–30; Бюлетень ВАК України. – 2011. – № 11. – С. 11–19).

У кінці статті розміщуються **анотації російською (обсяг 500 знаків) та англійською мовами (обсяг 2000 знаків) та ключові слова (5-7 слів)**. На початку анотації слід подати відповідною мовою прізвище автора, його ініціали та назву статті.

Редакційна колегія здійснює внутрішнє рецензування статей, що готуються до опублікування, та приймає рішення («до друку», «на доопрацювання» або «відхилити»). Статті, які мають низький науковий рівень або оформлені з порушенням вимог, не публікуватимуться. Не схвалені до друку статті авторам не повертаються. Результат повідомляється авторові електронною поштою.

За детальнішою інформацією звертатися за телефоном:

Головний редактор – **Рибалко Ліна Миколаївна** – тел. (066)393-00-91; (068)810-80-38

Фахове наукове видання

**Збірник наукових праць
ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК
ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА**

**Collection scientific publications
HUMANITIES BULLETIN
OF POLTAVA NATIONAL TECHNICAL
YURI KONDRATYUK UNIVERSITY**

Комп'ютерна верстка
Відповідальний за випуск
Автор титулки

Рибалко Л.М.
Іваницька І.О.
Чаюн О.

Підп. до друку 29.12.2017 р. Формат 60×84 1/16
Папір офсет. Друк ризограф.
Ум.-друк. арк. – 20,0. Обл.-видав. арк. – 20,0
Тираж 100 прим. Зам. № 100.

Видавець і виготовлювач –
поліграфцентр Полтавського національного
технічного університету імені Юрія Кондратюка
36011, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 3130 від 06.03.2008 р.